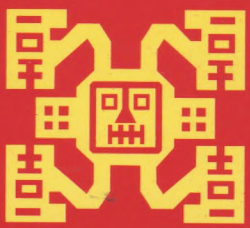
KURT VONNEGUT

ÖLÜMDEN BETER YAZGILAR

DOST

ÖLÜMDEN BETER YAZGILAR

Kurt Vonnegut

11 Kasım 1922 tarihinde Indianapolis, ABD'de doğdu. II. Dünya Savaşı sırasında Amerikan Hava Kuvvetlerine katılmadan önce Cornell Üniversitesi'nde öğrenciydi. Dresden'in bombalanmasından sonra hayatta kalanlardan biri olarak Şubat 1945'te Almanların savaş tutsağı oldu. Savaştan sonra University of Chicago'da antropoloji eğitimi aldı. 194●'ların sonunda gazeteci ve reklam yazarı olarak çalıştı.

Vonnegut, ilk romanı olan, *●tomatik Piyano*'da (1952, Metis Yayınları), bütünüyle otomatikleştirilmiş ve mekanikleştirilmiş bir dünyayı anlatır. İnsanoğlunun uzay gemileri için yedek parça arayan uzaylıların yaptığı bir kazanın sonucu olarak ortaya çıktığını anlattığı *The Sirens of Titan* (1959) yine bir tür bilimkurgudur. *Kedi Beşiği** (1963, E Yay.) dünya üzerindeki bütün hayatı yok edebilecek bir buluş karşısında bir ada halkının kabul ettiği yeni bir dini anlatır.

Mezbaha No. 5 (1969, E Yay.), Vonnegut'un Dresden'in bombalanması sırasında yaşadıklarını ve savaşın vahşetini ele aldığı kitabıdır. Vonnegut'un yazdığı diğer eserler arasında, sahnelenen *Happy Birthday, Wanda June* (197●) ile başta *Welcome to the Monkey House* (1968) olmak üzere diğer kısa hikâyeleri sayılabilir. Diğer romanları şöyledir: *Gece Ana* (1961, E Yay.), *God Bless You, Mr. Rosewater* (1965), *Şampiyonların Kahvaltısı* (1973, E Yay.; Bruce Willis ve Albert Finney'in de rol aldığı aynı adlı film, 1999 yılında Alan Rudolph tarafından sinemaya aktarıldı), *Slapstick* (1976), *Hapishane Kuşu** (1979, Altın Kitaplar), *Deadeye Dick* (1983), *Galápagos* (1985), *Bluebeard** (1987), *Hokus Pokus** (1991) ve *Timequake* (1997).

* Dost Kitabevi Yayınları'nın programına alınmıştır.

D

ISBN 975-8457-81-0

Fates Worse Than Death
KURT VONNEGUT

© Berkley, 1992

Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Kesim Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Dost Kitabevi Yayınları'na aittir.
Birinci Baskı, Haziran 2001, Ankara

İngilizceden çeviren, Figen Dereli

Yayına hazırlayan, Fisun Denür
Teknik hazırlık, Mehmet Dirican - Dost İTB
Baskı ve cilt, Pelin Ofset

Dost Kitabevi Yayınları
Karanfil Sokak, 29/4, Kızılay 06650, Ankara
Tel: (0312) 418 87 72 Fax: (0312) 419 93 97
raulman@domi.net.tr

Dost Dağıtım
Tel: (0312) 432 48 68 Fax: (0312) 435 75 96

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Türkçede telif sahibinin önceden yazılı izni olmadan kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz, herhangi bir kayıt sisteminde saklanamaz, hiçbir şekilde elektronik, mekanik, fotokopi ya da başka türlü bir araçla çoğaltılıp iletilemez

Kurt Vonnegut

ÖLÜMDEN BETER YAZGILAR

DOST
kitabevi

Hayatta ya da ölmüş olan bütün kişiler rastlantısaldır ve buna bir anlam yüklenmemelidir. Masum olanı korumak için hiçbir isim değiştirilmemiştir, çünkü ulu Tanrı, ilahi düzen sayesinde masumları korur.

Kurt Vonnegut (Sr.)'nin anısına...

Bugüne kadar beni destekleyen ulu Tanrım, bana bahşettiğin yeteneklerin hesabını vereceğim en son gün, İsa Mesih adına bağışlanabilmem için yaptığım bu işte ve bütün çalışmalarımda başarılı olmamı sağla. Amen

SAMUEL JOHNSON
İngiliz Dili Sözlüğü* *üzerinde çalıştığı sırada 3 Nisan 1753 tarihli günlüğünden*

* 3 Nisan bu nedenle "Yazarlar Günü" olarak kabul edilebilir.

ÖLÜMDEN BETER YAZGILAR

Fotoğraf ©1973 Jill Krementz, fotoğrafçının izniyle kullanılmıştır.

ÖNSÖZ

Jill Krementz (karım) tarafından çekilmiş olan yandaki fotoğrafta (Norman Mailer, James Jones, Gore Vidal ve benim gibi eski bir piyade eri olan) büyük Alman yazar Heinrich Böll ile ben birlikteyiz. Yazarlar derneği (şairler, oyun ve deneme yazarları, editörler, romancılar) PEN'in, 1973 yılında Stockholm'de düzenlediği uluslararası kongre sırasında gezi otobüsündeyiz. Böll'e, İkinci Dünya Savaşı'nda Rus cephesinden kaçabilmek için kendisini bacağından vuran ama hastaneye gidene kadar yarası iyileşen (ve Cape Cod'da bir tanıdığımın marangozluğunu yapan) bir Alman gazisinden bahsediyordum. (Divanı Harp ve idam mangasıyla ilgili söylentiler çıkmış, ama daha sonra Kızıl Ordu hastaneyi işgal etmiş ve onu rehin almıştı). Böll, kendini vururken barut yanıklarını önlemek için bir somun ekmeğin üzerinden ateş etmek gerektiğini söyledi. İşte güldüğümüz buydu. (Pek çok piyade erinin kendisini vurmayı ve bunu sanki düşman yapmış gibi göstermeyi düşündüğü Vietnam Savaşı hâlâ sürüyordu.)

Daha sonra (gülmeyi bir tarafa bıraktığımızda), Fransız yazarlar Jean-Paul Sartre'ın ve Albert Camus'nün, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman yazarları görmek ve, "Neler olduğunu bir de siz anlatın," demek için geldiklerini söyledi (Böll de, Sartre ve Camus gibi Nobel Edebiyat Ödülü alabilirdi.) Böll, 1984 yılında altmış yedi yaşındaki ölümünden bir yıl önce (benim şimdiki yaşımdan bir yaş daha gençti ve ben de en az onun kadar sigara içiyorum), BBC tarafından kaydedilecek ve daha sonra televizyon programı olarak hazırlanacak, Alman olmak üzerine bir tartışmaya kendisiyle katılmam için beni de davet etti. Gurur duymuştum. Adamı ve yaptığı işleri beğeniyordum. Kabul ettim. Program başarısız, donuk, melan-

kolik ve aslında anlamsız oldu; ama bu ülkede hâlâ gösterilecek bir şey olmadığında tekrar tekrar yayınlanıyor. (Biz büyük bir kutudaki sahte mücevherlerin tıngırdamasını engellemek için kullanılan dolgu malzemeleriyiz.) Ona, Almanların doğasındaki en tehlikeli unsurun ne olduğunu sordum ve o da şöyle karşılık verdi: "İtaat."

Bu hayatta bana söylediği son sözler bunlar oldu. Bunları söylerken iki bastona dayanıyor ve bir baca gibi tütüyordu; soğuk Londra yağmurunda havaalanına gitmek için taksiye binmek üzereydi: "Ah, Koort, çok zor, çok *zor*." O, ülkesinin İkinci Dünya Savaşı'nda ve öncesinde oynadığı rol yüzünden oluşan bildik Alman hüznünün ve utancının son örneğiydi. Bana unutma zamanı olduğu halde hâlâ hatırladığı için komşuları tarafından horgörüldüğünü söylemişti.

Şimdi unutma zamanı.

Önsöz, okuyucunun ilk önce görmesi beklenilen bölüm olsa da çoğunlukla kitabın en son yazılan bölümüdür. Bu kitabın ana hatlarının tamamlanmasından bu yana altı ay geçti. Ve editörüm Faith Sale ile birlikte yaratıya güle güle demeye hazırlanırken şimdi bu kısmı toparlıyorum.

Geçen bu zaman zarfında kızım Lily sekiz yaşına girdi. Sovyetler Birliği dağıldı. SSCB'ye karşı kullanmak için gerekebileceğini düşündüğümüz bütün silahları şimdi, on altıda bir nüfus yoğunluğuna sahip bir ulusa, Irak'a karşı hiç karşılık görmeden ve hiç kısmadan kullanıyoruz. Başkanın neden Irak'a saldırmaktan başka çaremiz olmadığı hakkındaki dünkü konuşması kendisine televizyon tarihindeki en büyük izlenme oranını kazandırdı; bu rekor hatırlıyorum, uzun yıllar *Peter Pan*'daki Mary Martin'in elindeydi. Evet ve ben aynı gün, İngiliz dergisi *Weekly Guardian*'ın sorularını cevaplamıştım:

S: Sizce mükemmel mutluluk nedir?

C: Bir şeyin bir yerde, bizim burada olmamızı istediğini düşlemek.

S: En çok takdir ettiğiniz yaşayan kişi kimdir?

C: Nancy Reagan.

S: Başkalarında en beğenmediğiniz özellik nedir?

C: Sosyal Darwin'cilik.
S: Arabanızın markası nedir?
C: 1988 Honda Accord.
S: En beğendiğiniz koku nedir?
C: Bir fırının arka kapısından yükselen koku.
S: En çok sevdiğiniz kelime nedir?
C: "Amen."
S: En çok beğendiğiniz bina hangisidir?
C: Manhattan'daki Chrysler binası.
S: En çok hangi kelimeleri kullanırsınız?
C: "Özür dilerim."
S: En çok nerede ve ne zaman mutlu olmuştunuz?
C: Yaklaşık on yıl önce Finlandiyalı yayıncım beni ülkesindeki, buzların altında kalan toprakların kıyısında bulunan küçük bir hana götürmüştü. Yürüyüşe çıktığımızda buz tutmuş çalıların arasında olgun yaban mersinleri bulmuş ve ağzımızda eritmiştik. Sanki bir yerde bir şey bizim orada olmamızı istemişti.
S: Nasıl ölmek istersiniz?
C: Uçağın Kilimanjaro Dağı'nın zirvesine çarptığı bir kazada.
S: En çok sahip olmak istediğiniz yetenek nedir?
C: Çello çalabilmek.
S: Sizce gereğinden fazla önemsenen değer nedir?
C: Dişler.

K.V.
17 Ocak 1991

I

Capcanlı otobiyografik yorumlarımla birbirine bağlanan, sarılıp bitiştirilen makalelerimin ve konuşmalarımın bir koleksiyonu olan bu kitap, kimse bunun için yaygara koparmasa da *Palm Sunday* (1980) adındaki kitabımın bir devamı gibi. İşte yine, büyük bir yazar ve çocuk kitapları illüstratörü Dr. Seuss'un yarattığı *oobleck, grinch, lorax* ve hatta *sneech*[1] gibi yaratıklardan pek farklı olmayan, akıl almaz büyük bir hayvan gibi görünen gerçek hayat ve fikirlerle başlıyoruz.

Ya da Dr. Seuss'un yaratılarından biri olmayan bir tekboynuzla.

(Dr. Seuss'un gerçek adı Theodor Geisel'dir. O 1904'te doğdu, ben 1922'de.)

1940'ta Cornell Üniversitesi'ne girdiğimde alt kattaki barının duvar resimlerini Dr. Seuss'un yaptığı bir kardeşlik birliğine (Delta Upsilon) katılmıştım. Çizimler benim zamanımdan çok önce, karakalemle yapılmıştı. Kardeşlikteki bir sanatçı da daha sonra konturları boyayla kalınlaştırmış ve çizimleri kalıcı hale getirmişti.

(Dr. Seuss'un çizimlerini bilmeyenler için: Bu çizimlerde genellikle parlak renkli, tahmin edilemeyecek kadar çok sayıda eklemleri olan, çılgın kulaklı, burunlu, kuyruklu ve ayaklı –delirium tremens sırasında insanların gördüklerini söyledikleri türden– hayvanlar betimlenmiştir. Bu insanlar, kriz sırasında, bana söylediklerine göre, çoğunlukla sıçan görürlermiş.)

1) Theodor Geisel (2 Mart 1904-24 Eylül 1991) ünlü çocuk kitapları yazarı ve karakterlerin yaratıcısı. Yarattığı karakterlerden biri olan grinch'i "How the Grinch Stole Christmas" (Grinch Noeli Nasıl Çaldı) adlı filmde Jim Carrey canlandırmıştı (y.n.).

Dr. Seuss Dartmouth'tandı ve DU üyesi değildi ama bu resimleri, hem Cornell'den hem de DU üyesi ressam arkadaşı Hugh Troy ile birlikte Ithaca'da dalga geçerken yapmışlardı. Troy aynı zamanda isim yapmış bir şakacıydı. (Numaralarının hiçbiri para için değildi. Hepsi de *pro bono publico*.) Okuldaki ilk yılımda, Troy bağlı olduğu kardeşliği tekrar ziyaret edecek, beni ve safdil kardeşlerimi hikâyeleriyle eğlendirecekti.

Bize, birbirlerini tanımıyormuş gibi yaparak metroya binen birçok arkadaşı sayesinde New York metrosundaki bir treni üç durakta boşalttığını anlatmıştı. Yeni yılın ilk saatlerinde olmuş bu. Her işbirlikçinin elinde, HOOVER DIŞARI ROOSEVELT İÇERİ başlığı manşetten verilmiş bir *Daily News* varmış. Troy gazeteleri yaklaşık bir yıl önce Roosevelt'in ezici bir çoğunlukla zafer kazandığı tarihten bu yana saklamışmış. (Bu 1934'ün başlarında olmalı, o sırada sanırım ben on bir yaşındaydım, Büyük Buhran dördüncü yılındaydı.)

Bir başka sefer de Troy, satış makbuzu almakta ısrar ederek bir park bankı satın almış. O ve bir arkadaşı polis ortaya çıkana kadar Central Park'ta beklemişler. Sonra bankı kapıp koşmaya başlamışlar. Polis onları yakaladığında Troy ona satış makbuzunu göstermiş. Bölgedeki bütün polisler Troy'un banka sahip olduğunu öğrenene kadar bunu tekrarlayıp durmuşlar. Sonra kentteki bütün bankları toplamaya başlamışlar; polis de artık onlara karışmıyormuş. Bu bankları parkta bir yere öylesine yığmışlar.

Bir zamanlar safken (yani yargılarımda salakken) bile bu bana aptalca gelmişti, boş bir şey için yapılan tonla iş. Ama Troy'u saygıyla dinlemiştim, çünkü Indianapolis'teki sıradan bir okuldan Ivy League'e[2] daha kültürlü olmak için gönderilmiştim. (Eğer Indiana Üniversitesi'ne, Purdue'ye, Wabash'a ya da Depauw'a gitseydim şimdi kongrede ya da senatoda olabilirdim.)

2) Binalarının sarmaşık kaplı olmasından dolayı bu adla tanınan ABD'nin doğu bölgesindeki sekiz geleneksel üniversiteden (Brown, Columbia, Cornell, Darthmouth College, Harvard, Princeton, Pensylvania ve Yale) oluşan grup (y.n.).

Troy gittikten sonra, şaka işine ben de bulaştım. Almadığım bazı mühim derslerin finallerine girdim; ayağa fırlayıp, soruları yırttım, kağıtları öğretim görevlisinin suratına fırlattım, kapıyı çarpıp çıktım. Galiba bazı taklitçilere ilham vermiştim, çünkü bunun gibi olaylar finallerde sık sık yaşandı.

Zafer!

Cornell'de yaptığım son şaka tıpkı ilkinde olduğu gibi kimseyi aptal durumuna düşürmedi, ben hariç. Bütün erkeklerin iki yıllık yedek subay eğitimi alması gerekiyordu. Ben atlı topçu birliğindeydim, ister inanın ister inanmayın. (Ne kadar uzun zaman önce olduğunu düşünün artık.) İkinci senemin sonunda ABD Almanya, İtalya ve Japonya'ya karşı savaşa girdi. Orduya yazılmıştım ve çağrılmayı bekliyordum. Bir Tuğgeneral bizi teftişe geldi. Bu teftişe milletten ödünç aldığım, yüzme, izcilik, Pazar okuluna devamlılık ve bunun gibi ne kadar madalya varsa taktım gittim. Aklımı kaçırmış olmalıyım, çünkü yedek subay eğitimi de dahil her şeyde felakettim.

General adımı sordu, başka da bir şey söylemedi. Ama eminim bu olayı yapması gerektiği gibi rapor etti ve bu rapor da olması gerektiği gibi, daha sonraki üç yıllık tam zamanlı askerliğimin sonuna kadar kıdemli er rütbesinden daha fazla yükselmememi garantileyerek beni engelledi. Ettiğimi buldum ve bu başıma gelen şeylerin en iyilerinden biriydi. (Yarı eğitimli bir kıdemli erin *düşüneceği* çok şey oluyor!)

Savaş sona erdiğinde (kırk beş yıl önce!) herkes gibi ben de askeri ve saygın bir rozet ve birkaç şerit takmaya hak kazandım. Bu süsleri hak etmek için ne yaptığımı bildiğimden, onları o kaçınılmaz yedek subay eğitim teftişinde taktığım ödünç alınmış tenekelerden daha anlamlı bulmamış olmam şimdi benim için buruk bir tatmin. İlk şaka, son şaka oldu. Böyle bir öngörüye ne dersiniz?

Ve kim, daimi bir kıdemli er olmak için Ivy League'e gider ki? Ben gittim. (Norman Mailer de gitti. Ama onun kendi hikâyesi var.)

Bir zamanlar, büyük ve güçlü bağları olan ailemizin Indianapolis kolunda üniversite eğitimi için doğuya gitmek, sonra da Indianapolis'e dönmek gibi bir gelenek vardı. Amcam

Alex, Harvard'a gitti ve ilk ödevi, okumak için neden orayı seçtiğine dair bir makale yazmak oldu. Bana söylediğine göre ilk cümlesi, "Harvard'a geldim çünkü ağabeyim MIT'de," olmuş.

Onun ağabeyi, o zamanlar mimarlık okuyan babam Kurt Sr. idi. Uzun yıllar sonra ben terfi-edemez kıdemli bir er olarak orduya katıldığımda babam, "Güzel! Belki sana derli toplu olmayı öğretirler!" diyecekti. (Babam komik biri olabilir ama, o zaman hiç komik değildi. Aslında acımasızdı. Ben de epey dağınıkmışım demek ki.) Sonunda o öldü ve ben Freudvari bir yamyamlıkla adımdaki "Jr."ı attım. (Böylece yaptığım işlerin listesinde hem babam hem de oğlum olarak görünüyorum, Kurt Vonnegut ve Kurt Vonnegut Jr.) Onun hakkında *Architectural Digest*'ta şunları söyledim:

"Babam altmış beş, ben de yirmi yedi yaşındayken, yaşlandığını düşünerek onun mimar olmasının eğlenceli olduğunu söylemiştim. Bunun artık hiç eğlenceli olmadığını çünkü mimarlığın sanat değil hesaptan ibaret olduğunu söylemişti. Beni kandırmaya çalıştığını sandım, çünkü hep mimarlığın eğlenceli olduğunu söylerdi.

"Şimdi, onun açığa çıkan numarasını güçlü bir yüreklilik olarak görüyorum. İki kardeşim ve ben büyürken, bizim üzerimizde profesyonel geçmişinden memnun olduğu ve gelecekte karşılaşacağı zor ama keyifli sorunlarla yüzleşmekten heyecan duyduğu yanılsamasını yaratmıştı. Oysa gerçek, Büyük Buhran'ın ve hemen hemen bütün inşaatların durduğu İkinci Dünya Savaşı'nın, onu bir mimar olarak neredeyse yıkmış olmasıydı. Kırk beş yaşından altmış bir yaşına kadar neredeyse hiç işi olmadı. Refah döneminde bu onun altın yılları olabilirdi; yeteneği, şöhreti ve olgunluğu, yaratıcı bir müşterinin Indianapolis'te bile olsa babamın büyüklüğe ya da dilerseniz dinginliğe diyelim, ulaşmayı hak ettiğini hissetmesini sağlayabilirdi.

"Son zamanlarda sık sık haberlere çıkan imarethanelerden bahsedecek değilim. Büyük Buhran sırasında bir öğünü bile kaçırmadık. Ama Babam, Indiana'daki ilk lisanslı mimar olan ***kendi*** babasının açmış olduğu ofisini kapatmak ve altı persone-

lini işten çıkarmak zorunda kaldı. Ara sıra ufak tefek işler hâlâ geliyordu ve, şimdi düşünüyorum da bunlar o kadar sıkıcıydı ki, ortaokul teknik çizim sınıfını bile sıkıntıdan patlatırdı. Eğer paraya ihtiyacımız olmasaydı, babam İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkeye refah geldikten sonra bir müşterisine söylediğini duyduğum şeyi söyleyebilirdi: "Neden bir kağıt kalem alıp eşinizle birlikte bir şeyler çiziktirmiyorsunuz?" Bunu söylerken samimiydi. Yardımcı olmaya çalışıyordu.

"Savaş sırasında mimarlığı bıraktı ve bir tür silah, süngü gibi bir şey yapan Atkins Saw Company'nin hesaplarını tutmaya başladı. Karısının ölümü de işte o zamana rastlar. Aynı zamanda, galiba üç çocuğundan hiçbirinin savaş bittikten sonra Indianapolis'te yaşamayacağını da anlamıştı. Uzaklarda yaşamamızı gerektiren kendi yollarımızı izleyecektik. Bu yüzden babam bir kez daha yıkıldı.

"Indianapolis'e refah geldiği, ama çocukları dönmediği zaman, babam kendinden genç insanlarla birlikte yeni bir mimarlık bürosuna ortak oldu. Hâlâ ünlüydü, kentte herkes tarafından en çok sevilen adamdı ve, bu arada, şimdi dünyaca ünlü olan Çocuk Müzesi'nin de kurucularından biriydi. Özellikle, North Meridian Caddesi'nde borsa çökmeden önce yapılan Bell Telephone merkez binası tasarımıyla hayranlık kazanmıştı.

"Savaştan sonra Bell Telephone binaya yeni katlar çıkmaya karar verdi, dış cepheleri, alttaki sekiz kata benzeyecekti. Babam bunak, alkolik ya da güçten düşmüş olmadığı halde başka bir mimarla anlaştılar. Bell Telephone için mimar mimardı. Bell işini halletti, bina fena olmadı. Mimarlığın romantizminden bu kadar.

"Babam bundan kısa bir süre sonra hayatının geri kalanını çömlek yaparak kazanmak için tek başına Brown ilinde, Indiana'da emekli oldu. Kendi çömlekçi çarkını yaptı. Orada tepelerde 1957 yılında yetmiş iki yaşında öldü.

"Şimdi, onu düşündüğümde, kendisini tatmin eden çok az işi olduğu halde onu hatırlamaya çalıştığımda, bana fundalıkta prensini bekleyen Uyuyan Güzel gibi geliyor. Ve gerisi kolayca geliyor: Tanıdığım bütün mimarlar, iyi ya da kötü

zamanlarda, olmak için doğdukları mutlu sanatçı olmalarını sağlayacak, eli açık ve sevgi dolu bir müşteriyi sonsuza kadar bekler gibiydiler.

"Bu yüzden babamın hayatı size acıklı bir hikâye gibi gelebilir. O Uyuyan Güzel'di ve 1929 yılında bir değil, Bell Telephone'un da aralarında bulunduğu birkaç prens onu uyandırmak için çalıları kesmeye başladı. Ama sonra hepsi on altı yıl süren bir hastalığa yakalandı. Ve onlar hastanedeyken kötü cadı, Uyuyan Güzel'i Rip Van Winkle'a çevirdi.

"Buhran vurduğunda özel okuldan alınıp parasız okula verildim. Böylece babamın nasıl biri olduğunu göstermek için eve getirecek yeni arkadaşlarım oldu. Bunlar küçük toprak sahibi Indiana yerlilerinin on yaşındaki çocuklarıydı, babamın bir tekboynuz kadar ilgi çekici olduğunu bana ilk söyleyenler de onlar oldu.

"Kendi sınıfındaki insanların koyu renk takım elbiseler ve beyaz gömlekler giyip sade kravatlar taktığı bir dönemde babam, Kurtuluş Ordusu'ndan giyinmiş gibi görünürdü. Bir giydiği diğerine uymazdı. Aslında giysisini oluşturan parçaları özenle seçtiğini, renklerin ve kumaşın ilginç ama güzel olmak için bir araya getirildiğini şimdi daha iyi anlıyorum.

"Diğer babalar kömürden, demirden, hububattan, kereste ve çimentodan, başka şeylerden ve elbette Hitler ve Mussolini'den dert yanarken, benim babam ayrım gözetmeden hem arkadaşlarını hem de şaşıran yabancıları, ister doğal olsun ister insan eliyle yapılmış, etrafındaki nesnelere dikkat etmeye ve onları bir başyapıt gibi görmeye davet ederdi. Klarnetle boğuştuğum sıralarda gümüş çivili siyah enstrümanı bir başyapıt ilan etmişti. Çalıp çalamamam önemli değildi. Satrançtan hiç anlamasa da satranç takımlarına tapardı. Bir seferinde, yeni arkadaşlarımla ben, ona bir gece kelebeği götürmüş, ne tür bir kelebek olduğunu söylemesini istemiştik. Bilmediğini ama hepimizin bütün kalbimizle bir tek şeyden –onun bir başyapıt olduğundan– emin olmamız gerektiğini söylemişti.

"Ve o, yeni arkadaşlarımın gördüğü ilk – ve büyük olasılıkla da son dünya vatandaşıydı. Politikaya ve milli sınırlara duyduğu saygı bir tekboynuzunkinden fazla değildi (yine aynı imge).

Güzellik bu gezegenin herhangi bir yerinde bulunabilir ya da yaratılabilirdi, işte o kadar.

"AT&T bir binasını daha tamamladı ve bu yaşadığım yerin yakınındaki Manhattan adasında. Yine bir telefon firması artık hiçbir şekilde uyandırılamayacak olan babamın hizmetleri olmadan yaptı bunu. AT&T onun yerine Philip Johnson ile anlaştı, bütün yetişkinliği boyunca ateşli prensler tarafından gıdıklanarak uyandırılan bir Uyuyan Güzel daha.

"Babam Mr. Johnson kadar eğlenmedi diye Yazgıya öfkelenmeli miyim?

"Babamın ölüm ile yaşam arasındaki uçurumdan benimle konuştuğunu düşünüyorum ve o bana şöyle diyor: "Bana acıma çünkü ben en iyi zamanımda romantik mücadeleler bekledim – ki hiçbir zaman gelmedi. Eğer yine de Crown Hill Mezarlığı'ndaki mütevazı mezartaşıma bir şey yazdırmak istersen şunu yazdır: TEKBOYNUZ OLMAK BANA YETTİ."

Bu bölüm burada biter. Babamın, eğlenceli dokümanları plakalara yapıştırıp vernikleyerek iyi zamanları tekrar ziyaret edilebilir hale getirdiğini (romanım *Slaughterhouse-Five*'daki Tralfamadorianlar için kek yapmak kadar kolay bir hile) eklemek isterim. Babam sayesinde aşağıdaki mumyalanmış mektup çalışma odamın duvarında asılıdır şimdi:

"Sevgili babacığım,

"İlk hikâyemi *Collier*'e sattım. Çekimi (750$ eksi % 10 ajans komisyonu) dün öğlen aldım. İki tanesi de yakında satılabilirmiş.

"Galiba yapmak istediğim şeyi buldum. İlk çekimi bankaya yatırdım ve eğer daha çok satabilirsem, General Electric'ten aldığım bir yıllık maaşı biriktirene kadar devam edeceğim. Dört hikâye buna yeter, hatta artar bile (daha önce hiç olmamıştı). Sonra bu kâbus gibi işi bırakacağım ve Tanrı yardım ederse hayatım boyunca bir daha yapmayacağım.

"Epeydir hiç olmadığım kadar mutluyum.

"Sevgiler."

Bu mektup ilk adımla imzalanmıştır, ki o beni hep böyle çağırırdı. Bu edebiyatta bir dönüm noktası değil, ama doğumumdan ölümüme kadar uzanan benim küçük patikamda bir megalit gibiydi. Tarih 28 Ekim 1949.

Babam bu plakanın arkasına bir mesaj yapıştırmış. Güzel el yazısıyla *Venedik Taciri*'nden bir alıntı:

Yemin, yemin, Cennet'te bir yeminim var:
Ruhum üzerine yalan yemin edecek miyim?

II

Eğer bir bakire, tekboynuzun yaşadığı ormanda açıklıkta bir yere otururşa, tekboynuz ona yaklaşır ve başını kucağına koyarmış derler. Tekboynuz yakalamak için iyi bir yol. Bu yöntem tekboynuz yakalama niyeti olmadan açıklığa oturan bir bakire tarafından bulunmuş olmalı. Başını kucağına koymuş bir tekboynuzla ne büyük bir şaşkınlık. (Ya sonra?)

Çocukluğumun ve gençliğimin geçtiği evde, uzun yıllar önce ölmüş olan (ve deli gibi özlediğim) ablam Alice bu bakireydi; babam da ele geçmez ve büyülenmiş tekboynuz. MIT'ye giden ağabeyim Bernard'la ben babamı hiç yakalayamazdık. Biz onun için ilgi çekici değildik. Konu ikimiz olduğunda hiç de trajik bir hikâye değil. Biz serttik. Üstesinden gelebilirdik. Hem başka işlerimiz vardı.

(Kızım Edith, bir zamanlar, başından genel olarak fantastik diye kabul edilen olaylar geçmiş küçük gruplarla hafta içi akşam üstleri röportaj yapan Geraldo Rivera adında biriyle evliydi ne yazık ki. Şimdi ondan bahsediyorum, çünkü konuklarından bazıları yakın akrabaları tarafından cinsel tacize uğramış insanlardı. Benden beş yaş büyük ablamın, harika babamız tarafından hiçbir şekilde taciz edilmediğini bir an evvel açıklamak isterim. Başını kucağına koymuş bir tekboynuzla oturan bakire gibi, o da en kötüsünden hayrete düşmüş olabilir.)

Ben, yani onun en küçük oğlu, babamın güya merhametli cinse ait bir üyenin arkadaşlığından gözle görülür şekilde yoksun olduğunu görmüştüm, çünkü annemiz (onun karısı) aklını kaçırıyordu. Babama karşı hissettiği hidroflorik asit kadar yakıcı nefretini, geceleri, evimizin mahremiyetinde ve misafirler yokken ifade ederdi. Hidroflorik asit önce cam şişeyi eritir, sonra masayı geçip zemini deler ve doğruca Cehenneme gider.

(Aslında hidroflorik asit parafini eritemez. Benim zamanımda, bütün kardeşlerim bir şekilde mühendislik okurken Cornell DU'da bir espri yapılırdı: "Eğer evrensel bir çözücü keşfedersen onu neyin içinde saklarsın?" Ve aslında su, evrensel çözücü olmaya hidroflorik asitten daha yakındır. Sadece cam şişeyi delemez.)

Palm Sunday'de, annemin tedavi edilmemiş ve kayıtlara geçmemiş deliliğinin, kendi içinden değil, içtiği kötü kimyasallardan, özellikle alkol ve reçeteye yazılan sayısız barbitürattan geldiğine dair bir fikir öne sürmüştüm. (Bir doktorun amfetaminle onu hayata döndürebileceği kadar uzun yaşamadı.) Hastalığının ırsi olduğuna inanmaya hazırım ama klinik olarak deli olduğu saptanmış hiçbir Amerikalı atam yok (*Palm Sunday*'de etraflıca anlatılmıştır). Her neyse, elden ne gelir? Atalarımı ben seçmedim, beynimi ve bedenimi ben daha doğmadan önce inşa edilmiş bir ev gibi görüyorum.

(Manhattan'da şu anda yaşadığım ev, 1862 yılında L.S. Brooks adında biri tarafından inşa edilmiş. Beş buçuk metre eninde, on üç buçuk metre boyunda ve üç kat yüksekliğinde. Brooks bunun aynısı yirmi evi bir çırpıda inşa etmiş!)

Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı için Dukakis ile Bush kapışması sırasında (sonunda kampanyayı kazanacak olan kişinin, her yerdeki zengin beyazları, her yerdeki yoksul siyahlardan koruyacağı sözünü verdiği zaman) ben Philadelphia'da, Amerikan Psikiyatri Birliği'nin bir toplantısına misafir konuşmacı olarak davet edilmiştim. Orada toplanmış bulunanlara miras yoluyla edindiğim beynimden ve gırtlağımdan şunlar döküldü:

"Sizleri mümkün olan bütün saygıyla selamlıyorum. Eğer yemek yemek, barınma, dostluk ya da özgürlük gibi kolayca tanımlanabilen bir şeye ihtiyaç duymuyorlarsa, mutsuz insanları mutlu etmek çok zordur.

"Arkadaşım ve meslektaşım Elie Wiesel'i ve sonra da beni sizlere konuşma yapmak üzere davet ederek, para karşılığında kimi doğru, kimi yanlış hikâyeler anlatmak olan yaptığım işi onurlandırdınız. Iowa Üniversitesi Tıp Merkezi'nden ünlü yazarların katıldığı atölye çalışmasında nevrozlarımızın genel

nüfustan farklı olup olmadığını anlamak için profesyonel yazarlarla röportaj yapan Dr. Nancy Andreassen'in çalışmalarından haberdar olanlarınız vardır. Ben de dahil olmak üzere pek çoğumuzun depresif ailelerden gelen depresifler olduğumuz kanıtlandı.

"Yaptığı çalışmadan aşağı yukarı şu kuralı çıkarıyorum: Depresif değilsen iyi romancı olamazsın.

"Kültür tarihimizden daha önce çıkarabildiğimiz ama artık işe yaramazmış gibi görünen bu kural, Amerikalı bir yazarın Nobel Ödülü'nü alabilmesi için alkolik olması gerektiğidir – Sinclair Lewis, Eugene O'Neill, John Steinbeck ve intihar eden Ernest Hemingway. Bu kural artık geçerli değil, çünkü kanımca bu ülkede sanatsal duyarlılık salt kadınlara özgü kabul edilmiyor artık. Artık bu kürsüye, bir zamanların nefret edilen yaratığı, homoseksüel olmadığımı kanıtlamak için dün gece barda birilerini yumruklamış bir sarhoş olarak çıkmam gerekmiyor.

"Elie Wiesel, küçük bir çocukken tanık olduğu Soykırımın dehşetini anlatan *Night* adlı kitabıyla tanındı. Ben, bir zamanlar olduğum genç Amerikalı kıdemli erin tanık olduğu, İngilizlerin ve Amerikalıların Soykırıma verdikleri yanıtı – yani Dresden'in bombalanmasını anlatan *Slaughterhouse-Five* adlı kitabımla tanındım. İkimiz de Alman soyadlarına sahibiz. Beni buraya davet eden Dr. Dichter de öyle. Sizin mesleğinizdeki birçok ünlü öncü de. Buradaki çoğunluğun, Yahudi olan ya da olmayan herkesin, bize harika müzik, bilim, resim ve tiyatro veren, ve bıraktıkları mirasın bence hiç uyanamayacağımız bir kâbus yarattığı Alman ya da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu vatandaşı atalara sahip olmaması beni şaşırtmaz.

"Soykırım Elie Wiesel'in yazdıklarını neden yazdığı ve onun kim olduğu hakkında hemen her şeyi açıklar. Dresden'in bombalanması ise yazdıklarımı neden yazdığım ve benim kim olduğum hakkında neredeyse hiçbir şeyi açıklamaz. Eminim siz, bunun doğruluğuyla ilgili binlerce klinik neden bulma konusunda benden ileridesinizdir. Dresden benim umurumda bile değildi. Orada kimseyi tanımıyordum. Yerle bir edilmeden önce orada geçirdiğim güzel zamanların yoktu.

Indianapolis'e döndüğümde Dresden porseleni görmüştüm ama o zaman –ve şimdi de bu düşüncem değişmedi– çoğunun *kitsch* olduğunu düşünmüştüm. Almanca konuşan insanlardan, psikanaliz ve *Sihirli Flüt*'ten sonra bir başka harika hediye: O çok değerli kelime *kitsch*.

"Ve Dresden porseleni de zaten Dresden'de üretilmiyor. Meissen'de üretiliyor. Yıkmaları gereken kent oydu.

"Tabii ki şaka yapıyorum. Komik olmak için her şeyi söylerim, genellikle de en berbat durumlarda ve şimdiye kadar iki harika kadının benimle evlenmiş olmaktan dolayı duydukları üzüntünün nedenlerinden biri de budur. Bütün büyük kentler dünyanın hazinesidir, ulusların değil. Bu yüzden, herhangi birinin yokedilmesi dünya çapında bir kayıptır.

"Asker olmadan önce gazeteciydim ve Dresden'de de yaptığım buydu – başkalarının acılarını röntgenlemek. Olayın dışındaydım. Elie Wiesel'in gördüğüyse–ki o sadece bir çocuktu, ben genç bir adamdım– olayın gerçeğiydi. Dresden bombardımanı, Aristotelesçi trajedi idealine uygun, askeri-bilimcilerin söylemekten hoşlandıkları gibi hızlı cerrahi bir operasyondu, yirmi dört saatten kısa sürdü. Soykırım durmaksızın sürdü, sürdü. Almanlar benim hayatta kalmarnı istediler, beni ve diğer mahkûm arkadaşlarımı bir gün kendilerinden birileriyle değiştirebileceklerini düşünüyorlardı. Aynı şekilde Avusturyalılar, Macarlar, Slovaklar, Fransızlar, Ukraynalılar, Romanyalılar, Bulgarlar ve diğerleri tarafından yardım gören ve yüreklendirilen Almanlar Elie Wiesel'in, onun şimdiye kadar tanıdığı herkesin, ona uzaktan bile benzeyen herkesin, tıpkı babasının öldüğü gibi ölmesini istiyorlardı; az beslenmekten, çok çalışmaktan, umutsuzluktan ya da siyanürden.

"Elie Wiesel babasını hayatta tutmaya çalıştı. Başaramadı. Benim babam, pek çok arkadaşım ve sevdiklerim Indianapolis'te emniyette ve sağlıklıydılar. Elie Wiesel'in babasını öldüren ölümcül depresyon için uygun reçete, lityum, Thorazin, Prozac ve Tofranil yerine, yemek yemek, dinlenmek ve sevgi dolu bir ihtimam olabilirdi.

"Chicago Üniversitesi antropoloji bölümünden master diplomam var. Şiirin o dalındaki öğrencilere –savaş, yaralar,

salgın hastalıklar ve doğal afetler bir yana– kültür, toplum ve tarihte insan rahatlığına ve rahatsızlığına yol açan şeyler için bir açıklama aramaları öğretilir. Kitaplarımda, hiçbir zaman tek başına çalışmayan kötüleri anlattım. Bu kötüler: Kültür, toplum ve tarihtir ve hiçbiri de lityum, Thorazin, Prozac ve Tofranil ile bariz bir şekilde yatışmamıştır.

"Pek çok yazar gibi benim evimde de, yazılmalarına izin vermeyen kitapların başlangıçları duruyor. Yaklaşık yirmi yıl önce bir doktor, böyle iç sıkıntılarından kurtulmama yardımcı olup olmayacağını görmek için bana Ritalin yazmıştı. Bunun saf paranoyanın suyu sıkılmış konsantresi olduğunu fark etmiş ve Ritalin'i çöpe atmıştım. Bir işe yaramak için yazdığım kitabın adı *SS Psychiatrist* olacaktı. Kitap psikoanaliz yapılmış ve Auschwitz'de görevlendirilmiş bir doktor hakkındaydı. Görevi, orada yaptığı işten bunalmış personeli tedavi etmekti. Konuşma terapisi o zamanlar onun ya da başka birinin sunabileceği tek şeydi. Bu, –takma kafana, boş ver– devrinden önceydi.

"Söylemek istediğim, ve belki de kitabı bitirmek zorunda olmadan bunu bugün yapabilirim; dünyanın farklı bölgelerinde değişik zamanlarda, akıl sağlığı alanında çalışan insanların, çıldırmış toplum ve kültürlerdeki sağlıklı insanları daha mutlu yapmaları beklenmiştir.

"Şunu söylemeden geçemeyeceğim, yaşadığımız ülkedeki durum bu kadar kötü değil. Bana öyle geliyor ki, şimdiki hedef, akıllı ve iyi eğitimli insanların daha popüler olmaları için aptalca konuşmayı öğrenmeleri. Mesela Michael Dukakis. Ya da George Bush.

"Sanırım buraya davet edilmiş olmam daha çok, sevgili oğlum Mark Vonnegut –artık Dr. Vonnegut– ile ilgili. Korkunç sinir krizleri, duvarları kumaşla kaplanmış hücreler, deli gömleği, halüsinasyonlar, hemşirelerle boğuşma ve buna benzer şeyler geçirdi. İyileşti ve bunlarla ilgili olarak, yeni bir sonsöz ile Dell tarafından karton kapaklı olarak tekrar basılacak olan *The Eden Express* adındaki kitabını yazdı. Benim yerime onu çağırmalıydınız. Çok daha ucuza gelirdi ve o ne söylediğini iyi bilir.

"İyi de konuşur. Akıl sağlığı uzmanlarına ders verirken soru sorar ve herkesin ne düşündüğünü görmek ister. Ben de şimdi onun gibi bir soru sorayım. Lütfen elleri göreyim: Kaçınız Thorazin alıyorsunuz? Teşekkürler. Sonra da şöyle der: "Şimdiye kadar denememiş olanlar mutlaka denemeli. Canınızı yakmaz biliyorsunuz."

"Onu, kendisi gibilerle birlikte olduğu İngiliz Kolombiyası'nda özel bir tımarhaneye götürdüğümde ona şizofren tanısı kondu. Bana da şizofrenmiş gibi geliyordu. Depresyondaki insanların öyle davrandığını hiç görmemiştim. Çok üzüldük. Sonra devam ettik. Şunu söylemeliyim ki, içeri alındıktan sonra ilk iş kumaş kaplı hücresinin tavanındaki ampulü zıplayıp almak olan Mark'ın yaptığı şeyi yapan bir insan depresif dışında her şey olabilir.

"Her neyse... Mark kitabını yazacak kadar iyileşti ve Harvard Tıp Okulu'ndan mezun oldu. Şimdi bir eşi, iki harika oğlu ve iki harika arabasıyla Boston'da pediatrist. Ve kısa süre sonra sizin meslektaşlarınız, şizofreniden kurtulduktan sonra kitap yazan o ve onun gibilere yanlış tanı konulduğuna karar verdiler. Hastalandıklarında ne kadar canlanmış görünseler de onlar aslında depresiftiler. Öyledir herhalde.

"Bu yeniden tanıyla ilgili habere Mark'ın ilk tepkisi şöyle oldu: "Ne harika bir tanı yöntemi. Şimdi biliyoruz ki eğer hasta iyileşirse kesinlikle şizofren değildir."

"Ama ne yazık ki o da, komik olmak için her şeyi söyler. Kendisiyle ilgili neyin yanlış olduğu hakkında daha makul ve mantıklı görüşü, kitabının yeni baskısına yazdığı sonsözde bulunabilir. Yanımda kitabın birkaç kopyası var ve eğer burada birileri fotokopisini çekerse isteyen herkes bir tane alabilir.

"Mark, megavitaminlere doktor olmadan önceki kadar meraklı değil. Ama terapi yerine biokimyaya bel bağlamış durumda.

"Mark aklını yitirmeden çok önce, akıl sağlığının bozulmasının bir nedeni olarak kimyasalları görmüş ve yazdıklarımda da bundan bahsetmiştim. Hiç, bir olay ya da kişinin bir karakteri çıldırttığı hikâye yazmadım. Daha küçük bir çocukken bile, akıl hastalığının kimyasal bir nedeni olduğunu düşünü-

yordum, çünkü yakın bir aile dostumuz, zeki, kibar, felaket melankolik ve eyaletin büyük ve korkutucu ruh hastalıkları hastanesinin başı olan Dr. Walter Bruetsch, hastalarının sorunlarının kimyasal olduğunu ve bu kimyasalların işleyişi daha iyi anlaşılana kadar da ellerinden fazla bir şey gelmediğini söylerdi.

"Ona inandım.

"Oğlumun aklını kaçırmasından çok önce, bir oğlum olmadan çok önce, annem aklını kaçırdığında ve sonunda intihar ettiğinde, annemin çok kötü bir çocukluk geçirmiş olmasına rağmen kimyasalları suçladım ve hâlâ da suçluyorum. Bu kimyasallardan ikisinin adını bile söyleyebilirim: Uyku ilaçları ve alkol. Tabii ki bunlar dışarıdan veriliyordu; uyku ilaçları uykusuzluğuyla ilgili bir şeyler yapmak isteyen aile doktorumuzdan geliyordu. Annem öldüğünde ben askerdim ve birliğim denizaşırı yola çıkmak üzereydi.

"Onun deliliğini başarıyla gizli tutabildik çünkü bu sadece evde ve geceyarısıyla şafak arasında oluyordu. İntiharını da, tutkulu ve büyük olasılıkla politik hırsı olan bir müfettiş sayesinde gizleyebildik.

"İnsanlar böyle şeyleri gizlemek için neden bu kadar uğraşırlar? Çünkü bunlar kendi çocuklarını evlilik için daha az çekici hale getirir. Şimdi ailem hakkında çok şey biliyorsunuz. Bu bilgilerin ışığında evlenmek isteyen çocukları olanları düşünerek şöyle bir tavsiyede bulunmak akıllıca olur: "Ne yaparsan yap ama adı Vonnegut olan biriyle sakın evlenme."

"Dr. Bruetsch anneme yardım edemedi ve o koskocaman Indiana eyaletindeki en büyük akıl hastalıkları uzmanıydı. Belki annemin çıldırdığını biliyordu. Belki bilmiyordu. Eğer annemin geceyarısından sonra aklını kaçırdığını biliyorduysa, kendisini en az babam kadar çaresiz hissetmiş olmalı, çünkü annemi çok severdi. O zamanlar, belki de yardımı olabilecek Adsız Alkolikler'in Indianapolis'te şubesi yoktu. Adsız Alkolikler babamın tek kardeşi Alex tarafından, ki o da bir alkolikti ancak 1955 civarında kuruldu.

"İşte... size başka bir aile sırrı daha verdim değil mi? Amcam Alex'le ilgili.

"Peki ben alkolik miyim? Sanmıyorum. Babam da değildi. Yaşayan tek kardeşim olan ağabeyim de alkolik değil.

"Ama ben Adsız Alkolikler'in büyük bir hayranıyım ve Adsız Kumarbazlar, Adsız Kokain Bağımlıları, Adsız Alışveriş Hastaları, Adsız Pisboğazlarvesaire vesairenin de. Böyle gruplar, antropoloji okumuş biri olarak benim ilgimi çeker çünkü onlar Amerika'ya, C vitamininin sağlık için olduğu kadar gereklidirler ve bu uygarlıkta bizim sahip olamadığımız bir şeyi verirler: Büyük bir aile. İnsanoğlu her zaman pek çok akraba ve arkadaşın sarsılmaz dayanağıyla desteklenmiş, rahatlatılmış, eğitilmiş ve eğlendirilmiştir, ta ki sadece özgürlük değil köksüzlük, hareketlilik ve korkunç bir yalnızlık olan Büyük Amerikan Deneyi'ne kadar.

"Ben kendini beğenmiş bir insanım yoksa buraya kadar gelip bu kadar konuşmazdım. Ama sizin hiç bilmediğiniz bir şey anlattığımı düşünecek kadar da burnu büyük değilim – annem, amcam Alex ve oğlum hakkında söylediklerim dışında. Sizler saatler boyu, günler boyu mutsuz insanlarla uğraşıyorsunuz. Ben onlardan elimden geldiğince uzak duruyorum. Merhum yazar Nelson Algren'in iyi bir hayat için koyduğu üç kuralı uyguluyorum – ki kendisi, Iowa Üniversitesi'nin yazarlar üzerinde yaptığı çalışmaya konu olan bir depresif arkadaştır. Bu üç kural tabii ki şöyledir: Adı Annenin Yeri olan bir yerde yemek yeme, adı Doc olan biriyle kağıt oynama ve en önemlisi, senden daha fazla sorunları olan kimseyle yatma.

"Hepinizin, eminim ki, hafif depresyon geçiren annem ya da oğlum kadar hasta olmayan birine reçete yazarken aklından şöyle bir şey geçer: "Sizi bir ilaç kullanmak zorunda bıraktığım çok üzgünüm, sizi büyük bir ailenin kocaman, sıcacık yaşam destek sistemine sokabilmek için her şeyimi verirdim."

Philadelphia'daki bütün akıl sağlığı çalışanlarına yaptığım konuşma bu kadardı. Daha sonra bana, benim onlarla *paylaşmamı* (yani kendim ve ailem hakkında her şeyi anlatmış olmamı) beklemedikleri şeyleri *paylaştığımı* söylediler. Yanımda oğlumun korkunç vakasıyla ilgili kendi yorumlarının kopyalarını getirmiştim – ki bunları ilgilenen herkese dağıttım. Bu kitabın Ekler bölümünde, eğer ayrı bir yere konmamış olsaydı

bizi oldukça yavaşlatacak olan pek çok şeyle birlikte onu da bulabilirsiniz. (Ayrıca konudışı ve konudan bağımsız şeyleri, ayrıntıları, non sequitur[3] açıklamaları, meioses[4] ve karşı deyimleri de parantez içine alarak hızlanmaya çalıştım.)

3) (Lat.) Mantıkta bir önceki önermeden çıkarılamayan sonuç (y.n.).
4) (Yun.) Bile bile anlam indirgemeye dayanan söz sanatı (y.n.).

III

Geceyarıları aklını kaçıran annemin, şimdiye kadar dünyaya gelmiş en masum ve en kibar insan olan babama kustuğu nefret sınır tanımazdı ama saftı, düşünceyle ya da bilgiyle kirletilmemişti. 1944 yılındaki Anneler Günü'nde (babalar gününden yaklaşık bir ay önce) öldüğünden bu yana kadınlarda bu kadar saf nefreti belki on kez gördüm. Bu nefretin karşısındaki adama yöneldiğini sanmıyorum. Babam kesinlikle bunu hak etmemişti. Bana öyle geliyor ki, benim iyiliğim için bu davranışı sergileyen annem ve bütün kadınlar büyük ihtimalle Kraliçe Elizabeth ya da Kleopatra kadar köle olsalar da, bu onların çok çok uzun süren esaretlerinin bir sonucu.

Benim teorime göre bütün kadınların içinde birikmiş hidroflorik asit var, ama annemde bundan çok fazla vardı. Saat geceyarısını vurduğunda (ve gerçekten saat başlarında gürültüyle çalan bir saatimiz vardı) bu asit dışarı çıkıyordu. Onun için kusmak gibiydi. Kendisini tutamıyordu. Zavallı! Zavallı ruh!

Babamla benim bu kadar nefret edilmeyi hak etmediğimizi ima eden öze-dönük bir teori bu. Boş verin gitsin. Sanatçıların, Komünistleri atmalarından yaklaşık dört yıl önce Prag'dayken bir yazar bana Çeklerin, reddedilemez gibi görünecek şekilde mantıklı-hale-getirilmiş teorileri ince ince işlemeye ve sonra da kendi kendileriyle alay eder gibi, bu teorileri yıkmaya bayıldıklarını söylemişti. Ben de bunu yapıyorum. (Benim en beğendiğim Çek yazar, kendisini böylesine beğenmekle haklı olduğumu kanıtlayacak büyüleyici bir makalesini Ekler bölümüne koyduğum Karel Čapek'tir.)

Ama babam ve ablam, tekboynuzlu ve bakire konusuna dönersek: Lewis Carroll'dan daha fazla Freudvari olmayan babam, Alice'i yürekliliğinin ve sevgisinin kaynağı yaptı. Paylaştıkları şeyin ki bu görsel sanatlardı, heveslisi babamdı. Alice'in

küçük bir kız olduğunu unutmayın ve kucağında bir tekboynuz başının bulunmasının verdiği utancın yanı sıra yaptığı her heykel ya da resmin, babam tarafından Michelangelo'nun *Pietà*'sı veya Sistina Şapeli'nin tavanıymış gibi kutlanmasıyla çok sarsıldı. Bu, onu daha sonraki hayatında (ki bu sadece kırk bir yaşına kadar sürdü) tembel bir sanatçı yaptı. (Her yerde sık sık bir deyiş gibi onun sözlerini tekrarlıyorum: "İnsanların yetenekli olmaları, onların bu yeteneği *kullanmaları* gerektiği anlamına gelmez.")

"Tek kız kardeşim Alice," diye yazmıştım *Architectural Digest*'a, "ressam ve heykeltıraş olarak, buna ilişkin hiçbir şey yapmadığı halde, kayda değer bir yeteneğe sahipti. Bir seksen boyunda, lepiska saçlı Alice bir seferinde hiç görmediği, görmeye de meraklı olmadığı ve gerçekten de göremeyeceği Louvre gibi büyük bir müzeyi, patenle baştan sona gezebileceğini ve yanından geçtiği her resmi anlayabileceğini öne sürmüştü. Zeminden yükselen tekerleklerin vızıltılarının ve tıkırtılarının üzerinden kafasında şu kelimeleri duyabileceğini söylemişti: "Anladım, anladım, anladım."

"Bunu daha sonra, ondan çok daha üretken ve çok daha ünlü sanatçılarla tartıştım ve, onlar da hemen her zaman bir resmin değerini tek bir *vuruşla* anlayabileceklerini söylediler. Ya da, resmin bir değeri yoksa *vuruş* olmazmış.

"Ve yine, Büyük Buhran tarafından erken ve istenmeyen emekliliğe zorlandıktan sonra ressam olmak için mücadele eden babam geliyor aklıma. Bu yeni kariyer konusunda iyimser olmak için nedenleri vardı çünkü ilk resimleri ister natürmort, ister portre isterse manzara resmi olsun o *vuruşla* doluydu. Annem yardımcı olmak amacıyla her biri için şöyle derdi: "Bu gerçekten harika, Kurt. Şimdi tek yapman gereken şey *bitirmek.*" Sonra babam da resmi parçalardı. *Özel Ajan* dediği sigortacılık yapan tek erkek kardeşi Alex'in portresini hatırlıyorum. Yaptığı eskizde eli ve gözü, birkaç fırça darbesiyle Alex'deki bir parça düş kırıklığı da dahil olmak üzere bazı gerçekleri yakalamak üzere işbirliği yapmıştı. Alex amca Harvard'dan mezun olduğu için gurur duyardı ve keşke sigortacı yerine edebiyatçı olsaydı.

"Babam portreyi bitirip tuvalin her bir santimetre karesinin boyadan nasibini almasını sağladıktan sonra Alex amca kayboldu. Onun yerine sarhoş ve şehvetli bir Kraliçe Victoria geldi.

"Bu çok kötüydü.

"Şimdi: Yaratım aşamasındaki bir başyapıtın yarıda kalmasına yol açan en kötü şöhretli kimse, Samuel Taylor Coleridge'in *Kubla Khan* şiiri üzerindeki bütün konsantrasyonunu sonsuza kadar kesen "Porlock'tan gelen kişiydi". Ama eğer Büyük Buhran sırasında Indianapolis'teki evimizin ölüm sessizliğindeki tavan arasında çalışan babamı sürekli rahatsız eden böyle biri olsaydı, Babam şimdi iyi bir baba ve mimar olmanın yanı sıra Indiana yerlisi orta karar bir ressam olarak da hatırlanıyor olurdu.

"Ve yaratım aşamasında gerçekleşen bu kesintilerin genellikle yararlı olduğunu savunuyorum. Ben daha önümde birçok bölümü ya da sahnesi bulunan bir romanı okurken ya da bir filmi veya tiyatro oyununu izlerken, beynimde, ablamın zihninde yükselen, "Anladım, anladım, anladım," kelimesinin bir varyasyonu olan, "Bitsin, bitsin, bitsin. Tanrı aşkına lütfen şimdi bitsin," sesini duyuyorum. Evet ve sonra kendi kitabımın veya oyunumun üçte ikisini yazdıktan sonra aniden kendimi tembel ve rahatlamış hissediyorum, sanki rüzgârı arkasına almış bir yelkenliyle eve doğru gidiyormuşum gibi.

"Eğer gerçekten şanslıysam, denize açılmadan önce yapmayı umduğum şeyleri ve daha fazlasını yapabilmişim demektir.

"Bu itiraf, mizah anlayışı olmayan insanlara, kardeşimin Louvre müzesinde patenle kayma fikri kadar kötü ve kaba gelebilir. Ama bu en azından doğru. Onlardan, benim ucuz yaratılarımı unutmalarını ve onun yerine William Shakespeare'in *Hamlet*'inden, ardından iki perde ve dokuz sahnenin daha geleceği üçüncü perde dördüncü sahneyi düşünmelerini rica ederim. Hamlet masum, sadık, yaşlı Polonius'u annesinin yeni kocası zannederek henüz öldürmüştür. Öldürdüğü kişinin kim olduğunu keşfeder ve karmakarışık duygularla şunları söyler: Zavallı kendini bilmez, meraklı budala, elveda!

"Anladım, anladım, anladım. Kimse kıpırdamasın. Porlock'tan gelen kişiyi getirin. Perdeleri indirin. Oyun bitti.

"Bu kadar kısa bir denemede bile, "Bir Başyapıtın Üçte İkisi Yeterince Fazladır" diyeceğim kural uygulanabilir. Değinmek istediğim tek bir nokta vardı, onu da söyledim. Eğer bunu tekrar açmayacaksam, annemin "bitirmek" dediği şey olan, ve bir partinin sonunda söylenen, "Tanrım, saat ne kadar geç olmuş," "Galiba hiç buzumuz kalmamış," "Paltonu nereye koymuştun canım?" gibi şeyler söyleyeceğim.

"Üç perdelik harika bir oyun için, kaynağını bilmediğim çok iyi bir formül vardır ve şöyledir: "Birinci perde, soru işareti. İkinci perde, ünlem. Üçüncü perde, nokta." Ve normal insanlar, her sanat yapıtında sadece soru işareti ve ünlem görmek istedikleri için ben noktaya, babamın ve ablamın ressamlık kariyerlerine verdikleri değer kadar değer veriyorum ki bu da sıfırdır.

"Günlük ayak işlerini yapan Porlock'tan gelen kişiye ve onun Coleridge'e yaptıklarına gelince: Şiirseverleri herhangi bir şeyden mahrum edip etmediğini sormak gerek. Coleridge, zavallı kendini bilmez, meraklı budala içeri dalana kadar kağıda otuz mısra yazmıştı ve son kısmına doğru:

Santurlu bir genç kız
Bir zamanlar gördüğüm bir imgede:
Habeşli bir genç kızdı,
Ve santuruyla çalıyordu,
Abora Dağı'nın şarkısını.

Santur ksilofon gibi yamuk yumuk bir alettir.

"Eğer Porlock'tan gelen adam benim uşağım olsaydı ve Coleridge'in kapının diğer tarafında ne yaptığını kesinlikle biliyor olsaydım, şair aşağıdaki mısraları yazdığı an onu içeriye yollardım:

Xanadu'da Kubla Khan
Azametli bir zevk kubbesi hükmetti:"

(Ve burada parça biter, söylemesi gereken her şeyi üçte ikisinde söyleyerek.)

Bazen ben de resim yaparım. Yaptığım taşbaskılardan biri Ekler bölümünün ön sayfasında görülüyor. Birkaç yıl önce (1980) resimlerim güzel olduğu için değil ama insanlar benimle ilgili bir şeyler duydukları için Greenwich Village'da tek-kişilik bir sergim oldu.

Kitabının kapağında kullanılmak üzere karım Jill Krementz'in bir fotoğrafını çekmiştim. Makineyi o ayarladı, bana nerede duracağımı ve hangi düğmeye basacağımı gösterdi. Kitap karımın fotoğrafının altında benim adımla piyasaya çıkınca bir galeri sahibi fotoğraflarımla tek-kişilik bir sergi açmak istediğini söyledi. Ama sergi tek-kişilik olamazdı. Tek-fotoğraflık olabilirdi. Şöhret böyledir işte. Ne yaparsınız.

(Ben, ailemin Amerika kolunda, kızlarım Nanette Prior ve Edith Squibb'den sonra tek-kişilik sergi açan üçüncü kişiyim. Oğlum Mark'tan sonra tımarhanede bir süre kalan ikinci kişiyim. Boşanan ve tekrar evlenen ilk kişiyim. Kısa bir süre kalmak üzere kendimi tımarhaneye kapattırmamın ayrıntılarını daha sonra anlatacağım. Bu artık epey geçmişte, iki ya da üç kitap öncede kaldı.)

Bir ressamla ilgili kitap yazacaktım, *Bluebeard*. Bu fikir aklıma *Esquire* benden Soyut dışavurumcu Jackson Pollock ile ilgili bir yazı istedikten sonra gelmişti. Dergi ellinci yılını kutlamak üzere ülkenin yazgısında 1932'den bu yana söz sahibi olmuş elli doğma büyüme Amerikalı üzerine makaleyi bir araya getiriyordu. Ben Eleanor Roosevelt'i istedim ama Bill Moyers onu çoktan kapmıştı.

(Long Island'daki yazlık komşum Truman Capote, Cole Porter hakkında yazmaya söz vermişti. Ama daha sonra, son anda Manhattan komşum Katharine Hepburn ile ilgili bir makale verdi, ister al ister alma. *Esquire* aldı.)

"Jackson Pollock (1912-1956)," diye yazdım, "1947 yılından başlayarak en çok takdir gördüğü dönemde stüdyosunun zeminine bir tuval serip üzerine boya damlatan, akıtan, döken bir ressamdı. Efsanevi ölü hayvan yaratıcısı "Buffalo Bill" Cody'nin onuruna adlandırılan Cody, Wyoming'de doğdu. Buffalo Bill yaşlılıktan öldü. Jackson Pollock kırk dört yaşında vahşice öldüğü doğuya, NewYork eyaletine geldi. Şimdi Soyut

dışavurumcu olarak bilinen sanat hareketinin öncülerinden biri olarak kendi ulusunun, özellikle New York kentinin, yaratıcı resmin dünya çapında rakipsiz merkezi haline gelmesi için herkesten daha çok şey yaptı.

"Ona gelene kadar Amerikalılar, tek bir sanat dalındaki öncülükleriyle takdir görürlerdi – caz. Bütün büyük caz müzisyenleri gibi Jackson Pollock da, daha resmi sanatçıların, işlerinin dışında tutmak için çok uğraştıkları cazip kazaların şampiyonu ve ustasıydı.

"Kendisini ve henüz tanıştığı genç bir kadını, sakin bir kasaba yolunda arabasını bir ağaca doğru sürerek öldürmesinden üç yıl önce Pollock, bir eleştirmenin "Akıtmacı Jack" olarak adlandırdığı çalışmalarından uzaklaşmaya başlamıştı. Boyanın çoğunu fırçayla sürüyordu – yine. Fırçayla ve bir kaza düşmanı olarak işe başladı. Her yerde özellikle beğeni yoksunları arasında bilinsin ki, bu adam eğer kendisinin ve yüzyılımızın tutkuları tarafından böyle bir tablo talep edilseydi, Ülkemizin Babası'nı Delaware'i geçerken bütün fotoğrafik detaylarına kadar resmedebilecek yeteneğe sahipti. Kendi sanatında, başkalarının yanı sıra temsili sanatın en titiz Amerikalı ustası, antimodernizmin dehası, Thomas Hart Benton tarafından titizlikle eğitilmişti.

"Pollock, İkinci Dünya Savaşı boyunca olgunluk çağında olmasına rağmen sivil kaldı. Askerlik hizmetinden bağışıktı; büyük olasılıkla zaman zaman yenebildiği alkol bağımlılığı nedeniyle. Örneğin 1948 yılından 1950 yılına kadar hiç içmemişti. Savaş süresince, pek çok Amerikalı meslektaşının kariyeri kesintiye uğradığında ve çağdaşı Avrupalı ressamların canlarının istediği gibi resim yapmaları baskıcı yönetimler tarafından engellendiğinde ya da bu ressamlar, toplara hedef, krematoryumlara yem olduklarında o, resim yapmaya, öğretmeye ve çalışmaya devam etti.

"Böylece... geçmişten kopuk olması nedeniyle kötü bir şöhrete sahip olan Pollock, savaş sırasında sanat tarihini kesintiye uğramadan değerlendirme ve barış içinde de sanatın geleceğini düşünme fırsatına sahip olan birkaç genç sanatçıdan biri oldu.

"Pollock resimle ilgilenmeyen insanlar için bile ilgi çekici olmalı... sırf şu nedenle: Çalışırken iradesini bilinçötesine teslim ediyordu. 1947 yılında Sigmund Freud'un ölümünden sekiz yıl sonra şunları yazmıştı: "Resmimin *içinde* olduğum zaman ne yaptığımın ayırdında olmam." Batı dünyasındaki barış ve uyumun ne uyku ne de uyanıklık hali olan meditasyon yapılarak bulunabileceğinin varsayıldığı bir zamanda onun dinsel temaları resmettiği söylenebilir.

"Belli başlı sanat hareketlerinin kurucuları arasında tekti, bunda meslektaşlarının ve ardıllarının resmi onun gibi algılamamış olmalarının payı büyüktü. Fransız Empresyonistler birbirine benzeyen resimler yaptılar, Kübistler de öyle, ve öyle yapmaları beklenirdi çünkü bütün imgelemlerine rağmen yaptıkları iş büyük ölçüde teknikti. Ama Pollock bir akıtıcılar okulu yaratmadı. O tekti. Kendisini bir anlamda ona borçlu hisseden sanatçılar Afrika'nın vahşi hayatı kadar çılgın çeşitlilikte resimler yaptılar – Mark Rothko, Willem de Kooning, James Brooks, Franz Kline, Robert Motherwell, Ad Reinhardt, Barnett Newman vesaire vesaire. Adını saydığım bu insanlar onun arkadaşlarıydı. Belli başlı sanat akımları büyük ailelerle başlamış gibi görünüyor. Pollock'un bu ailesini bir arada tutan şey genel olarak bir resmin nasıl olması gerektiği üzerinde fikirbirliğine varmış olmaları değildi. Ama bu üyeler, ilhamın gelmesi gereken yer üzerinde anlaşmışlardı, zihnin benzerlikler kuramayan, ahlaki ya da politik olmayan, anlatacak eski hikâyeleri bulunmayan ama canlı olan bölümü: Bilinçötesi.

"Bu hareketin yetmiş yedi yaşındaki uzmanı olan James Brooks yaptığımız bir konuşmada, bana, Pollock gibi ellerini bilinçötesiyle birleştirmek isteyen bir ressamın kafasının nasıl çalıştığını anlatmıştı: "İlk fırça darbesini vurmalıyım. Ancak bundan sonra tuvalin işin yarısını yaptığını söyleyebilirim."

"Tuval, yani bilinçötesi, bu ilk vuruşu düşünür ve ressamın eline buna karşılık olarak nasıl bir cevap vermesi gerektiğini – oradaki bir renkle veya bir dokuyla– söyler. Ve eğer her şey yolunda giderse, tuval bu ekleme üzerinde düşünüp taşınır ve bir başka öneride daha bulunur. Tuval artık, üzerinde harfler ve rakamlar bulunan ruh çağırma tahtası haline gelmiştir.

"Bilinçötesini dışavurmak için bundan daha kurnaz bir yöntem düşünülmüş müydü? Hangi psikolojik deney bundan daha zevkli bir öneride bulunmuştu: Yani zihnin hırstan ve bilgiden yoksun olsa da, güzel olan üzerinde uzmanlaşmış bölümü?

"Hangi sanatsal esin teorisi, ressamları bu kadar büyük bir güçle çalıştıkları sırada hayatı bu derece bilmezden gelmeye yöneltmişti? Müzelerde yer alan, sanatseverlerin duvarlarına asılmış olan ve spekülatörlerin kasalarında bulunan bütün Soyut dışavurumcu resimlerde bir eli ya da yüzü, masayı ya da bir kâse portakalı, güneşi ya da ayı veya bir kadeh şarabı çağrıştıran çok az şey vardır.

"Ve hangi ahlakçı, İkinci Dünya Savaşı'na, ölüm kamplarına ve Hiroşima'ya ve benzerlerine, üzerinde insan ya da eşya hatta Doğa'nın bahşettiklerinin izini bile taşımayan resimleriyle bu ressamlardan daha doğru bir tepki gösterebildi? Dolunay "bombacı ayı" olarakbilinmeye başladı. Hatta bir portakal bile pek çoğunun hatırladığı gibi, eğer, birileri de hatırlarsa, hastalıklı bir gezegeni, utanç içinde bir insanlığı çağrıştırabilirdi, çünkü Auschwitz'in komutanı, eşi ve çocukları fırınlardan yükselen yağlı dumanın altında her gün güzel yemekler yiyorlardı.

"Bu moda-manyağı yüzyılda, çoğu sanat akımının ömrü bir kelebeğinki kadar kısa sürdü. Sadece birkaçının ömrü atların ya da köpeklerinkine eşit olmuştur. Şimdi, Jackson Pollock'un ölümünden yaklaşık yarım yüzyıl sonra, her zamankinden daha coşkulu Soyut dışavurumcular var ve onlar gayet iyiler. Ve her yerde, özellikle beğeni yoksunları arasında bilinsin ki, bütün bu deneyler sadece bir tür insanın tuvali ruh çağırma tahtası gibi kullanarak etkileyici resimler yapabileceğini kanıtladı: Teknik yeteneğe sahip ve sanat tarihine saygılı, şimdi bir efsane olan Cody'li 4-F gibi, olağanüstü yetenekli bir kişinin.

"Büyük bir ressam ve doğma büyüme Avrupalı Willem de Kooning, Pollock hakkında şöyle söylemiştir: "Jackson önümüzü açtı."

Bitti. Tamam mı?

Pollock'un akıtma resimlerine karşı olduğumdan daha hevesli gibi göründüm. (Bu doğru değil!) Ve ben hayatının büyük bir bölümünde ticari galerileri ve sanat müzelerini gezmiş bir insanım. Soyut dışavurumcu arkadaşım Syd Solomon'un iyi resmi kötü resimden ayırmak için söylediği şeyi yaptım: "Önce milyonlarca resme bak." Bundan sonra demişti, artık hata yapamayız.

Tekstil tasarımı dışında akıtma resimlerden hoşlanmamamın nedeni oldukça ilkel: Bana ufuk çizgisini göstermiyorlar. Resimde herhangi bir bilgi görmeden yapabilirim, bir gerçek hariç; sinir sistemim, belki de toprağa bağlı tüm hayvanların sinir sistemleri bir bilgi üzerinde ısrarla durur: Ufuk çizgisi. Ayaklarının üzerinde durmaya çalışan ve o andan itibaren bütün hayatı boyunca koşmaya başlayacak olan yeni doğmuş bir ceylanı düşünüyorum. Gözlerinin beynine aktardığı ilk önemli bilgi parçası elbette ufuk çizgisinin nerede olduğudur. Uykudan uyanan ya da komadan çıkan insanlar için de aynı şey geçerlidir: Muhakeme etmeden önce bilmeleri gereken ilk şey ufkun nerede olduğudur.

İnsanın sinir sistemi gibi, kolayca kırılabilen objelerin bulunduğu kutulara sorumlu nakliye firmaları şöyle yazar:

BU TARAFI ÜST

Franklin Library, (illüstrasyonları kızım Edith Squibb tarafından yapılan) *Bluebeard* adlı kitabımın lüks baskısı için benden özel bir önsöz istemişti. Böylece babamın da benim de kötü yaptığımız resim hakkında şunları söyledim:

"Adsız Alkolikler'deki tüm arkadaşlarıma ve akrabalarıma," diye başladım, "esrimekte haklı olduklarını söylemek istiyorum. Kendinden geçilen anlar olmadan geçen hayatın, şu güzel deyişte de görüldüğü gibi "bir tükürük hokkası" kadar değeri yoktur. Onlar kendileri için uygun olan ölümcül zehiri seçmişlerdir – alkol.

"Çocukların yaptıkları şeylerden bazıları zararsız içmenin güzel örnekleridir. Çocuklar Yüce Kapsayıcı'nın yani Evren'in, bazı sınırlı yanlarına saatler boyunca bakarlar; su, kar, çamur,

renkler, kayalar (küçük taşları atarlar, büyük taşları kaldırıp altına bakarlar), yankılar, davula vurulunca çıkan ya da gırtlaklarından yükselen komik sesler gibi şeyler. O anda sadece iki varlık vardır: Çocuk ve Evren. Çocuk, Evren'e küçük bir şey yapar ve Yüce Kapsayıcı bunun üzerine komik, güzel, bazen hayal kırıcı, korkutucu ve hatta acı verici bir karşılık verir. Çocuk, Evren'e kötü yerine iyi olmayı ve nasıl iyi bir oyun arkadaşı olabileceğini öğretir.

"Ve bu hikâyenin konusunu oluşturan profesyonel ressamlar çamurla, kirle, tebeşirle, yağla ve kömürle karıştırılmış minerallerle ve benzerleriyle, oyun oynamayı sürdüren, bütün hayatları boyunca bunları bulaştıran, sıvayan, karalayan, kazıyan insanlardır. Ama onlar çocukken, sadece kendileri ve Evren vardı, yönlendiren bir oyun arkadaşının yapacağı gibi ödüllendiren ve cezalandıran Evren. Ressamlar büyüdüklerinde ve etraflarında özellikle yemek yemek, barınmak, giyinmek ve benzeri şeyler için, kışın da ısınmayı unutmadan kendilerine bağımlı insanlar olduğunda, oyuna üçüncü bir kişinin katılmasına izin verirler, alay eden ya da acayip bir şekilde ödüllendiren, ya da genel olarak deli gibi hareket eden korkutucu güçleri olan biri. Çoğunlukla bu, resim yapmayı pek bilmeyen ama resim yapmanın neye benzediğini intikam alırcasına bilen toplumdur. Üçüncü oyuncu bazen gerçek bir diktatör olarak kendini gösterir; Hitler, Stalin veya Mussolini gibi, ya da sadece eleştirmen, küratör, koleksiyoncu, satıcı, alacaklı veya evlilikle gelen akrabalar olarak ortaya çıkar.

"Her durumda iki oyuncu, yani ressam ve Yüce Kapsayıcı varken oyun iyi gitmektedir; *üçüncü fazlalıktır.*

"Vincent van Gogh, hiç bağ kurmayarak, sevgili kardeşi Theo'ya sattıklarının dışında kimseye resimlerini satmayarak ve mümkün olduğu kadar az iletişim kurarak üçüncüyü dışlamıştır. Pek çok ressam bu kadar şanslı değildi, böylesi bir yalnızlığa şans derseniz tabii.

"Benim tanıdığım pek çok iyi ressam, resimlerini satmak zorunda kalmak istemez. Grafik sanatçısı Saul Steinberg bir keresinde tuhaf bir kibirle, bana, yarattıklarının çoğuna iyi para ödenmiş olsa da eserlerini kimseye vermek istemediğini söyle-

mişti. Bunların çoğu kitaplar, dergiler ve poster firmaları için yaptığı, tek başlarına bir şey ifade etmeyen reprodüksiyonlardı. Steinberg hayatını kopyalardan kazanır ama orijinalleri saklar.

"Büyük kızlarımın ikisi de resim yapar ve satarlar. Ama yaptıkları resimleri saklamak isterler. Üçüncü oyuncu onları evlatlık vermeye zorlar. Ve bu oyuncu, resimleri daha beğenilebilir kılmakla, bir başka deyişle, nasıl iyi bir bebek fabrikası yönetilebileceğiyle ilgili ateşli tavsiyelerle doludur.

"Küçük kızım, uzun bir süre yoksulluk çekmiş ama şimdi başarı dediğimiz şeyi yakalamış bir ressamla evli. Yeni refah seviyesinde en çok neye seviniyorlar? Artık en iyi resimlerini kendilerine *saklayabilecek* olmalarına. Artık onlar da koleksiyoncu olabilirler.

"Söylemek istediğim şey şu: Bütün ressamların en doygunu, saatlerce, günlerce, haftalar ve yıllar boyunca elleriyle ve gözleriyle sanatla dolan ve dünyanın geri kalanını umursamayan ressamdır.

"Ve parantez içinde, benim hayatımı kazanma yolum yazı yazmakla ilgili, bu yüzden biraz sıkıcı ve kabızlık da yapmıyor değil. İşi bölüp araya girenler, ne kadar kötü niyetli, aptal ve yalancı olsalar da bulutlu bir günde birden ortaya çıkan gün ışığı gibi canlandırıcı bir etki yaratırlar.

"Asya gribi için gülme gazı neyse resim yapmak da yazı yazmak için odur.

"İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından bu ülkede Soyut dışavurumculuk akımını kuranlara gelince: Üçüncü oyuncu özel hayatlarına, özellikle utangaç ve beş parasız Jackson Pollock'un hayatına, toplum polisinin baskını gibi beklenmedik bir patırtıyla daldı. Pollock, tuvaline canı istediği zaman, sadece kendisi için ve kimseden tavsiye almadan, tıpkı bir çocuk gibi sonucun ilgi çekici olup olmayacağını merak ederek hafifçe boya akıtmayı deniyordu.

"Ve sonuç ilgi çekici oldu.

"Bu, kesinlikle onun ilk başarısıydı: Bu tarzda yapılmış resimlerin yetişkin zihni için ne kadar büyüleyici olabileceğini ayrımsamak bir çocuğun kapasitesinin dışındadır. İkinci başarısı, bu resimlerin ne kadar gizemli bir şekilde eksiksiz ve

tatmin edici olabileceğini göstermesi için ellerini neyi neyle, nerede nasıl yapması için kontrol eden içgüdüsüne güvenmekti.

"Bazıları, bir resme ya da bir sanat eserine kızmak muzlu tatlıya kızmak kadar saçma olsa da, dolandırıcı ya da şarlatan olduğunu düşünerek ona öfkelendiler. Onu destekleyenlerden bazıları da, en azından sanki penisilini keşfetmişçesine olağanüstü bir şey yaptığını söyleyecek kadar şaşırtıcıydılar. Bazı ressam arkadaşları ve o, büyük bir şeyin peşindeydiler ve desteklenmeleri gerekiyordu. Şimdi herkes bekliyordu.

"Bu, gelecek para ve ün düşünüldüğünde sansasyonel bir haberdi. Ama bu aynı zamanda Cody, Wyoming'den gelen Jackson Pollock kadar utangaç ve masum biri için cehennem kadar gürültülüydü. Genç yaşında, sarhoş ve söylenenlere göre korkunç bir mutsuzluk içinde öldü – kendi hatasından kaynaklanan bir otomobil kazasında, bilerek yapmadıysa tabii. Onu tanımazdım, ama Green River Mezarlığı'ndaki mezartaşı için bir şey yazmak cüretini gösteriyorum:

ÜÇÜNCÜ FAZLALIKTIR."

(Boyanın ve silahların benim daha önce düşündüğümden daha fazla ortak yanları var. Her ikisi de sahiplerine, kendileriyle yapılabilecek şaşırtıcı, ve büyük olasılıkla dikkate değer bir şey önerir.)

IV

Bir de şunu dinleyin:

"Nerede olursam olayım, nerede olduğuma dair hiçbir fikrim bile olmasa ve başım ne kadar belada olursa olsun, suyun doğal çizgisinin en son ucuna ulaşabildiğim zaman, bomboş ve parlak bir huzura erebilirim. Bir göletten bir okyanusa kadar her türlü suyun en son sınırı bana şöyle der: "Şimdi nerede olduğunu biliyorsun. Şimdi nereye gideceğini biliyorsun. Biraz sonra evde olacaksın."

"Çünkü, dünyanın ilk zihinsel haritasını, küçük bir çocukken yazın, kışları yaşadığımız Chicago ile Indianapolis'in arasında, kuzey Indiana'da bulunan Maxincuckee gölünde çıkarmıştım. Maxincuckee 5 kilometre uzunluğundadır ve en geniş olduğu yerde 4 kilometredir. Kıyıları kapalı bir halka oluşturur. Kıyının neresinde olursam olayım eve gitmek için tek yapmam gereken bir yöne doğru yürümekti. Bir günlük maceraya atılırken ne kadar da kendinden emin bir Marco Polo olabiliyormuşum!

"Evet ve bu bölümü okuyan kişiye, benim ayrılmaz işbirlikçime soruyorum: Zamanı, uzamı ve bir anlamda da kaderi derin bir şekilde kavrayışınız, benimki gibi coğrafyayla ilgili ilk tecrübelerinizle, eve dönmenin yollarını öğrenmekle şekillenmedi mi? O zaman, ne kadar yanlış olursa olsun, doğru yolda olduğunuzu, yakında evinizde emin ve sağlıklı olacağınızı hissettiren şey nedir?

"Gölün yuvarlak kıyılarının beni, sadece göle bir kayalıktan bakan ısıtılmamış ahşap yazlığımıza değil, hepsi yakın akrabalarımızla dolu dört komşu yazlığa da ulaştıracağı kesindi. Üstelik çoğu babamın yaşıtı olan bu ailelerin reisleri de çocukken yazlarını Maxincuckee'de geçirmişlerdi ve bu onların Po-

tavatomilerin ardılları olmalarını sağlamıştı. Hatta onların kulağa "Epta-mayan-hoys" gibi gelen kabile isimleri bile vardı. Bazen babam kocaman bir yetişkin olduğu halde, Maxincuckee'ye doğru *"Epta-mayan-hoy?"* diye haykırırdı. Ve sonra su alan bir sandalla balık avlayan birinci dereceden bir kuzenden ya da hamakta kitap okuyan bir kız kardeşten veya birilerinden şöyle bir karşılık gelirdi: *"Ya! Epta-mayan-hoy!"* Ne anlama geliyordu bu? Çocukluklarından kalma bir saçmalık. Almancaydı ve eğer yanlış çevirmediysem şu anlama geliyordu: "Rahipler ot biçiyor mu? Evet, rahipler ot biçiyor!"

"Ee, sonra? Fazla bir şey yok, galiba, Potavatomilerin ardından Maxincuckee gölünden iz bırakmadan kaybolan Epta-mayan-hoy'ların geldiğini söylemek dışında. Sanki hiç orada olmamışlar gibi.

"Üzgün müyüm? Pek değil. Çünkü o göl beynime, çok az şeye sahip olduğu ve bilgiye aç olduğu bir zamanda öylesine kazındı ki yaşadığım sürece orası benim gölüm olacak. Onu görme ihtiyacı duymuyorum, çünkü o zaten benimle. Geçen bahar Louisville'den Chicago'ya uçarken 9,5 kilometre yukarıdan gördüm onu. Duygusal açıdan mikroskoptan görülen bir toz kadar önemi yoktu. Tekrar ediyorum: Aşağıdaki gerçek Maxincuckee değildi. Gerçeği benim kafamda.

"Benim kafamdaki, ben on bir yaşımdayken benden beş yaş büyük ablam ve benden dokuz yaş büyük ağabeyim, su alan bir sandalın içinde beni teşvik ederken 4 kilometresini yüzdüğüm göl. Ablam otuz yıl önce öldü. Atmosferbilimci ağabeyimin gücü kuvveti yerinde, hâlâ bulut ve elektrik hayalleri kurar. Zaman değişiyor ama benim gölüm hiç değişmeyecek.

"Eğer Maxincuckee ile ilgili bir roman ya da oyun yazarsam, bu, mutlaka Çehovvari olur, çünkü gördüklerim kendilerine kalan çok sevdikleri bir araziyi paylaşmaya çalışan, kendi çocukları büyüyünce geri dönmemek üzere dünyanın başka yerlerine giden kardeşlerin hikâyesi olur. Babamın, erkek kardeşinin ve kız kardeşinin çoğunlukla acı bir şekilde sahip oldukları ortak yazlığımız, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda bir yabancıya satıldı. Satın alan kişi, ben ordudan terhis olur olmaz evlendiğim ve yeni eşimle birlikte balayımızı orada geçirmek

istediğimiz için yazlığı bir hafta geç teslim aldı. Indianapolis Senfoni Orkestrası'nda şefti ve belki bu yüzden romantik biriydi. Adı Jane Cox olan ve İngiliz atalara sahip olan yeni karım bana, akrabalarının kendisine, "Gerçekten bütün o Almanlarla birlikte olmak istiyor musun?" diye sorduklarını söylemişti.

"Jane de, ablam gibi Cennet'te şimdi. Balayımız sırasında kendisine *Karamazov Kardeşler*'i okumamı istedi. Onun için bütün romanların en güzeliydi. İnsanların portatif ruhlarını anlattığından ve taşınamaz mülke de hiç değer vermediğinden, eski bir aile arazisini ziyaret eden benim gibi biri için oldukça uygun bir kitaptı.

"Hava serin ama güneşliydi. Sonbahar sonlarıydı.

"Ağabeyim Bernard'ın, ablam Alice'in ve benim ilk adlarımızdan esinlenerek ona bütün hayatım boyunca "Beralikur" dediğim su alan sandalla dolaştık. Bu isim sandala yazılmamıştı çünkü bu fazla olurdu. Maxincuckee'de herkes (kim olursa olsun) zaten o su alan sandalın adının Beralikur olduğunu biliyordu.

" "On bir yaşındayken bu gölü boydan boya yüzmüştüm," dedim Jane'e.

" "Daha önce söylemiştin," dedi.

"Ve ben de dedim ki: "Böyle bir şey yapabildiğime gerçekten inandığını zannetmiyorum. Ben bile inanamıyorum, sen niye inanasın ki? Ama doğru olup olmadığını kardeşlerime sorabilirsin."

"Bu arada, Jane'in de bir yazar olduğunu söylemem gerek. Çocuklarımızı Cape Cod'da nasıl yetiştirdiğimizi anlatan kitabı *Angels Without Wings* geçen sonbahar, onun ölümünden ve balayımızdan tam kırk iki yıl sonra basıldı.

"Bana balayımızda Culver Askeri Akademisi'nin, ki ona bundan hiç bahsetmemiştim, çocukluğumda beni nasıl etkilediğini sordu. Akademi gölün başındaydı ve kasabanın en önemli işvereninin adı da Culver'di. Süvari taburu, büyük yelkenli filosu ve gürültülü yürüyüşleri vesaireyle küçük bir West Point ve Annapolis karışımıydı. Her akşam gün batımında top atarlardı.

" "Top attıkları zaman onları düşünürdüm ve oraya gönderilmeyi hiç istemezdim. Bana bağırılmasını ve üniforma giymek zorunda kalmayı hiç istemezdim," dedim.

"Balayımızda Maxincuckee gölünde bir dalgıçkuşu ortaya çıkmıştı ve deliliğe benzeyen dondurucu, yırtıcı ve akıcı çığlığını atıyordu.

"Ancak şimdi, cevabının şöyle olması gerektiğini anlıyorum: *"Ya! Epta-mayan-hoy!"*

"Yirmi yıl Cape Cod'da yaşadım ve bu yüzden kendi çocuklarımın zihnine, Barnstable'daki limanla, yükseldiğinde beslediği bataklıkla ve evimizden sadece iki yüz metre uzaklıkta bulunan, Coggin's Pond denilen derin buzul gölüyle ilgili bilinecek ve sezilecek ne varsa hepsinin kazınmasına yol açtım.

"Orta yaşlarına yaklaşan ve şimdi kendileri de çocuklara sahip olan bu çocuklar, limanın, bataklığın ve gölün kendi ruhları kadar taşınabilir olduklarını zor yoldan öğrenmek zorunda kalmadılar. Barnstable'daki çocukluklarını geçirdikleri ev hâlâ bizim. Aynı zamanda onların da. Anneleri sade vasiyetnamesinde, eğer olursa kitabının gelirleriyle birlikte evi de onlara bıraktı. Bir tanesi, ressam olanı, eşi ve oğluyla yıl boyunca orada yaşıyor. Diğer mirasçılar, eşleri ve çocuklarıyla sık sık ziyaret ediyorlar onları, özellikle de o eski güzel yazları.

"Onların çocukları da limanda, gölde ya da tehlikeli bölgeleri de olan bataklıkta, nerede olurlarsa olsunlar güneş batmadan önce eve sağ salim nasıl döneceklerini öğreniyorlar. Öyle kalabalıklar ki! Tek bir dilleri var ve çeşitli atalara sahipler; hiç şüphe yok ki kendi icat ettikleri ve hiçbir sözlükte bulunmayan pek çok ortak kelimeleri var.

"Ve işte *Karamazov Kardeşler*'in neredeyse son sözcüğü: "Yaşa!"

(Bu bölüm de *Architectural Digest*'ta yayınlanmıştı. O dergi için yazmayı seviyorum çünkü babam da, onun babası da mimardı. Onların mesleğini kutlayan bir dergiye yazmam bir serzeniş; bir anlamda, eğer babam beni yüreklendirseydi Indiana'daki Vonnegut soyadlı mimarlardan bir sonrakinin ben olabileceğimi ve olmam gerektiğini onların hayaletlerine söyleme şekli olabilir. Ama şimdi gerçekten de, Vermont'da çalışan Scott Vonnegut adında bir mimar var, ağabeyim Bernard'ın oğlu. Ama Vermont Indiana değil ve Scott da benim olabileceğim şey değil ve olamaz, yani babamın ortağı.

V

Mimar büyükbabam Bernard'ı hiç tanımadım, ama memleketi Indianapolis'ten o kadar nefret edermiş ki genç yaşında orada ölmekten mutlu olmuştur diye anlatmışlardı bana. Gençliğinin ve yetişkinliğinin büyük bir bölümünü geçirdiği New York ve Avrupa'da yaşamayı tercih edermiş. Bence hep başka yerlerde –belki de Elbe'deki güzel Dresden'de– olmayı özleyen barbar Indiana yerlisi torunlarına çok şaşardı.

Babam, gerçi bunu her yerde sık sık anlattım ama, eğer kimya çalışsaydım üniversiteye gidebileceğimi söylemişti. Halbuki, öyle diyeceğine, benim de mimar olmam gerektiğini söyleseydi ne kadar gurur duyardım kimbilir.

(Tanrım! Size psikolojik olarak o kadar çok yüklendim ki! Daha şimdiden neden kadınlardan korktuğumu ve konu mimarlık olduğunda neden yüzümde korkunç bir sırıtma belirdiğini bile anlattım.)

Harika yazar Donald Barthelme'nin (ki öldüğü için gerçekten üzülmüştür çünkü başarıdan başarıya koşuyordu) anma töreninde yaptığım doğaçlama konuşmada sanki ikimiz de Estonyalıymışız ya da Frisian ada halkındanmışız gibi aramızdaki gizli bağdan bahsetmiştim. (Bu 1989 Kasım ayında olmalı.) Barthelme ve ben birbirimizi yıllardık tanırdık ama özellikle bir yakınlığımız yoktu. Sık sık göz göze geldiğimizde aramızdaki gizli bağın ve bunun yarattığı karmaşık imaların onanması parlayıverirdi.

Bu bağ şuydu: İkimiz de mimar çocuklarıydık.

Bu, edebi geleneklere göre okuyucuya karşı kibar olmak ve hiçbir şekilde nefret odağı olmamak gerektiğini bilsek de, neden gelenekdışı saldırgan hikâyeciler olduğumuzu açıklıyor. (Edebiyat, diğer sanat dallarından farklı olarak, bundan hoşla-

nanların olaya katılmasını gerektirir. Okumak bir performanstır ve yazarın bu zor işi kolaylaştırmak için yapacağı her şey herkesin yararınadır. Örneğin, NewYork Filarmoni Orkestrası tarafından çalınamayacak bir senfoni yazmanın kime ne faydası var?) Ama mimar oğulları olarak Barthelme ve ben, her mimarın düşünü gerçekleştirmeye çalıştık, yani daha önce hiç kimsenin görmediği ama içinde muhteşem bir şekilde yaşanabileceği kanıtlanmış bir mekân.

Üzerine titrediğim Amerikalı yazarlar arasında ağır kayıplar oldu. (Hayat sigortası firmalarında çalışan uzmanlar altmış yedi yaşındaki bir adamın ağzından çıkan bu söze şaşırmazlar.) Barthelme'ninkinden dört gün sonra, yetmiş bir yaşında ölen Bernard Malamud'un anma töreni vardı. (Bu törene gidemedim. Hastaydım. Orada olsaydım, onun yazdıklarından bir şeyler okurdum mutlaka). Long Island yaz komşularımdan James Jones, Nelson Algren, Truman Capote ve Irwin Shaw, hepsi gömüldüler. Barthelme, gitmek zorunda kalanların en genci ve en az kullanılmış olanıydı. Topu topu elli sekiz yaşındaydı. (İkinci Dünya Savaşı'nda öldürülen Amerikalıların yaş ortalaması yirmi altı. Vietnamlıların yirmi. Çok ayıp! Çok ayıp!)

Nelson Algren (tıpkı babam gibi) yetmiş iki yaşına kadar yaşadı. *Never Come Morning* (Four Walls Eight Windows, 1987) kitabının yeni baskısının giriş yazısında onunla ilgili olarak şunları yazdım: "Karım Jill Krementz'in günlüğüne göre genç İngiliz-Hint yazar Salman Rushdie, Long Island Sagaponack'taki evimize öğle yemeğine 9 Mayıs 1981'de gelmiş. *Geceyarısı Çocukları* adındaki harika kitabı Amerika'da henüz piyasaya çıkmıştı ve bize kitabıyla ilgili en zekice tanıtım yazısının tanışmaktan çok memnun olacağı Nelson Algren tarafından yazıldığını söyledi. Ona, Algren'i az da olsa tanıdığımızı çünkü Jill'in onun birkaç fotoğrafını çektiğini ve ben kırk üç, o elli altı yaşındayken, ve ikimiz de beş parasızken 1965 yılında Iowa Üniversitesi'ndeki yazarlar atölyesine katıldığımızı söyledim.

"Ayrıca Algren'in konuşurken komik olan tanıdığım birkaç yazardan biri olduğunu da söyledim. Örnek olarak Algren'in çalışma grubunda kendisini Şili'li romancı José Donoso'ya

tanıttığımda söylediği şeyi söyledim: "O kadar ince ve uzun bir ülkeden geliyor olmak ilginç olmalı."

"Rushdie'nin gerçekten şanslı olduğunu çünkü Algren'in dört beş metre kuzeyde Sag Harbor'da, Steinbeck'in son günlerini geçirdiği yerde yaşadığını ve o akşam üzeri bir parti verdiğini söyleyerek devam ettim. Ona telefon edip Rushdie'yi de getirdiğimizi söyleyebileceğimi ve Jill'in, her ikisi de yoksul insanlar hakkında yazan bu iki yazarın fotoğraflarını çekebileceğini söyledim. Bu partinin Algren'in bütün hayatı boyunca verdiği tek parti olduğunu çünkü ne kadar ünlü olursa olsun hep yoksullar arasında ve çoğunlukla yalnız yaşayan bir yoksul olduğunu ileri sürdüm. Sag Harbor'da tek başına yaşıyordu. Iowa City'de yeni evlendiği bir karısı vardı ama bu evliliğin ömrü bir sabun köpüğü kadar kısa sürmüştü. Yazmak, okumak ve kumar oynamak konusunda gösterdiği gayretten sonra evli bir erkeğin görevlerini yerine getirmesine vakti kalmıyordu.

"Algren'in birçok önemli çalışma için özellikle de başyapıtı olan ve bir Frank Sinatra filmi olarak epey para kazandıran *Altın Kollu Adam*'ın film hakları için kendisine yapılan az ödemeler nedeniyle kızgın olduğunu söyledim. Kârların kırıntısı bile geçmemişti Algren'in eline ve onun bir seferinde, "Ben Amerikan Edebiyatının bedava ışlığıyım," dediğini duymuştum.

"Öğle yemeğinden kalktıktan sonra telefona gittim ve Algren'in numarasını çevirdim. Bir adam açtı ve, "Sag Harbor Polis Merkezi," dedi.

" "Özür dilerim," dedim, "Yanlış numara."

" "Kimi aramıştınız?" dedi.

" "Nelson Algren," dedim.

" "Burası onun evi," dedi, "Ama Mr. Algren öldü." O sabah geçirdiği bir kalp krizi Algren'i öldürmüştü.

"Onu dünyaya getiren ve uzun zaman önce onun belden aşağısıyla özdeşleştirilen Chicago, Illinois'den yüzlerce kilometre uzakta geride bir dul ve çocuk bırakmadan Sag Harbor'da gömülüdür. James Joyce gibi o da, komşularının belki sandıkları kadar soylu, zeki ve kibar olmadıklarını yazdıktan sonra memleketinden kovulan bir sürgün oldu.

"Ölümünden sadece birkaç hafta önce, aralarında benim de bulunduğum akranları tarafından Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi ve Enstitüsü üyeliğine seçildi – yanlışlık eseri, aralarında James Jones ve Irwin Shaw'un da bulunduğu birçok muhteşem yazardan sakınılan bir saygınlık sertifikası. Kesinlikle bu onun ilk onurlandırılışı değildi. Bu yüzyılın ortalarında başarısının ve ününün zirvesindeyken kısa hikâyeleriyle pek çok ödül kazandı ve ilk roman dalında Ulusal Kitap Ödülü'nü alan kişi de oydu, falan. Ve ölümünden sadece birkaç yıl önce, Amerikan Akademisi ve Enstitüsü, üyeliğe kabul etmeden ona Edebiyat Madalyası verdi. Bu madalyayı kazanan birkaç kişinin arasında William Faulkner ve Ernest Hemingway de vardır.

"Onun bu madalyaya verdiği karşılık küstahça oldu. O sırada Chicago'da yaşıyordu ve onunla telefonda konuşmuş ve madalyayı alması için bütün masraflarının karşılanacağı New York'taki büyük törene gelmesini rica etmiştim. Bana bu konudaki son sözü şöyle oldu: "Üzgünüm ama bir kadınlar toplantısında konuşmam var o gün."

"İhtimalinin onu öldürmüş olabileceği kokteyl partide, Amerikan Akademisi ve Enstitüsü üyeliğinin, madalyadan daha fazla memnun edip etmediğini soracaktım ona. O zamandan bu yana arkadaşları bana bu üyeliğin onu çok etkilediğini ve büyük olasılıkla bir parti verme yürekliliğini sağladığını söylemişlerdi. Üyelik olmadan verilen madalyaya gelince: Bu ödül ve üyelik, bu konularda en az Algren kadar tembel, aldırmaz ve garip davranan yazarların yaptıkları bir kırtasiye hatasıydı.

"*Nasıl* olduğunu Tanrı bilir. Ama şairin dediği gibi, sonu iyi olan her şey iyidir.

"Başkalarından duyduğum ama Algren'den hiç duymadığım bir başka şey de onun gittikten sonra hatırlanmayı ne kadar çok istemiş olmasıydı. Bu konudan bahsedenler hep kadınlar olmuştur. Eğer kimseye ölümsüzlük ihtimalinden bahsetmemişse bu onun doğasından kaynaklanmıştır. Onu diğer erkeklerle birlikteyken gördüğümde, sanki hayatta tek istediği şey dövüşlerde geçirilen bir gece veya yollarda geçen bir gün ya da bütün paranın ortaya sürüldüğü poker oyunuymuş gibi davranırdı. Bunu oynuyordu ve herkes de bunu kabul

etmişti. Ayrıca Iowa City'de, kumarda sürekli kaybettiği ve iyi yazamadığı kabul edilirdi. Zaten o kadar *çok* üretmişti ki; özellikle artık tarih olan Büyük Buhran döneminin ruhuyla. Sanki daha modern olmaya çalışır gibiydi. Benim kanıtım ne? İşte mantık ötesi bir hayranlık ve kıskançlıkla yıkılan o usta hikâye anlatıcı, o zamanlar, orta karar yaratıcı cinayet hikâyesi bir dizi olarak *The New Yorker*'da yayımlanan Truman Capote'un *Soğukkanlılar*'ını Iowa'da bir süre dilinden düşürmemişti.

"Benden sadece on üç yaş büyük olmasına rağmen, benim yaşıma o kadar yakındı ki; ikimizde aynı dünya savaşında Avrupa'da askerdik, o Amerikan edebiyatının sıkıştırılmış tarihinde benim öncü atamdı. Yoksulluk, cehalet ve adaletsizlik yüzünden insanlıktan çıktığı söylenen, *gerçekten* ve *geridönüşsüz* bir şekilde insanlığını yitirmiş kişileri betimleyerek bir çığır açmıştı. Algren'in hikâyelerindeki yoksul insanları Charles Dickens ve Bernard Shaw gibi sosyal devrimcilerin yazdıklarıyla, özellikle verdikleri sözleriyle, yaratıcılıklarıyla ve yüreklilikleriyle Shaw'un *Pygmalion*'undakilerle karşılaştırın, eğer yapabilirseniz. Gün be gün, yıl be yıl insanlıktan çıkmış Amerikalılarda gördüklerini aktarırken Algren şöyle der: "Hey... yüreğinizin kan ağladığı bu insanların çoğu gerçekten kötü ve aptaldır. Ve bu doğru. Bunu biliyor muydunuz?"

"Ve neden, pek çok yazarın yapacağı gibi, insanlıktan çıkmış olanlara yardım etmek için ellerinden gelen her şeyi yapan biraz akıl ve güce sahip karakterlerle hikâyelerini yumuşatma yoluna gitmedi? Ve yine gerçeğe ulaşma arzusu onu popülerlikten uzaklaştırdı. Onun deneyimlerine göre özgeciler ancak bir tekboynuz kadar yaygındır, özellikle de bir zamanlar bana, "Bu ülkede bir cinayet işleyip bundan para karşılığı kurtulabileceğin tek büyük kent," diye tanımladığı Chicago'da.

"Peki... bu kadar çok acı gerçeklikle başarmayı beklediği bir şey var mıydı? Bana göre buna cevabı bu kitabın önsözünde kendisi veriyor. Onu anladığım kadarıyla, şanssız, yoksul ve pek de zeki olmayan insanlara yaşadıkları için saygı duysaydık bundan hoşlanırdı, bunu çoğunlukla kendilerinden daha iyi durumdakilere çekici gelmeyen ve rezil yollarla yapmaktan başka çareleri olmasa da.

"Bana şimdi öyle geliyor ki, Algren'in bu dünyevi hayatla ilgili bu karamsarlığı Hıristiyanlıktan kaynaklanıyor. İncil'den bildiğimiz İsa gibi, o da ümitsizler tarafından büyülenmişti, gözlerini onlardan alamıyordu, ölümden sonra onları daha insancıl bir şeyler beklemiyorsa, onlara verilen gelecekte Caesar gibi pek umut görmüyordu."

Yazdığım giriş yazısı burada bitiyor. Algren'in seks hayatıyla ilgili çok az şey biliyorum (aslına bakılırsa kendiminki hakkında da). Sonradan Deirdre Bair'in *Simone de Beauvoir*'ından (Summit, 1990) öğrendiğime göre Miss de Beauvoir'ın ilk kez orgazma ulaşmasına yardımcı olmuş. (Benim, ilk kez orgazm olmasına yardımcı olduğum tek kişi bendenizim.) Iowa City'de, Algren ondan "Madam YakYak" diye bahsederdi çünkü yaşadıkları ilişkiyi çok ortaya dökmüştü.

Budd Schulberg'in kısa hikâyelerinden oluşan bir kitaba giriş ve Erskine Caldwell'e sekseninci yaş gününde sunulan Festschrift'e[5] de uzun bir giriş yazdım. (Önünde yaşayacak üç yılı daha vardı.) Her ikisinin de kopyalarını kaybettim ve belki de böylesi daha iyi. Her ikisinde de, hatırlıyorum, hiddetle Amerikan edebiyat tarihinin güdükleştiğinden ve yirmi yıldan daha kısa bir sürede görünür yazarlar neslinin kaybolup gideceğinden bahsettim. Ben profesyonel roman yazarı olmaya başladığım sırada Irwin Shaw, Nelson Algren, William Saroyan, John Cheever, Erskine Caldwell, Budd Schulberg ve James T. Farrell; Mark Twain ve Nathaniel Hawthorne kadar antika görünüyorlardı. Ama onların hepsiyle de arkadaş olabilirdim. Neden olmasın? Caldwell dışında, pek çoğu ağabeyim Bernard'la aynı yaşlardaydı. (John Steinbeck'i hiç tanımadım ama dul eşi Elaine'i tanıyorum, o da ablamla yaşıt.)

Elbette kültürdeki bu daralmaya yol açan modern zamanların yarattığı korkunç şiddettir. Patlamalarla, hem içerik hem amaç, hem de teknik olarak birbirinden farklı savaşlarla biçimleniyoruz. Karım Jill, Vietnam savaşını bir fotoğrafçı olarak işledi. Şimdi üzerine kitap yazdığı gençler için bu savaş, bin yıl bile geride kalmış olabilir.

5) Bir kişinin onuruna yayınlanmış yazılar topluluğu. Fest: Kutlama Schrift: Yazı yazmak (y.n.).

Ben öğrenciyken Steinbeck'i, Saroyan'ı ve Algren'i biçimleyen Büyük Buhran gibi, Ernest Hemingway'i biçimleyen Birinci Dünya Savaşı da binlerce yıl önceymiş gibi gelebilirdi ama büyük kardeşi MIT'ye gittiği için kendisi de Harvard'a giden amcam Alex'ten sonra doğan (ama ondan önce ölen) Hemingway'in dul eşi Mary'yi tanıyordum.

"Ernest Heminway'i tanımıyordum," demiştim birkaç yıl önce Idaho, Boise'de toplanan Hemingway araştırmacılarına. "Benden yirmi üç yaş büyüktü. Yaşasaydı doksan yaşında olacaktı. Orta batıda doğduk, muhabir olarak işe başladık, babalarımız silah delisiydi, kendimizi Mark Twain'e müthiş borçlu hissediyorduk ve intihar eden kişilerin çocuklarıydık.

"Onun benim jenerasyonumdan Amerikalı yazarları kaale aldığını zannetmiyorum. Bildiğim kadarıyla Norman Mailer, *Çıplak ve Ölü*'nün bir kopyasını yayımlanmasının hemen ardından ona yollamış. Paket açılmadan geri gelmiş. Hemingway, savaşı kendi deyimiyle, cephenin her iki tarafından da anlatan bir romanı *The Young Lions*'ı yazarak Tolstoy ile aynı kulvarda koşmaya cüret ettiği için Irwin Shaw'u azarlamıştı. Benim jenerasyonumdan övdüğü iki kişi biliyorum: Chicago'lu sert çocuk, kumarbazların ve boksörlerin arkadaşı Nelson Algren ile İkinci Dünya Savaşı sırasında Hemingway'in bir numara olduğu muharebe birliğine bağlı sivil ambulans şoförü ve bir av meraklısı Vance Bourjaily.

"*İnsanlar Yaşadıkça*'nın yazarı, hem savaşta hem barışta piyade eri olan James Jones bana, Hemingway'i bir asker olarak kabul edemeyeceğini çünkü onun ne eğitime ne de disipline itaat ettiğini söylemişti. İspanyol İç Savaşı'nda ve daha sonra da İkinci Dünya Savaşı'nda, Hemingway, ne emir vermiş ne de emir almıştı. Canı ne zaman ve nereye isterse, oraya giderdi. Gerçekten de bir süre Karayipler'de Alman denizaltılarını avladı – kendi teknesiyle kendi keyfine göre.

"Hemingway savaş muhabiriydi ve gelmiş geçmiş en iyi muhabirlerden biriydi. Tolstoy'da öyle – ama o aynı zamanda gerçek bir askerdi.

"Birinci Dünya Savaşı sırasında Birleşik Devletler savaşa o kadar geç girdi ki gerçek savaş hikâyelerinin yanında bir de

yarası olan bir Amerikalı zor bulunur. Hemingway de böyleydi. Hatta 1930'larda İspanyol İç Savaşı'nı yazdığı sırada cepheden gelen biri olarak az bulunur bir Amerikalıydı.

"Ama sonra milyonlarcamızın denizaşırı ülkelerde savaşıp, savaşın neye benzediğini anlatan bir Hemingway'e ihtiyaç duymadan eve döndüğümüzde Amerikalıların gerçek savaş hikâyelerinin değeri İkinci Dünya Savaşı tarafından çoktan düşürülmüştü. Joseph Heller bir keresinde bana, İkinci Dünya Savaşı olmasaydı şimdi kuru temizlemecilik yapıyor olacağını söylemişti.

"Heller, günümüzde *Silahlara Veda* veya *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*'dan daha etkili bir kitap olan *Catch-22*'nin yazarı. Buradaki anahtar kelime "günümüzde".

"Hemingway, Kilimanjaro kadar büyük, hayranlık uyandıran bir ruha sahip tartışmasız birinci sınıf bir sanatçıydı. Ama boğa güreşi, neredeyse unutulmuş savaşlar ve safari avcılığı gibi konular onun günümüzde okunmasını güçleştiriyor biraz. Hayvanların korunması ve iyi muamele görmesi ve sözde savaş sanatı denilen şeyin hor görülmesi günümüzde daha çok revaçta.

"Günümüzde kaç kişi Hemingway'in bundan elli üç yıl önce bir aslan avını anlattığı, roman değil de bir anlatı olan *Afrika'nın Yeşil Tepeleri*'ndeki şu kelimeleri okurken zevk alabilir: "Eğer birini bile tek başıma öldürebilsem... kendimi uzun süre iyi hissedecektim. Öldürebileceğimden emin olmadan ateş etmemeye kararlıydım. Daha önce üç tane öldürmüştüm ve nasıl olduğunu biliyordum ama bunda bütün seyahatte yaşadığım heyecandan fazlasını duyuyordum." Günümüzde, üç tane aslan öldürdüğünüz için övünmeyi ve dördüncüsünü de öldürmekten alacağınız hazzı anlatmayı bir düşünün.

"Dediğim gibi Hemingway'in hayran olduğu Vance Bourjaily, avcılıkla ilgili bir sır vermişti bana: "Av ne kadar büyükse avcının ruhu da o kadar kokuşmuştur." Safari avcılığının günümüzdeki ihtişamına gelince: Son Doğu Afrika filinin sekiz yıl içinde ya açlıktan öleceği ya da dişi için öldürüleceği tahmin ediliyor.

"Boğa güreşine gelince: Bu ülkede birçok kişi tarafından o kadar az takdir ediliyor ki, zaten yasal da değil. "Günümüzde"

dememe gerek yok. Boğa güreşi, bu ülkede Hemingway doğmadan çok önce de yasaktı. Ama garip bir şekilde, onun boğa güreşi hikâyeleri benim en sevdiğim hikâyeler. Belki de bunun nedeni, tutkularıma ve tecrübelerime çok yabancı olduğu için onları bir tür etnografya, hiçbir sorumluluk hissetmediğim bir toplumu keşfeden bir kişinin anlatıları olarak kabul ediyor olmamdır.

"Şunu söylemeliyim ki seçtiği konular günümüzde beni ne kadar rahatsız ederse etsin, yalın dilde keşfettiği güç beni hem şaşırtmış hem de eğlendirmiştir. Kısa hikâyesi Big Two-Hearted River'dan öylesine seçtiğim bir örnek: "Nick kömürleşmiş kütüğün karşısına oturdu, sigara içiyordu. Paketi kütüğün üzerindeydi, atın koşumlarını hazır tutuyordu, sırtında izi çıkmıştı. Nick sigarası elinde etrafına bakarak oturuyordu. Haritayı çıkarıp bakması gerekmiyordu. Nehre göre nerede olduğunu biliyordu.

" "Ayaklarını uzatmış sigara içerken bir çekirgenin yerde yürüdüğünü, daha sonra yün çorabına tırmandığını gördü. Çekirge siyahtı. O ilerlerken küllerin içindeki diğer çekirgeler de harekete geçti. Onlar da siyahtı."

"(Çekirgeler tabii ki siyahtı çünkü arazi kısa bir süre önce yanmış ve siyahı ideal koruyucu renk haline getirmişti.)

"Kelime tekrarından duyulan bir korku yok burada. Kimbilir aranızdan kaç kişiye öğretmeni, aynı paragrafta hatta birbirine yakın paragraflarda bir kelimeyi iki kez kullanmaması gerektiğini söylemiştir? Besbelli kötü bir tavsiye. Bu arada bu pasajdaki en büyük kelime "çekirge"dir. Yeterince büyük! En güçlü kelime ise "siyah". Yeterince güçlü.

"Ben bile yazmak üzerine ders verirken kimsenin içinde pek fazla şey geçmeyen bir hikâye okumayacağını söylerim. Ama Hemingway'in en heyecan verici iki hikâyesinde, "Aydınlık ve Temiz Bir Yer" ve "Big Two-Hearted River"da pek fazla bir şey olmamaktadır. Bu nasıl olur? Bu bilek gücüdür. Eğer Hemingway ressam olsaydı, seçtiği konuları çoğunlukla beğenmesem de tarzını delice takdir ettiğimi söyleyebilirim.

"Ah ben! Hemingway şimdi "günü geçti" dediklerimizden biri oldu. Ve biz de bu gelgeç yüzyılda, genç yetişkinler olarak

geçirdiğimiz yıllardaki heyecanın ve tutkunun gününün geçmesini bekleyebiliriz. Hemingway'in başına gelen şey, yazar olalım olmayalım, hepimizin başına geldi ya da gelecek. Buna karşı konulamaz, bu yüzden kimin başına gelirse gelsin küçümsenmemeli. Köpekbalıkları hep büyük balıkları, gençken gururla sarıldığımız büyük gerçekleri kapar.

"Hemingway'in balığından büyük bir parça koparan köpekbalıklarından birinden daha önce bahsetmiştim: Çevre koruması hareket. Diğeri feminizm. Bunu açmak gerektiğini sanmıyorum. Sanırım herkes Kan Sporlarıyla İlgilenen Erkekler İçin Yardımcı Kadınlar'ın bir süredir dağılmış olduğunu biliyor.

"Fakülte ya da üniversitelerde üzerine ders verilmese de Ernest Hemingway hâlâ ünlü. Edebi tekrarları yaşatan ya da onların kaybolup gitmelerine yol açanlar her şeyden önce öğretmenlerdir. Hemingway, bir zamanlar General Motors ya da *The New York Times* kadar güçlüydü. Bir düşünün: Büyük kuruluşlar kadar önemli bir insan. Harriet Beecher Stowe'u düşünün bir de. Basılmış kelimelerin yarattığı etkiyi.

"Güç gösterisini de kısa zaman önce ve trajik bir şekilde gördük. Salman Rushdie olayını kastediyorum, bir kitapla ayırdında olmaksızın dünyanın en çok tanınan ikinci Müslümanı olan ve bir ulusun kendisine savaş ilan etmesine yol açan Rushdie.

"Bundan birkaç onyıl önce tek başına bir romancı Sovyetler Birliği'ni askeri bir yenilgi kadar derinden utandırmıştı. Aleksandr Soljenitsin'den bahsediyorum. Ama konudan ayrılıyorum. Stowe'un, Soljenitsin'in ve zavallı Rushdie'nin dünya nezdindeki değeri toplumdaki kolayca tanımlanabilen bazı kliklere karşı çıkmadaki isteklilikleriyle yatmaktadır. Hemingway hiç düşman kazanmadan, bir tür reform çağrısında bulunmadan eşit derecede önemli göründü bir süre. Onun faşizm karşıtlığı tahlil edilemez, pembe-yanaklı-okul-çocuğu türünden kağıt üstünde bir itirazdı.

"Peki, ona kısa bir sürede Stowe, Soljenitsin ya da zavallı Rushdie kadar – ya da General Motors veya *The New York Times* kadar – saygınlık kazandıran gücü nereden buldu? Bunun, bu-

rada ve Avrupa'da eşcinsel gibi görünmekten alabildiğine korku duyulduğu bir zamanda kutladığı erkekler-arası bağdan kaynaklandığını iddia ediyorum.

"Her tür toplumdan erkek, kadın ve çocukları inceleyen büyük antropolog Margaret Mead'e erkeklerin en çok ne zaman mutlu oldukları sorulduğunda bir süre düşündükten sonra şöyle karşılık vermişti: "Yanlarında kadınlar ve çocuklar olmadan bir ava hazırlandıkları zaman." Bence haklı. Peki ya sizce? Eskiden, savaş da bir avken, kavgaya hazırlanmak benzer bir mutluluğa yol açıyor olabilir. Erkekler arasında kurulan bağ için verilen bu iznin, ki kadınlar ve çocuklar tarafından onlara sefere çıkıldığında verilir, bu mutluluğun temel kaynaklarından biri olduğunu söyleyerek iddiamı biraz daha ilerleteceğim.

"Klinik eşcinsellikten bahsetmiyorum. Aslında bu konuda söylemek istediğim çok şey var ama başka bir zaman. Bu erkekler-arası bağın, bir erkeğin diğerine karşı hissettiği tehlike sınırındaki sevginin Ernest Hemingway'in karakterleri için çoğunlukla en büyük ödül olduğunu söylerken Ernest Hemingway'in eşcinsel olduğunu söylemek istemiyorum. Eşcinsel değildi, benim sözlerime de inanmak zorunda değilsiniz. Hâlâ hayatta ve hâlâ güzel olan Marlene Dietrich'e sorabilirsiniz. Ne bacaklar ama!

"Boise'e konuşmacı olarak en son gittiğimde, erkekler hakkında iğneleyici bir mizah anlayışına sahip bir kadınla tanışmıştım. Kocası o tarihlerde arkadaşlarıyla birlikte ağır silahlarıyla ava çıkmıştı. Bu onu çok eğlendiriyordu. Erkeklerin birbirlerini ne kadar sevdiklerini göstermek için dışarı çıkıp içmeleri ve öldürmeleri gerektiğini söylüyordu. Sevgi kadar yalın ve doğal bir duyguyu ifade etmek için bu kadar büyük derde ve masrafa girmeleri ona aptalca geliyordu. Bu bana Vance Bourjaily'nin ördek avlamak üzerine söylediği bir şeyi hatırlattı. Bunun, elbiselerinle soğuk duşun altına girip yirmi dolarlık kağıt paraları yırtmaya benzediğini söylemişti.

"Antiparantez, benim de bir zamanlar, savaşta piyade eri olduğumu ve Hemingway'in çok sevdiği türde bir sevgiyi ara sıra yaşadığımı söyleyebilirim. Acayip zevkli olabilir.

"Bu kadar yeter. Utandım çünkü.

"Orta yaşlarındaki çok az yazarın, Tanrı izin verirse, Hemingway gibi bundan sonra yapacağı işlerle ilgili bir fikri vardır. Benim yoktu. Hâlâ da yok. Hemingway otuz dokuz yaşındayken üç roman ve yirmi beş hikâye daha yazmayı umduğunu söylemişti, sonunda yaşayacak yirmi üç yılı daha olduğu görüldü. O tarihlerde günümüzde edebiyata kalıcı katkıları olduğu düşünülen kırk dokuz harika hikâye yayınlamıştı. Bize yirmi beş tane daha veremezdi. Hatta bir tane bile veremezdi.

"O zamana kadar dört roman yayınlamıştı: *The Torrents of Spring,* ona dünya çapında ün kazandıran *Güneş de Doğar,* bütün gezegendeki önemini ispatlayan *Silahlara Veda* ve daha zayıf bir kitap olan *Ya Hep Ya Hiç*. Gerçekten de 1938'de kendisine verdiği sözü üç roman daha yazarak tutacaktı: *Çanlar Kimin İçin Çalıyor, Irmaktan Öteye ve Ağaçların İçine* ve ona haklı bir Nobel Ödülü kazandıran *İhtiyar Balıkçı ve Deniz.*

"Sonuncu kitap köpekbalıklarının yaşlı bir adamın yakaladığı dev bir balığa yaptıklarıyla ilgili. Olağan yaşam beklentisine bakarsak Hemingway, bu kitabı yazdığında yaşlı değildi ama kendisini öyle hissettiği açık.

"Aldığı 1954 Nobel Ödülü'nü yedi yıllık bir edebi sessizlik takip etti. Ve sonra, buradan çok da uzakta olmayan bir yerde, dehşet verici olsa da bir başka sanat eseri olduğunu düşündüğü şeyi yaptı, av tüfeğiyle kendini vurdu. Bana öyle geliyor ki bütün hikâyeleri içinde hatırlanmaya layık olduğunu düşündüğü hayatına bu atışla bir nokta koymuştu. "Son."

"Başka bir Amerikalı dahinin, Kodak kamera ve rulo filmin mucidi ve Eastman Kodak Şirketi'nin kurucusu George Eastman'ın intiharı geldi aklıma. 1932'de kendini vurmuştu. Hasta ya da herhangi bir rahatsızlığı olmayan Eastman, intihar notunda Hemingway'in sona yaklaşırken hissetmiş olabileceği şeyi yazmıştı: "İşim bitti."

"Dinlediğiniz için teşekkür ederim."

(Bu konuşmadan sonra bir kısmımız sarı bir okul otobüsüne doluşup bir İspanyol restoranına gittik.)

Hemingway, şimdi Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi ve Enstitüsü denilen şeyin bir üyesiydi. Kuruluş tarihi 1898,

şimdi üst ve alt meclisleri var, daha küçük olan Akademi deyim yerindeyse kıdemlilere ve Enstitüde kayıtlı personele ait. (Ben kıdemli bir erim ve Cornell'deki yedek subay eğitimi dosyanı beni hâlâ takip ediyor olabilir.) Truman Capote üst meclise çıkabilmişti. Erskine Caldwell de. Nelson Algren çenesi sayesinde alt meclise girebildi. James Jones ve Irwin Shaw, organizasyonumuzun aradığı belirli bir şeyden mahrum oldukları için dışarıdakiler olarak öldüler.

(Jones için *The James Jones Reader* [Birch Lane Press, 1991] yazdığım bir yazıda en son haklı savaşta, şimdi yok olan Sıradan İnsan Çağı'nda, onun Amerikan piyade erinin Tolstoy'u olduğunu söylemiştim. O, bu sıradan insan ama aynı zamanda bir dahiydi. Hakikaten öyle.)

Kimin kabul edilip kimin kabul edilmeyeceği aslında öylesine belirleniyor, çünkü aday gösterenler ve daha sonra da oylamaya katılanlar zaten üye olan ressam, yazar ve müzisyen kaçıklardan ibaret. Aslında ofis işi denilen şeyde pek de başarılı değiller, herkesin bildiği gibi bu boş kafalılar başkalarının yapmış olabilecekleri güzel çalışmalardan ya habersizdirler ya da onları kıskanıyorlardır. Ayrıca yazarların ressamlara ve müzisyenlere, "Eğer benim alanımda hiç tanımadığın birine oy verirsen ben de senin alanında tanımadığını birine oy veririm," dedikleri türden karşılıklı yardımlaşmada bulunurlar. Vesaire vesaire.

Bazen Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi ve Enstitüsü hiç olmasaydı diye düşünüyorum çünkü onlar sadece onurlandırma değil hakaret etme gücüne de sahip. James Jones ve Irwin Shaw'a ne yaptıklarına bir bakın. Akademi ve Enstitü'nün adı geçer geçmez kendilerini kedinin oynadığı bir fare gibi hissederlerdi. Muhakkak bugün bile, bunu hisseden yüzün üzerinde son derecede yaratıcı, yaşayan Amerikalı vardır.

Büyük Indianalı mizahçı Kin Hubbard (üye olması hiç düşünülmedi) yoksulluk küçültücü değildir ama olabilirdi de, demişti. Akademi ve Enstitü tarafından dışlanmak da küçültücü değildir. Ama olabilirdi.

Tennesse Williams (1911-1983) neyse ki *üyeydi.* (Sonuçta o bizim harika oyun yazarımız.) Jill'le birlikte yaşamaya başla-

madan önce, Jill, bir gece onu benim evime getirmişti. New York City'nin dışında yaşayan Amerikalıları o sıkıntılı, eğlenceli ve sevimli yazılarıyla anlatan biriyle tanışmaktan dolayı öyle heyecanlanmıştım ki onun elini sıkmaya çalışırken mermer kahve masasına çarpıp bacağını kanatmıştım. (O ve T.S. Elliot, St. Louis'de büyümüşlerdi ama Williams bunu kabul etti. Birdenbire Canterbury Başpiskoposu gibi konuşmaya başlamadı.)

Onun hakkında yazdığım tek şey caddenin karşısında yaşayan aktrist Maria Tucci'ye elden verdiğim bir nottu. Tucci, Williams'ın *Iguana Gecesi* oyununun provalarındaydı ve bana, oyuncuların oyunda istedikleri kadar rahat olamadıklarını söylemişti. Notta, iguananın iğrenç bir görünüşü olduğu ama tadının çok lezzetli olduğu yazıyordu. Oyundan aldığım mesaj, diye yazıyordu, hiçbir şeyi sevmemektense, diğerlerinin çirkin olduğunu düşündüğü bir şeyi sevmek iyidir. Bir iguana ye, herkes kadar doymuş olursun.

VI

(Trivia[6]: Aldous Huxley, John F. Kennedy ile aynı günde öldü. Louis-Ferdinand Céline, Ernest Hemingway'den iki gün sonra öldü.)

Requiem[7] ölüler için genellikle Latince söylenen bir ilahidir. Benim gibi çok az Latince bilenler için kulağa anlamlı gelmese de çok güzeldir. Ne anlama geldiğinden kime ne? Pek çok bestecinin bestelediği ilahi, 1570 yılında Trento Konsili'nin[8] resmi kararıyla Papa V. Pius tarafından resmen ilan edilmiştir. Bu tarih bizim zamanımıza, İsa Mesih'in zamanına olduğundan çok daha yakındır.

"Onlara daimi huzur bahşet Tanrım, ve ışık daima üzerlerinde parlasın," anlamına gelen "*Requiem aeternam dona eis, Domine; et lux perpetua luceat eis,*" diye başlar ve biter. (Saf ve her şeyi kelimesi kelimesine alan bir kişi, bundan Huxley'in, Kennedy'nin, Céline'in, Hemingway'in, ablamın, ilk karım Jane'in ve diğerlerinin aydınlık bir yerde uyumaya çalıştıkları anlamını çıkarabilir.)

12 Şubat 1985'te ikinci karım Jill'le birlikte (1948'de benim General Electric'te Halkla İlişkiler bölümünde çalıştığım sene doğan) Andrew Lloyd Webber'in bestelediği yeni ilahinin

6) (Lat.) Bir yazarın görece önemsiz yapıtları, değersiz sıradan şeyler (y.n.).

7) Ölüler Missası'nın (missa pro defunctis) bestesi. Requem missası olarak da bilinir (y.n.).

8) Katolik Kilisesi'nin 19. ekümenik konsili (1545-63). Reform hareketine karşı Katolikliğin kendini yeniden düzenlemesine yönelik kapsamlı kararları ve Protestanların karşı çıktığı hemen her öğretiye açıklık getiren dogmatik tanımları açısından önem taşır (y.n.).

dünya galasına katılmıştık. Lloyd Webber o zamana kadar *Jesus Christ Superstar, Evita* ve *Cats*'in müziklerini bestelemişti. (Adı geçen son müzikale kedilerle ilgili şiirlerinin esin verdiği T.S. Eliot'ın, eski eşi Mrs. Walter Vonnegut olan Don Marquis'in *Archie and Mehitabel*'ine söylenmemiş bir borcu varmış gibi gelmiştir bana hep.)

Lloyd Webber'in ilahisinin galası Manhattan'daki Fifth Avenue'de bulunan, sözünü sakınmaz bir Anglikan Kurumu olan St. Thomas Kilisesi'nde yapılmıştı, ki ayinin özellikle Roma Katolik kelimeleri (sözleri) kilisenin öfkesini İngiltere'nin Papalığın ruhani üstünlüğünü reddetmesi gerçeğinden çekmiştir. Bana sorarsanız, siyah kravatlı dinleyicilerin yarısı Protestan, yarısı Yahudiydi. (Bazı müzisyenler, TV kameramanları ve dışarıdaki polisler büyük ihtimalle Katolikti.)

Latince kelimelerin ne anlama geldiğini ya da nereden geldiğini kimse bilmiyor ya da önem vermiyor gibiydi. Hepimiz sadece müzik için oradaydık. (Ya da o gece bulunulabilecek en şık yer olduğu için.) Her şeyden önce Placido Domingo (Katolik müzisyenlerden biri), arkasında New York Filarmoni Orkestrası'nın üyeleri, St. Thomas Kilisesi ve Winchester Katedrali'nin (ta İngiltere'den buraya gelen) karma erkek çocuk korosuyla şarkı söyleyecekti. Ve başladılar, "*Requiem aeternam dona eis, Domine,*" et cetera[9]. Winchester erkek çocuk korosundaki solistin kedi gibi yüzü ve tatlı sesi hoşuma gitti, adını öğrenmek için elimdeki programa baktım. Tanrı onu korusun, adı Paul Miles-Kingston'dı.

O sırada programda gözüme bir şey çarptı, kimsenin dert etmeyeceği bu şey ayinin çevirisiydi. Ve felaketti. (Ve kimsenin Kutsal metinle dalga geçtiğimi düşünmemesi için ilahinin tamamen insan eliyle yazıldığını ve tarihteki yerini de dikkate alırsak Hemingway'in romanı *Afrika'nın Yeşil Tepeleri* kadar çağdaş olduğunu tekrar belirtirim.)

Domingo, Paul Miles-Kingston, Lloyd Webber'in eşi soprano Sarah Brightman ve sahnedeki diğerleri org borularının önünde, sanki Tanrı öldükten sonra mutlu olmamız için her

9) (Lat.) Ve benzeri, ve bunun gibi (y.n.).

güzel şeyi hazırlamış, muhteşem bir varlıkmış gibi söylüyorlardı. Keşke ne söylediklerini bilselerdi, çünkü aslında İspanyol Engizisyonu'ndan farklı olmayan bir Cennet vaat ediyorlardı.

"Quantus tremor est futurus, quando judex est venturus, cuncta stricte discussurus!" Yaşa! Ne eğlence! Harika. Anlamı dışında: "Yargıç geldiğinde kesin bir adaletle her şeyi incelemek için!"

"Quid sum miser tunc dicturus? Quem patronum rogaturus, cum vix justus sit securus?" Sahnedekilerin performanslarından ve beden dillerinden zayıfın cennette korkmaması gerektiğini her iki tarafta da af ve iyilik bulacağını beklersiniz. Ve çok kötü yanılırsınız. Sahnedekilerin söyledikleri: "Ben bir sefil, o vakit ne diyeceğim? Erdemlilerin bile lanetten zor kurtuldukları o anda, benim adıma yakarsın diye kime yalvaracağım?"

Ne güzel değil mi? ("Kendine bir avukat tut," diyor ilahide.)

Ayinin neredeyse tamamı böyle işkenceler ve acılarla dolu. (Başından sonuna kadar nasıl devam ettiğini Ekler bölümünde bulabilirsiniz. Kendiniz karar verin.) Ve böylece Jill'le birlikte eve döndükten sonra gecenin yarısını daha iyi bir ilahi yazarak geçirdim. (Bu kendini beğenmişlik değil. Herkes daha iyisini yazabilir, daha kötüsünü yazmak kimsenin elinden gelmez.) Yargıçlardan, işkencelerden, aslan ağızlarından ve ışığın altında uyumaktan kurtuldum. (Bunu da Eklere koydum, böylece kendiniz karar verebilirsiniz.)

Çok iyi bir şiir olduğunu sanmıyorum bu yüzden (Trento Konsili'ndeki söz yazarlarının da yapmış olabilecekleri gibi) bir an önce Latinceye çevrilmesini istiyordum. Karıma da söylediğim gibi bunu otomatik hokus pokus makinesinden geçirecek birini bulmak istiyordum. İyi para ödemeye hazırdım.

Önce Fordham'ı denedim, din karşıtı olduğu sebebiyle geri çevrildim. Ama sonra New York Üniversitesi Kilise Latincesi konusunda uzman olan ve sonucu ne olursa olsun bu işi yapmayı kabul eden John F. Collins'i buldum. Placido Domingo gibi o da Katoliktir. "Onlara daimi huzur bahşet, Ey Kozmos, ve ışık uykularını bölmesin," diye başlar benim ilahim. John Collins otomatik hokus pokus makinesinden geçirdikten sonra ilahim şu hale geldi: *"Requiem aeternam dona eis, Munde, neve lux somnum perturbet eorum."*

Bundan kısa bir süre sonra, jüride bulunmak üzere çağrıldım. 1965'te Iowa Üniversitesi'nde öğretmenlik yaptığım sırada, orada öğrenci olan Edgar Grana adında, Juillard mezunu bir besteciyle tanıştım. (Benim oradaki eski öğrencilerimden John Casey 1989 yılında roman dalında Ulusal Kitap Ödülü aldı ki bu benim şimdiye kadar yaptığım her şeyden çok daha fazla.) Grana bundan sonraki bir yılı, hiçbir ücret almadan Collins'in Latincesine müzik yazarak geçirdi. Bunu New York'taki birkaç kiliseye satmaya çalıştık ama şansımız yoktu. (Müzik bir tür post-modern, çok geçişli, yarı-klasik dans müziği limonlu marmelat gibiydi.)

Ama sonra Buffalo'da bulunan ve (bir sürü çandan oluşan) ülkedeki en iyi Üniteryen Üniversalist korosunun yöneticisi olan Barbara Wagner istediğini söyledi. Yeni yılın ardından provaları başlattı ve aman Tanrım 13 Mart 1988'de dünya galamız onun kilisesinde yapıldı. Bir pazar gecesiydi. Aynı yerde bir gün önce, dört elektronik müzik virtüözüne ödeme yapabilmek için, para karşılığında konuşma yapmıştım. Orkestra onlardı.

O kadar heyecanlıydım ki ilk notalar çalınmadan önceki on saniyelik kesin sessizlikte tüylerim diken diken oldu.

Ama her şey bittiğinde, sözlerin hiçbirini tam duyamamıştım. Yani müzik o kadar etkiliydi. (Mark Twain, İtalyan operasından bahsederken yetimhane yandığından bu yana hiç böyle bir şey duymadığını söylemiş.) İşte böyle. Besteci ve icracılar, ayakta alkışlar, çiçekler ve benzeriyle şaşırtıcı bir başarı kazandılar. Sadece dil konusunda endişe eden bir sabit fikirli olarak ben hayal kırıklığına uğramıştım.

Bu, Andrew Lloyd Webber'inkinden üç yıl sonra galası yapılan ilahimin hikâyesinin karım Jill'in daha sonra Lloyd Webber'le Londra'da karşılaşmasının dışında sonu. Jill ona demiş ki: "Benim kocam da bir ilahi yazdı."

Webber de sanki kendisi bir moda yaratmış gibi karşılık vermiş: "Ah, biliyorum. Şimdi herkes ilahi yazıyor."

Kaçırdığı nokta, benim ölüler için söylenen bir ilahiye yeni bir müzik değil yeni sözler yazmaya çalışmış olmamdı: Önce söz vardı.

(Bestecilerden bahsetmişken: Ablam Alice on yaşlarındayken babama annemle Beethoven'ın müziğinde hiç dans edip etmediklerini sormuş.)

VII

Bugünlerde yeniden yazılmak için haykıran önemli eski dokümanlardan söz açılmışken Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'ndaki İnsan Hakları Beyannamesi'ne ne dersiniz:

"Kongre bir din kurumuna ya da bunun serbest uygulamalarına karşı, ya da konuşma ve yayma özgürlüğünü, ya da insanların barış içinde toplanma, ve Hükümete şikâyet nedenlerinin düzeltilmesi konusunda talepte bulunmayı kısıtlayacak hiçbir yasa yapmayacaktır." Burada gördüğümüz, Dr. Seuss'un bir büyük hayvanı gibi, ister istemez bir araya getirilmiş hiç duraksız tek cümle olan ama en azından üç, hatta beş ayrı madde olabilecek bir şeydir. Bu, su ve ekmekle hayatta kalmaya çalışırken kurtarılan bir kişiye yemeyi düşlediği şeylerin sıralanmasına benziyor.

James Madison 1778'de ilk on Kanunu, "İnsan Hakları Beyannamesi"ni yazarken, özgürlüğe susamış toprak sahiplerinin sıralayacağı o kadar çok şey vardı ki, Madison'ın elinde Hükümet güçlerinin sınırlanması için içlerinden seçilmek üzere 210 öneri vardı. (Bence karnı doymuş insanlar, Hükümetten bundan sonra en fazla hileli zarla barbut oynama hakkı isteyebilirlerdi. Başkan Ronald Reagan'a kadar bunu alamadılar.)

Amerikan Sivil Haklar Sendikası'ndaki bir avukata, Madison'ın İnsan Hakları Beyannamesi'nin o kadar da iyi yazılmadığını söyledim.

"Belki kendisini bu kadar ciddiye alacağımızı düşünmemişti," dedi bana.

Avukat ne kadar gıcık bir şaka yapmış olursa olsun bence bunun doğru olma ihtimali var. Bildiğim kadarıyla (kölelere sahip olan) Thomas Jefferson, Philadelphia'daki Anayasa Komisyonu'ndan yarı-Tanrı kurultayı olarak bahsettiğinde Madi-

son ne gülmüş ne de itiraz etmişti. Olympos Dağı'nın zirvesine çıkan yolun üçte ikisini aşmış olanlar, İnsan Hakları Beyannamesi'nin havalı, yarı kutsal sözlerinin kavgacı ölümlüler arasında saygı uyandırma olasılığını bazılarımız kadar ciddiye almamış olabilirler.

Amerikan Sivil Haklar Sendikası avukatı, bir yazar olarak Madison'ı, Kanunlarında mutlak olumsuzları net bir şekilde kullanmış olduğu için, yani "Kongre kanun *yapmayacaktır*... ihlal *edilmeyecektir*... *Hiçbir* asker... aykırı hareket *edilmeyecektir* ve *hiçbir* yetki dağıtılmayacaktır... *Hiç* kimse cevap vermek durumunda... jüri tarafından yargılanan *hiçbir*... talep *edilmeyecektir*... *yorumlanmayacaktır*..." gibi, sadece "aç" ve "kapa" anlamına gelen bir lamba düğmesi kadar anlaşılır yazdığı için takdir etmem gerektiğini söyledi. Kanunlarının hiçbirinde "ideal koşullarda" ya da "mümkün olduğu zaman" ya da "Hükümet için uygun bir zamanda" gibi ifadeleryoktur. Şimdi uzun olan tarihimizde (İsviçre hariç en eski uzun süreli yönetim) İnsan Hakları Beyannamemizin birkaç belirli koşulu, James Madison sağ olsun, zaman zaman ya "açık" ya "kapalı".

İnsan Hakları Beyannamesi yasadan çok bir rüya gibi geliyor bana. Herhangi bir şeyi söyleme ve yayma özgürlüğünü savunduğum zaman ki bunu sık sık yaparım, kendimi başka birinin rüyasındaki önemsiz bir karakter gibi hissediyorum. Bu, bazı insanların dokunulmazlık altında açıklamaktan gurur duyacakları alçaklıkların sınırı olmadığı için çok *trajik* bir özgürlüktür. Böylece tekrar tekrar, Ahlaki Çoğunluk ve benzerlerinin temsilcileri ve onlardan da öfkeli Pornografiye Karşı Kadınlar'ın temsilcileriyle yapılan tartışmalarda, kadınlara karşı şiddeti ve çocuk pornosunu teşvik ederken buluyorum kendimi.

Bu tip tartışmalarda yeniyken, tutucu bir Hıristiyan muhalife, kaygısızca ("Ah yapmayın şimdi, Muhterem Peder"), bir kitaptan zarar gören herhangi birini tanıyıp tanımadığını sordum. (Mark Twain, İncil'in bazı müstehcen bölümlerinden zarar gördüğünü öne sürmüştü.)

Muhterem Peder soruma çok memnun oldu. Oregon'da bir adamın pornografik bir kitap okuduktan sonra bakkaldan

evine dönen bir genç kıza tecavüz ettiğini, sonra da kırık bir kola şişesiyle onu parçaladığını söyledi. (Eminim böyle olmuştur.) Bazı ailelerin, belli kitapların iğrenç ve ahlaki açıdan zararlı olduklarını düşünmeleri nedeniyle –yine de ılımlı ve namuslu kitaplar– okul kütüphanelerinden ve müfredat programından çıkarılması için yaptıklarını tartışmak üzere toplanmıştık. Ama benim Muhterem Peder'e sorduğum aptal soru onun bu kitapları en iğrenç seks suçuna bağlamasına yol açmıştı.

O ve onu destekleyenlerin okullardan çıkarılmasını istedikleri kitaplar, ki bir tanesi benim kitabımdı, o, dinleyicilerin öyle sanmalarından memnun olacak olsa da pornografik değildi. (*Slaughterhouse-Five*'da bir kez "orospu çocuğu" lafı *geçiyor*, "çekil başımdan aptal orospu çocuğu"nda olduğu gibi. 1969'da bu kelime yayınlandığından beri çocuklar annelerinin orospu olduğunu düşünüyorlar. Ne zamana kadar kim bilir.) *Slaughterhouse-Five*'ın, James Dickey'in *Deliverance*'inin, J.D. Salinger'ın *Gönülçelen*'inin, Judy Blume'un birkaç kitabının ve benzerlerinin hatası Muhterem Pederi ilgilendirdiği kadarıyla, ne yazarlarının ne de karakterlerinin, onun Hıristiyan tutum ve davranış idealine uymasıydı.

Muhterem Peder, Amerikalıların (kendisininki de dahil olmak üzere) bütün fikirler üzerinde düşünme yarı-Tanrı-vergisi hakkına alttan alta saldırmakla kalmıyor (ki buna hakkı var), aynı zamanda Anayasa'nın, Hükümetin (okullar da dahil olmak üzere) herhangi bir dinin diğerinden yüksek olduğunu ilan edemeyeceği ve insanları kanun gücüyle buna uygun davranmaya zorlayamayacağı konusundaki ısrarına da karşı geliyordu.

Peder iki yüzlü biri değildi. İnsan Hakları Beyannamesi'nde hiçbir şeyin kutsal olmadığını, pornografiden başka, çeşitli imaj ve fikirlerin de polis tarafından dolayımdan kaldırılması gerektiğini ve bütün ülkenin resmi dininin kendi dediği türde bir Hıristiyanlık olması gerektiğini çeşitli kelimelerle ifade etmeye çok istekliydi. Benim *Slaughterhouse-Five*'ımın, birinin bir şekilde sonsuza kadar yanmasına yol açabileceği (Papa V. Pius tarafından ilan edilen ilahiye bakınız) ve bunun ahlaksız resimlerin çıldırttığı bir adam tarafından tecavüz edilmekten, öldü-

rülmekten ve kesilerek parçalanmaktan daha kötü olduğu (süreyi de dikkate alırsanız) inancında samimiydi.

Aslında o benim sempatimi kazandı (ki bunu yapmak çok kolaydır). Zaman zaman radyoda vaaz vermesine rağmen (ki bunu hepsi yapar), (kolayca ve haklı olarak karikatürize edilen) bir televizyon vaizi de değildi. Samimi bir Hıristiyan ve iyi bir aile babasıydı, kendi anlayışına göre İsa'nın hayatını yansılamakta oldukça başarılıydı, seksüel olarak temizdi ve bu dünyanın nimetlerine tutkuyla bağlanmaktan yana değildi, falan filan. Büyük bir aileyi hastalıkta ve sağlıkta, zenginlikte ve yoksullukta bir arada tutmaya çalışıyordu, ki Hükümetin sağlayabileceğinden çok daha güvenilir bir yaşam destek sistemi olan bu bağ, inanç ve tutumlardan ibarettir. (Ben antropoloji eğitimi aldım ve eğer belli bir toprak parçasına bağlı bir klana ait değillerse insanların yaşadıkları hayattan pek memnun olmayacaklarını çok iyi biliyorum.)

Başsavcının Pornografi Komisyonu'nun, Ronald Reagan yönetimi sırasında yola çıkardığı gezici pornografik kitap ve resim gösterisi de bir başka numara. Hiç olmazsa panel üyelerinin en azından birkaçının finansal ve seksüel pisliğe bulaştıkları ortaya çıktı. Klan duygusu kesinlikle vardı ama bu kez sözkonusu aile toprağı Beyaz Saray'dı ve sevimli, uykulu ve ahmak eski aktör bunun totemiydi. Ve bütün üyelerin itiraf etmek zorunda kaldıkları fikirler, art niyetli ve bariz bir şekilde saçmasapan olması nedeniyle Trento Konsili'ni utandırırdı: Saldırı silahları satın almanın sivillerin yararına olduğu; Nikaragua'daki kontraların Thomas Jefferson'a ve James Madison'a benzediği; Filistinlilerin her fırsatta "terörist" olarak nitelendirilmeleri gerektiği; rahme düşmüş canlı varlıkların Hükümetin malı olduğu; Amerikan Sivil Haklar Sendikası'nın yıkıcı bir organizasyon olduğu; Dağdaki Vaaz'ı çağrıştıran her şeyin komünist ya da sosyalist olduğu ve bu yüzden Amerikan karşıtı olduğu; AIDS'e yakalananların hastalığa kan nakli yoluyla yakalananlar hariç bunu hak ettikleri; bir milyar dolarlık uçağın buna değdiği vesaire vesaire.

Başsavcılık Pornografi Komisyonu tam bir gösteriydi, seksle ilgili manşetler sayesinde dindarlığa dikkati çekecek Beyaz

Saray yoluydu ve aynı zamanda konuşma özgürlüğü yandaşlarının, çocuk cinselliğinin sömürülmesi, tecavüz ve benzerinin yandaşları olduğunu ima etmenin de bir yoluydu. (Bu arada Reagan'ın diğer destekçileri, toplu konut fonlarını özelleştirip bankaları hortumluyorlardı.)

Böylece, New York'a geldiğinde Komisyon'un karşısına çıkmak istedim ama teklifim kabul edilmedi. Söylemek istediklerim şunlardı: "Komiteniz tarafından izlenen kelimelerin ve görüntülerin ne tür zararlar verebileceğiyle ilgili yürek parçalayan yeminlerin çoğunu okudum. Birden gözlerim açıldı. Şimdi anlıyorum ki Hükümetimiz, seksüel motivasyonla ortaya çıkan deliliğin ve suçların nedeni olan kelimeleri ve görüntüleri yasaklamalıdır. Tıpkı Havari Yuhanna'nın dediği gibi: "Önce söz vardı."

"Ekmeğimi kelimelerden kazanıyorum, ve çok utandım. Özgürce dolayıma sokulan kelimelerin bir topluma, özellikle de çocuklara vereceği zararları düşününce Hükümetten, benim çalışmalarımdaki tehlikeli olabilecek bütün düşünceleri silmeleri için yalvarıyorum. Beni kendimden koruyun. Seçilmiş liderlerimize benim düşüncelerimi kendilerininkilerle ve onları seçenlerin düşünceleriyle uyumlu hale getirmeleri için yalvarıyorum. Demokrasi budur.

"Özür dilemekte geç kalmış olsam da bu komitenin ve Tanrı korusun adil Edwin Meese'in dikkatini her şeyin anası olan müstehcenliğin özüne, meyvesi zehirli olan ağacın ana köküne çekmek istiyorum. Yüksek sesle okuyacağım, bu yüzden yaşı yirmi birin altında olan dinleyicilerin salonu terk etmeleri gerekmektedir. Kalp sorunları olan ya da tecavüze eğilimli yirmi bir yaşından büyükler de onlarla gidebilir. Uyarmadı demeyin.

"Siz Komisyon üyeleri, tanıklar tarafından ortaya ne tür pislik dökülürse dökülsün kalmaktan başka çareniz yok. Bu da kolay olmayabilir. Çok yürekli olmanız gerekiyor. Siz bence bir tür kanalizasyon astronotusunuz.

"Tamam mı? İşaret parmaklarınızı kulaklarınıza tıkın ve gözlerinizi kapatın çünkü başlıyoruz:

" "Kongre bir din kurumuna ya da bunun serbest uygulamalarına karşı, ya da konuşma ve yayma özgürlüğünü, ya da

insanların barış içinde toplanma, ve Hükümete şikâyet nedenlerinin düzeltilmesi konusunda talepte bulunmayı kısıtlayacak hiçbir yasa yapmayacaktır."

Şakanın sonu.

(Bu pasajı birlikte savaşa katıldığım arkadaşım Bernard V. O'Hare'in Hellertown, Pennsylvania'daki cenaze töreninin ardından eve döndükten sonra yazdım. Onun adı bu kitap boyunca karşınıza çıkıp duracak. Kariyerinin ilk yarısında zincirleme sigara içen Bölge Savcısı ve 9 Haziran 1990'da, geceyarısını biraz geçe kanserden öldüğü tarihe kadar da zincirleme sigara içen savunma avukatıydı. Bölge Savcısı olduğu sırada suçluları hapishaneye atarak çok iyilik yapıp yapmadığını sormuştum. "Hayır, ben onları içeri tıkmadan da insanların yeterince sorunu var," demişti. Bunun İnsan Hakları Beyannamesi'yle ilgisi yok. Şimdi hissettiğim yoksunlukla ilgisi var. Ekler bölümüne, Jill'in bana altmışıncı doğum günümde verdiği Festschrift'te onun uzun dostluğumuza dair yazdığı metni de koydum.)

VIII

(Hıristiyan ileri Sağı'yla başı derde giren ilk hikâyem İncil dönemine gidip İsa'nın bir 57 boyunda olduğunu gören zaman yolcularıyla ilgili hikâyemdi. Sanırım İsa'yı hikâyedeki şüphecilerden daha çok sevdim, çünkü O'nun uzun ya da kısa olmasının benim için önemli olmadığını öne sürdüm. Bernard V. O'Hare de kısaydı ama o kadar da değil ve yine de Northampton ili, Pennsylvania'nın yakın tarihinin en büyük ve iyi kalpli ceza avukatıydı. Daha çok *yöresel* bir kahramandı. Silah arkadaşı, yani ben, onun cenaze töreninde eyalet dışından olup aile üyesi olmayan tek yas tutan kişiydim.)

İnsan Hakları Beyannamesi'nin konuşma özgürlüğü maddesi bize sadece yarar değil acı da veriyor. (Beden sağlığı uzmanlarının dediği gibi, "Acı yoksa, kazanç da yok.") Diğer Amerikalıların söylediği ya da yayınladığı şeylerin çoğu beni çok üzüyor, bu işi bıraksam mı diyorum. Bana geçmiş olsun.

Charlton Heston (bir zamanlar koltuk altları tıraş edilmiş İsa'yı canlandıran sinema oyuncusu), TV reklamlarında (halka hizmet duyuruları?) bana, Milli Silah Birliği'nin (ben çocukken babamla birlikte üyeydik) yaptığı bütün o iyi çalışmaları anlatırken ve sivillerin evlerinde, arabalarında ve çalıştıkları yerlerde savaş silahları bulundurabileceğini, bulundurduğunu ve bu yüzden ne kadar memnun olmam gerektiğini söylerken, iğrenç bir hastalık mikrobunu övermiş gibi hissediyorum kendimi çünkü sivil ellerde bulunan silahlar ister yanlışlıkla ister kasten olsun gün be gün pek çoğumuzu öldürüyor.

(Indianapolis'teki kırk üç numaralı okuldan mezun olduğumda sınıfımızın her üyesi, büyüdüğü zaman dünyanın daha iyi bir yer olması için yapacağı bir şey üzerine söz vermek zorundaydı. Ben de bir hastalığın tedavisini bulacaktım. Eh...

bir AK-47 veya Uzi'yi tanımlayabilmek için elektron mikroskobuna ihtiyacım yok.)

İnsan Hakları Beyannamesi'nin 2. Bendi şöyle der: "İyi düzenlenmiş Milis kuvveti, özgür Devlet güvenliği için gereklidir, insanların silah bulundurma ve taşıma hakları ihlal edilmeyecektir." Harika! Bir kelimesini bile değiştirmem. Sadece MSB ve onların Eyalet ve Federal Devlet olarak iyi para kazanan denizanası kılıklı kanun koyucularının bu sözleri tekrarlarken dikkatli olmalarını ve sonra da bize, hiçbir resmi kurul tarafından görevlendirilmemiş, hiçbir resmi kurul tarafından yöneltilmeyen, hiçbir resmi kurul tarafından yönlendirilmeyen, sadece kişiliği ve algılarıyla hareket eden silahlı bir adam, kadın veya çocuğun, nasıl iyi düzenlenmiş bir milis kuvveti üyesi olarak düşünülebileceğini söylemesini isterim.

(Gordion düğümünü burada kesmek için: Gecenin bir yarısı kötü, yoksul, siyah, cahil, tembel ve uyuşturucu bağımlısı insanların, sahip oldukları her şey için çok çalışmış, bunun yanında hem maddi hem de manevi olarak yardım görmüş beyaz ve iyi insanların pırıl pırıl evlerine saldıracakları bir ölüm kalım savaşı hastalıklı bir düşün ürünüdür.)

Eskiden çok iyi silah kullanırdım, hatta kıdemli er olduğum zamanlarda bizim bölüğün en iyi nişancısıydım. Ama o orospu çocuklarından birini bile evime sokmam.

Silah kullanmanın aşağılık bir spor olduğunu düşünüyorum. Modern silahlar çakmak yakmak kadar kolay. Daha önce eline hiç silah almamış, silah dükkânına girip MSB'nin düzenli milis kuvvetine katılan, sonra da kendisine ihanet eden eşini ya da sevgilisini İsviçre peynirine çeviren bir kadına sorun. Ne zaman iyi atıcı olduğu söylenen birinden bahsedildiğini duysam kendi kendime şöyle derim: "Sanki Zippo'da ya da Bic'te iyi olduğunu söyler gibi. Ne sporcu ama!"

George Bush da Charlton Heston gibi MSB'nin ömür boyu üyesi. Ama ona en çok, Amerikalıların şimdiye kadar en güzel, en asil, en parlak, en şiirsel ve en kutsal başarısını gözden kaçırdığı için darıldım. Güneş Sistemi'nin kamera taşıyan uzay aracı *Voyager 2* ile araştırılmasından bahsediyorum. Bu heybetli kuş (Nuh'un güvercini gibi) bize bütün dış gezegenleri ve

aylarını gösterdi! Artık oralarda hayat olup olmadığını tahmin etmeye çalışmamıza gerek yok, ya da mirasçılarımızın oralarda yaşayıp yaşayamayacaklarını! (Boş verin!) *Voyager 2*, Güneş Sistemi'nden sonsuza kadar uzaklaşırken ("Görev tamamlandı.") ve bize bir zamanlar ne olduğumuzu ve nerede olduğumuzu gösteren netliği giderek kaybolan resimler gönderirken, acaba Başkanımız bizi onu sevmeye, ona teşekkür etmeye ve güle güle demeye mi çağırdı? Hayır. Onun yerine büyük bir tutkuyla Anayasa'da (XXVII. Bent?) bir parça kumaşa, Amerikan bayrağına yapılan saygısız muamelenin yasadışı olmasını konu alan bir kanun değişikliğinden bahsetti. Böyle bir kanun değişikliği Roma İmparatoru Caligula'nın atını konsül ilan etmesi gibi delilik olurdu.

(Yale'de ne öğrettiklerini düşündükçe çok endişeleniyorum.)

Ama yine de Kingston'daki Rhode Island Üniversitesi'nde, 1990 mezunları için Mayıs sonlarında iyimser bir mezuniyet konuşması yapmıştım. (Üniversitenin kısa bir süre sonra emekli olacak rektörü Edward D. Eddy, *The Cornell Daily Sun*'dan mesai arkadaşımdı. Bu yüzden oradaydım.) Sözlerime ben gençken gazetelere her gün bir şaka yazan Indianapolisli mizahçı Kin Hubbard'ın mezuniyet söylevleri üzerine yorumuyla başladım. Üniversitelerin önemli şeyleri sona saklamak yerine dört yıla yaymalarının daha iyi olacağını söylemişti.

(Kin Hubbard bence, "Hak ettiği paraya çalışacak kimseyi tanımıyorum," ya da "Eğer biri, konu para değil diyorsa kesinlikle paradır," gibi şeyler söyleyen, en az Oscar Wilde kadar hazır cevap biridir.)

"Konuşmamın başlığı," diye başladım 1990 mezunlarına yaptığım konuşmaya, " "Amerikan Deneyinden Şüphe Etmeyin Çünkü Daha Yeni Başladı"dır."

Kitabım *Slaughterhouse-Five* okul kütüphanelerinden sık sık atıldığı için, benden çoğunlukla sansür hakkında konuşma yapmamın istendiğini söyledim. (Bunun nedeni 1972 yılından bu yana kitabının tehlikeli olduğu varsayılan kitaplar listesinde olması. Bu listeye daha sonra başka kitap eklenmedi.) "Kendilerine yıllar önce kitaplarının burada yakıldığı söylenen Sov-

yetler Birliği'ndeki okurlarımdan mektuplar aldım," dedim. (Bu sadece Kuzey Dakota, Drake'de oldu.) "Onlara sansürün çoğunlukla kırsal bir sorun olduğunu söyledim," diye devam ettim, "aynı toplumlar, ben küçükken de insanları yakardı. Nihayet bir yerlere ulaşıyoruz galiba.

"Yakılanlar çoğunlukla siyahlar olurdu. Benim çocukluğumdan bu yana bu ülkedeki en olağanüstü değişiklik ırkçılıkta görülen düşüştür. İnanın bana, demagoglar sayesinde kolayca tekrar alevlenebilir. Ama şimdi bile insanları ne olduklarından ziyade kendimize ya da akrabalarımıza ne kadar benzediklerine bakarak değerlendirmekte çok başarılıyız. Aslında biz başka ülkelerden daha iyiyiz bu konuda. Başka ülkelerde bunu yapmayı bile düşünmezler.

"Görüşlerimizdeki hayran olunası bu değişikliği kim yarattı? Anayasa'nın İnsan Hakları Beyannamesi'ndeki maddelere kattıkları yüreklilik ve vakarlarıyla bizzatihi baskı altına alınmış ve leke sürülmüş azınlıklar.

"Sansür tırmanıyor mu? Kesinlikle öyle diyebilirsiniz çünkü son zamanlarda haberlerde çok sık görüyoruz. Ama ben bunu çok uzun bir zamandır varolan ve yakın bir tarihte hastalık olarak kabul ve tedavi edilen Alzheimer gibi bir hastalığa benzetiyorum. Yeni olan sansür değil, bunun çoğulcu demokrasimizi hasta ettiğinin ayrımsanması ve pek çok iyi insan bu konuda bir şeyler yapmaya çalışıyor.

"Amerika Birleşik Devletleri, sosyal bir hastalık olduğu anlaşılana ve insanlar buna karşı savaşmaya başlayana kadar, yaklaşık yüzyıllık bir kölelik geleneğine sahipti. Düşünün bir kez. Bu Auschwitz'in bir benzeri değil mi? Başka insanlara sahip olmak ve onlara sığırmış gibi davranmak burada kabul görürken, dünyanın geri kalanına nasıl bir özgürlük sembolü gibi görünebiliriz. Özgürlük sembolü olduğumuzu bize ilk kim söyledi? Neden böyle yalan söylerler ki?

"Thomas Jefferson'ın köleleri vardı ve bu da kimseye tuhaf gelmezdi. Burnunun ucunda ceviz büyüklüğünde irinli bir yumru varmış ve herkes de bunun normal olduğunu söylermiş gibi. Bundan, bir kez Jefferson'ın sadece kurucusu değil aynı zamanda mimarı da olduğu Virginia Üniversitesi'nde bahset-

miştim. Daha sonra bir tarih profesörü, bana, Jefferson'ın kölelerini hem kendisi hem de onlar çok yaşlanana kadar serbest bırakamayacağını çünkü kölelerin ipotekli olduğunu ve Jefferson'ın da iflas etmiş olduğunu söyledi.

"Bir düşünün! Bu özgürlük sembolünde bir zamanlar, bir insanı hatta bir bebeği rehin vermek yasaldı. Bugünlerde parasız kaldığınızda saksofonunuzla birlikte evdeki temizlikçi kadını da rehin verememeniz ne acı.

"Şimdi: Boston ve Philadelphia, ikisi de özgürlüğün beşiği olduğunu öne sürüyor. Hangisi peki? İkisi de değil. Özgürlük Amerika Birleşik Devletleri'nde ancak şimdi doğuyor. 1776'da doğmamıştı. O zaman kölelik yasaldı. Hatta beyaz kadınların da gücü yoktu; aslında onlar babalarının, kocalarının, en yakın erkek akrabalarının hatta belki bir avukat ya da hâkimin velayetindeydiler. Özgürlüğe Boston ya da Philadelphia'da *gebe kalındı.* Bir başka deyişle Boston veya Philadelphia özgürlüğün oteli oldu.

"Şimdi: Opossum'un gebelik süresi on iki gündür. Hindistan filinin gebelik süresi ise yirmi dört ay. Arkadaşlar, Amerikan özgürlüğünün gebelik süresinin iki yüzyıldan fazla olduğu ortaya çıkıyor!

"Ancak benim yaşam süremde kadınlara ve ırksal azınlıklara ekonomik, yasal ve sosyal eşitlik ve benzeri özgürlüklerin verilmesi için ciddi konuşmalar yapılmaya başlandı. Özgürlük sonunda doğsun ve doğum çığlıkları Kingston'da, bu büyük ve zengin ulusun her kentinde, köyünde, kasabasında, kulübesinde duyulsun, Jefferson'ın zamanında değil ama bu akşam üstü ve en genç insanların zamanında. Bir yerde bir bebeğin çığlık attığını duydum. Bunlar neşe çığlıkları olsun.

"1990 mezunları ve Amerika'nın gücünü artırmak için onların eğitimli vatandaşlar haline gelmelerine yardım edenler yaşayın.

"Dinlediğiniz için teşekkür ederim."

IX

(Rhode Island, on üç koloni arasında vatandaşlarının istedikleri gibi ibadet etme ya da etmeme hakkını savunup bunu uygulayan ilk koloniydi.)

Jill Krementz (kiliseye çok seyrek gitmesine rağmen) Episkopaldir, ben de ateistim (ya da kiliseye sık sık yolu düşen bir Üniteryen). Böylece, birkaç yıl beraber yaşadıktan sonra 1979'da evlenmeye karar verdiğimizde, deyim yerindeyse bir olacağımız kutsal ve dünyevi mekânların bizim için bir olasılıklar cenneti olduğu görüldü. Bir oyunumun sahneye konması sırasında tanıştığımız için bu büyüyü aktörlerin kilisesi denilen The Little Church Around the Corner'da[10] yaşamayı önerdim, ki (hey, presto!) bu kilise Manhattan'da Fifth Avenue'yü geçince Yirmidokuzuncu caddenin üzerindeki Episkopal kilisesiydi. Bu güzel kilise ondokuzuncu yüzyılın ortasında, bu hoş adı ve tiyatrocuların sevgisiyle ilgili ününü Joseph Jefferson (*Rip Van Winkle*'ın yazarı ve başoyuncusu), Yirmidokuzuncu caddenin birkaç blok kuzeyinde ve Fifth Avenue'nün üzerindeki yüksek Anglikan kilisesinde evlenmek istediği zaman kazanmıştı. Kendisine kibarca, aktörlerin cemaat üyelerinden ahlaki açıdan biraz daha rahat oldukları ve The Little Church Around the Corner'ı denese daha iyi olacağı söylenmişti. O da denemişti.

Ve ben de denedim, ama boşanmış olduğum için daha önce böyle cehennem azabı çekmemiştim! (Tiyatro ile bağlantılı olmamın bir faydası olmadı. Jill'in, New York Episkopal Başpiskoposu Paul Moore'un çok eski dostu olmasının da.) Bizim konuştuğumuz kişi bir kadındı. Kesinlikle nüfuza sahipti ama

10) Köşeyi Dördükten Sonraki Küçük Kilise (ç.n.).

bu, kadınların din görevlisi olarak kabul edilmelerinden önceydi. Şimdi bir papaz olabilirdi ve ilk karımdan boşanmış olmam şimdiye kadar duyduğu en affedilemez şeydi. (Kadınların papazlığa kabul edilmesinde ilklerden biri de şu umulmadık isme sahipti: Tanya Vonnegut. Kuzenlerimden birinin karısıydı, çok güzel ve hiç şüphesiz ilham verici bir papazdı.)

Konuştuğumuz cadaloza göre de ben kiliseye katılır ve Pazar okulunda öğretmenlik de dahil olmak üzere kilise çalışması yaparak kefaret ödersem, The Little Church Around the Corner'da evlenebilirdik. Böylece biz de gösterimizi Altıncı ve Park Caddelerindeki Christ Church United Methodist'te yaptık. (Kiliseyi nasıl seçtiğimizi hatırlamıyorum. Anıtları Koruma Komitesi'nden Brendan Gill ile kilise mimarisini tartışmışızdır belki.) Orada pürüz çıkarmadılar. Her şey, nasıl derler tereyağından kıl çeker gibi oldu.

(Papazla iyi arkadaş olmamız, komedyen Joey Adams'ı ve beni Noel gecesinde konuşma yapmamız için çağırması ve daha sonra cemaatle yollarının ayrılması, kabahatlerinden birinin de kürsüyü ünlü bir ateiste teslim etmesi, ki bu Joey Adams değildi bendim, dışında her şey harikaydı. Şimdi başka bir kilisede ve bazı manevi konularda hâlâ görüşüyoruz ayrıca Edgar Grana'yla benim ilahimizin Buffalo'daki dünya galasına gelmişti.)

Jill ve ben, kilisenin birkaç blok kuzeyindeki Regency Hotel'de resepsiyon verdik. (Eğer Regency'de pastanın da dahil olduğu bir resepsiyon verirseniz size o gece için balayı suitini ayırıyorlar; tören boyunca torunlarımı doldurmuşlardı oraya.) Bu on bir yıl önceydi ve o zaman yeterince çocuğum olduğunu düşünüyordum (üçü benim, üçü de evlat edinilmiş yeğenler). Ama daha sonra en iyi arkadaşım olan, Lily adında (üç günlük) harika bir bebek evlat edindik. (Büyüdüğü zaman tembel bir sanatçı olacak çünkü yarattığı her şeyi Michelangelo'nun *Pietà*'sı ya da Sistina Şapeli'nin tavanıymış gibi kutluyorum.)

Jill, bu yıl elli yaşına girdi ve Lily de sekizine basmak üzere. Jill için bir doğum günü partisi verdim ve ona, içinde dost ve akrabalardan duygusal denemeler, şiirler, şakalar ve iyi dilekler

koleksiyonu bulunan bir Festschrift verdim. (Ayrıca ona şimdiye kadar birlikte yaşadığım en yaşlı kadın olduğunu söyledim.) Festschrift'e yazdığım önsöz şöyle başlıyordu:

"İlgiliye:

"Elinizde İsa Mesih'in doğumundan bu yana geçen iki binyılın son onyılının ilk yılına ait bir sanat eseri bulunmaktadır, sevgili yetenekli karım Jill Krementz'in 19 Şubat 1990 Pazartesi günkü ellinci doğumgününün kutlama kağıdı. Aynı gece Manhattan Adası'nda bulunan Central Park'taki Tavern on the Green'de dost ve akrabalarından oluşan elli kişiye bir akşam yemeği verilmiştir.

"Jill aynı adada doğmuş ama Virginia ve Walter Krementz'in kızı olarak Marristown, New Jersey'de büyümüştür. Onun doğduğu gün ben Indianapolis'teki Shortridge'de, sonbaharda kimya okumak üzere Cornell Üniversitesi'ne gidecek bir lise öğrencisiydim. Ben on dokuz yaşındayken ve o bundan utansa da iki aylıkken Pearl Harbor bombalanacaktı.

"Elli yaşındaki Jill, belki otuz iki yaşında ve büyük Amerikan rüyasının ideal bir mirasçısı gibi görünüyor, öyle de davranıyor. Aslında mirasçılarla birlikte özel okula gitmiş ve tatillere çıkmış ama hiç onlardan biri olmadı. Elli yaşında sahip olduğu her şeyi fotoğrafçı ve çocuk kitapları yaratıcısı *(A Very Young Dancer)* ve büyük sıkıntılar çeken çocuklarla ilgili kitapların yaratıcısı *(How it Feels When a Parent Dies)* olarak kazandı.

"Onunla 1970'de, oyunum *Happy Birthday, Wanda June*'un Greenwich Village'da Theatre de Lys'de sahneye konduğu sırada tanıştık. O zamana kadar dünyayı dolaşmış, New York'ta basılan günlük gazete *Herald Tribune*'un ilk kadın fotoğrafçısı olmuş, savaş sırasında Güney Vietnam'da bir yıl fotoğraf çekmiş ve öğretmenlerinden birine, Margaret Mead'e ithaf ettiği etnografik ve fotoğrafik şaheseri olan *Sweet Pea: A Black Girl Growing Up in the Rural South*'u yayınlamıştı. Ama, nasıl desem, Buckingham Sarayı'ndan biraz daha küçük bir yerde yaşıyordu. Ellidördüncü caddenin biraz aşağısındaki First Avenue'de bir şarküterinin dört kat üstünde oturuyordu ve binada asansör yoktu.

"Bana olası sevgilisinden bahsetmişti ve o merdivenleri tırmandıktan sonraki ilk on dakika boyunca merhaba bile diyemeyen pek çok olası sevgilisi olduğunu sanıyorum.

"Jill, su taşıyan Kova burcu ile Balık burcu arasındaki zirvede doğdu. Biraz tembel de olsa iyi bir yüzücü ve şarap yerine suyu tercih eder. Buna rağmen onun için en temel zirve, bu ülkedeki kuvvetli ataerkillikle Kadın Özgürlüğü Hareketi'ni ayıran zirvedir. Bu, Jill'in kadınlığa geçişiyle aynı döneme denk geldi. Böylece iş yerinde ve iş ilişkilerinde, etkileyici dış görünüşüne rağmen, cinsiyetin önemi yokmuş gibi davranmaya cesaret etti. Onunla aynı işi yapan bir erkek bunun için ücret ya da saygı açısından ne alıyorsa o da aynısına talip oldu. Birilerinin kendisi için hiç de hanım hanımcık değil demesine aldırmadan genellikle de bunu elde etti.

"Jill, New York Dobbs Ferry'deki Masters School'dan 1958'de mezun olduktan sonra, önce Manhattan'ı, sonra da bütün dünyayı kendine üniversite yaptı. Ders ne olursa olsun kendi bildiği yoldan öğrendi, ilk önce kendisini editörler ve muhabirler arasına katacak bir masa başı görevini kabul etti. Sadece bir kez resmi üniversite dersi aldı, o da Columbia'da antropolojiydi.

"Onun ilk idolü *Life* dergisi için erkek fotoğrafçıların göze aldığı her riski göze alan ve fotoğrafları erkeklerinki kadar, hatta onlarınkinden de iyi olan Margaret Bourke-White'tı. Margaret Mead, Jill'in ikinci idolüydü ve bu yüzden, ben onunla tanışmadan uzun zaman önce sadece foto muhabiri değil aynı zamanda birinci sınıf bir sosyalbilimci de olmuştu. Akademiknüfuza sahip düşünceli insanların on altı yaşın altındaki Amerikalılar için ya da onlar üzerine yazdığı kitaplara bakıp Jill'in büyümenin acılarını ve mutluluklarını algılamakta benzersiz olduğunu ayrımsamaları için neredeyse elli yaşına kadar beklemesi gerekti, benim de öyle.

"Üstelik onun ellinci doğumgününde eğitiminin bu kadar gayri resmi olmasından memnun olmalıyız. Neyse ki genç insanların hayat üzerine söylediklerini olduğu gibi anlamaktan başka seçeneği yoktu, çünkü hemen her şeyi açıklamasına, yorumlamasına ve not almasına izin verecek eğitimden yoksun-

du. Kendisini yetkili hissettiği tek şey, ister iyi ister kötü olsun çocukların söylediklerini kaydetmek ve fotoğraflarını çekmekti.

"Onun kitapları teoriden ibaret değil. Onlar birer kanıt, ister beğenin ister beğenmeyin, bu nemli mavi-yeşil gezegenin toprağından bir elma ağacı gibi çıkan birer kanıt.

"Geleceğin bilim adamları Jill'in bu kitaptaki resimlerinden herhangi birine rötuş yapılıp yapılmadığını bilmek isteyeceklerdir. Hayır. Onun yerine onun nasıl olup da yaşlandıkça güzelleştiğini açıklamalarını isteyin, ellerinden gelirse tabii."

Festschrift, Jill'in en beğendiği fotoğraf konularından biri olan John Updike'ın şu harika sonesiyle sona eriyor: "Ellinci yaşını kutlayan Jill'e."

Kendini verişin zarif ruhu,
sana hayran binlerce yazarın
gözlerindeki parlaklık gibi kameranın
arkasında görünmeden çalışırsın. O sert yüzleri
nasıl da yumuşatırsın, günlük sözcüklerin
tuzuyla yoğrulmuş o yüzleri? –
Eudora, Tennessee, Anaïs, Kurt,
Saul, Gore, Bill, Jim, Joan, Truman, Toni, Liz?

Ve çocuklar sen kameradan bakarken büyürler
Senin güneşine doğru zambaklar gibi dönerler
Küçücükken aydınlığa çıkardı her şey. Artık bitiyor
beşinci onyılın. Yaşa bundan böyle Leica kraliçe,
Jill gibi, bakan gözden görülen tatlı mum ışığı.

X

John Updike, Jill'in ellinci doğumgününden kısa bir süre sonra Indianapolis'te konferans verdi. Yola çıkmadan önce, doğduğum kent hakkında neler söyleyebileceğimi sordu bana. Jill daha mini minnacık bir bebekken oradan koptuğumu söyledim. "Ben de konferans için davet edildim," dedim, "ve oraya gittiğimde eve gidiyormuş gibi hissetmiyorum kendimi." Güzel insanların beni dinleyebileceği güzel Amerikan kentlerinden biri gibi daha çok. Beni çok eskiden tanıyanlar veya daha önce tanıyan akrabası olanlar çıkabilir ama aynı şey John Updike için de geçerli. Ve bunun için memleketime gitmeme gerek yok, onun da. San Diego'da, Portland Oregon'da, Iowa City'de veya Manhattan'da eski okul arkadaşlarımla ya da onların çocuklarıyla karşılaşıyorum.

(Daha önce tanışmadığım muhteşem yıldız Meryl Streep bir sinemanın lobisinde bana yaklaşıp, Vassar'da ben lisedeyken çıktığım kızın kızıyla oda arkadaşı olduğunu söylemişti.)

Shortridge Lisesi'nin 1940 mezunları geçenlerde Ellinci Toplantısını yaptı ve Indianapolis sözkonusu olduğunda sonsuza kadar ortadan kaybolan üyelerin bir listesini gönderdiler. Onlara, aralarından birisinin yaşlanma konusunda uzman olduğunu, Boston'daki biokimyacılar için bir hayaletten başka bir şey olmadığını bildirebildim. Ayrıca bir diğerinin, New York City'deki müzisyenler için bir anıdan daha fazla olduğunu çünkü kendisinin Richard Rogers ve Oscar Hammerstein müzik kurumlarının müdürü olduğunu bildirdim.

(Toplantıya gitmedim. Korktum, çünkü herkes gibi benim de lisede kötü zamanlarım olmuştu. Belki yine de gidebilir ve güzel vakit geçirebilirdim. Ama o vakitler Hampton'da moda olan bir tür romatizmadan yataklara düşecek kadar şanslıydım.

Şeytan kulağına kurşun, sadece gerektiğinde hastalanırım. 1942'de virütik zatürree beni kimyager olmaya çalışmaktan alıkoymuştu. Hayattan çıkma çabası içinde 1980'lerde bir süre keçileri kaçırmıştım ve kendimi otuz gün boyunca sekiz top bilardo oynayacağım kilitli bir koğuşta bulmuştum.)

John'a, Indianapolis'in bildiğim kadarıyla cetvelle çizilen tarihteki tek yerleşim birimi olduğunu söyledim. Yeni Indiana eyaleti aşağı yukarı bir dikdörtgendi, ama alt köşesi insan eliyle değil yer çekimine boyun eğen su tarafından çizilmiş tırtıklı bir dikdörtgen. Daha sonra haritada köşeler birleştirilerek büyük bir çarpı atıldı. Çizgilerin birleştiği yere neresi olursa olsun, başkent kurulacak ve başkentin adı da Indianapolis olacaktı. Ve oldu. (Ucuz ulaşım için elverişli bir su yolu yoktu ama demiryolları bunu çabucak bulacaktı.)

Kurulacak kent, benzer keyfilikte seçilmiş bir başka başkentin, Washington D.C.'nin çizimlerini de yapan Fransız asıllı mimar Pierre Charles L'Enfant'ın planına uygun olarak özelliksiz bir toprak üzerine bir bilardo masası gibi (Sekiz top oynayan var mı?) yerleştirilmişti. "John," dedim, "orası eşit karelerden oluşan sonsuzca genişletilebilir bir satranç tahtasına benzer, her blok bir buçuk kilometrenin onda biri kadardır, bütün caddeler ortasında bir daire ile kesinlikle doğuya, batıya, kuzeye ya da güneye gider." (Fransız Devrimi'nin Eukleides idealizminin gölgeleri ki bazen ben de onun çocuğu olduğumu düşünürüm.)

Bir zamanlar orta karar bir satranç oyuncusuydum (beynim tapyokaya dönene kadar). John'a hiç bilmediği bir kenti anlatırken gerçekten de üzerinde oyunlar oynanan, taşların ardı ardına devrildiği (ben, ağabeyim, ablam, annem ve babam hepimiz bir maçta tahtayı terk ettik) bir satranç tahtasına benzediğini ayrımsadım. Sonra taşlar yeniden dizildi ama yeni kimliklerle. John'a, eskiden ve şimdi de tahtanın parçaları olmuş ünlü isimlerden bazılarını verdim. "James Whitcomb Riley," dedim, "Charles Manson, Richard Lugar, Steve McQueen, Dan Quayle, Kin Hubbard, Booth Tarkington, Jane Pauley, ünlü gazozcu muhterem Jim Jones." (George Bush'un, kendisi kuvvetten düştüğü takdirde Dan Quayle'ı ulusun kaderine muhafız tayin etmesinin, kendisi gittikten

sonra bize metelik vermediğinin bence iyi bir kanıtı olduğunu ekledim. İşte size bir bombardıman pilotu.)

Ve Indianapolis'le ilgili anılarım, silah arkadaşım Bernard V. O'Hare'in ölümüyle çarpıldı. Onun Indianapolis'le çok ince bir bağı vardı. Buranın biraz güneyindeki geri kalmış bölgede kurulu Camp Atterbury'de ikimiz de askerken karşılaşmıştık. Onu ilk kez gördüğümde sigara içiyor ve parlak savunma avukatı Clarence Darrow'un biyografisini okuyordu. (Onu en son gördüğümde de sigara içiyordu. Onu en son ***kim*** görürse görsün sigara içiyordu.) Karargâh bölüğü, 2nci tabur, 423üncü alay, 106ncı piyade tümeninin bir üyesi olmuştuk. ("Sevgili Anneciğim ve Babacığım: Bilin bakalım şimdi neredeyim.") İkimiz de orduya katılmadan önce kısmi bir eğitim almıştık. O piyade temel eğitimi almıştı; süngü, el bombaları, makineli tüfek, havan, vesaire. Ben 240-milimetre havan topunda bir virtüözdüm, daha sonra da en büyük mobil sahra topunda. Hiçbir tümende, kolorduda ve orduda böyle büyük oyuncaklar yoktu.

Ben ve O'Hare gibi (ve Norman Mailer gibi) subay aday okulu için (ya da topçu olmak için) yeterli zekâya sahip olup da hemen çağrılan binlerce ve binlerce üniversiteli vardı. Ama o tarihte subay adayına fazla ihtiyaç yoktu; güçlü politik bağlantıları bulunan ailelerin çocukları dışında.

Temel eğitimden sonra kimse bizim gibilerle ne yapacağını bilemiyordu. Böylece birkaç aylığına üniversiteye gönderildik, üniformalı olarak ve Ordu Uzman Eğitim Programı'nda yükselme umudu olmadan. O'Hare 106ncıya Alabama Politeknik Enstitüsü'nden gelmişti, bense önce Carnegie Tech, sonra da Tennessee Üniversitesi'nden gelmiştim. (Bizi çabucak öyle ya da böyle bir üniversiteye kaydettiler. Ordu uzman eğitim programı birimlerinden birinde herkesin soyadının H ile başladığını duymuştum.)

Avrupa'nın beklenen istilası sonucunda ordu, tüfekli ere ve daha çok tüfekli ere ihtiyaç duyunca üniversiteden alınıverdik. Ve işte O'Hare ve ben Indianapolis'in biraz güneyinde ilk sohbetimizi yapıyorduk. Orduda "Ayrılmaz İkililer" denilen bir sistem vardı. Her er ya da kıdemli ere, kendi birliğinden

hakkında bilgi edineceği ve ilgileneceği birini seçmesi söylenirdi; çünkü onunla başka kimse ilgilenmeyecekti. Gösterilen ilgi karşılıklı olmalıydı ve elbette hiç kimse tek başına bırakılmazdı. (Ayrılmaz İkililer, daha sonra Peder Sun Myung Moon'un Madison Square Garden'da kıyacağı toplu nikâhlara çok benzerdi.) Böylece O'Hare ve ben tabiri caizse kenetlendik. Hatta bizden daha komik pek çok çift vardı.

106ncı tümen, eskinin South Carolina tümeni, denizaşırı ülkelere boşluk doldurmak için gönderilen bütün er ve kıdemli erlerden arındırıldı. Ama hâlâ bütün subaylar, onbaşı ve çavuşların her biri tek tek duruyordu. Bütün gereken düşük rütbeli vücutlardı. Ve biz geldik, bir otobüs dolusu üniversiteli genç. Ordu uzman eğitim programında olduğu gibi burada da yükselmenin yolu yoktu. (Dresden'in bombalanmasından sonra İkinci Dünya Savaşı'nda başıma gelen en eğitici şey buydu belki de.)

O'Hare'le ben, her taburda altı tane bulunan tabur istihbarat keşif gözcüsü olduk. Savaş sırasında savunma hattının önünden sürünerek gitmemiz ve düşman bizi yakalamadan onları gözetlememiz gerekiyordu. O'Hare bu işi aldı çünkü temel eğitim sırasında bunun nasıl yapılacağını onlara öğretmişlerdi. Sanırım ben de Cornell'deki yedek subay eğitimi dosyam benimle birlikte geldiği için aldım, piyade silahları ve teknikleri konusunda zır cahildim çünkü bir 90 boyumla zaten neredeyse görünmezdim. O'Hare dışında kimseye piyade eğitimimdeki eksiklikten bahsetmedim çünkü birileri bu eğitimi almam gerektiğine karar verebilirdi ve bu da hiç hoş olmazdı. Üstelik O'Hare'i bırakmak istemiyordum.

Bir güzel şey: Camp Atterbury, Indianapolis'e o kadar yakındı ki kendi odamda uyuma ve hafta sonları bizim arabayı kullanma imkânım oluyordu. Ama annem bu hafta sonlarından birinde öldü. Ablam Alice, bundan yaklaşık altı hafta sonu sonra Fransa'ya çıkarma yapıldığında annemin (on dört yaşına geldiğinde iki erkek kardeşiyle birlikte evlat edineceğim) ilk torununu doğurdu.

Sonunda kahrolası bizim bölük denizaşırı yola çıktı, savaşın son büyük Alman saldırısında kar fırtınasına karşı 120 kilometrelik bir hattı korumak zorundaydı. Almanların üniforması

beyazdı ve biz köpek boku rengindeki üniformalarımızla hemen seçiliyorduk. Elimizde savaşmak için fazla bir şey de yoktu. Savaş botları almamız lazımdı ama hiç gelmedi. Bir tek yangın bombaları bulabilmiştim ve bu da O'Hare'le beni bir çift potansiyel kundakçı yapıyordu. Bizim tanklardan ya da uçaklardan bir tane bile görmedim. 1939 yılında yıldırım saldırıları yapan Polonya Süvarileri'ne benziyorduk. Ve kaybettik. (Başka ne *yapabilirdik* ki?)

Yıllar sonra, Avrupa'daki savaş hakkında çok güzel bir roman olan *The Young Lions*'ı yazan (ve ne olursa olsun Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi ve Enstitüsü'ne alınmayan) Irwin Shaw, bütün samimiyetiyle bizim bölüğü hiç *duymadığını* söyledi bana. Diğerlerinden elbette haberi vardı. Ama biz, yakında eğitim görmüş olduğumuz için bir anlamda bizi *kendi bölüğü* olarak düşünen Indianapolis'te büyük haberdik. Orada kahramandık.

(Diğer Indianapolis kahramanları: Daha sonra Hiroşima'ya atılan ilk atom bombasını Guam'a getiren *Indianapolis* kruvazörünün yürekli denizcileri. *Indianapolis* daha sonra Japon intihar uçakları tarafından batırıldı ve hayatta kalanların çoğu canlı canlı köpekbalıklarına yem oldu. Reagan ve Bush tarafından yakın arkadaşlarının ve büyük kampanya katılımcılarının suçlarını aklımızdan silmemizi sağlamak için sahneye konulan küçük ülkelere karşı yapılan gösteri işi saldırılarla karşılaştırıldığında savaş olarak *buna* ne dersiniz?)

Böylece O'Hare'le ben, savaş esareti deneyimimiz boyunca mutlu bir çift olarak kaldık. (Ekler bölümünde savaşın sonunda nasıl göründüğümüzü anlatan resimler var. Oradakilerin her biri çok kötü dövülmüş, silahsız ve komutansız bırakılmış, eskiden er olan üniversiteli gençlerdir.) Savaştan sonra ve kadınlarla evlenmiş olmamıza rağmen, herkes diğerinin nerede ve nasıl olduğuyla, ne yaptığıyla ilgilenmeyi sürdürdü ve bununla ilgili şakalar yapmayı, ta ki benim için sonsuza dek kara bir tarih olan 9 Haziran 1990 günü geceyarısını biraz geçeye kadar. İşte dostum o zaman öldü.

Indianapolis'le ilgili birkaç şey daha söylemek istiyorum; kentle ilgili, savaş gemisiyle değil:

Orada doğduğum için şanslıydım. (Charles Manson orada doğduğu için şanslı *değildi.* Pek çok kişi gibi bir yerde doğduğu için şanslı değildi.) Bu kent bana devam ettiğim beş üniversitenin (Cornell, Butler, Carnegie Tech, Tennessee ve Chicago) herhangi birinden alabileceğimden daha zengin ve daha insani olan bedava temel eğitimi verdi. Çok yaygınlaştırılmış ücretsiz kütüphaneler sistemi vardı ve kütüphane çalışanları, benim genç aklıma bilgili eğlence melekleri gibi görünüyorlardı. Her yerde ucuz sinema ve caz salonları vardı. Çok iyi bir senfoni orkestrası vardı ve orkestradaki başklarnet ErnstMichaelis'den ders almıştım. (Birkaç yıl önce bir partinin çıkışında birinin arabasında Benny Goodman ile karşılaştım. Ona dürüstçe, "Mr. Goodman, ben de bir zamanlar biraz klarnet çalardım," demeyi başardım.)

O zamanlar Indianapolis'te sadece gerçekten *aptal* zengin çocuklar hazırlık okuluna gönderilirlerdi. (Bazılarını tanıyordum, Andover, Exeter, St. Paul's ya da nereden olursa olsun mezun olduklarında hâlâ aptal ve zengin olurlardı.) Böylece Doğu'ya taşınıp da bunların, sırf hazırlık okuluna gittiler diye bu ülkede ahlaki ve entelektüel açıdan söz sahibi olmalarının pek çok insan tarafından son derece sağduyulu bir yaklaşım olarak değerlendirildiğini görünce çok şaşırdım ve bundan rahatsız oldum. (Pek çoğunun edebiyat eleştirmeni olması da benim şanssızlığımdı. Az daha Deerfield Akademisi tarafından yargılanıyordum. Deerfield *Akademisi?* Pes!)

Tekrar Bernard V. O'Hare'e dönelim:

Northampton ili Pennsylvania'daki gazetelerde ölümünden sonra onun hakkında çıkan övgü dolu yazılardan birinde (sonuna doğru), "Birlikte eğitim gördüğü yazar Kurt Vonnegut'un yanı sıra o da bombardıman sırasında Dresden'de tutukluydu," diye yazmıştı. (Öldükten sonra yazılan biyografilerden birinde o, "Northampton ilinin en çok takdir edilen ve en renkli avukatlarından biri," olarak tanımlanmıştı, bir diğerinde ona, "girişken" denilmişti.) Onun ölümünden yaklaşık bir ay kadar önce Washington D.C.'deki Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi'nde yangın bombardımanı üzerine konuşma yapmıştım. Yaptığım konuşma "Stratejik Bombardıman

Mirası" başlıklı bir dizi konferansın parçasıydı ve şöyle başlıyordu:

"Bir konuşmanın vazgeçişle başlaması pek görülmemiştir. Toplum karşısında yapılan konuşmaların ilk kuralı, "Hiçbir zaman özür dileme"dir.

"Bir Alman kentinin yangın bombalarıyla yerle bir edilmesi üzerine konuşma yapmam istendiği için, adım da Alman kökenli olduğundan, benim o zaman da şimdi de, Nazi savaş heveslilerine bir diğer Alman-Amerikan olan General Dwight David Eisenhower gibi hoşgörüsüz olduğumu söylemem doğru olur. Generalin ve benim Alman atalarımız, ÖzgürlükAnıtı New York Limanına dikilmeden onyıllarca önce Amerikalı olmuşlardı.

"Üstünlük Savaşı sırasında, 1944 Aralık ayında Alman sınırında yakalanan tabur gözcüsü kıdemli bir erdim. Bundan dolayı Dresden 13 Şubat 1945'te bombalandığında orada gözaltında bir işçiydim. Almanlar geri çekiliyor ve giderek artan sayılarda teslim oluyorlardı; birkaç tane uçakları kalmıştı ve Dresden *dışında* bütün Alman kentleri durmaksızın bombalanıyordu. Savaş yakında sona erecekti, 7 Mayıs'ta.

"Mayıs ayında serbest bırakıldığımda Rus bölgesindeydim. Bir süre toplama kamplarında hayatta kalanlarla birlikte kaldım ve Amerikan hatlarına dönmeden önce onların hikâyelerini dinledim. Daha sonraları Auschwitz'e ve Birkenau'ya gittim; oradaki insan saçı, çocuk ayakkabıları, oyuncaklar ve benzeri şeylerden oluşan koleksiyonları gördüm. Soykırımı biliyorum. Elie Wiesel'le biz arkadaşız.

"Bu vazgeçişin temel nedeni, çok iyi bir öğrenci ve ciddi bir düşünür olan George Will'in romanım *Slaughterhouse-Five*'da Soykırımın önemsizleştirildiği iddiasıdır. Bunu çok anlamsız buluyorum, umarım siz de öyle buluyorsunuzdur.

"Sivillerin yaşadığı bir kent bombalanırken, roketlenirken veya bir şekilde havadan saldırıya uğradığında silahsız olmanın neye benzediğini söyleyecek insan kıtlığı çekmiyoruz. Kesinlikle bizim gibi milyonlarca insan var. Aramıza en son katılanlar Panama City'nin en yoksul bölgeleri oldu. Kamboçyalılar ve Vietnamlılar artık kıdemli üyeler.

"Gerçekten, şimdi burada bulunanlardan kaç kişi savaş dışında hava saldırısına uğradı? (Yaklaşık on iki.)

"Dresden'in bombalanması aslında bir İngiliz girişimiydi. Amerikalılar, ki şimdiye kadar birkaçıyla karşılaştım, daha sonra atılacak yangın bombalarını tutuşturmak için gündüzleri yüksek patlayıcılar atmışlardı. İngilizler geceleri yangın bombalarıyla geliyorlardı. Hedefleri neydi? Bütün kent. Iskalamak imkânsızdı. Ve banliyölerde kasırgalar semazenler gibi dönerken, kent, tek bir alev haline gelmişti. Savaştan sonra Chicago Üniversitesi'ne başvurduğumda benimle mülakat yapan kişi, aslında hiç karşılık görmedikleri gündüz saldırılarına katılmış Amerikalılardan biriydi. "Bundan nefret ediyorduk," demişti.

"Ama galiba İngilizlerin çoğu, tam aksini hissediyordu. Onlar Londra saldırısı, Coventry'nin yerle bir edilmesi, Dunkirk'teki aşağılama ve diğerleri yüzünden intikam peşindeydiler. Amerikalıların görecekleri bir hesapları yoktu. Eğer Alman ölüm kamplarındaki dehşetin korkunç boyutlarından haberdar olsalar, onlar da intikam peşine düşebilirlerdi ama bunlar henüz dışarıdaki dünya tarafından keşfedilmemişti.

"Amerikalıların intikamını almaları gereken şey Pearl Harbor'dı. Bunu, İngilizlerin yardımı olmadan kendi keyiflerine göre yapabilirlerdi. İngilizler gibi onlar da, bunu savaşı kazandıktan sonra yapabilirlerdi.

"Hiroşima'nın yerle bir edilmesinin, vahşetin ırkçı dehşetinin, her şeye rağmen askeri bir anlamı vardı. Birkaç yıl önce William Styron ile birlikte Tokyo'dayken bana, "Tanrı atom bombasından razı olsun. Eğer o olmasaydı şimdi ölmüş olacaktım," demişti. Bomba atıldığında o Okinawa'da, Japon adalarını işgale hazırlanan bir denizciydi. Bana öyle geliyor ki Hiroşima'da yanıp kül olanlardan çok daha fazla Amerikalı ve Japon işgal sırasında ölebilirdi.

"Dresden'in yangın bombalarıyla bombalanması askeri önemin izini bile taşımayan duygusal bir olaydı. Almanlar yaralılara ve sığınmacılara güvenli bir sığınak olması için bu kenti savaş endüstrisinden, askeri ekipman ve askerlerden özellikle arındırmıştı. Hava akını için hiçbir sığınak yoktu ve sadece birkaç tane uçaksavar vardı. Paris, Viyana ve Prag gibi ünlü

bir dünya hazinesiydi ve bir düğün pastası kadar uğursuzdu. Hem yazılı olarak hem de konuşmalarımdasöylediğim şeyi tekrarlayacağım, Müttefik kuvvetlerin hiçbir askeri Dresden bombalandı diye bir adım ilerlemedi. Hiçbir Nazi esiri hapishaneden bir mikro saniye daha önce çıkmadı. Dünyada tek bir kişi bundan açıkça yarar sağladı, o da benim. Bu geceki ücretimi de hesap edersek ceset başına yaklaşık beş dolar kazandım.

"Bunu söyleyince kimse benimle makul bir şekilde veya uzun süre tartışmaz; bunu sadece burada değil İngiltere, Fransa, İskandinavya, Polonya, Çekoslovakya ve Almanya'da da söyledim. Meksika'da da söylemiş olabilirim. Meksika'da söyleyip söylemediğimi tam hatırlamıyorum.

"Bu bir çelişki ama ben bu akının sadece tek başarısı olmakla kalmıyorum, binlerce başarısızlığından biriyim de aynı zamanda. Ölmem için her şey yapıldı ama ölmedim. Bombacılar benim nerede olduğumu biliyor ve bana zarar vermemek için çalışıyor değillerdi. Kim kimdi ve neredeydi, bunu ne biliyor ne de önemsiyorlardı. Uluslarının liderleri, kenti yakmalarını veya ateş, duman, oksijen yokluğu ve bu üçünün bileşimi bir şeyle, her türden ve olabildiğince çok insan öldürmelerini umuyorlardı.

"Hiroşima'daki planın aynısı ama daha ilkel teknolojiyle ve aşağıda da beyaz insanlarla.

"Bombacıların aşağıda kim veya ne olduğuyla ilgili çektikleri ayrımcılık eksikliğini anlıyorum. Bir hedefleri vardı: Aşağıda kim olursa olsun, Hitler'i aktif olarak destekleyen ya da onu devirmeyi başaramayan, Nazilerin işlediği insanlık suçunun ne kadar küçük olursa olsun doğrudan ya da dolaylı bir parçasıydı. Dresden'de ben ve birlikte çalıştığım diğer doksan dokuz Amerikalı er, daha çok kalpsiz savaşçı dünyaya getirecek hamile kadınlar için vitamin katkılı malt şurubu üreten bir fabrikada çalışıyorduk. En azından gönüllü değildik. Cenevre Konferansı Savaş Esirleri anlaşmasında belirtildiği gibi geçimimizi sağlamak için göz altında çalışmak zorundaydık. Eğer onbaşı, çavuş ya da subay olsaydık Dresden'de çalışmak zorunda olmaz, kentdışında büyük bir hapishaneye kapatılmış olurduk.

"Dediğim gibi şimdiye kadar alev fırtınasının yarattığı her ceset için beş papel kazandım. Ama bu, eğer gerçekleşmiş olsaydı doğru bir rakam olurdu. Orada ne kadar ceset olduğunu ve içlerinde nasıl bir ruh taşıdıklarını hiç bilemeyeceğiz. 35.000'den 200.000'e kadar her rakamı duydum. En yüksek ve en düşük tahminler, politik bakış açısına göre değişiyor, saldırının korkunçluğunu azaltıp çoğaltıyor. Bana doğru gibi gelen ve bileyecek baltaları olmayan insanlardan çoğu kez duyduğum rakam 135.000, Hiroşima'da bizim öldürdüklerimizin çok üzerinde. Ama bombardıman sırasında Dresden'in nüfusu bir sır, çünkü her gün ardı ardına düşen Rus cephesinden ve bombalanan diğer kentlerden pek çok sığınmacı geliyordu.

"Saldırıdan sonra, pek çoğu sıradan mahzenlerde bulunan cesetlerin sayısı o kadar çoktu ve artık sağlık için öyle büyük bir tehlike oluşturuyorlardı ki, büyük ateşlerde veya burunları mahzenlere tıkılmış lav silahlarıyla yakıldılar, ne sayıldılar ne de kimlikleri tespit edildi. Dresden'e günümüzde gelen, sığınmacıların pek çok arkadaşı ve akrabası onlar için İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru ortadan kayboldular diyebilir. Kent, Polonyalı köle işçilerle doluydu. Arkadaş ve akrabaları bugünlerde onlar için sadece, Almanya'ya bir yere götürüldüklerini ve bir daha da gelmediklerini söylüyor olmalılar.

"Dresden'in nüfusuyla ilgili kesin olarak şu kadarı söylenebilir: On altı ile elli yaş arasında güçlü sayılabilecek az sayıda erkek vardı. Onlar bir yerlerde savaşıyor, teslim oluyor, ölüyor ya da kaçıyorlardı. İkinci Dünya Savaşı'nda küçük bir çocuk olan büyük Alman yazar Günter Grass bana bir seferinde hangi yılda doğduğumu sordu. 1922 dedim. Bana Almanya, Avusturya ve Sovyetler Birliği'nde benim yaşlarımda hiçbir erkeğin hayatta olmadığını söyledi. Bu sadece ufak bir abartma.

"Dresden'in mahzenlerinde kimliği tespit edilmemiş, hatta sayısı bile bilinmeyen ölülerin arasında hiç şüphesiz savaş suçluları, savaş suçlularının iğrenç gururlu akrabaları, SS, Gestapo ve diğerleri de vardı. Başlarına ne geldiyse iyi oldu. Belki de Dresden'de öldürülen Almanların çoğu, tabii ki bebekler ve çocuklar hariç, başına geleni hak etmişti. Bir diğer büyük Alman yazar Heinrich Böll'e Almanların doğasındaki en

tehlikeli unsurun ne olduğunu sorduğumda şöyle karşılık vermişti: "İtaat."

"Ama şunu söylemek gerekir ki cesetleri mahzenlerden büyük cenaze ateşine taşırken kaybolanların arkadaşlarının ve akrabalarının gözleri önünde ne gurur duydum ne de tatmin oldum. Belki de silah zoruyla böylesi iğrenç bir şey yapmayı hak ettiğimi düşünmüşlerdir çünkü savaşta bunun yapılmasını zorunlu kılan taraf benim tarafımdı. Ama ne düşündüklerini kim bilir? Belki de kafaları bomboştu. Benimki öyleydi en azından.

"Ve çok eskide kalan bir cehennemdi. Kırk beş yıl.

"Dresden'in bombalanması, ki hiçbir askeri önemi yoktu; tam bir sanat eseriydi. Hayatları Almanya'nın hırsıyla, kibriyle ve zorbalığıyla yıkılıp mahvolan insanların intikamlarını ve üzüntülerini anan duman ve alev kulesiydi. Kule, benim gibi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra pasifist olarak yetiştirilen İngiliz ve Amerikalılar tarafından yaratılmıştı.

"Bunun gibi iki kule daha, Amerikalılar tarafından Japonya'da yapılabilirdi. Yapıldıkları ve arkalarında kül ve tozdan başka bir şey bırakmadan uçup gittiklerinde ben Indianapolis'te izindeydim. Ve benzer bir yangın felaketinin etkilerini görmüş olmama rağmen bu ikiz kuleleri sanat eseri olarak nitelendirdim. Harika!

"Ne kadar çıldırmış olduğumu bir düşünün. Ne kadar çıldırmış olduğumuzu da.

"Bugün de hâlâ bu kadar çılgınız. Sivillere havadan saldırmak, uyarı yapılsın yapılmasın, savaş ilan edilsin edilmesin çoğumuz için Özgürlük Çanı gibi, ulusal gururumuzun bir sembolü haline geldi.

"Kim, Muammer Kaddafi'nin, benim evlatlık kızım kadar iyi niyetli evlatlık kızını havadan öldürmenin, ciddi ya da belki dikkate değer bir durum olduğunu söyleyecek kadar korkak olabilir? *The New York Times* değil. *The Washington Post* değil. MacNeil, Lehrer, Rather ya da Jennings de değil. Ve ben de değilim.

"Fransa Büyükelçiliğini de vurduk.

"Hanoi'nin Noel'de bombalarla yerle bir edilmesini tavsiye eden Nobel Barış Ödülü sahibi Henry Kissinger ağırbaşlı, insani ve zeki bir diplomat olarak kabul edilir. Katılıyorum.

"Doktor, müzisyen ve aynı zamanda filozof olan Albert Schweitzer bize yaşama saygılı olmayı öğretebileceğini ummuştu. Bizim, eğer yapabilirsek, en küçük, en aşağılık organizmayı bile öldürmekten kaçınmamız gerektiğini anlamıştı. Görünüşte bu ideal, pek çok hastalık mikroplardan kaynaklandığı için saçmadır. Dr. Schweitzer bile bizzat milyarlarca mikrop öldürmüştür. Ya öyle ya da hastalarının çoğu öldü.

"Eğer bu gece burada Dr. Schweitzer'in hastalarının vücutlarına enjekte ettiği her bir mikrobun çektiği acıdan bahsedecek olsam beyaz gömlekli adamlar beni St. Elizabeths'e götürmeye hak kazanırlar. Ve bu düşünceyle sadece bu ülkede değil, pek çok ülkede, hatta hiç şüphesiz Libya'da da, yapılan hava saldırılarında siviller bir mikrop gibi tartışma konusu olmayacak kadar değersiz görülüyor.

"Pek çok insan konuşmalarımı, hatta kitaplarımı son derecede muğlak buluyor. Ama ben sizi bilgilendirmeden, karnınız aç bir yere bırakmam. Bu yüzden deyim yerindeyse karnınızı sıkıca doyurmama, soğukkanlı bir komutan gibi konuşmama izin verin:

"Dresden bombalanmalı mıydı? Hayır.

"Hamburg durmaksızın bombalanmalı mıydı? Evet.

"Hiroşima bombalanmalı mıydı? Aksi takdirde ölmüş olabileceklere sorun.

"Nagasaki'ye hiç bomba atılmalı mıydı? Hayır.

"Hanoi'nin sivil nüfusu hiç durmadan bombalanmalı mıydı? Hayır.

"Kamboçya'da herhangi bir yer bombalanmalı mıydı? Hayır.

"Libya'ya hava saldırısı düzenlenmeli miydi? Hayır. O tam bir gösteriydi.

"Panama City bombalanmalı mıydı? Bu daha da büyük bir gösteriydi.

"Dinlediğiniz için teşekkürler."

Benim muhteşem fikirlerimle ilgili himayeleri saygıdeğer olsa da basında hiç yazı çıkmadı. (Bunu dert ettiğimden değil sadece dikkatimi çekti.) İyi tanınan biriydim. Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi de iyi tanınıyordu. Dresden bombardımanı

da iyi biliniyordu. Bunlar bir araya geldiğinde bir muhabirin bizi ilginç bulacağını beklerdim. Ben ve O'Hare ile birlikte Dresden'de bulunan başka bir Amerikalı eski savaş esiri, hiç beklenmedik bir şekilde ortaya çıktı ve dinleyicilere söylediklerimin doğruluğunu onayladı. Ve yedi yaşındaki evlatlık kızım Lily, eşim Jill ile birlikte onun yanında oturuyordu. Onu, Muammer Kaddafi'nin evlatlık kızının, biz onu en son teknoloji ürünü havadan karaya silahlarla öldürmeden önce, ne tür bir mikrop olduğunu görsünler diye sandalyesinde ayağa kaldırdım. Bazıları bu benzetmenin doğru olmadığını düşünebilir çünkü Kaddafi'nin çocuğu bebekti ve benimki yakında sekizine basacaktı.

Bence basında çıkmamamızın nedeni (lobide TV ekranlarından seyreden bir seyirci akını olsa da), Washinton D.C.'de hava gücümüzün bir şekilde yanlış kullanıldığını ya da kullanılabileceğini söyleyen sivillerin, neyin haber olup neyin olmayacağına karar verenler tarafından, pek çok üniversiteli genç gibi politik bakımdan olgunlaşmamış kabul edilmiş olması; ama Nobel Barış Ödüllü Dr. Henry Kissinger böyle değil. Her şey bir yana biz, hava üstünlüğünün ahlaki üstünlük olduğu prensibine (yukarısı aşağıdan daha iyidir) inanmaktan memnun olan basit yaratıklarız. (En azından bakın Tanrı nerede yaşıyor. Vietnam Gazileri Anıtı gibi bir çukurun içinde değil.) Eğer bir topluluğa, son derece pahalı ve karmaşık uçanmakinelerin içindeki temiz ve dürüst gençler tarafından sivillere karşı yapılan saldırının, aşağıdan izlendiği zaman dünyanın en kötü polis merkezlerinde tutuklanan bütün masum insanların olası politikalarını değiştirme amacıyla genç ya da yaşlı, arkadaş ve akrabalarına yapılan işkenceden farksız olduğunu söylerken, ki daha önce söyledim, Amerikan mutluluğunu azaltmaktan başka ne gelir elimden?

Yaptığım konuşmadan sonra bir hanım gelip bana şöyle söyledi: "Hiç kimse *hiçbir zaman* bombalanmamalıdır."

Ben de şöyle karşılık verdim: "Hiçbir şey bundan daha net olamaz."

XI

Benim Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi'nde verdiğim konferansta bulunan Dresden eski savaş esiri arkadaşım, *Slaughterhouse-Five* romanımın ana karakteri Billy Pilgrim'e temel olan Joe Crone ile, 106ncı Tümen taburunda (emredildiği gibi) bir çift oluşturan Tom Jones idi. Daha dün aldığım bir mektupta Jones şöyle yazıyordu. "Crone'u, Camp Atterbury'deyken hatırlıyorum. Zorunlu yürüyüşlerde onun arkasında yürümek ve sırt çantasından düşen aletleri toplamak zorundaydım. Bu işi hiç doğru düzgün yapamazdı.

"Öldüğü zaman onunla aynı ranzada yatıyordum. Bir sabah kalktığında kafası karpuz gibi şişmişti, hasta olduğunu bildirmesini istedim. Gün ortasına doğru öldüğü haberi geldi. Ranzalarda iki kişi yatmamız gerektiğini hatırlarsın ve ben Crone'u gece boyunca birkaç kez uyandırıp şöyle demek zorunda kalırdım: "Hadi dönelim." Sabahın erken saatlerinde, barakaların sonundaki pislik kaplarının nasıl taştığını hatırlıyorum. Herkes sıçıyordu ve bunlar ranzaların altından akıyordu. Almanlar bize hiçbir zaman daha fazla kap vermediler."

Joe Crone, Dresden'de bir yerlerde beyaz kağıttan bir giysiyle gömülü. Yangın fırtınası başlamadan önce kendini açlıktan öldürdü. *Slaughterhouse-Five*'da onu karun kadar zengin bir göz doktoru olarak geri getirdim. (Jones'la Crone, O'Hare'le benim gibi stoklanmış üniversiteli gençlerdi. Hepimiz Camp Atterbury'de çok okuduk.)

Jones, Washington D.C.'de, savaş anıları söz konusu olduğunda tam bir çöpçüydü. Bize Almanlar tarafından kendi ordularına katılmamız (ve yiyecek tonla şey almamız) için verilen ve Rusya cephesinde uygarlık için savaşmak hakkında ısrar eden bir mektubun kopyası vardı onda. (Bir söylentiye göre

bir yerlerde beş Amerikalı bu teklifi kabul etmiş. Eğer bu beşli var olmadıysa bile biz yine de onları yaratmalıyız.) Tom Jones'da, O'Hare de dahil olmak üzere birkaçımızın savaş bittikten hemen sonra çekilen fotoğrafları var (ama Joe Crone'un, Billy Pilgrim'in yok.) Gardiyanlarımız kaybolmuştu, Rus Ordusu henüz gelmemişti ve kendimizi romanım *Bluebeard*'ın (büyük bir titizlikle düzeltilen *The New York Times*'da *Bluebird* denmiş) sonunda anlattığım vadide bulmuştuk. Atı hâlâ bağlı olan, Alman ordusuna ait bir at arabası bulduk ve ona el koyduk. Yukarıdaki Rus savaş uçakları bizi vurmasın diye kenarlarına beyaz boyayla Amerikan yıldızları yaptık ve arkasına da "USA" yazdık. Rus kara taburları en sonunda gelip bizi tekrar kilit altına alana kadar birkaç gün böyle ilerledik.

Ekler bölümüne koyduğum bir başka şey de bana dinleyiciler arasında tanımadığım biri tarafından verildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan, "Bombacının Elkitabı"ndan bir bölüm. Size, eğer gündüz veya gece görevinden dönerken bir şekilde atılmamış bombalar varsa bunları atmak isteyebileceğiniz (neresi olacağı size kalmış) yerleri söylüyor. (Boşa harcama, geri getirme.) Belgeyi veren kişi (hiç şüphesiz bir başka korkak) benden, o zamana kadar sadece öne sürebileceğim şeyi onaylamamı istedi: Yani Dresden'in, bugün Kalamazoo, Michigan'dan daha fazla bir askeri hedef olmamasını. Kalamazoo'da pek çok şey var. Dresden'de de pek çok şey vardı; iş yerleri, ulaşım hizmetleri, polis merkezleri, elektrik üretim tesisleri, potansiyel askerlerin doğumu ve hemşireler vesaire. (Bombaları bırak!) Dresden'de potansiyel askerlerin ve hemşirelerin eğlenmesi için bir hayvanat bahçesi vardı. Bombacının Elkitabı bunu atlamıştı, ama bombalar atlamadı. Yangın fırtınasından sonra zürafayı görmeliydiniz. (Ben gördüm.)

Yaptığım konuşmanın ardından gelen soru-cevap bölümünde O'Hare'in bir sözünü tekrarlama fırsatı buldum. Özgürlük Gemisi *(Lucretia C. Mott* adını kadın hakları savunucusundan almış) bizi, Kuzey Atlantiğin şiddetli fırtınalarından sonra Birleşik Devletler'e ulaştırdığında arkadaşıma bir süre için (artık oldukça kalıcı bir durum) güle güle derken ona "Ne öğrendin?" diye sordum. Geleceğin Bölge Savcısı

O'Hare'in cevabı şöyle oldu: "Hükümete bir daha asla inanmayacağım." Bu, Hükümetin anlattığı Sperry ve Norden bombardıman vizörüyle donanmış bombacılarımızın yaptığı nazik operasyonların uzun hikâyeleriyle ilgili. Bu aletler o kadar keskindi ki, bize anlatıldığına göre bombacı eğer emredilirse, aşk mektubunu bile fabrika bacasından içeri atabilirdi. Sinemalarda gösterilen ve dünya haberleri için hazırlanan sessiz filmlerde, uçaklarında bombardıman vizörü taşıyan bombacılara eşlik eden, .45'likleri ateşe hazır askeri polisler vardı. Almanlar ve Japonlar bombardımanlarımızın şeytanca doğruluğunun sırrını öğrenmek için işte bu kadar çaresizdiler (mesajda böyle deniyordu).

Günümüzde, sivil duyarlılık için böyle bir sus payı, Gloria Swanson ile Rudolph Valentino arasındaki aşk sahnesi kadar komik. Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi'nde bulunan İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yapılmış uçan-makineleri bir düşünün. Herkes, bütün üreticilerin asıl amacının geniş çaplı bir alanda, ister hayvan olsun ister bitki, her şeyi öldüren insanlı ya da insansız araçlar yaratmak olduğunu biliyor. (Sovyetler Birliği'nin de benzeri kıyamet atışları yaptığının farkındayım.)

Havacılık ve Uzay'daki (muhteşem bacakları olan) bayan müzecilerden biri, kulağıma, müzenin en büyük destekçilerinin (silah imalatçıları), stratejik bombardımanın (ölü ve yaralı siviller) bu mekânda tartışılmasından hoşlanmadıklarını fısıldadı, ki Tom Jones'un ve benim yarattığımız kasvet, emekli Stratejik Hava Komutanı (Kuzey Vietnam'ı Taş Devrine bombalamak isteyen) General Curtis LeMay'ın günışığıyla dağılmak üzereydi. Konuyu tekrar açmaya ne gerek var? Yüksek hızlı taşımacılığın (Henry David Thoreau'ya göre "dikkat çekmeden geliştirilmiş işlerde") ve uzayın araştırılmasının vurgulanması gerekiyordu. Konuşmamdan önce aslında (daha sonra, Muammer Kaddafi'nin ölen daha küçük Arap çocuğu yerine ayağa kalkacak olan) kızım Lily, Walter Cronkite (Onu tanıyorum. Ben herkesi tanırım.) tarafından seslendirilen uzaydaki olanaklarla ilgili filmin bir bölümünü izlemişti. Evet ve şimdi ben Başkan George Bush'un, *Voyager 2*'nin kendi güneş

sisteminden sonsuza dek ayrılmasına ("Görev tamamlandı.") neden toplumun dikkatini çekmediğinin altını çizebilirim (hoş bundan şüpheliyim ya.). Eğer bu hiçlik selinde yüzen Gemiden gönderilen barış güvercininin *(Voyager 2)* orada ölüm, daha fazla ölüm olduğunu bildirdiği toplum tarafından bilinseydi, uzayın gereksiz işleriyle ilgilenen bütün gururlu ve para babası seçmenler (açık hazine sağ olsun), işsiz (evsiz) kalabilirdi.

Ayrıca: Gezegen enkazcılarının (havayı kirletenler, ağaçları yok edenler, su kaynaklarını yok edenler, uranyum madencileri ve benzerleri) çocukları ve komşuları, eğer Başkan, bu gezegenin önümüzdeki aşağı yukarı birkaç trilyon yıl için yaşanabilir tek gezegen olduğunu söyleseydi, ona soran gözlerle bakmaya başlayabilirlerdi. (Herkesin, bugüne kadar süren az savunulan yarım küreyi korsanlığa ve öncülüğe açan Kristof Kolomb'a güldüğünün farkındayım. Hiç Santa Fe dışındaki bir otel lobisinde mücevher satan bir Hopi ile konuştuğunuz oldu mu?) Bunu, daha önce yazılı olarak belirtmiş olmasam da (ve kendimi okumaktan nefret ederim) pek çok insanın hayatı zor ve düş kırıklığıyla dolu bulduğunu (çünkü para kazanamazlar ya işlerinden nefret ederler ya dans edemezler ya seksten herkesin beklediği kadar zevk alamazlar ya sporda başarılı değillerdir ya sadece hastadırlar ya çocukları çok dağınıktır ya kendilerinden Ksanthippi'nin[11] Sokrates'ten nefret ettiği kadar nefret eden eşleri ya da babalarının eşleri vardır) ve hayatın sürüp sürmemesiyle ilgilenmediklerini şimdi söylememe izin verin. Bu yüzden bu batmakta olan Geminin (hayvanlarının yarısı şimdiden ölmüş) tamir edilmesi bazı çevrelerde tartışılacak ama hiç uygulanmayacak. (Christopher Lehmann-Haupt, *The New York Times*'ın günlük kitap eleştirmeni, belki beş yıl önce bir partide beni okumaya katlanamadığını söylemişti, böylece iki kişi oluyoruz.)

Bu yüzden Volkswagen'in Amerikan reklam ajansı tarafından (sislerin arasında kalmış birkaç gelecekbilimciyle birlikte) bir yüzyıl sonraki Dünyalılara, *Time*'da (arkadaşım değil-

11) Sokrates'in karısı. Huysuz biri olarak tanınırmış (y.n.).

ler), bir dizi kurumsal reklam olarak kullanılacak bir mektup yazmam istendiğinde aşağıdakileri yazdım:

"İS 2088'in Bayanları ve Bayları,

"Geçmişten birkaç bilgece sözün hoşunuza gidebileceği düşünüldü ve yirminci yüzyıldan birkaçımız size birkaç tane yolladık. Shakespeare'in *Hamlet*'indeki Polonius'un şu tavsiyesini biliyor musunuz?: "Önce kendine karşı dürüst ol." Peki Kutsal Yuhanna'dan şuna ne dersiniz?: "Tanrıdan kork ve O'nu öv; çünkü Yargı günü yaklaşmakta." Sanırım benim dönemimden en iyi tavsiye veya herhangi bir dönemden herhangi birinin verebileceği en iyi tavsiye, bir daha hiç içmemeyi uman alkoliklerin yaptıkları duadır: "Tanrım, bana değiştiremeyeceğim şeyleri kabul etme huzuru, değiştirebileceklerimi değiştirme yürekliliği ve aradaki ayrımı anlayacak bilgelik ver."

"Yaşadığımız yüzyıl, bilgece sözler konusunda diğer yüzyıllar kadar özgür değildi çünkü biz insanlığın durumuyla ilgili ilk güvenilir bilgileri alanlardık: Kaç kişiydik, ne kadar yiyecek üretebilir ve toplayabilirdik, yeniden üretim hızımız neydi, bizi hasta eden neydi, bizi öldüren neydi, pek çok yaşam formunun bağlı olduğu havaya, suya ve toprağa ne kadar zarar veriyorduk, doğa ne kadar vahşi ve kalpsiz olabilirdi, vesaire vesaire. Bu kadar kötü haberin içinde bilgelik kime kalmış?

"Bana göre en korkunç haber, Doğa'nın kendi kaynaklarını koruyamamasıydı. Gezegeni parçalamak ve başka bir şekilde tekrar birleştirmek için bize ihtiyacı yoktu; üstelik bunu yaparken canlı varlıkları düşünmek zorunda değildi. Şimşeklerle ormanları yaktı. Ekilebilir geniş arazi parçalarını lavla döşedi, ki bu, büyük kentlerdeki otoparklar kadar hayatı destekleyebilir. Geçmişte, Asya'nın, Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın ana parçalarını sıkıştırmak için Kuzey Kutbu'ndan buzullar yolladı. Bunu bir daha tekrarlamayacağını düşünmek için bir neden yok. Şu anda Afrika'nın çiftliklerini çöle dönüştürüyor ve her an büyük dalgalar fırlatabilir veya dış uzaydan kızgın kayalar yağdırabilir. Sadece çok zarif bir şekilde gelişmiş türleri göz açıp kapayana kadar yok etmekle kalmadı, okyanusları kurutup kıtaları da boğdu. Eğer insanlar Doğa'nın dostları

olduğunu düşünüyorlarsa, kesinlikle düşmana ihtiyaçları yoktur.

"Evet ve siz, bir yüzyıl sonraki insanların çok iyi bildikleri gibi ve torunlarınızın da daha iyi bilecekleri gibi: İş, herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde yaşayanların sayısını eldeki yiyecek miktarına uydurmaya geldiğinde Doğa merhametsizdir. O zaman siz ve Doğa, nüfus artışıyla ilgili ne yaptınız? 1988'lerde kendimizi bir tür buzul gibi görüyoruz; sıcakkanlı, akıllı, durdurulamaz, her şeyi kapmaya ve sevişmeye hazır – ve hızla çoğalan.

"Ama bir kez daha düşününce, siz ve Doğa'nın, az miktardaki yiyecek kaynağı için fazla gelen insan sayısıyla ne yaptığınızı bilmeye dayanabileceğimi sanmıyorum.

"Ve işte sizin üzerinizde denemek istediğim çılgın fikir: Birbirimizin üzerine her an ateşlenmeye hazır hidrojen başlıklı roketlerçevirmemizin nedeni, daha derin bir problemden dikkatimizi uzaklaştırmak olabilir mi? Doğa, doğal olarak ileride bize karşı ne kadar zalim davranabilir.

"İçinde bulunduğumuz karmaşayı şimdi daha anlamlı bir şekilde tartışabileceğimize göre, kendinize lider olarak cahil iyimserleri seçmekten vazgeçtiğinizi umuyorum. Neler döndüğüne dair kimsenin en ufak bir fikri olmadığı sürece işe yaradılar – son yedi milyon yıl boyunca falan. Benim zamanımda, yapılması gereken işleri olan incelikli kurumların başındakiler olarak tam bir felakettiler.

"Artık ihtiyacımız olan lider türü, şimdi yaptığımız gibi yaşamak konusunda ısrar ederek, dünyaya, Doğa üzerinde kesin zafer sözleri veren değil, Doğa'nın katı ama mantıklı teslim koşullarını dünyaya sunacak kadar yürekli ve akıllı bir lider:

1. Nüfusunuzu azaltın ve dengeleyin.
2. Havayı, suyu ve toprağı zehirlemekten vazgeçin.
3. Savaş için hazırlanmayı bırakın ve gerçek problemlerinizle ilgilenin.
4. Çocuklarınıza, ve başlamışken kendinize de öldürmeden küçük bir gezegenin üzerinde nasıl yaşayacağınızı öğretin.

5. Trilyon dolar verdiğinizde bilimin her şeyi düzeltebileceğini düşünmekten vazgeçin.
6. Onlar bir uzay gemisiyle daha güzel, yeni bir gezegene gidebilecekleri için siz ne kadar savurgan ve yıkıcı olursanız olun torunlarınızın iyi olacaklarını düşünmekten vazgeçin. Bu *gerçekten* kötü ve aptalca.
7. Ve benzeri. Veya bunun gibi.

"Bundan yüzyıl sonraki hayat için çok mu kötümserim? Belki bilim adamlarıyla çok, politikacılara konuşma metni yazanlarla az vakit geçirdim. Ne olursa olsun İS 2088 yılında, sokaktaki evsiz kadınlar ve erkekler bile kendi özel helikopterlerine veya roket-kemerlerine sahip olacaklar. Kimse okula veya işe gitmek için evinden çıkmak, hatta televizyon seyretmeyi bile bırakmak zorunda kalmayacak. Herkes bütün gün evinde oturup bilgisayar terminallerinin tuşlarına basarak varolan her şeye bağlanacak ve portakal suyunu astronotlar gibi pipetlerle içecek."

İS 2088'in insanlarına yazdığım mektup böyle bitiyor. Lily Vonnegut'un bunu almak üzere hâlâ yaşıyor olma ihtimali var. Ama o zaman 105 yaşında olacak!

Sanki dünyaya kendisini felaket hissetmesi için yeterince sebep göstermemişim gibi bu gümşığı demetini ve köpüren kahkahaları *Lear's* dergisine sattım:

"Amerikalı mizahçı merhum James Thurber'ın çocuk masalı *The White Deer*'da, bir ortaçağ sarayında Kraliyet Astronomu bütün yıldızların gittiğini rapor eder. Aslında olanlar astronomun yaşlanması ve gözlerinin görmemeye başlamasından başka bir şey değildir. Bu hikâyeyi yazdığında Thurber'ın durumu da farklı değildi. Hayatın sadece kendisi için değil, bütün evren için son bulduğunu düşleyen yaşlı bir aptalla dalga geçiyordu. Thurber'dan ilham alarak ben de, dünyanın ya da en azından kendi ülkesinin neden varolduğunu anlatan popüler bir kitap yazan bunakları "Kraliyet Astronomu" ve seçtikleri konuyu da "Kraliyet Astronomisi" olarak adlandırmayı seçtim.

"Belki en sonunda ben de yaşlı bir aptal haline geldiğim için benim de böyle bir kitap yazmam gerekiyor. Ama benim

için standart bir Kraliyet Astronomisi formülü uygulamak çok zor, kim bilir ne kadar gerilere, belki de birkaç binyıl önce baskının Çinliler tarafından icat edilmesine kadar giden bir formül. Bu formül tabii ki şöyle: "Hiçbir şey artık eskisi gibi değil. Gençler hiçbir şey bilmiyor, bilmek de istemiyor. Çok dik bir inişe geçtik!"

"Ama gerçekten öyle mi? Ben küçükken, aşağı yukarı her hafta, siyahların linç edildiği rapor edilirdi, ve bu çoğunlukla cezasız kalırdı. Irkçılık benim memleketim Indianapolis'te, şimdi Güney Afrika'da nasılsa öyleydi. Büyük üniversiteler, hatta Ivy League de dahil olmak üzere, başvuran pek çok Yahudiyi sırf Yahudi olduğu için reddederdi ve gerçekten de fakültelerde Yahudi ve, Tanrı biliyor ya, hiç siyah yoktu.

"Bir soru soracağım... ve Başkan Reagan lütfen siz cevaplamayın: Bunlar mı *o eski güzel günler?*

"Büyük Buhran sırasında çocuktum, zenginliğin özgürlüğün doğal bir sonucu olmadığı en acı şekilde ortaya çıktığında Kraliyet Astronomlarının kitapları en az bugünkü kadar popülerdi. Bugün de pek çoklarının söylediği gibi, ülkenin parçalandığını çünkü gençlerin artık, kolektif bilgelikleriyle temiz, adil ve üretime yönelik her türlü toplumun temeli olan Platon, Aristoteles, Marcus Aurelius, Aziz Augustinus, Montaigne ve benzerlerini okumaları beklenmiyordu.

"Büyük Buhran'a dönersek Kraliyet Astronomları, bu bilgelikten mahrum olan Birleşik Devletler'in, radyo yarışma programlarının ve Kara Afrika'nın cangıllarından gelen müziğin Birleşik Devletler'i olmaktan başka bir şey olamayacağını söylerlerdi. Şimdi aynı yoksunluğun, karşı konulmaz kişilik bölünmesine yol açan televizyon yarışma programlarının ve *rock'n'roll*'un Birleşik Devletler'inden başka bir şey bırakmayacağını söylüyorlar. Ama ben, çok uzun zaman önceki büyük düşünürlerin eserlerine duyulan tartışmasız saygıyı pek beğenmiyorum, çünkü neredeyse hepsi, dünyadaki kadınların, azınlıkların ve yoksulların düşünme işini ve liderlik görevini yerine getiren beyaz erkeklerin, şikâyet etmeden çalışan, saygılı ve sadık hizmetkârları olmasını doğal ve alışıldık kabul etmişlerdi.

"Böyle bir bilgelik sadece beyaz erkeklerin kurabileceği bir temeldir. Ve söylediğim için üzgünüm ama Mukaddes Kitap'ta da bundan çok var.

"Geçen hafta SSCB'nin film yapımcıları sendikasının, gördüğüm kadarıyla kibar ve umutlu bir adam olan, başkan yardımcıları için verdiği büyük bir yemeğe katılmıştım. Herkes ona *glasnost* ile ilgili bir şeyler soruyordu. Gerçekten de ülkesinde daha fazla özgürlük olması mümkün müydü? Peki hâlâ gulagda ve akıl hastanelerinde tutulan politik mahkûmlara ne olacaktı? Ya göç etmelerine izin verilmeyen Yahudilerden ne haberdi? Vesaire vesaire.

"Daha fazla özgürlük ve adaletle ilgili denemeler henüz başlıyor, ama sanat konusunda yüreklendirici işaretler var, dedi. Yasaklanan bütün kitaplar ve filmler serbest bırakılıyordu. Daha önce tabu olarak görülen yazılar için istek o kadar fazla ki korkunç bir kağıt sıkıntısı var, dedi. Sanatçılar ve entelektüeller çok sevinçliydi. Ama ifade özgürlüğünün pek önemli olmadığı alelade işçiler *glasnost*'un kendilerine, ne yazıkki artan özgürlüğün kaçınılmaz sonuçları arasında bulunmayan, daha iyi yemek, barınak, giysi, araba, alet ve benzeri şeyler verip vermeyeceğini görmek için bekliyorlardı.

"Alkolizm orada hâlâ büyük bir sorundu, alkolizm ve kokain bağımlılığının burada büyük bir sorun olması gibi. Bağımlının politik açıdan özgür olup olmamasından bağımsız önemli toplum sağlığı sorunları.

"Bu nedenle orada olup bitenler, güçlü bir ulusun sıradan insanlarına, kendilerinin ve atalarının sahip olduğundan daha fazla özgürlük vermek için yapılan çalışmalar bizim için çok önemli. Eğer deneme bir süre daha devam edebilirse –ve çok az kişi bunu hemen durdurabilir– Sovyet vatandaşlarının, özgürlüğün, tıpkı fazilet gibi başlı başına bir ödül olduğu ve aynı zamanda hayal kırıklığı da yaratabileceği gerçeğini anlamalarını bekleyebiliriz. Orada da tıpkı buradaki gibi ve gezegenin her yerinde olduğu gibi kitleler elle tutulur ödüllerin peşinde koşar.

"O yemekten sonra, kendi ülkemin iki yüzyıldan fazla süren özgürlüğe ulaşma denemelerini düşündüm. Sovyetler Bir-

liği ancak 1922'den bu yana İşçi Cenneti'ydi, burada Dünyanın Geri Kalanı İçin Özgürlük Işığı denilen doğduğum yılla çakışıyor.

"Ve onur konuğuna bir çevirmen aracılığıyla, Sovyetler Birliği'nin iyi yolda olduğunu çünkü benim ülkemde köleliğin, Özgürlük Bildirgesi'nin imzalanmasından sonra neredeyse bir yüzyıl boyunca yasal olduğunu söyledim. Hatta aziz kabul edilen Thomas Jefferson'ın bile köleleri olduğunu söyledim.

"Benim büyük-büyükbabam zamanında yapılan yerli katliamından bahsetmedim. Bu çok fazla olurdu. Bu konu üzerinde mümkün olduğu kadar az düşünüp az konuşuyorum. Neyse ki okullarda pek öğretilmiyor.

"Bizim ülkemizde de devam eden bir *glasnost* deneyi var. Kadınları ve azınlıkları, beyaz erkeklerle, hem uygulanan saygı ve nezaket kuralları hem de kanunlar nezdinde haklar açısından eşit görmeyi kapsıyor. Bu, gençlerimizin *rock'n'roll* adına ihmal ettikleri tehlikeli olduğu varsayılan antik bilgelere iğrenç gelebilir.

"Bu ihmali açıklayan Kraliyet Astronomlarına Amerikalıların verebileceği en uygun cevap bence şöyle olmalı: "Antik bilgelerin hemen hiçbiri gerçek eşitliğe inanmıyordu, siz de inanmıyorsunuz... ama biz inanıyoruz."

"Genç olmak dışında, gençliğimin Amerika'sından özlediğim bir şey yok mu? Çok özlediğim bir tek şey var ki buna zor dayanıyorum; insanların bu nemli, mavi-yeşil gezegeni kısa sürede insanlar için yaşanamaz hale getirecekleri bilgisinden kurtulmak. Bizi durdurabilecek hiçbir şey yok. Tavşanlar gibi çoğalmaya devam edeceğiz. Öngörülmeyen korkunç yan etkileri olan teknolojik aptallıkla uğraşmaya devam edeceğiz. Artık yıkılmakta olan kentlerimizde sadece anı tamiri yapacağız. Yaratmakta olduğumuz zehirli pisliğin çoğunu temizleyemeyeceğiz.

"Eğer uçandaire yaratıkları veya melekler ya da yüzyıl içinde buraya kimler gelecekse, diyelim ki bizi dinozorlar gibi gitmiş bulduklarında, insanlığın onlara bırakacağı en iyi mesaj Grand Canyon'a büyük harflerle kazılsaydı ne olabilirdi?

"İşte size şu bunaktan öneriler:

BÜYÜK İHTİMALLE KENDİMİZİ KURTARABİLİRDİK
AMA BUNUN İÇİN UĞRAŞMAYACAK KADAR TEMBELDİK

"Ve şunu da ekleyebiliriz:

VE BEŞ PARA ETMEZDİK.

"Ama bu son, sadece benim için değil, çünkü ben artık yaşlandım. Bu son, herkes için. Peki dört dörtlük bir Kraliyet Astronomisi için buna ne dersiniz?"

XII

"MIT, Vonnegut ailesinin bizim tarafının tarihinde önemli bir rol oynadı. Babam ve büyükbabam oradan mimarlık derecesi aldılar. Amcam Pete başarısızlık nedeniyle atıldı. Benden dokuz yaş büyük ağabeyim Bernard, kimya dalında doktora derecesi aldı. Babam ve büyükbabam, kendi işlerini kurdular ve ortak oldular. Amcam Pete inşaat müteahhidi oldu, o da kendi işini kurdu. Ağabeyim, akademik bilim adamı olacağını biliyordu, bu yüzden kendi işini kuramazdı. Eğer en iyi yaptığı şeyi yapmak için yeterince büyük bir oda ve yeterince ekipman istiyorsa başkası için çalışmak zorundaydı. Bu kim olabilirdi?"

1985 yılında MIT'de yaptığım konuşmanın hayal kırıklığı yarattığını düşündüğüm girişi böyleydi. (Tarihin gidişini az da olsa değiştirebileceğimi düşünecek kadar tırlattığım zamanlar oldu ve bu da bunlardan biriydi.) Kresge Oditoryumu'nda büyücü Merlin'in Camelot'ta, Kral Arthur'ün sarayında yapmaya niyet edeceği şeyleri yapacak genç insanlar toplanmıştı. Şu ya da bu teşebbüsün (Yıldız Savaşları gibi) hizmetinde olan ya da olmayan çok büyük (çoğunlukla görünmez) güçleri serbest bırakabilir ya da kontrol edebilirlerdi.

"Pek çoğunuz," diye devam ettim, "pek yakında, ağabeyimin buradan mezun olduktan sonra karşılaştığı ikilemle karşılaşacaksınız. Yaşamak, hatta kendinizi geliştirebilmek için başkasının teknolojik düşlerini gerçekleştirmek zorunda kalacaksınız – tabii kendinizinkiyle birlikte. Bizim ortaklık dediğimiz –ya da daha romantikbir deyimle, evlilik dediğimiz– bu düşler bileşimini yaratmak zorunda kalacaksınız.

"Ağabeyim doktorasını galiba 1938'de almıştı. Eğer bundan sonra çalışmak için Almanya'ya gitseydi o zaman Hitler'in düşünü gerçekleştirmesine yardım etmiş olacaktı. Eğer İtalya'ya

çalışmaya gitseydi, o zaman Mussolini'nin düşlerini gerçekleştirmesine yardım etmiş olacaktı. Eğer Japonya'ya gitseydi, o zaman Tojo'nun düşlerini gerçekleştirmesine yardım etmiş olacaktı. Eğer Sovyetler Birliği'ne çalışmaya gitseydi o zaman Stalin'in düşlerini gerçekleştirmesine yardım etmiş olacaktı. Onun yerine Pennsylvania'da, Butler'da bir şişe imalatçısında çalışmaya gitti. Bu, sadece sizin için değil tüm insanlık için oldukça büyük bir değişiklik yaratabilir: Nasıl bir patron seçtiğiniz ve kimin düşlerini gerçekleştirmesine yardım ettiğiniz.

"Hitler, Yahudileri, Çingeneleri, Slavları, homoseksüelleri, Komünistleri, Yehova Şahitlerini, akıl sağlığı bozuk olanları, demokrasiye inananları ve benzerlerini endüstriyel miktarlarda öldürmeyi düşledi. Eğer Hitler'in cellatlarına, Siklon-B olarak bilinen siyanür gazını sağlayan, ağabeyim kadar iyi eğitim görmüş kimyagerler olmasaydı, bu sadece bir düş olarak kalacaktı. Operasyonun maksimum rahatlığı ve verimi için --çitler, kuleler, barakalar, demiryolu çitleri, gaz odaları ve krematoryum ile– imha kamplarını çizen, babam ve büyükbabam kadar yetenekli mimar ve mühendisler olmasaydı, bu sadece bir düş olarak kalacaktı. Kısa süre önce bu kamplardan Polonya'da bulunan ikisini ziyaret ettim, Auschwitz ve Birkenau. Teknolojik açıdan mükemmeller. Planları çizen mimarlara verebileceğim tek bir not var, o da A-artı. Kesinlikle kendilerine verilen bütün problemleri çözmüşler.

"Evet ve ayrıca, düzenli olarak elçiliklerin, alışveriş merkezlerinin, sinema salonlarının ve her tür dinsel mekânın önünde patlayan araba-bombalarının yaratılmasında parmağı bulunan teknisyenlere de ancak bu notu verebilirim. Kesinlikle kendilerine verilen bütün problemleri çözmüşler. *Bum!* A-artı! A-artı!

"Ve bu, bizi kadın ve erkek arasındaki ayrımlara getirir. Son yirmi yıl içinde feministler, Birleşik Devletler'de birkaç mütevazı başarı kazandılar, bu yüzden iki cins arasındaki farklılıkların abartıldığını söylemek neredeyse bir zorunluluk haline geldi. Ama benim için şu kadarı açık: Genellemek gerekirse, kadınlar, ilkesiz teknolojiyi erkeklerin sevdiği kadar sevmezler. Bu bir hormon eksikliğinden kaynaklanıyor olabilir. Nedeni ne olursa olsun kadınlar, çoğunlukla çocuklarını da yanlarına

alarak, insanları öldürebilecek alet ve planlara karşı yapılan gösterilerde erkeklerin sayısını kat be kat aşarlar. Aslında, şimdiye kadar ket vurulmamış teknolojik gelişmenin yararları konusunda en etkili şüpheci bir kadındı, 134 yıl önce ölen Mary Wollstonecraft Shelley. O elbette, Canavar Frankenstein'ın yaratıcısıydı.

"Ve orta yaşırnın sonlarında ne kadar verimli ve ne kadar feminen olduğumu göstermek için: Eğer ben MIT'nin başkanı olsaydım, enstitünün her yerine Frankenstein olarak Boris Karloff'un resimlerini asardım. Neden mi? Öğrencilere ve fakülteye, şimdi insanlığın eninde sonunda Frankenstein'lar tarafından öldürülmeyi bekleyerek sessiz bir korku içinde yaşadığını hatırlatmak için. Bu arada, bu ölümler dünyanın pek çok bölgesinde ve çoğunlukla bizim sponsorluğumuz altında yaşanıyor, an be an, gün be gün.

"Ne yapılabilir? Siz, MIT'dekiler dünyanın dört bir yanındaki meslektaşlarınıza örnek olarak yirmi dört yüzyıldır tıp doktorlarının bağlı kaldıkları Hipokrat Yemini'ni temel alan bir yemin yazmalısınız. Bütün bu geçen sürede hiçbir doktorun bu yemini bozmadığını mı söylemek istiyorum? Elbette hayır. Ama bu yemine karşı gelen her doktor, doğrudan adi damgasını yemiştir. Ve merhum Joseph Mengele neden çoğumuz için bütün Nazilerin en canavarıydı? Bir doktordu ve Hipokrat Yemini'nine büyük bir hevesle karşı geldi.

"Eğer içinizden bazıları benim önerime göre hareket etmeyi, yani yeni bir yemin yazmayı seçerse, elbette önce orijinalini incelemesi gerekir, çünkü bu belge, İsa Mesih'in doğumundan 460 yıl öncesine tarihlendirilmektedir. Bu yüzden, günümüzde pek çok doktorun ahlaki yaklaşımlarına uygun olmayan küflü, eski bir Yunan belgesidir. Üstelik insancıl bir belgedir de. Hiç kimse onun Tanrı tarafından gönderildiğini ya da bir dağın tepesinde bulunan kil tabletlerde yer aldığını öne sürmedi. Biri ya da birileri yazdı bunu, insanlığa zarar vermek yerine, yardım etmek isteyen birileri. Pek çoğunuzun da, insanlığa zarar vermek yerine yardım etmeyi tercih ettiğinizi ve kötü bir patronun sizden bekleyebileceği şeylerin sınırlandırılmasından memnun olacağınızı sanıyorum.

"Hipokrat Yemini'nin bence en az düzeltme isteyen bölümü: "Uygulayacağım yöntemler, yeteneklerime ve muhakeme gücüme göre, hastalarımın yararı doğrultusunda olacak, onlara zarar vermekten kaçınacağım. Benden istense bile kimseye öldürücü bir ilaç vermeyecek, bu konuda tavsiyede bulunmayacağım." Bunu, sadece doktorların değil, bütün bilimlerin temelinde insanların güvenli ve sağlıklı olmalarının yattığını akıldan çıkarmadan bütün bilim adamları için başka kelimelerle de kolayca ifade edebilirsiniz.

"Şöyle söyleyebilirsiniz örneğin: "Uygulayacağım yöntemler, yeteneklerime ve muhakeme gücüme göre bu gezegendeki hayatın yararı doğrultusunda olacak, acı vermek ya da bir yanlışa alet olmak için değil. Benden istense bile öldürücü madde ve alet yapmayacağım ve bu konuda tavsiyede bulunmayacağım."

"Bu MIT'den mezun olmadan önce herkesin severek edeceği bir yemin için iyi bir başlangıç olabilir. Ve eminim memnuniyetle söz vermek isteyeceğiniz daha çok şey vardır. İşte buradan başlayabilirsiniz.

"Dinlediğiniz için teşekkür ederim."

Tam bir fiyasko! Alkışlar yeterince kibardı. (Aralarında Doğulu yüzler de vardı. *Onların* ne düşündüklerini kim bilir?) Ama kimse ayağa kalkıp, bütün teknik adamların memnuniyetle üzerine yemin edeceği bir şeyler yazacağını söylemedi. Bir sonraki hafta, okul gazetesinde de bir şey yoktu. Bitmişti. (Eğer ben Cornell'de öğrenciyken böyle bir konuşma orada yapılmış olsaydı, daha o gece kendi kendime konuşarak bir yemin yazabilirdim. Ve yine söylüyorum bir sürü boş vaktim vardı, çünkü hemen her derste çakıyordum.)

Günümüz öğrencilerini bu kadar tepkisiz yapan nedir? (Daha bu sabah ben, yaşlı bunak, İttifak Yemini'nin revizyonu için bir önerim olup olmadığını soran bir mektup aldım ve cevap yazdım: "Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'na ve herkes için özgürlüğün ve adaletin sembolü olan bayrağına ittifak yemini ettim.") Öğrencilerin bu kadar tepkisiz olmasına yol açan şeyin ne olduğunu söyleyeceğim. Onlar, benim hiçbir zaman aklımın almayacağı bir şeyi biliyorlar: Hayat *gayriciddidir*. (Neden Caligula'nın atını Konsül yapmayalım?)

MIT öğrencilerine yaptığım konuşmadan önce onlardan bazılarıyla Yıldız Savaşları, Ronald Reagan'ın düşman füzelerini durduracak lazer ışınları, uydular, sinekkağıdı ve daha kim bilir neleri birleştirerek görünmez bir kalkan yaratma fikri üzerine konuşmuştum. İşe yarayabilecek bir yol olduğunu sanmıyorlardı, ama hepsi de bu konuda çalışmak için hevesliydi. (Neden Caligula'nın atını Konsül *yapmayalım*?)

XIII

Çok eskiden, Chicago Üniversitesi'nde antropoloji okurken, en meşhur profesörüm Dr. Robert Redfield'dı. Bütün toplumların daha yüksek bir medeniyete (Victoria dönemi) örneğin, çok tanrıcılıktan tek tanrıcılığa ya da tamtamlardan senfoni orkestralarına ilerlerken benzer öngörülebilir aşamalardan geçtiği fikri o zamanlar anlaşılmaz bulunduğu için alay edilmişti. Çoğunluk, kültürel evrim diye bir basamak olmadığında hemfikirdi. Ama Dr. Redfield, üstüne basa basa şöyle söyledi: "Bir dakika bekleyin." Profesör her sağduyulu insanın memnun kalabileceği bütün toplumların geçtiği veya geçmekte olduğu bir (sadece bir) aşama tanımlayabileceğini söyledi. Bu kaçınılmaz aşamayı ve bu konuyla ilgili makalesini "Kavim Toplumu" olarak adlandırdı.

Kavim Toplumu, her şeyden önce, organik bir bağla bağlı olduğunu düşündüğü bir bölgede tek başına yaşar. Bu toprakta büyür, başkasında değil. Yaşamla ölüm arasındaki geçiş belirsizdir ve akrabalık bağları iç içe geçmiştir. Hayatın ne olduğu ve insanların ne zaman nasıl davranacaklarına dair genel bir ortak kabul vardır ve çok az şey tartışılabilirdir.

Dr. Redfield, her yıl bahar aylarında bu Kavim Toplumu üzerine herkese açık bir konferans verirdi. Bence konferans çok popülerdi, çünkü pek çoğumuz bunu daha derin ve süreğen bir memnuniyetin nasıl yaratılacağıyla ilgili bilimsel bir tavsiye olarak alırdık: Ya Kavim Toplumu'na katıl ya da yarat onu. (Bu 1940'lardaydı, hatırlarsanız çocuklarımızın komünlerinden, çiçek çocuklarından, paylaşılan müzik ve ideallerden çok önceydi.) Dr. Redfield, canlı bir düş gücü veya doyumsuz merakı ya da deneme ve keşfetme ihtiyacı –ya da bastırılamaz bir saçma algısı– olan herkes için bir cehennem olduğunu

söyleyerek Kavim Toplulukları'ndaki hayatın duygusal yanını lanetledi. Ben hâlâ kendimi benzer düşüncedeki bir grup insanın güzel bir havada göl kenarındaki ormanlık bir alanda (bu arada yeri gelmişken, hayal kuran bir bakirenin çekimine kapılmış bir tekboynuz bulması için ideal bir mekân) tek başlarına yaşadıklarını düşlerken bulurum. Oğlum Mark, böyle bir komünün İngiliz Kolombiyası'nda kurulmasına ve masraflarının karşılanmasına yardımcı oldu ve daha sonra bunu *The Eden Express*'te yazdı. (Kitabım *Palm Sunday*'de, oğulların, annelerinin olanaksız düşlerini gerçekleştirmeye çalıştıklarını anlatmıştım. Buradaki durum bir oğulun, babasının olanaksız bir düşünü gerçekleştirmesidir. Bir süre için gerçekleşmişti.)

Emlakçılar çoğunlukla, şu şu yerlerde ev satın almanın ya da kiralamanın, bir Kavim Toplumu üyesi olma fırsatı yarattığını o enayiye ima ederler. General Electric'ten ayrılıp yirmi yıldır yaşadığım Cape Cod'a taşındığımda (Provincetown, sonra Osterville, sonra da Barnstable) benim aklımda da buna benzer bir şeyler vardı. Ama orada hiç akrabam yoktu, hatta Anglosakson bile değildim, atalarımın arasında gemici ya da kolonici de yoktu. Ve fikirlerimin, ki sık sık dergilerde ve kitaplarda halkın önüne çıkıyor, sadece küçük bir kısmı komşularımınkine uyuyordu. Bu yüzden gittiğim zaman da, en az geldiğim zamanki kadar dışarıdan biriydim. (Yerleştikten kısa süre sonra gönüllü itfaiyeci olabileceğimi söyledim çünkü Schenectady'nin dışında New York, Alplaus'ta itfaiyeciydim. Yale'de korsanlara katılmaya hevesli bir çaylak da olabilirdim.)

Ya da şu anda yazı yazdığım bir resim kadar güzel kasabanın, Long Island Sagaponack'ın bir parçası olduğuma dair yanılsamaya kapılmadım. İtfaiye Departmanı posta kutuma attığı matbu bir evrakla para istiyor, ben de biraz yolluyorum. En yakın komşum arazisinin etrafındaki çalılar çok sık olduğu için kendi mülkünden başka bir şey görmemesiyle övünen ressam Robert Dash. (Ama çalılar ses geçiriyor. Truman Capote bir akşam üstü arka bahçede gevezelik ederken kendinden bahsetmişti ve Dash de gelip, benim evde kalmış geveze bir teyze tarafından ziyaret edildiğimi sandığını söylemişti.)

(Bu bölümün kolay olacağını düşünüyordum, büyük kısmı yine *Architectural Digest* için yazdığım "Gökdelen Milli Parkı" başlıklı yazıdan oluşacaktı. Ama bu yazı sonunda o kadar kötü oldu ki yayınlamalarına bile şaşırdım. Sanırım yazının karman çorman olmasına yol açan şey, Kavim Toplumu'nun bir parçası olduğumda çok mutlu olacağıma dair hiç bitmeyen fantezim. Bu benim Kutsal Kâsem, sağduyulu bir insan olsam da onun bir yerlerde beni beklediğine inanmaktan hiç vazgeçmedim. Bu yüzden, bu bölümde o makaleden alınma parçalar var ama sıkıcı bilimsel bir tarz olan tırnak imleriyle ayrılmış değil. Zaten kimin umurunda ki?)

Zamanımın çoğunu Manhattan'da, E.B. White'ın uzun yıllar yaşadığı sarı renkli evin karşısında geçiriyorum. Manhattan hakkında zarif, kibar ve zeki olan her şeyin simgesi (gibi düşüneceğiniz) E.B. White ve eşi Katherine, ben buraya gelmeden birkaç yıl önce Maine için çıldırıyorlardı. (Maine! Maine? Tanrım Maine!)

Manhattan'ın kendine has havasını anlatmak için ortak bir dili paylaşmadığımız bir yabancıyı aldım. Bu kişi (düşünce suçu nedeniyle tekrar tekrar hapse girmesine rağmen gerçekten de mutlu bir Ernest Hemingway'i andıran) büyük Türk romancısı Yaşar Kemal. Onun New York City'ye ilk gelişiydi, doğuya ve batıya doğru giden yan sokaklara saparak onaltıncı caddeden SoHo'ya doğru Broadway'de yürüyorduk. Ona Edna St. Vincent Millay'ın ilginç evini gösterdim. Washington Square'i gösterdim ve "Henry James! Henry James!" dedim. (Tıpkı daha önce Edna St. Vincent Millay! Edna St. Vincent Millay! dediğim gibi. Her ne kadar Yaşar Kemal'in bu iki yazarın adını hiç duymamış olma ihtimali varsa da özel isimlerin çevirmene ihtiyacı yoktu.)

Bir Türk'ün bunlardan ne anladığı hakkında hiçbir fikrim yoktu. Ama o evine döndükten sonra (yakında yine bilmem kaçıncı kez hapse atılacaktı) bana tercüman eşinin İngilizceye çevirdiği bir mektup yazdı. Bir bölümünde şöyle yazıyor: "Birden anladım ki, New York, ***ben orada yaşadığım sürece*** herkese olduğu kadar bana da aitti!" İşte burada onunla birlikte yürüdüğüm ve *Architectural Digest*'taki makalede "Gökdelen Milli Parkı" olarak tanımladığım Manhattan'ın bir bölümünün ruhu var.

"Gökdelen Milli Parkı"nın bir parçasına sahip olduklarını kanıtlamak için pek çok şey yapan, binalara ya da her neyse işte onlara adlarım yazan insanlar var ama bu, adlarım Grand Canyon veya (eğer içeri bir kutu çamaşır deterjanı boşaltacak olsanız en kısa zamanda fışkırtacak olan) Old Faithfull[12] gibi yerlere yazmalarından pek farklı değil. Manhattan jeolojik bir olgudur. Gezegenin zenginliğinin büyük bir bölümü, saf granitten küçücük bir adaya toplanmıştır. Kristaller öylesine filizlenmiş ki, ada, yukarıdan bakılınca kuartz kristallerine benziyor.

Eğer kendim için bir Kavim Toplumu bulacaksam (ve vaktim giderek azalıyor) bu Manhattan'da olmayacak. Böyle bir topluluğun üyeleri, Dr. Redfield'ın öğrettiği gibi, belli bir toprak parçasının kendilerini dünyaya getirdiğini ve her zaman kendilerine ait olduğunu ve olacağım hissetmelidirler. Dediğim gibi kimse "Gökdelen Milli Parkı"nın bir parçasına bile gerçekten sahip olamaz.

Daha önceki konuşmalarımda da belirttiğim gibi Dr. Redfield, Kavim Toplumu'nu tanımlayarak iyi ve sağlıklı olmak için gerekli olan mineral ve vitaminleri saptayan kişilerle birlikte onurlandırılmayı hak ediyor. İngiliz Donanması'ndaki gemiciler uzun deniz yolculuklarında yeterince C vitamini alamadıkları için kendilerini bitkin hissederlerdi. Sonra limon emmeye ve kendilerini iyi hissetmeye başladılar. (Bu yüzden İngilizlere limoni deriz. Limon emen İngiliz gemicilerin gülünç oldukları düşünülürdü.) Çoğumuzun Kavim Toplumu arzusuyla yanıp tutuştuğunu öne sürdüm. Ama vitaminler ve mineraller gerçektir ve Kavim Toplumları, eğer bir yerlerde varlarsa, benim gibi insanları hasta eden şeyin büyük ihtimalle sahte ilaçlarıdır, tıpkı Lydia E. Pinkham'ın önerdiği Kadın Şikâyetleri için Sebze Bileşimleri gibi.

Birkaç ay önce Chicago Üniversitesi'nin Antropoloji bölümünü ziyaret ettim. Dr. Sol Tax, hâlâ öğretim görevlisi olan, benim dönemimden olup da orada kalan tek kişiydi. Ona (Dr.

12) Yellowstone Milli Parkı'nın sıcak su fışkırtan en büyük kaynağı (ç.n.).

Redfield'ın kızı Lisa Redfield da dahil), sınıf arkadaşlarımdan haber alıp almadığını sordum. Lisa da aralarında olmak üzere pek çoğunun ona sosyoloji gibi gelen, "kent antropolojisi" denilen şey üzerinde çalıştıklarını söyledi. (Bir zamanlar sosyologları küçümserdik. O zaman nedenini bilmiyordum, şimdi de bilmiyorum.) Eğer kariyer olarak antropolojiyi seçseydim büyük ihtimalle *şu anda* yaptığım şeyi yapıyor olurdum, yani "Gökdelen Milli Parkı"ndaki modern hayata uyum sağlayabilen (ben de dahil) ilkel insanlar hakkında yazmak.

Vitamin ve mineral eksikliğinin her zaman kötü etkileri olmuştur. Kavim Toplumu eksikliğinin (bundan böyle KTE) de öyle. Sorun KTE'ye yakalanan kişinin yapay ve çılgın bir büyük ailenin üyesi olabilmek için düşünmekten vazgeçmesiyle başlar. Akla Charles Manson'ın katil "ailesi" geliyor. Veya Guyana'daki Rahip Jim Jones mezhebinin üyelerinin, rahibin ("Bu gece benimle birlikte Cennette olacaksınız,") tavsiyesiyle, siyanür dolu gazozları önce çocuklara içirip sonra da kendilerinin içmelerine ne demeli. (Rahip Jones da Manson gibi Indianapolis'tendi. Bunu John Updike'a Indianapolis'teki konferansından önce söylemedim. Bir daha görmeyeceği bir kentle ilgili yeterince bilgi vermiştim zaten. Daha fazlasına ne gerek var?) Ve şu (ben küçükken milli merkezleri Indiana olan) Ku Klux Klan var. Ve Milli Silah Birliği var. Ve sonra, eğer Beyaz Saray'da uzun süre çalışırlarsa bütün o gariplikleri sergilemeye başlayan insanlar var.

KTE'ye yakalananların yapay, büyük, aptal aileleri bir yere kadar Redfield'ın Kavim Toplumu'na benzer: Çekirdeğinde bir mit vardır. Manson ailesi işledikleri cinayetlerin, siyahların üzerine kalacağına inanıyormuş gibi yapıyordu (inanmakla aynı şey). Los Angeles o zaman ırkçı bir savaşla bir şekilde arınacaktı. Kendilerine Yeni Muhafazakârlar diyen politik ailenin çekirdeğindeki mit bu kadar açık olmasa ve pek çoğu bunu kelimelere dökemese de ben ne olduğunu biliyorum, o da şu: Onlar İngiliz aristokratlardır, Oxford veya Cambridge mezunlarıdır ve bundan bir yüzyıl önceki dünyada yaşarlar.

O zamanlar hiç kimse, Beyaz Adamın Sorumluluğu nedeniyle, günümüzde William F. Buckley Jr.'dan ve eski Birleşmiş

Milletler Temsilcimiz Jeane Kirkpatrick'ten daha fazla yıpranmış gibi görünmüş müydü? Hotantolarla ilgili ne yapılacak?

Bu yanılsama çoğu kez gülünçtür. Ama aynı zamanda, Yeni Muhafazakârlar, son on yıl içinde dış politikamızın biçimlenmesinde etkili oldukları için, sadece bu ülkedeki değil, dünyanın başka yerlerindeki koyu derili zavallı insanlar için trajiktir de. İç politikayı boş verin. Esas para dış politikada.

Tanrım, savaş gemilerimizin belli bir hedef tutturmadan Lübnan'a salvo atışları yapmalarını sağlıyorlar. Bu sahne tam Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* kitabından fırlamış gibi. Bu kitap ta 1902'de, yüksek sınıf beyazların Dünya üzerindeki en gelişmiş yaratık, yoksul ve siyah olanlarınsa kuyruksuz maymun olduğu fikrinin henüz gözden düşmediği tarihlerde yayınlanmıştı. Yeni Muhafazakârlar bizim uçaklarımızla Trablusgarp'taki kuyruksuz maymunlara roketler attırdılar (ve diğerlerinin yanı sıra Kaddafi'nin kızıyla Fransız Büyükelçiliği'ni de vurdurdular). Panama'da bir tek kuyruksuz maymunun, Devlet Başkanı'nın tutuklanması sırasında, belki de binlerce kuyruksuz maymunu öldürmemize yol açtılar. Geçmişte ve şimdi de Guatemala'daki, El Salvador'daki, Nikaragua'daki, Güney Bronx'daki, Mozambik'teki ve daha kim bilir nerelerdeki ("Sadece Gölge bilir.") kuyruksuz maymunlara yaptığımız ve yapmakta olduğumuz bütün o iğrenç şeyler var.

Maymun öldüğünde laternacıdan başka kim ağlar? Ağlayan başka maymun bile bulunmaz.

(Don Kişot kendi zamanının Yeni Muhafazakârı'ydı, ama bütün yaptığı bir rüzgâr değirmenine saldırmak ve birkaç koyunu korkutmaktan ibaretti.)

XIV

Yeni Muhafazakârlar'ın yanlış-yüzyılcılıklarını ve yanlış-ülkeciliklerini dört ay önce bitirdiğim romanım *Hokus Pokus*'ta anlatmaya çalıştım. Franklin Library (bu yazı sırasında) *Hokus Pokus*'un, özel bir önsöz yazdığım (çizimlerini daha önce Mrs. Geraldo Rivera olan ama şimdi iyi bir adamla evli olan kızım Edith'in yaptığı) delüks basımını hazırlıyor.

Önsözde şunlar bulunuyor: "Antropoloji okuduğum tarihten bu yana tarihin, kültürlerin ve toplumların, bir romandaki karakterler kadar canlı olduklarını düşünüyorum; Madam Bovary, Long John Silver, Leopold Bloom ya da kimi isterseniz onun gibi. *The Village Voice*'dan bir eleştirmen geçenlerde hiç karakter yaratmayan tek tanınmış yazar olduğumu ve bu sebepten benim aforoz edilmem lazım geldiğini zaferle ilan etmiş. Bu konuda hatalı çünkü Eliot Rosewater, Billy Pilgrim ve yarattığım diğer karakterleri kesinlikle stereofonik, üç boyutlu ve kendilerine has karakterlerdir. Ama o bir şeyi anlamış yine de: Kitaplarımın çoğunda, bu da dahil olmak üzere, insanlar başat karakterler değildir.

"*Hokus Pokus*'taki başat karakter (ben hariç elbette) emperyalizmdir, diğer toplumların topraklarının, insanlarının ve hazinelerinin sanat-yapıtlarını-yaralama-öldürme-makineleriyle yani ordular ve donanmalarla işgal edilmesidir. Kristof Kolomb bu yarım küreyi keşfettiğinde halihazırda burada yaşayan milyonlarca ve milyonlarca insandan ve ağır silahlarla donanmış Avrupalıların burayı onlardan almış olmasından pek bahsedilmez. Daha küçük ölçekte bu girişim silahlı soygun dediğimiz suçtur. Beklenebildiği gibi, böyle bir vahşet sonuçlardan bağımsız değildir, ki bunlardan biri fatihlerin zengin torunlarının başarıyla yönetilmesi gereken, çok sıkıcı ve şaşır-

tıcı derecede pahalı araç gereç gerektiren bu karmaşık toprağın sorumluluğunu almadaki isteksizlikleridir. Bu arada giderek mutsuz, yıkıcı ve hasta olan nüfustan hiç bahsetmiyoruz.

"Ama *Hokus Pokus*'ta, şu anda gerçek hayatta olduğu gibi, Birleşik Devletler haline gelen zengin torunlar, zenginliğin her yerde geçerli olan kağıt şekliyle ülkeyi almaya hevesli yabancılar, yani ünlü nakit ağırlıklı Japonlar tarafından kurtarılıyor, sosyal ve yönetsel zorunlulukların imasından bile kurtuluyorlar. Tanrım! Böylece, çoğu Batı yarım kürenin bu bölümünün Avrupa tarafından fethedilişinin meyvelerini Wall Street'e duyulan güvensizlik ya da bankaların hortumlanması gibi etkinliklerle elde etmiş olan bu torunlar, üzerinde yaşadıkları toprağa karşı, Rodezya fatihi İngilizlerden, Kongo fatihi Belçikalılardan ya da Mozambik fatihi Portekizlilerden daha vatansever olmadıklarını hemen belli ediyorlar. Veya Birleşik Devletleri satın almakta olan bütün o yabancılardan."

Önsözde daha fazlası da vardı ama boş verin. (Yaşlandıkça yaptığım veya söylediğim şeylerin arkasında durmaya daha az istekli oluyorum. Üstelik bütün yaptığım kağıdın içine etmekten ibaret, tıpkı bir zamanlar General Electric için çalışmış olan Ronald Reagan'ın bütün ülkenin içine etmesi gibi. Zaten GE de Hudson Nehri'nin ve Washington, Hanford'dan aşağı birkaç yüz kilometrekarenin içine ediyor.)

Önsözde söylemiş olmayı istediğim şey (yaşlılıktan *esprit de l'escalier*[13]) aslında bizim, fatihleri tarafından terk edilecek olan son büyük koloni olmamızdı. Onlar paramızın çoğunu alıp gittikten sonra (belki Avrupa'ya, belki de hemen yanı başımızdaki Hamptons, Palm Beach veya Palm Springs gibi eski koloninin arazilerine gideriz) biz Nijerya gibi olacağız, bir tür beklenmedik Dr. Seuss türü, birçok kabileden oluşan bir ulus. Nijerya'da (ki kabile savaşları sırasında orada bulunmuştum) en büyük kabileler Hausalar, Yorubalar ve İbolardı. Buradaki en büyük kabileler de Siyahlar, İspanyollar, İrlandalılar, İtalyanlar, Asyalılar ve Hiçbir şeyler (ki bu Alman neslini de kapsar) olacak.

13) (Fr.) Kafası ağır çalışmak, jetonu biraz geç düşmek (y.n.).

Uyuşmazlıklar olacak. Üçüncü Dünya ülkesi olacağız. Tek teselli diğer ülkelerin de Üçüncü Dünya ülkesi olması. (Görün bakın!) Emperyalizmin, insanların topraklarını alıp kültürlerini yok etmek olan kaçınılmaz ardıl-etkilerine teşekkürler, gezegen Üçüncü Dünya Gezegeni haline gelecek.

Bu teoriyi Salman Rushdie'ye açtığımda bana, suistimal edilen sözkonusu kara derilileri ithal ederek, Britanya'nın, her şeyin başladığı ada ve imparatorluğun en son karakolu olduğunu söylemişti. Nelson Algren ile ilgili bölümde bahsettiğim gibi Rushdie saklanıyordu; çünkü İran onun hakkında ölüm fetvası vermişti. Bu yüzden ona bir mektup yazdım. Henüz cevap gelmedi ama bir İngiliz gazetesine benim için içi geçmiş falan deyip, *Hokus Pokus*'la ilgili olumsuz bir eleştiri yayınladı. (O kadar kızdım ki bir ölüm fetvası da ben versem iyi olacak.)

Zaman kötü. (Şimdiye kadar yazdığım en iyi kitap, büyük beyinlerimizin hayatlarımızı dayanılmaz kıldığını anlattığım *Galápagos*'tu.) Amerika'nın en güvenilir adamının Walter Cronkite olduğu söyleniyor. (Başka kim olabilir ki?) Eskiden arkadaşımdı ama artık bana karşı buz gibi. Bir Amerikalı olduğunuzu ve Amerika'nın en güvenilir adamı tarafından pislik muamelesi gördüğünüzü düşünün! (Bir Amerikalı olduğunuzu düşünün.)

Önsözde daha sonra Amerikan Doğu Sahili hazırlık okullarından bahsetmiştim. (Buna fitil oluyorum.) Bu okulların, İngiliz hazırlık okullarının benzerleri olduğunu ve yetiştirdikleri çocukların Kraliçe Victoria zamanından kalma aristokrat emperyalistlerin sergilediği sözde "güçlü Hıristiyanlık" olduğunu söyledim. (Bu eskiler kuyruksuz maymunlarla nasıl baş edileceğini iyi biliyorlardı.) Ve ardından sözde "Halk Televizyonu" dedikleri şeyde bulunan, salt İngiliz emperyalizminin değil İngiliz sınıf sisteminin de güzellikten, cazibeden ve zekâdan ne anladığını anlatan *Masterpiece Theatre* gelir. İngiliz sınıf sistemi, bir zamanlar Birleşik Devletler'in *Das Kapital* veya *Mein Kampf*'ın olacağını ve olabileceğini düşündüğü kadar yıkıcıdır. (Daha alt sosyal sınıfların niye daha fazla "Halk Televizyonu" seyretmediğini zannediyorsunuz?)

İngiliz emperyalizmi tam bir silahlı soygundu. (Yeni Muhafazakârlara çok doğru gelen) İngiliz sınıf sistemi eskiden silahsız soygundu, şimdi de öyle. (Bir zamanlar sıradan insanın yoldaşı olduğunu söyleyen Sovyetler Birliği çöktü diye Dağdaki Vaaz'ın saçmalık olarak kabul edilmesi gerekmez.)

Adil olmaya çalışıyorum. Hazırlık okullarını ve *Masterpiece Theatre*'ı statüko yüzünden suçlayarak geçmişte hata yapmıştım ve tekrar yapabilirim. (Büyük Buhran sırasında benim tekboynuz babamın en sevdiği radyo programı siyahların sorunlarıyla dalga geçerek beyazların aklını kendi sorunlarından uzaklaştıran *Amos'n'Andy*'ydi. Bu programdan çok zarif bir şaka hatırlıyorum. Bu, siyah taklidi yapan bir beyazın, *statüko* tanımıydı: İçinde yaşadığımız zıkkım.") Belki de biz bu zıkkımın içinde yaşıyoruz çünkü hepimiz az buçuk tırlattık. Bu konuyu (Her iki bin beş yüz Amerikalıdan biri tarafından okunan) *The Nation*'da yayınlanan makalemde ele almıştım. Şöyle:

"Amerika'nın bu gezegenin kültürüne şimdiye kadar yaptığı en anlamlı katkı nedir? Pek çok kişi caz diyebilir. Ben cazı çok sevsem de şöyle diyeceğim: Adsız Alkolikler.

"Ben alkolik değilim. Eğer olsaydım en yakın AA toplantısına gider ve şöyle derdim. "Benim adım Kurt Vonnegut. Ben bir alkoliğim." Tanrı izin verirse, bu, ayıklığın uzun ve zor yoluna attığım ilk adım olurdu.

"Böylesi bir itiraf gerektiren AA planı, bazı insanların eğilimleriyle başa çıkmasında ölçülebilen ilk başarıdır. Herhangi bir topluluğun yüzde onunun içindeki birileri, kendilerine kısa zevk anları veren ama uzun vadede hem kendilerinin ve hem de etraflarındakilerin hayatlarını mutlak bir dehşete çeviren maddelere bağımlıdırlar veya öyle olmayı seçerler.

"Eğer bağımlılar şu ya da bu kimyasalın, kendileri için zehirli olduğunu sürekli olarak tekrarlarsa işe yarayabilecek olan bu AA planının işe yaradığı, bir içki fabrikasından veya ecza laboratuvarından çıkan kimyasallara bağımlı olmayan kumarbazlarla kanıtlandı. Bu bir paradoks değil. Kumarbazlar kendi tehlikeli maddelerini kendileri üretirler. Tanrı onların yardımcısı olsun, kumarbazlar bahse girer girmez mutlu olmalarını sağlayan bir kimyasal üretirler.

"Eğer bir kumarbaz olsaydım, ki değilim, yapacağım en akıllıca iş en yakın Adsız Kumarbazlar'a gidip ayağa kalkmak ve, "Benim adım Kurt Vonnegut. Ben bir kumarbazım," demek olurdu.

"Toplantısına katıldığım ister Adsız Kumarbazlar olsun, ister Adsız Alkolikler, salgıladığım veya yuttuğum kimyasalların, arkadaşlarımı ve akrabalarımı benden nasıl uzaklaştırdığını, bana ne kadar çok işe ve eve mal olduğunu, nasıl kendime olan saygımın son zerresini de kaybetmeme yol açtığını itiraf etmek için cesaretlendirilirdim.

"Tabii ki bütün Adsız Alkolikler'in veya Adsız Kumarbazlar'ın üyeleri bu kadar düşmediler ama çoğu böyle. Hepsi olmasa da çoğu, hayatlarını neyin yıktığını kabul etmeden önce "dibe vurmak" dedikleri şeyi yaşamıştır.

"Şimdi dikkatinizi daha önce tanı konmamış bir başka bağımlılığa çekmek istiyorum. Bu, içkiden çok kumara benzer çünkü buna yakalananlar kanlarına karışması için bedenlerinin heyecan verici kimyasallar üretmesini sağlayacak durumların açlığını çekerler. Ne yazık ki aramızda savaş hazırlığı yapmaya tutulmuş insanlar olduğuna inanıyorum.

"Bu hastalıktan mustarip olanlara yakında savaş çıkacağını, hazırlanmamız gerektiğini söyler söylemez, sabah kahvaltısında martinisini içmiş bir alkolik veya maaş çekini Amerikan Futbolu bahsine yatırmış bir kumarbaz kadar mutlu olduklarını göreceksiniz.

"Bu insanların ne kadar hasta olduklarını anlamak lazım. Bir ulusal lider ya da komşumuz en az 29 milyar dolara mal olacak yeni bir silah sistemi hakkında konuşmaya başlarsa, o andan itibaren biz de konuşmalıyız. Şöyle diyebiliriz: "Aslına bakarsan, seni siyah güzellerle bir bardak Southern Comfort'ın başında görsem daha çok üzülmezdim."

"Ciddiyim. Şaka yapmıyorum. Üçüncü Dünya Savaşı için takıntılı bir şekilde hazırlık yapan bağımlılar, bu ülkede ya da başkasında, Port Authority Otobüs Terminali'nin tuvaletinde, kafası klozetin içinde bayılmış bir borsa simsarı kadar trajik, ve evet, onun kadar güdüsel bir bağımlıdır.

"Biraz kafayı bulmak isteyen bir alkolik, belki 85-90 gramlık

hububat alkolüne ihtiyaç duyar. Alkolikler dibe vurmaya yakın olduklarında çok içemezler zaten.

"Eğer iflas etmiş bir kumarbazı tanıyorsak, kimin daha uzağa tükürdüğü üzerine bahse girmesi için verdiğimiz bir dolarla onu mutlu edebiliriz.

"Savaş hazırlığı bağımlısına bir anlık mutluluk vermek için, üç Trident denizaltısı ve çuf-çuf trenlere yüklenecek yüz kıtalararası balistik füze almamız gerekebilir.

"Eğer Batı Uygarlığı bir insan olsaydı...

"Eğer bildiğim kadarıyla dünyayı saran Batı Uygarlığı bir insan olsaydı...

"Eğer şimdi Sovyetler Birliği'ni, Çin'i, Hindistan'ı, Pakistan'ı ve diğerlerini ve diğerlerini kapsayan Batı Uygarlığı bir insan olsaydı...

"Eğer Batı Uygarlığı bir insan olsaydı onu şimdi en yakın Adsız Savaş Hazırlıkçıları'nın toplantısına gönderiyor olurduk. Toplantıda ayağa kalkmasını ve şöyle demesini isterdik: "Benim adım Batı Uygarlığı. Ben bir savaş hazırlığı bağımlısıyım. Değer verdiğim her şeyi kaybettim. Buraya çok daha önce gelmeliydim. İlk kez Birinci Dünya Savaşı'nda dibe vurdum."

"Tabii ki Batı Uygarlığı bir tek kişiyle temsil edilemez ama bu kanlı yüzyılda takip ettiği felaket rotasını bir tek şekilde açıklamak mümkün. Onların hasta olduğunu bilmeden gücü tekrar tekrar ellerine teslim ettik, çünkü bunun bir hastalık olduğunu bilmiyorduk.

"Ve şimdi onları küçümsemeyelim, tıpkı frengi, çiçek hastalığı, cüzam, frambezi, tifüs veya diğer deri hastalıklarından mustarip olanları küçümsemediğimiz gibi. Sanırım tek yapmamız gereken onları güç levyelerinin başından kaldırmak.

"Ya sonra?

"Batı Uygarlığı'nın ayıklığa doğru uzun ve yorucu yolculuğu başlayabilir.

"Galiba İkinci Dünya Savaşı'nın bize yapmamayı öğrettiği teskin etmekle ilgili bir iki şey söyleyeceğim: Size dünyanın teskin edilerek yıkıldığını söyleyeceğim. Kim teskin edildi? Komünistler mi? Neo-Naziler mi? Hayır! Savaş hazırlığı bağımlıları. Savaş hazırlığı bağımlılarını yatıştırma çabası içinde,

özgürlüğünün ve zenginliğinin çoğunu kaybetmemiş bir tek ulus bile söyleyemem.

"Ve bir bağımlıyı uzun süre teskin etmek mümkün değildir: "Sana yemin ediyorum dostum, bana bir tane çoklu-bomba taşıyıcılı roket ve B-1 bombardıman filosu ver, seni bir daha rahatsız etmem."

"Bağımlılıkların çoğu masum bir şekilde çocuklukta makul ve saygıdeğer bir himaye altında başlar – düğünde bir yudum şampanya, yağmurlu bir akşam üstü kibrit çöpleriyle poker. Savaş hazırlığı bağımlıları bebekken kamp ateşinin karşısında veya Dört Temmuz yürüyüşleri sırasında neşeyle ellerini çırparak yüreklendirilmiş olabilirler.

"Bütün çocuklar yakalanmaz hastalığa. Bu şekilde teşvik edilen bütün çocuklar sarhoş, kumarbaz ya da Şeytan İmparatorluğunun füzelerini lazerlerle durdurmak üzerine boşboğazlık eden bir yetişkin haline gelmez. Ben savaş hazırlıkçılarına bağımlı tanısı koyarken, çocukların bütün askeri kutlamalardan uzak tutulmaları gerektiğini söylemiyorum. Örneğin atılan havai fişekleri seyreden yüz çocuktan birinin bile kaynaklarımızı eğitime, sağlığa, sosyal adalete, sanata, ihtiyacı olanlar için yiyeceğe, barınağa ve elbiseye harcanarak boşa verilmesini durdurup – cephaneye harcamamızı isteyen bir yetişkin olacağından şüpheliyim.

"Ve lütfen benim bahsettiğim bağımlılıktan savaşa ***hazırlık*** bağımlılığını anlayın. Tekrarlıyorum: Savaşa ***hazırlık*** – savaş gemilerinin tamamen cephaneyle yüklenmesi, büyük olasılıkla karşı-savunma yaratılamayacak silah sistemlerinin icat edilmesi, bütün vatandaşların, insanlığın şu ya da bu parçasından nefret etmesi için teşvik edilmesi, bir gün düşmana yardım ve yataklık edebilecek küçük hükümetlerin devrilmesi ve buna benzer şeylerin verdiği heyecana bağımlılık. Ben, savaşa duyulan bağımlılıktan bahsetmiyorum ki bu tamamen farklı. Nasıl alkolik bir borsa simsarı, Port Authority Otobüs Terminali'nin tuvaletinde, kafası bir klozetin içinde bayılmak istemezse, savaş hazırlığı bağımlısı da büyük bir savaşa girmek istemez.

"Herhangi bir bağımlı bu ülkede ya da başkalarında, yüksek mevkilerde bulunmalı mıdır? Kesinlikle hayır, çünkü önceliği

kendi bağımlılığını tatmin etmek olacaktır, durum –hatta kendisininki de– ne kadar kötü olursa olsun.

"Henüz dibe vurmamış alkolik bir Başkanımız olduğunu ve arkadaşlarının da kendisi gibi sarhoşlar olduğunu varsayalım. Ve eğer bir yudum içki daha içerse bütün gezegenin patlayacağı gerçeğinin kendisine açıklıkla anlatıldığını varsayalım.

"Başkan Aqua Velva tıraş losyonu da dahil olmak üzere, alkollü her şeyi Beyaz Saray'dan attırır. Gece yarısı huzursuzlaşır, bir içki için delirir ama içmediği için kendisiyle gurur duyar. Böylece Beyaz Saray buzdolabını açar, kendine asit ya da Diet Pepsi alacağını söyler. Ve orada, aile boyu Fransız hardalı kavanozunun arkasına gizlenmiş bir kutu açılmamış Coors birası vardır.

"Sizce ne yapar?"

Bunu yedi yıl önce yazmıştım ve o günden bu yana birçok konuşmamda kullandım. (İsa Mesih bile çarmıha gerilmeseydi kendini tekrarlamaya başlardı.) Bu bir şaka olarak kabul edilebilir, çünkü ben sadece ciddiymiş gibi yapmaya çalışıyorum. (Ve yine tekrarlıyorum, bütün kelime oyunları, romanlar, konuşmalar hepsi, şakadır çünkü insanlar bir yerde otururlar ve aslında hiçbir şey olmuyorken korku, sevgi, tatmin ya da her neyse onu hissederler.)

Şimdiye kadar duyduğum en iyi eşek şakası (ve muhtemelen Hugh Troy yapmıştır) bir reklam ajansında çalışan ve büyük bir terfi aldıktan sonra kendisine fötr şapka alan adamla ilgili olandır. Ofisten bazıları para toplayıp adamın aldığı şapkayla değiştirmek üzere o fötr şapkadan birkaç tane almışlar ama farklı büyüklüklerde. Böylece adam öğle yemeği veya herhangi bir şey için dışarıya çıkarken şapkasını başına geçirdiğinde kafası büyüyor ya da küçülüyor gibi geliyormuş ona, çünkü şapka bazen tepesinde duruyor (jelatinli şekerleme gibi) bazen de kulaklarına kadar iniyormuş (dalış çanı gibi).

Bir zamanlar dünyadaki en komik esprinin şu olduğunu söylerdim: "Krema neden sütten daha pahalıdır?" Cevap: "Çünkü inekler o küçük şişelere çömelmekten nefret eder." Süt ve süt ürünleri endüstrisindeki teknolojik gelişmeler bu şakanın birinciliğini geri almak zorunda bıraktı beni. Krema bir ineğin

üzerine çömelmesinin gerçekten de zor olduğu geniş ağızlı cam şişelerde satılmıyor artık. Bu yüzden yeni şampiyon radyo skeçlerinin altın çağında, Ed Wynn'ın ("Tam Salak") İtfaiye Şefi olduğu emektar şakalardan biri. Her şov, Wynn'ın telefonda İtfaiye ile ilgili komik bir görüşme yapmasıyla başlardı. Bir seferinde, bir kadın evinin yandığını söylemek için aramıştı. Wynn, kadına yangını söndürmek için su döküp dökmediğini sordu. Kadın döktüğünü söyleyince, Wynn, "Kusura bakmayın ama biz de olsak aynı şeyi yapacaktık," diyerek telefonu kapattı.

(Böylece, işte yeni Dünya Şampiyonu.)

XV

Ve New York City'deki St. John the Divine Katedralinde verdiğim naïf vaazdan bir bölüm:

"Bugün hidrojen bombaları olmadan yaşamanın kötü sonuçlarından bahsedeceğim. Bunun sizi rahatlatması gerek. Eminim, yaşayan bütün canlıların, radyoaktif bir ateş topunun içinde nasıl cızırdayıp patladığını duymaktan bıkıp usandınız. Bunu, bu yüzyılın üç çeyreğinden fazla bir süredir – Hiroşima'daki sarı insanların üzerine atom bombası attığımızdan bu yana, biliyoruz. *Onlar* kesinlikle cızırdayıp patladılar.

"Her şey olup bittikten sonra bu cızırdayıp patlamalar, nedeni bizim parlak teknolojimiz olsa da eski dostumuz ölümden başka nedir ki? Unutmayalım ki Joanne d'Arc da odun ateşinde cızırdayıp patladı. Sonunda öldü. Hiroşima'dakiler de öldüler. Ölüm ölümdür.

"Bilim adamları bütün yaratıcılıklarına rağmen insanları ölüden daha ölü yapacak bir yol bulamazlar. Bu yüzden eğer aranızda hidrojen bombasıyla bombalanmaktan korkanlar varsa ölümden korkuyor demektir. Bunda yeni bir şey yok. Hidrojen bombası olmasaydı da ölüm peşinizde olacaktı. Ve ölüm hayatın yokluğundan başka nedir ki? Olabilecek tek şey budur.

"Ölüm hiçbir şeydir. O zaman bu telaş niye?

"Kumarbazların dediği gibi hadi "eli yükseltelim". Ölümden *beter* yazgılar hakkında konuşalım. Muhterem Peder Jim Jones, Guyana'daki ardıllarının ölümden beter bir yazgıyla karşı karşıya olduklarını gördüğünde, onlara siyanür katılmış gazoz verdi. Eğer hükümetimiz bizim, ölümden beter bir yazgıyla karşı karşıya olduğumuzu görürse düşmanlarımızı hidrojen bombası yağmuruna tutar, sonra onlar da bizi bomba yağ-

muruna tutarlar. Bir anlamda, zamanı geldiğinde herkes için yeterince gazoz olacak demektir bu.

"Doğru zaman neye benzeyecek?

"Vaktinizi ölümden kısmen kötü, önemsiz yazgılarla boşa harcamayacağım. Bizim harika ekonomik sistemimizi anlamayan bir düşman tarafından ele geçirildiğimizi varsayalım, böylece Braniff Hava Yolları, International Harvester ve diğerleri iflas eder, çalışmak isteyen milyonlarca Amerikalı iş bulamaz. Ya da çocuklara ve yaşlılara bakmayacak kadar kötü bir düşman tarafından ele geçirildiğimizi varsayalım. Ya da Üçüncü Dünya Savaşı için kullanılacak silahlardan başka bir şeye para harcamayan bir düşman tarafından ele geçirildiğimizi varsayalım. Mecbur kalırsak bütün bu felaketlerle birlikte yaşayabiliriz... ama yine de Tanrı korusun.

"Ama diyelim ki hiç nükleer silahımız ve gazozumuz yok, o zaman düşman gelip bizi çarmıha gerer. Çarmıha germek antik Romalıların bir başkasına yapmak için buldukları en acı verici şeydir. Onlar acı hakkında bizim katliam hakkında bildiklerimiz kadar çok şey biliyorlardı. Bazen bir seferde binlerce insanı çarmıha geriyorlardı. Çoğu kaçak kölelerden oluşan Spartaküs'ün ordusundan hayatta kalanlara yaptıkları şey buydu. Hepsini çarmıha gerdiler. Birkaç kilometre boyunca sıralanmış çarmıh vardı.

"Eğer ellerimiz ve ayaklarımız çivilenmiş bir şekilde haçların üstünde olsaydık, o zaman hayatın her yerde son bulması için hâlâ hidrojen bombalarını istemez miydik dersiniz? Kesinlikle.

"Eski zamanlarda en az bizler ya da Ruslar kadar her yerde hayatı sona erdirebilecek kapasiteye sahip olan, çarmıha gerilmiş bir tek kişi biliyoruz. Ama O acıya katlanmayı seçti. Söylediği tek şey şu oldu: "Onları affet Baba, ne yaptıklarını bilmiyorlar."

"Hayatın sürmesine izin verdi, kendisi için kötü olan hayatın, çünkü biz buradayız değil mi?

"Ama O özel bir durumdu. Her şeyin sona ermesini istemeden önce, biz sıradan insanların ne kadar çok acıya ve aşağılanmaya katlanabileceğimizi göstermek için İsa Mesih'i örnek vermek hiç de adil değil.

"Çarmıha gerilmek *üzere* olduğumuza inanmıyorum. Karşı karşıya olduğumuz hiçbir potansiyel düşman yeterince iyi marangoz değil. Pentagon'dakiler bile bütçe zamanında çarmıha gerilmekten bahsetmediler. Bu fikri kafalarına soktuğum için özür dilerim. Eğer, bundan bir yıl sonra Personel Şefi yemin ederek çarmıha gerilmek üzere olduğumuzu söylerse benden başka suçlanacak kimse olmayacak.

"Peki ama ya bize silahlar için yeterli parayı ayırmazsak köle olacağımızı söylerlerse? Bu doğru olabilir. Dikkatsiz işçilik konusundaki dünya çapında ünümüze rağmen bir düşman, bizi köleliğe zorlamaktan, küçük ev eşyaları, iş makineleri ya da şişirilebilir erotik oyuncaklar gibi alıp satmaktan zevk alamaz mı?

"Ve kölelik kesinlikle ölümden beter bir yazgıdır. Bu konuda hemfikirizdir sanırım. Pentagon'a bir mesaj yollayabiliriz: "Eğer Amerikalılar köle olacaklarsa, gazoz vakti gelmiş demektir."

"Ne demek istediğimizi anlayacaklardır.

"Tabii ki gazoz vakti gelince sadece biz ve düşmanlarımız değil, yeryüzündeki bütün yaşam formları da öldürülecek. Hatta o güzel, korkusuz ve aptal deniz kuşları, Galápagos Adaları'nın savunmasız mavi ayaklı tropik deniz kuşları bile ölecek, çünkü biz köleliğe karşıyız.

"Bu arada, bu kuşları görmüştüm... yakından hem de. Eğer isteseydim kafalarını koparabilirdim. Galápagos Adaları'na... iki ay önce gitmiştim, başkalarının yanı sıra bu katedralin piskoposu Paul Moore Jr.'ın da aralarında bulunduğu bir grupla birlikte.

"Son zamanlarda birlikte olduğum dost çevresi böyle işte... piskoposlardan mavi ayaklı tropik deniz kuşlarına kadar her şey var. Ama ben hiç köle görmedim. Benim dört büyük-büyükbabam köleleri görmüştü. Bu ülkeye adalet ve fırsat aramak üzere geldiklerinde köle olan milyonlarca Amerikalı vardı. Güçlü bir savunma ile köleleşmemeyi birbirine bağlayan denklem, son zamanlarda çok duyulan "Hükmet Britanya" diyen coşkun savaş şarkısında saklıdır. Bu denklemin şarkısını söyleyeceğim:

" "Hükmet Britanya, hükmet dalgalara ..."

"Bu, tabii ki bir numaralı donanmanın talebidir. Şimdi bu kadar iyi bir donanmanın neden gerekli olduğunu açıklayan ikinci mısrayı söyleyeceğim:

" "İngilizler asla köle olmayacaklar, asla."

"Bunun çok eski bir denklem olduğunu öğrenmek bazılarınızı şaşırtabilir. Bunu yazan İskoç şair James Thomson 1748'de öldü – Amerika Birleşik Devletleri denilen ülkenin varolmasından neredeyse çeyrek yüzyıl önce. Thomson, daha az silaha sahip insanların köle olmalarının saygıdeğer bir endüstri olduğu tarihte, İngilizlerin hiçbir zaman köle olmayacaklarına söz verdi. Çok insan köle olacaktı ve bunu da hak etmişti... ama bunların arasında İngilizler olmayacaktı.

"Bu yüzden, bu aslında iyi bir şarkı değil. Aşağılanmamakla ilgili ki, bu iyi. Ama aynı zamanda başkalarını aşağılamakla ilgili ki, bu ahlaki bir davranış değil. Başkalarının aşağılanması hiçbir zaman milli bir hedef olmamalı.

"Kendinden utanması gereken bir şair var.

"Eğer Sovyetler Birliği gelip bizi köle yapacak olursa, bu Amerikalıların ilk köleleştirilmesi olmayacak. Eğer biz Rusları ele geçirip köle yapacak olursak, bu da Rusların ilk köleleştirilmesi olmayacak.

"Ve Amerikalılar son kez köle olduklarında ve Ruslar son kez köle olduklarında şaşırtıcı bir ruhsal güç ve beceriklilik sergilediler. Birbirlerini sevmeyi başardılar. Tanrıya güvendiler. En basit ve en doğal mutlulukları hayatın kaynağı olarak gördüler. Geleceğin güzel günler getireceğine inandılar. Ve işte büyüleyici bir istatistik: Efendilerinden daha az intihar ettiler.

"Yani Amerikalılar da, Ruslar da köleliğe katlanabilirler, eğer mecbur kalırlarsa... ve yine hayatın sürmesini isterlerse.

"Köleliğin ölümden beter bir yazgı *olmaması* mümkün mü? Her şeyden önce insanlar güçlüdür. Belki de Pentagon'a o mesajı göndermemeliyiz... kölelik ve gazoz vaktiyle ilgili olanı.

"Varsayalım ki çok sayıda düşman kıyılarımıza geliyor ve biz onları durduracak güçten yoksun olduğumuz için bizi evlerimizden, atalarımızın topraklarından bataklıklara ve çöllere atıyor. Hatta, Büyük Tanrımız Yehova'nın ya da O'na ne isim

veriyorsak onun değersiz bir mücevher kadar gülünç olduğunu söyleyerek dinimizi bile yok etmeye çalışıyorlar.

"Yine: Bu, milyonlarca Amerikalının geçtiği... ya da hâlâ geçmekte olduğu bir mengene. Amerikalıların, eğer mecbur kalırlarsa... yine mucizevi bir şekilde onurlarını ve kendilerine duydukları saygıyı koruyarak katlanabilecekleri bir başka felaket.

"Kızılderililerimiz için hayat ne kadar kötü olursa olsun, onlar hayatı ölüme tercih ediyorlar.

"Bu yüzden, ölümden beter yazgıları tanımlarken fazla şansım yoktu değil mi? Şimdiye kadar çarmıha gerilmek en açık galip gibi görünüyor ve biz çarmıha gerilmek üzere değiliz. Köleleştirilmek üzere de değiliz – bize bir zamanlar beyaz Amerikalıların siyah Amerikalılara davrandığı gibi davranılmayacak. Ve hiçbir potansiyel düşman buraya gelip bize, bizim Amerikalı Kızılderililere hâlâ davranmakta olduğumuz gibi davranmak niyetinde değil.

"Ölümden beter başka hangi yazgılar var? Benzinsiz bir hayat?

"Yüzyıl önceki melodramlarda, bir kadının bekaretini kutsal evlilik bağının dışında yitirmesi bazen ölümden beter bir yazgı olarak görülürdü. Umarım Pentagon'un veya Kremlin'in aklındaki bu değildir... ama nereden bileceksiniz.

"Galiba benzin yerine bekaret için ölmeyi tercih ederim. Bir şekilde daha edebi.

"Belki, tek fonksiyonu her şeyin sonunu getirmek olan hidrojen bombasının ırkçı yanını göz ardı ediyorum. Belki de *beyaz* insanların katlanmalarının istenmediği dertler vardır. Ama Rusların köleleri beyazdı. Köleleştirilemeyecekleri varsayılan İngilizler, Romalılar tarafından köleleştirildiler. Hatta gururlu İngilizler bile kölelik şimdi sözkonusu olsaydı, "Hadi yine başlıyoruz," derlerdi. Ermenilere ve Yahudilere antik dönemde olduğu gibi modern çağlarda da kötü davranıldı – ama onlar hayatın devam etmesini ve devam etmesini istediler. Beyaz insanlarımızın dörtte üçü İç Savaş'ın sonunda soyuldu, yıkıldı ve hor görüldü. Onlar yine de hayatın devam etmesini ve devam etmesini istediler.

"Her şeye rağmen hayatın devam etmesini ve devam etmesini sağlamak için ellerinden geleni yapmayan insanlar olmuş mudur?

"Askerler.

" "Onursuzluktansa ölüm", bu, İç Savaş sırasında birkaç askeri oluşumun düsturuydu... her iki tarafta da. Şimdi 82nci Hava Bölüğü'nün düsturu olabilir. Böyle bir düstur galiba bir yere kadar bir şey ifade eder, eğer sizin önünüzdeki, arkanızdaki, sağınızdaki ya da solunuzdaki askerin başına gelen şey, askeri bir ölümse. Ama şimdi askeri ölüm kolaylıkla her şeyin ölümü anlamına geliyor, daha önce de söylediğim gibi, Galápagos Adaları'ndaki mavi ayaklı tropik deniz kuşlarınınki de dahil olmak üzere.

"Bu kuşların perdeli ayakları gerçekten parlak mavidir. Mavi ayaklı iki tropik kuş flört etmeye başladığında birbirine ne kadar güzel, parlak mavi ayakları olduğunu gösterir.

"Galápagos Adaları'na gidip bütün o garip yaratıkları görünce Darwin'in oraya gittiğinde neler düşündüğünü merak ediyor insan: Doğa'nın bir şeyi tamamlaması ne kadar sürer? Biz bu gezegeni terk etsek de Doğa hayatın devam etmesini sağlar. Bu sadece birkaç milyon yıl sürer, Doğa için göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir zaman.

"Sadece insanlığın vakti doluyor.

"Benim tahminime göre yapmamız gerektiği halde silahsızlanmayacağız ve yavaş yavaş her şeyi havaya uçuracağız. Tarih insanlığın akla gelebilecek her gaddarlığı yapacak kadar zalim olduğunu gösteriyor, insanları yakmak için kurulan bir fabrika da dahil.

"Belki de biz, bu Dünya üzerine, onu paramparça edip patlatmak üzere konulmuşuzdur. Belki de Doğa'nın yeni galaksiler yaratma yoluyuzdur. Belki de biz silahlarımızı giderek daha çok geliştirmek ve ölümün onursuzluktan daha iyi olduğuna inanmak üzere programlanmışızdır.

"Ve sonra, bir gün bütün gezegende silahsızlanma toplantıları yapılırken, *bum!* Yeni bir Samanyolu doğar.

"Belki de hidrojen bombalarımızdan nefret etmek yerine onlara tapmalıyız. Onlar yeni galaksilerin yumurtaları olabilirler.

"Bizi ne kurtarabilir? İlahi müdahale, elbette... ve burası tam da bunun isteneceği yer. Yaratıcılığımızdan kurtulmak için dua edebiliriz, tıpkı dinozorların büyüklüklerinden kurtulmak için dua etmiş olabilecekleri gibi.

"Ama belki şimdi pişman olduğumuz yaratıcılığımız, roketlerin ve savaş başlıklarının yanı sıra bize şimdiye kadar imkânsız bir şeyi, insanlığın birliğini kurmamız için bir araç da veriyor olabilir. Televizyonları kastediyorum.

"Benim hayat süremde bile genç bir askerin savaş yüzünden hayalkırıklığına uğraması için önce savaşa gitmesi gerekiyordu. Evdeki ailesi de aynı şekilde bilgisizdi ve onun canavarları kestiğine inanırdı. Ama şimdi, modern iletişim sayesinde bütün endüstrileşmiş ülkelerdeki insanlar on yaşlarına geldiklerinde savaş fikrinden mideleri bulanıyor. Amerika'nın ilk televizyon izleyen jenerasyonu savaşa gitti ve eve geri döndü... ve daha önce hiç onlar gibi gaziler görmemiştik.

"Vietnam gazilerini bu kadar tuhaf yapan nedir? Onları neredeyse "sağlıksız bir yetişkin" olarak tanımlayacağız. Onlar savaşla ilgili *hiçbir yanılsamaya* kapılmadılar. Onlar daha çocukken bile savaşların pek çok resmini ve canlandırmasını gördükleri için savaşın, kendileri gibi sıradan insanların anlamsızca katledilmesi anlamına geldiğini bilen tarihteki ilk askerlerdi.

"Bundan önce eve dönen gaziler, Ernest Hemingway gibi, savaşla ilgili her şeyin iğrenç, aptalca ve insanlıktan uzak olduğunu söyleyerek ailelerini şaşırtırlardı. Ama bizim Vietnam gazilerimizin aileleri de, çocukları denizaşırı yola çıkmadan çok önce savaşı ilk elden gördükleri için hayalkırıklığına uğramışlardı. Modern iletişim sayesinde her yaştan Amerikalı biz Vietnam'a gitmeden çok daha önce savaştan iğrenmişti bile.

"Modern iletişim sayesinde Sovyetler Birliği'nin şimdi Afganistan'da öldüren ve ölen zavallı şanssız gençleri daha yola çıkmadan savaştan iğreniyorlar.

"Modern iletişim sayesinde aynı şey şimdi Falkland Adaları'nda ölen ve öldüren Arjantin'in ve Britanya'nın zavallı şanssız gençleri için de geçerli olmalı. *The New York Post* onlardan "Arjiler" ve "Britler" diye bahsediyor. Modern iletişim sayesinde, onların yazılanlardan daha harika ve karmaşık insan-

lar olduklarını ve Antarktika'nın kıyısında başlarına gelen şeyin bir futbol maçından daha korkunç ve utanç verici olduğunu biliyoruz.

"Ben çocukken yabancılar hakkında çok şey bilen Amerikalıya ya da başka ulustan bir kişiye pek rastlanmazdı. Onlar uzmanlardı – diplomatlar, kâşifler, gazeteciler ve antropologlardı. Ve genellikle sadece küçük gruplar hakkında bilgi sahibiydiler, Eskimolar ya da Araplar gibi. Yerkürenin geniş alanları, Indianapolis'teki okul çocukları için olduğu kadar onlar için de terra incognita[14] anlamına gelirdi.

"Şimdi bakın neler oldu. Modern iletişim sayesinde, bu gezegen üzerindeki büyük kütlelerin hemen her metre karesinin her yerini gördük, her sesini duyduk. Milyonlarcamız çocukluğumun kâşiflerinden daha fazla egzotik yere gitti. Pek çoğunuz Timbuktu'ya gitti. Pek çoğunuz Katmandu'yu gördü. Dişçim Fiji'den yeni geldi. Bana Fiji'yle ilgili her şeyi anlattı. Eğer parmaklarını ağzımdan çıkarsaydı, ona Galápagos Adaları'nı anlatacaktım.

"Böylece şimdi ***kesin*** olarak biliyoruz ki hiçbir yerde tıpkı bizim gibi insanlardan başka potansiyel insan-düşman yok. Onların yiyeceğe ihtiyacı var. Ne kadar ilginç. Çocuklarını seviyorlar. Ne kadar şaşırtıcı. Liderlerine itaat ediyorlar. Ne kadar garip. Komşuları gibi düşünüyorlar. Ne kadar tuhaf.

"Modern iletişim sayesinde, daha önce hiç sahip olmadığımız bir şeye sahibiz: Herhangi bir savaşta hangi tarafta olursa olsun ölen ya da yaralanan herhangi bir insan için derinden acı çekme gereği.

"Kokuşmuş iletişim ve art niyetli ırkçılıktan dolayı otuz yedi yıl önce Japonya Hiroşima'daki bütün nüfusun öldürülmesini kutlamıştık. Onların parazit olduklarını düşünüyorduk. Onlar da bizim parazit olduğumuzu düşünüyorlardı. Eğer, örneğin, Kansas City'deki herkesi yakıp kül edebilselerdi, sarı küçük ellerini neşeyle çırparak çıkık ön dişleriyle sırıtırlardı.

"Artık dünyadaki pek çok insanın, dünyadaki diğer insanlarla ilgili bilgisi sayesinde düşman öldürmenin eğlencesi albe-

14) (Lat.) Keşfedilmemiş topraklar (y.n.).

nisini yitirdi. O kadar yitirdi ki Sovyetler Birliği'nin aklı başında hiçbir vatandaşı, eğer onlarla savaşa girecek olursak kendi ülkesinin New York, Chicago ve San Francisco'daki bütün insanları öldürmesi karşısında dehşetten başka bir şey hissedemez. Düşmanları öldürmek albenisini o kadar yitirdi ki Birleşik Devletler'in aklı başında hiçbir vatandaşı ülkesinin Moskova, Leningrad ve Kiev'deki bütün insanları öldürmesi karşısında dehşetten başka bir şey hissedemez.

"Ya da Japonya, Nagasaki'deki, mesele buysa.

"İnsanların değişmeleri gerektiğini yoksa dünya savaşlarının olmaya devam edeceğini söyleyenleri çok duyduk. Bu sabah size iyi bir haber veriyorum: İnsanlar değiştiler.

"Artık o kadar cahil ve kana susamış değiliz.

"Dün gece, bundan bin yıl sonraki neslimizi düşündüm, yani bütün insanlığı. Eğer hepiniz İmparator Charlemagne gibi çoğalırsanız, bin yıl içinde epey akrabanız olur. Damarlarında bir damla beyaz kan bulunan bu katedraldeki herkes Charlemagne'ın torunudur.

"Bundan bin yıl sonra, eğer yeryüzünde hâlâ insanlar varolacaksa, bu insanların her biri bizim... ve çoğalmayı seçmiş insanların torunları olacak.

"Benim hayalimde torunlarımız sayısızdı. Bazıları zengin, bazıları yoksul, bazıları sevilebilir, bazılarına katlanmak zor.

"Onlara, her şeye rağmen insanlığın başka bir binyıla gitmeyi nasıl başardıklarını sordum. Bunu kendilerinin ve atalarının, kendileri ve herkes için her koşulda hayatı ölüme tercih ederek başardıklarını söylediler, onursuzluk pahasına olsa da. Her tür hakaret, aşağılanma ve hayal kırıklığına katlandılar, ne intihar ettiler ne de öldürdüler. Hakareti, aşağılanmayı ve hayal kırıklığını yaratanlar da onlardı.

"Onlara, kemer tokalarına, tişörtlerine ya da nereye isterlerse oraya yazmaları için bir slogan vererek sevgilerini kazandım. Bu arada, hepsi hippi değil. Hepsi Amerikalı da değil. Hatta hepsi beyaz bile değil.

"Onlara, bu katedrale de para yardımında bulunmuş olma ihtimali yüksek, büyükondokuzuncu yüzyıl ahlakçısı ve hırsız baronu Jim Fisk'ten bir alıntı yaptım.

"Jim Fisk, ünlü sözünü Erie Demiryolu'ndaki utanç verici olayın ardından söylemişti. Fisk'in kendisini aşağılanmış bulmaktan başka çaresi yoktu. Bunu tekrar düşündü, sonra omuzlarını silkti ve eğer daha fazla yaşamak istiyorsak hepimizin söylemeyi öğrenmesi gereken bir şeyi söyledi: "Onurdan başka bir şey yok olmadı."

"Dinlediğiniz için teşekkür ederim."

St. John the Divine Katedrali'nin (dünyadaki en büyük Gotik kilise) yüksek vaiz kürsüsünden ve halka hitap sisteminden nasıl yararlandığıma gelince: Kilise idaresi 1983 baharında nükleer silahlanmaya karşı ünlülerden birkaçını konuşma yapmaları için pazar günleri davet etmişti. Ben de onlardan biriydim ve büyük bir ağırbaşlılıkla kürsü merdivenlerinden çıkarken bir contam gevşemiş olmalı. Bunu neden söylüyorum? Felaket iyimserdim. Litvanya-Amerikalıları, deri işçileri, Amerikan Devrimi Kızları'nı ve kim olursa olsun bütün dinleyicilerini memnun etmek için her şeyi söyleyebilecek becerikli bir politikacı gibiydim. Benim bir konunun uzmanı olan dinleyicilerim, son derecede zengin, en büyüleyici projesi ve en popüler eğlencesi savaştan başka bir şey olmayan bir ulusun kıyısından toplanmış savaş karşıtlarıydı.

Konuşmamın üç çeyreği gerçekçiydi. Ve sonra şu kuyruklu yalan geldi: Televizyonun pasifize edici özelliği. Eğer ben dinleyicilerin arasında olsaydım ve bir vaiz bunu söyleseydi, o anda iki tonluk kapıyı ardımdan çarparak katedralden çıkardım. Düşünce Özgürlüğü Serbest Pazarı'nda (bunun bizim için iyi bir şey olduğunu başka bir yerde söylemiştim) dolayıma sokulan Amerikan televizyonu, bütün insanların, özellikle gençlerin, ellerine fırsat geçtiğinde seyretmekten kendilerini alamayacakları iki şeyden birinin simülasyonuyla seyirciyi avcunda tutmaktadır: Cinayet. Televizyon ve elbette sinema, bizi cinayet ve ölüme karşı hem geçmişte hem de şimdi duyarsızlaştırmaktadır; Hitler propagandasının, ölüm kamplarının ve İkinci Dünya Savaşı'nın başındaki Alman toplumuna yaptığı gibi.

Öldürmenin ayakkabı bağlamak kadar günlük bir şey olduğunu düşünmek için kimin Joseph Goebbels'e ihtiyacı var ki? Gerekli olan tek şey, kendi kendini destekleyen bir TV

endüstrisi ki büyük seyirci kitlesi olmazsa yaşamak için gerekli parayı kazanamaz.

Vaiz kürsüsünden söylemem gereken şey aslında Cehenneme *gitmiyor* olduğumuzdu. Biz Cehennemin *içindeydik*, tam tersi olması gerekirken, bize ne yapmamız gerektiğini söyleyen teknoloji sayesinde. Ve sadece televizyon da değil. Dünyanın öbür yarısını öldürmeye yarayan silahlar yüzünden. Yaşlı ve şişman kadını, o burnunu karıştırıp radyo dinlerken dakikada bir buçuk kilometre hızlandırabilen yeraltından gelen glupla çalışan araçlar yüzünden. Vesaire. (Hangi manevi ayrıntıda, glup enerjili otomobil ve Harley Davidson, işlem görmüş kokainden farklıdır, diye sormam gerekirdi. Ve glupun gelmeye devam etmesi için yapamayacağımız ne var? Ve daha fazla glup kalmadığında hepimiz çıldıracak mıyız?)

Ve teknolojinin bizi savaş konusunda nasıl dönüştürdüğüne gelince, dikkatinizi 11 Kasım olan doğum günümün yeni acayip haline çekmem gerekir; yani Antlaşma Günü'nden Gaziler Günü'ne dönüşmesine. Ben çocukken Indianapolis'te (sanırım seks yapanlar hariç) bütün etkinlikler bir dakikalığına dururdu. Bu onbirinci ayın onbirinci gününün onbirinci saatinin onbirinci dakikasında olurdu. Birinci Dünya Savaşı 1918 yılında aynı dakikada sona ermişti. (1939 yılında Almanlar Polonya'yı işgal edene kadar tekrar başlamayacaktı, ya da 1931 yılında Japonlar Mançurya'yı işgal edene kadar. Ne korkunç!) Antlaşma Günü'nde, çocuklara savaşın ne kadar korkunç, utanç ve üzüntü verici bir şey olduğu anlatılırdı ki bu doğruydu. Herhangi bir savaşı anmanın en uygun yolu kendimizi maviye boyamak, çamurun içinde debelenmek ve domuzlar gibi ses çıkarmaktır.

Ama 1945'te Antlaşma Günü, Gaziler Günü oldu ve ben St. John'da vaaz verirken 11 Kasım'ın mesajı, daha çok savaş olacağı ve bu sefer hazır olduğumuz (hiç olmuş muyduk!) ve sadece erkek çocukların değil, kız çocukların da büyüyünce gazi olmak istemeleri gerektiği (dışarıda kalmayın!) haline geldi.

Biz, Panama Devlet Başkanı'nın (ki kendisi ücretli bir CIA ajanıdır) uyuşturucu trafiği şüphesiyle kaçırılması sırasında binden fazla Panamalıyı öldürmemiştik henüz, yoksa bundan

kesinlikle bahsederdim. Benim yaşımdaki insanlara, 1898 yılında İspanya-Amerika Savaşı sırasında Santiago Koyunda, *Texas* savaş gemisindeki tayfalara Kaptan J.W. Philip'in söylediği sözleri hatırlatırdım. (Bir zamanlar Amerikan halk okullarındaki öğrenciler onun sözlerini ezbere bilirlerdi. Bahse girerim şimdi bilmiyorlardır.) *Texas*'tan açılan top ateşi İspanyol Kruvazörü *Vizcaya*'yı başından kıçına alevler içinde bırakmıştı. Ve Kaptan Philip şöyle demişti: "Boşuna sevinmeyin çocuklar, bu zavallı şeytanlar ölüyor." O zamanlar savaş, belki gerekli ve gerçekten heyecanlıydı ama aynı zamanda trajikti de. Savaş hâlâ trajik ve aksi mümkün değil. Ama biz Panamalıları vururken en güçlülerden bile duyduğum tek şey "yuppiler" ve "yaşasınlar"dı.

(Evet ve 1990 yazında yazılan ve 1980'leri konu alan bu kitabın düzeltmelerini yaparken, Irak'a karşı büyük zaferimizi yaşadık. Açılan ateşler, atılan bombalar, fırlatılan füzeler dindikten bir hafta sonra akşam yemeğinde bir hanımın söylediklerini tekrarlayacağım sadece: "Şimdi bu ülkedeki hava, güzel bir evde verilen büyük bir partiye benziyor. Herkes birbirine karşı kibar ve coşku dolu ama bir yerlerden çok kötü bir koku geliyor ve giderek kötüleşiyor. Ve hiç kimse bundan bahseden ilk kişi olmak istemiyor.")

Ronald Reagan'ın gördüğü tek savaş doğaldır ki sinemalardaydı. Herkes savaştığı için mutluydu. Yaralar hiç problem olmuyor, yaralılar hiç acı çekmiyor ve kimse boşu boşuna ölmüyordu. Ve George Bush şüphesiz birinci sınıf bir savaş kahramanıydı. Ama o havacıydı, bu yüzden savaşı bir spor gibi görüyordu, çok korkunç bir spor. Havacılar öldürdükleri ya da yaraladıkları insanların (eğer varsa) yüzlerine yakından bakmak zorunda kalmamışlardır. Karada savaşmış gazilerin öldürdükleri insanlarla ilgili kötü rüyalar görmeleri olağandır. Neyse ki ben kimseyi öldürmedim. Bir bombardıman ya da savaş uçağı pilotunun benzer bir itirafta bulunarak kimseyi öldürmediğini söylemesinin ne kadar utanç verici olacağını bir düşünün.

Ve sonra George Bush'un, umacı olarak siyah bir psikopatı kullanıp bariz bir ırkçı kampanya sonucu seçilmiş hayatım

boyunca gördüğüm ilk Başkan olması meselesi var. Eğer bunu bir Ermeni, Polonyalı ya da Yahudi ile yapmış olsaydı, Nazilerin Heinrich Himmler'i, ölüm kamplarının patronu olan eski tavuk çiftliği sahibi kadar küçümsenen biri olurdu. Ama Bush, Birleşik Devletleri, benim tanımaya bile cesaret edemeyeceğim kadar iyi biliyordu ve bizi siyah bir adamla korkuttu ve kazandı, kazandı. Ne hali varsa görsün. Falan filan. 1935'te Sinclair Lewis bu ülkenin faşist olmasıyla ilgili bir kurmaca yayınladı, *It Can't Happen Here*. Benim söylemek istediğim de işte bu: Burada olamaz, eğer bir Büyük Buhran daha olmazsa.

Katedralin Piskoposu Paul Moore Jr. ile eski arkadaştık. Jill, onunla New Jersey Morristown'da küçük bir kızken tanışmış. O, karısı Brenda, Jill ve ben, Galápagos Adaları'na beraber gittik. Bir gece tam Ekvator'dayken (Ekvador Cumhuriyeti!) ondan bana daha önce hiç görmediğim takımyıldızı, Güney yarım kürenin dört parlak yıldızını göstermesini istedim. Onun gördüğünü biliyordum, çünkü Ekvator'un epey güneyinde Guadalcanal'da denizci olarak savaşmıştı. (Dine döndüğü yer orasıydı. Onun yerinde ben olsaydım sahip olduğum dini orada yitirirdim.) Güney Yıldızı ufacık tefecikti, bizim bakış açımıza göre raptiye başından büyük değildi.

"Üzgünüm," dedi.

"Senin hatan değil," dedim.

Uzun süre Indianapolis'te yaşamış ve vaaz vermişti, bu yüzden Hıristiyanlık yolundan giden akrabalarımdan birkaçını tanıyordu. Çok iyi bir adam, (çoğu *The Wall Street Journal* abonesi olan) güçlüler tarafından suistimal edildikleri, hor görüldükleri ve aldatıldıkları zaman hep güçsüzlerin yanındadır. Bir seferine hamile bir kadın, bana, bu kadar kötü bir dünyaya çocuk getirmenin yanlış olup olmadığını sormuştu. Ona benim için hayatı yaşanmaya değer kılanların tanıdığım azizler olduğunu söyledim ve birinin adını verdim: Piskopos Moore.

XVI

Anaokulunda tanıştığım ilk karım Jane Marie, eski soyadı Cox, bir Quaker olarak doğmuş ve (Mrs. Adam Yarmolinsky adıyla) bir Episkopal olarak ölmüştür. Quaker babası ve ağabeyi de Deniz Kuvvetleri'ndeydiler. Söylendiğine göre Quaker'ların bu askeri çeşitlilikleri (Richard M. Nixon ünlü bir örnektir), Quaker aileler, diğer mezheplerle birlikte batıya giderlerken ortaya çıkmış. Çocuklar kendilerininkine hiç benzemeyen müzikli ayinlerden, heyecanlı vaizlerden ve Tanrı ile Şeytan arasındaki fantastik mücadelelerden (karnavallarda olduğu gibi) etkilenmişlerdi. Bunun üzerine yaşlı Quaker'lar da çocuklarını Quaker olarak koruyabilmek için gösteri işine girmişler ve daha renkli çoğunluk gibi konuşmaya ve düşünmeye başlamışlar. (Sonuç: Richard M. Nixon, benim ilk kayınpederim, kayınbiraderim.)

İlk kayınbiraderim, Deniz Kuvvetleri temel eğitimi sırasında sinir krizi geçirdi ama bunun onun Quaker olmasıyla ilgili olduğunu sanmıyorum çünkü *kendisi* o tür bir Quaker değildi. Mükemmel bir patenciydi ve Indiana Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra buz gösterisi yapan bir gruptan teklif almıştı. Ama Quaker babası buna kesinlikle karşı çıktı. Böylece dediğim gibi, kafayı yediği Deniz Kuvvetleri'ne kaydoldu. Yine de şimdi iyi. (İyi biten her şey iyidir!)

Sevgili Jane'im Philadelphia yakınlarındaki Quaker Koleji Swarthmore'a gitti ve orada hâlâ uygulanan, müziksiz ve hesaplı bir tutkudan uzak ve vaizlerin bulunmadığı sofu Quaker'lığa karşı büyük bir sevgi besledi. Çıplak odalardaki toplantılara katılanlar, kimin konuşacağı veya hangi konuda konuşulacağı üzerine bir program olmadan, şu ya da bu konuda öylesine konuşurlardı. Jane, bazen kimse konuşmazdı, demişti (Örnek:

Pearl Harbor'ın bombalanmasından sonra). Ama bu da harikaydı, belki de en etkileyicilerinden biriydi, ya da Jane öyle söylemişti.

Ama Jane, biz evlendikten sonra nereye taşındıysak, ilk iş oraya en yakın toplantı yerini öğrendi ama hiçbir Quaker toplantısına gitmedi. Toplantılara gitmedi çünkü galiba doğudaki (ve biz doğulu olmuştuk) Quaker toplulukları, Robert Redfield'ın tanımladığı Kavim Toplumu olmaya çok yakındılar. Kan bağları ve birkaç nesildir kendilerine ait olan yaşadıkları yerlerle birbirlerine bağlıydılar. Ve Jane gibi toplantılara katılmak isteyen birinin gözünü korkutan şey şuydu: Yabancıları hoş karşılamıyorlardı, ayrılmak gibi bir kibarlıkta bulunan nazik ziyaretçiler hariç. (Onlar Bruno Bettelheim'ın *The Children of the Dream*'de anlattığı kibbutzlarda yetiştirilen İsrailli gençlere benziyorlardı.)

(Massachusetts Cambridge'deki Harvard meydanında bulunan Üniteryen kilisesine misafir konuşmacı olarak katıldığımda, ben de benzer bir başarısızlığa uğradım. Kendimi herhangi bir yere bağlı görmüyordum ve yıllarca önce neyin kabul edilip neyin kabul edilmeyeceğine hep birlikte karar vermiş olan soğuk, profesör görünüşlü topluluğa bir şey anlatamayacağım açıktı. Eski bir kibbutz gibiydi.)

Jane'in çok iyi anlaşan büyük bir aileye karşı duyduğu tutkunun erken göstergelerinden biri genç kızlık yıllarından bu yana, bir gün yedi çocuğu olacağına ilişkin kehanetiydi. Bu gerçekleşti. Üç çocuğumuz olmuştu ve bunun yeterli olduğunu düşünüyorduk. Ama daha sonra ablam ve kocası öldü, onların üç çocuğunu da aldık.

(Biri bu kadar karmaşık ve belirli bir şeyi bu kadar kesinlikle öngörünce zaman hakkında hiçbir şey bilmediğimizi düşünüyorum. *Titanic*'in batacağı da öngörülmüştü. Gemi daha suya indirilmeden önce bir romancı bunu yazmıştı.)

Jane içinden geldiği aileyi sevmiyordu (belki de annesi düzenli olarak bunalıma düştüğü için) ama kesinlikle kendi çocuklarına taptı, çocuklar da ona. (Evliliğimiz sona erdikten ve deyim yerindeyse giysilerimde hidroflorik asit delikleri oluştuktan sonra, bir partide karşılaştığım psikiyatriste eğer bir daha

evlenirsem karımın kendi annesini çok seven biri olacağını söyledim. Psikiyatrist bunun şimdiye kadar bir kadın veya bir erkekten duyduğu özezinç dolu en aptalca şey olduğunu söyledi. "Bunun yerine neden Niagara Şelalesi'ne bir fıçının içinde gitmiyorsun," diye sordu bana.)

Çok sevilen çocukları birer yetişkin olup teker teker yuvadan uçarken, Jane, bir kez daha (sadece bir insan ve zincirleme sigara içen biri olarak) benim kesinlikle tatmin edemeyeceğim müthiş bir yalnızlığa kapıldı.

Bu yüzden Transandantal Meditasyon'a (TM), bana göre, bütün benliğiyle katıldı. Yetişkin çocuklarımızın yaşıtlarından biri, Jody Clarke, Maharishi Mahesh Yogi için TM kayıt görevlisi ve eğitmen olarak çalışıyordu. Binlerce saat meditasyon yapmıştı (ve TM mabedi için Güney Carolina'da uygun bir yer ararken uçak kazasında ölebilirdi). Jane, Jody'ye meditasyon sırasında gördüğü bütün o muhteşem şeyleri anlattığında Jody şaşkına döndü: "Tanrım, ben hiç *böyle* bir şey görmedim!"

Jane dışında hemen herkes için TM bomboş, aydınlık, havadar ve uyanıklık halinde bir dinginlikti. Onun içinse sinemaya gitmek gibiydi. Sanırım Jane için, Episkopal olduktan sonra Kutsal Komünyon da öyleydi. (Papa'nın ya da Piskopos Paul Moore Jr.'ın ya da Jill'le benim The Little Church Around the Corner'da evlenmemize izin vermeyen cadalozun İsa'ya, elindeki kutsal ekmek ve şarapla Jane kadar yakın olduklarından şüpheliyim.) Jane de, annesi ve tabii iyileşmeden önceki oğlu Mark gibi, halüsinasyonlar görürdü. (Ama onun Mark ve benim gibi kilit altına alınması gerekmedi.) TM ve Episkopalyancılık, onun görülerini sadece saygıdeğer ve korkudan uzak hale getirmekle kalmadı, onların kutsal ve eğlenceli olmasını da sağladı. (Onun gibi milyonlarca insan vardır, kilise ve konser salonlarında ya da güneşli günlerde park banklarında, pek uzaklarında olmayan bir atlıkarıncayla kendilerinden geçmiş milyonlarca insan.)

Silah arkadaşım merhum O'Hare, Pennsylvania'da Roma Katolik doğmuştu ama savaştan eve dinden şüphe eden biri olarak döndü. Piskopos Moore, daha önce de söylediğim gibi, savaşa dinden şüphe eden biri olarak gitmiş ve tam bir Trini-

teryen olarak dönmüştü. Bana Guadalcanal'da savaşırken yaşadığı bir görüsünü anlattı. Bu görüden yola çıkarak (zengin doğmuş olmasına ve zengin Anglosakson eğitimine, zevklerine ve arkadaşlarına rağmen) zenginlerin kaçtığı banliyölerdeki kilise bölgelerinde fakirlere yardım etmeye ve sosyal Darwin'cilerden (Yeni Muhafazakârlar, FBI, CIA, huysuz, kabız Cumhuriyetçiler ve diğerleri) iğrenerek konuşmaya başladı.

Kendimi herhangi bir savaştaki, herhangi bir ordunun savaş gazisiyle bir arkadaş gibi konuşmak zorunda hissetmek dışında, savaş yüzünden pek değişmedim. (Aslında böyle yapmak bana Robert Redfield'ın Kavim Toplumu'nun bir üyesi olmanın geçici tadını veriyor.) Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi'ndeki konuşmamı takip eden soru-cevap bölümünde, stratejik bombardımanın benim kişiliğim üzerindeki etkisi soruldu. Savaşın benim için hiçbir şeye değişmeyeceğim büyük bir macera olduğunu ve ben büyürken kişiliğimi oluşturan şeylerin büyük olasılıkla komşuların köpekleri olduğunu söyledim. (Bazıları iyiydi, bazıları kötüydü. Bazıları iyi görünüyordu ama kötüydü. Bazıları da kötü görünüyordu ama iyiydi.) Bu doğru.

İkinci karım başka bir Episkopaldir ve ilk karım gibi benim dinimin olmadığını ve bunun ruhsal bir sakatlık olduğunu düşünür. Kızımız Lily ve Jill dünyadaki en büyük Gotik kilisede (o kadar yoksul bir çevreydi ki Piskopos televizyonu için kablo hizmeti getiremiyordu) New York Piskoposu tarafından vaftiz edildiğinde ben törene katılmadım. (Burada benden nefret etmek için mantıklı bir neden varmış gibi görünüyor ama galiba esas neden sigara. O'Hare, cebinde bir paket sigara ve bir kutu kibritle gömülmüştü. Jill benim için bunu yapmaz ama yine de bilinmez. Önyargılı olmamak lazım.)

Beni bir yerlere oturtmaya çalışan yabancılara ruhsal açıdan bir felçli gibi görünmemek için bazen Üniteryen Üniversalist olduğumu söylüyorum (rahat bir nefes.) Böylece bu mezhep, bana kendinden biri olarak sahip çıkıyor. Beni, 1986 Haziran ayında, New York Rochester'da bir toplantıda konuşma yapmak üzere çağırarak onurlandırdılar. Ve ben başladım (tıpkı Rhode Island Üniversitesi'nin mezuniyet töreninde başladığını gibi):

"Memleketim Indianapolis'te, atalarımın önce Serbest Düşünür sonra da Üniteryen –ya da dinsel etiketler söz konusu olduğunda hiçbir şey olmadıkları yerde– Kin Hubbard adında bir gazete mizah yazarı vardı. Kin Hubbard, Indiana'da bir mezuniyet törenine katıldı. Mezun olan öğrencilere hitaben yapılan mezuniyet konuşması üzerine bir yorum yaptı. En önemli şeyleri en sona saklamak yerine dört yıla yaymanın daha iyi olacağını söyledi.

"Bu akşam sizleri o en önemli şeylerle şaşırtmak istemem. Hepinizin hem kitap okulundan, hem de o ünlü Amerikan Hayat Okulundan iyi bir eğitim aldığınızı biliyorum.

"Ben bile en önemli şeylerle hayatın çok geç döneminde karşılaşıyor gibiyim. Altmış üç yaşındayım ama daha iki ay önce benim, Indianalı atalarımın, çocuklarımın ve sanırım Mark Twain'in de manevi durumunu açıklayan ve doğrulayan bir alıntıyı, Mark Twain'in de çağdaşı olan Friedrich Wilhelm Nietzsche'in çalışmalarında buldum. Nietzsche Almanca olarak, tabii ki, sadece büyük bir inancı olan insanın gerçek bir şüpheci olabileceğini söylemiş.

"Bu yüzden bu gece Rochester'da gerçek inancı olan insanlar topluluğu var. Buna, pek çok Amerikalının, hayatı anlamsız bulduğu için iradesini ve sağduyusunu, şarlatanlara, şantajcılara ve karizmatik delilere teslim ettiği bir çağda sahipsiniz. Kötü vaizler para için ya da inançsız, korku dolu ruhların bu çoğulcu demokraside sahip oldukları küçük politik gücün karşılığı olarak onlara inanç verecek.

"Bu ülkede, dinin yeniden canlanması denen şeyin liderlerinin etik bildirilerini dinledim, Başkanımızınkiler de dahil, ve sadece iki katı emri anlayabildim. Birinci emir: "Düşünmeyi bırak." İkinci emir: "İtaat et." Bu iki emri sadece bu Dünyadaki hayatı geliştirmeye yönelik mantığından vazgeçmiş biri ya da temel eğitimdeki bir asker memnuniyetle kabul edebilir: "Düşünmeyi bırak" ve "İtaat et."

"İkinci Dünya Savaşı sırasında piyade eriydim ve Avrupa'da Almanlara karşı savaştım. Kan grubumla birlikte dinim de boynuma asılan madeni kimlikte yazılıydı. Ordu benim dinimin P olduğuna karar vermişti, "Protestan". Bu kimlikte dipnotlar

veya bibliyografya için yer yoktur. Geriye dönüp bakarsak, aslında Sarazenlerin S'sini yazmaları gerekirdi, çünkü tamamen aklı başından gitmiş ve bir tür Haçlı Seferine çıkmış Hıristiyanlara karşı savaşıyorduk. İlk Hıristiyan İmparator Constantinus'un askerleri gibi bayraklarında, üniformalarında ve bütün ölüm makinelerinde haçlar vardı. Ve doğal olarak kaybettiler, bu Hıristiyanlıkta bir geri çekiliş olarak kabul edilmeli.

"Peki, Hıristiyanları bu kadar kana susamış yapan nedir sizce?

"Şimdi size teorimden bahsedeceğim ve böyle ayakta gevezelik yapmayı bıraktıktan sonra sizlerinkini de duymaktan memnun olacağım. Bence asıl problem dilden kaynaklanıyor ve eğer gezici vaizler buna dikkat etselerdi sorun kolayca çözülebilirdi. Hıristiyan vaizler, dinleyicilerini birbirlerini ve komşularını sevmeleri için teşvik ederler. Sevgi sıradan ilişkilerde kullanılmayacak kadar güçlü bir kelime. Sevgi, Romeo ve Juliet için.

"Komşumu sevmeli miyim? Peki ben bugün karım ve çocuklarımla bile konuşmuyorken bunu nasıl yapacağım? Karım geçen gün iç dekorasyon konusunda yıkıcı bir kavganın ardından bana, "Seni artık sevmiyorum," dedi. Ve ben de ona dedim ki: "Peki bunda yeni olan ne?" O zaman beni gerçekten sevmiyordu, ki bu çok normal. Beni başka bir zaman sevecek – galiba, umuyorum. Belki.

"Eğer evliliği sona erdirmek, dönülmeyecek bir noktaya getirmek isteseydi. "Sana artık *saygı* duymuyorum," demesi gerekirdi. İşte... bu gerçekten son olurdu.

"Dinsel canlanma ve plutonyumun yanısıra pek çok gereksiz Amerikan felaketlerinden biri de artık birbirlerini sevmedikleri için boşanan insanlar. Bu, kül tablası dolu diye arabayı satmaya benziyor. Eşine artık *saygı duymuyorsan* – vites dağılmış, motor bloğunda da çatlak var demektir.

"İsa'nın Arami dilinde, "Birbirini *sayacaksın,*" dediğini düşünüyorum. Bu benim için, bize sadece Öbür dünyada değil, bu dünyada da yardım etmek istediğinin bir işareti olabilir. O, Hollywood'un sevgi için ne kadar gülünç yüksek standartlar koyacağını bilemezdi. Kaç kişi Paul Newman veya Meryl Streep'e benzer?

"Ve "sevgi" kelimesinin çağrıştırdığı duygu yelpazesine bir bakın. Komşunu sevmesen de en azından ondan hoşlanabilirsin. Hoşlanmasan da en azından ona aldırmazsın. Eğer ona aldırmıyorsan, o zaman ondan nefret etmen gerekir, değil mi? Bütün olasılıkları tükettin. Nefrete giden kısa bir yolculuk değil mi? Ve sevgiyle başlıyor. "Kor gibi sıcak"tan "buz gibi soğuk"a giden ve aralarında "alev gibi sıcak", "sıcak", "ılık", "orta", "oda sıcaklığı", "serin", "soğuk" ve "buz gibi" bulunan mantıklı bir yolculuk. Ve "sevgi" sözcüğünün çağrıştırdığı duygular: "Sevgi", ondan sonra, "beğenme", ondan sonra, "aldırışsızlık", ondan sonra da, "nefret".

"Hıristiyanlığın yönettiği dünyanın bu tarafında, nefretin neden bu kadar yaygın olduğuna benim getirdiğim açıklama bu. Sevmek için ellerinden gelenin en iyisini yapmalarının söylendiği insanlar var. Başaramıyorlar, pek çoğu. Ve sevgi bu kadar zorken nasıl başarısız olmasınlar? Bu insanların çoğu aynı zamanda sırıkla atlayanlar ve uçan trapezciler olarak da başarısızlar. Ve sevgide başarısız olunca, gün be gün, yıl be yıl, birbiri ardına dilin mantığı onları kaçınılmaz sonuca, yani nefrete getirir. Nefretin bir adım ilerisi, elbette hayali bir kendini savunma sonucu öldürmedir.

" "Birbirini sayacaksın." İşte burada akıl sağlığı yerinde olan herkesin gün be gün, yıl be yıl, birbiri ardına herkesin yararına yapabileceği bir şey var. "Saygı" kimi çok tehlikeli olabilen alternatifler yelpazesi sunmaz. Saygı bir ışık düğmesi gibidir. Ya açıktır ya kapalı. Ve birine artık saygı duymayı başaramadığımızda onu öldürecekmiş gibi hissetmeyiz. Tepkimiz sınırlanır. Onun kendisini pislik gibi hissetmesini isteriz sadece.

"Kıyamet savaşı ya da Üçüncü Dünya Savaşı'yla birinin kendisini pislikmiş gibi hissetmesini karşılaştırın.

"İşte, pek çok insanı canavarca öldürmüş olan Hıristiyanlığı, cinayetten uzaklaştırmak için benim planım: "Sevgi" kelimesini "saygı" kelimesiyle değiştirmek. Ve dediğim gibi, ben kendilerini haça bulamış insanlarla savaştım. Kesinlikle eğlenceli değillerdi.

"Yine de benim basit reformumun, benim hayat süremde ya da çocuklarımınkinde dikkate değer bir destek göreceğini

pek sanmıyorum. Sevgiden nefrete ve cinayete yapılan hızlı Hıristiyan yolculuğu, bizim ana eğlencemiz. Buna "Hıristiyanlık Yine Yenildi" diyebiliriz ve onun arka arkaya yenilişi üzerine çoğumuzun onu tekrar bulmak için eğitilmiş olması ne iyi.

"Amerika'da bu kovboy hikâyesidir. İyi kalpli, masum genç adam iyi niyetlerle kasabaya gelir. Belinde iki tane dolu Colt .44'lüğünün olması önemli değil. İstediği en son şey bir sorundur. Ama daha o bunun ayrımına varmadan, bu sevgi dolu adam, bir başkasıyla karşılaşır, karşısındaki o kadar sevilmeyecek biridir ki onu vurmaktan başka çaresi kalmaz. Hıristiyanlık Yine Yenilir.

"En eski Britanya versiyonları, Kral Arthur'ün Camelot'undaki Hıristiyan şövalyelerin maceralarıdır. Hermann Göring gibi her yerlerinde haçlar vardır. Zayıflara yardım etmek için atla kent dışına giderler, hayran olunacak bir Hıristiyan etkinliği. Kesinlikle bela peşinde değillerdir. Onların en son silahlarla süslenmiş demirden Noel ağaçları olmalarına bakmayın. Ve daha farkında bile olmadan, öyle sevilmeyecek şövalyelerle karşılaşırlar ki onları kasap dükkânındaki biftek parçaları gibi doğramaktan başka çareleri kalmaz. Hıristiyanlık Yine Yenilir. Aman ne eğlence! Ve John F. Kennedy kısa başkanlığının Camelot olarak adlandırılmasına izin verdiğinde, hükümetimizin Hıristiyanlığın yenilgileriyle bizi eğlendirebileceğini ima eden sözler söylediğine dikkatinizi çekmek istiyorum.

"Televizyonlarda ve gazetelerde ilgimizi çekmek için mücadele eden bir başka büyük şirket haline gelmiş olan şimdiki federal yönetimimiz popülaritesini nasıl korumaya çalışıyor? "Hiç kimse dostluğu bizden fazla isteyemez," "Hiç kimse bizden daha soğukkanlı olamaz," ve bunun gibi şeyler söyleyen arkadaş canlısı dürüst insanlarla başlayan aynı eski denenmiş ve gerçek hikâyeyle. Ve sonra, aniden, "bum!" Hıristiyanlık Yine Yenilir.

"Hıristiyanlığın kısa süre önce yenik düştüğü yer tesadüfen, Illinois'nin büyük Chicago'sundan daha az nüfusa sahip olan Libya'dır. Ve Kaddafi'nin bebeğini öldürdüğümüz için her

Hıristiyan üzüntü duymalı mıdır? Eh... bu konuda Jerry Falwell konuşsun, çünkü İncil'de cinayeti kabul edilebilir kılan bütün ayetleri bilir. Benim teorim kendisinin, Amerikan televizyonunu seyreden hiç kimsenin kesinlikle sevmeyeceği koyu derili bir Müslüman tarafından evlat edinilmesine izin vererek küçük kızın aslında intihar ettiğidir.

"Belki CIA çocuğun bundan yarar sağlamadan önce çok zor bir durumda olup olmadığını araştırmalı.

"Ama konudan ayrılıyorum.

"Hayatın ne olduğu hakkında, geniş bir çevre tarafından kabul edilen açıklamalara şüpheyle yaklaşmaya cesaret edebilecek kadar derin bir inanca sahip, kendilerine Üniteryen Üniversalistler diyen bir topluluk karşısında konuşmak üzere Rochester'a kadar geldim. Bu yüzden, elbette oldukça küçük sayılabilecek bir mezhebin şimdiki durumu için bir fikrim var.

"Sayı, güç, etki ve manevi olarak genel nüfusla aranızdaki ayrımlar nedeniyle sizin İmparatorluk Roma'sındaki yeraltı mezarlıklarında bulunan ilk Hıristiyanlara benzediğinizi söyleyeceğim. Ama yaşadığınız zorlukların aynı olmadığını ve tehlike içinde bulunmadığınızı hemen söylemek istiyorum. Güçler dengesindeki hiç kimse, Mantık Çağı çocuklarının beş para etmediklerini düşünmez. Maruz kalacağınız davranış en fazla budur. Bu kesinlikle baş aşağı çarmıha gerilmekten ya da Circus Maximus'ta etobur hayvanlara yem olmaktan iyidir.

"Siz de ilk Hıristiyanlar gibi hiç gelmeyecek olan barış, bolluk ve adalet çağının özlemini çekiyorsunuz. Onlar İsa'nın bunu getireceğine inanıyorlardı. Siz insanların kendi çabalarıyla böyle bir çağı yaratabileceklerini düşünüyorsunuz.

"Öldürmenin başat eğlence olduğu bir zamanda yaşamak konusunda, daha önce de söylediğim gibi, onlara benziyorsunuz. Amerikan Pediatristler Akademisi'ne göre, Amerikan çocukları, liseden mezun olmadan önce televizyonda ortalama 18.000 saat cinayet izlemektedir. Bu çocuk, Hıristiyanlığın tabancalar, tüfekler, av tüfekleri ve makineli tüfeklerle yenildiğini görüyor. Hıristiyanlığın giyotinler, darağaçları, elektrikli sandalyeler ve gaz odalarıyla yenildiğini görüyor. Bu genç, Hıristiyanlığın, savaş uçakları, bombardıman uçakları,

tanklar, savaş gemileri ve denizaltılarla – ufak baltalarla, sopalarla, zincir testerelerle ve kasap bıçaklarıyla yenildiğini görüyor. Ve daha sonra bu kız ya da erkek çocuğun, aralarında Federal Hükümetin de bulunduğu böyle gösteriler yapan kurumlara minnettar olması bekleniyor.

"Modern şirketler kadar zengin ve ünlü olan Romalılar da böyle gösteriler düzenlerlerdi, bu yüzden değişen tek şeyin sponsorlar olduğu söylenebilir.

"Sizler de, ilk Hıristiyanlar gibi, batıl itikatlarla ve safsatalarla yönetilen bir toplumun parçasısınız. Ama Roma İmparatorluğu döneminde gezegenin büyüklüğü, evrendeki yeri, diğer canlıların doğaları, hayatın olası kökenleri, hastalıkların nedenleri ve tedavileri, kimya, fizik, biyoloji, vesaire vesaireye ilişkin her şey de saçma sapandı. İlk Hıristiyanlar da herkes gibi safsatalarla doluydu. Bugün durum böyle değil. Ve Tanrım, daha önce hiç, her şeyi fazlasıyla yaratmak ve her tür felaketi modernize etmek için bu kadar çok bilgi ve teknolojiye sahip olmuş muyduk.

"O zaman, bugünlerde bu ve bunun gibi topluluklardaki asıl dürtülerin, binlerce yıl öncenin safsataları ve zalim eğlenceleri yönünde olması, yani İsa Mesih tarafından öğretilen güzelliğin, iyi hayatın ve Hıristiyanlığın antitezi olan savaş olması ne kadar trajik.

"Safsatayı duyar duymaz anlayan insanların, yani Üniteryen Üniversalistlerin, yeraltı mezarlarındaki ilk Hıristiyanlara benzediklerini söylerken safsataların bir gün Hıristiyanlığın bugün olduğu kadar yaygın olacağını mı ima ediyorum? Şey... Hıristiyanlık örneği pek cesaret verici değil aslında, çünkü o yoksul insanın, bir hizmetkârın, bir kölenin, bir kadının, bir çocuğun dininden başka bir şey değildi ve eğer Dağdaki Vaaz ciddiye alınmaktan vazgeçilmeseydi ve gurur, zenginlik ve vahşetle güçlerini birleştirmeseydi öyle de kalacaktı. Sizin bunu yapmak istediğinizi, dünya tarihinde daha büyük bir rol oynayabilmek için inandığınız her şeyden vazgeçmek isteyebileceğinizi sanmıyorum.

"Bir logoya ihtiyacınız olacaktır –önce tişörtleriniz ve bayraklarınız için, daha sonra da belki tank ve uçaklarınızına, belki

de barışçı füzelerinize çizmek için. Eğer gerçekten bir logo istiyorsanız size önerim üzerine çizgi atılmış bir salamdan oluşan daire olabilir, uluslararası işaret dilindeki anlamı: "Saçmalığa Hayır."

"Ama daha sonra büyük ve hevesli taraftarlar yaratmak için, hatta bunların kudurmuş fanatikler olmaları için bu sembolü tanımamanız gerekebilir – elbette bunu belirtmeden. Ve sonra da, şimdi kesinlikle sahip olmadığınız pek çok duygusal saçmalık yaratmanız gerekebilir – Tanrının ne istediği ve ne istemediği, neyi sevdiği, neden nefret ettiği, kahvaltıda ne yediğiyle ilgili. Tanrının resmini ne kadar tam bir araya getirebilirseniz, o kadar iyi.

"Yaptığınız resim ne kadar vahşi olursa o kadar iyi. Bunu bir uzman olarak söylüyorum, eski bir reklam ve tanıtım elemanı olarak. Başkan ve ben General Electric'in aynı departmanından geliyoruz. Ve işte o Beyaz Saray'da ve ben de Rochester'da tanınmamış bir mezhebe konuşma yapıyorum. Ama bu, başka bir hikâye. Değinmek istediğim nokta, eğer bir kitle hareketi olarak başarılı olmak istiyorsanız, bunu ya televizyonlarda ve video kasetlerde yapacaksınız ya da hiçbir yerde. Ve yaratacağınız Tanrı *Miami Vice*'a, Clint Eastwood'a ve Sylvester Stallone'ye karşı olacak. Stallone, Vietnam Savaşı sırasında şans eseri İsviçre'de kızlara jimnastik dersi veriyordu. Onun o yaltaklanan gözlerine bakın ve sosyalist kara derili yabancıları ve pislikleri öldürmeye başlamadan önce onları ne kadar çok sevmeye çalıştığını anlayın.

"Ve On Emirden, televizyon havarilerinin yaptığı gibi uzak durun. Bunlarda bubi tuzağı vardır, çünkü tam ortalarında, eğer ciddiye alınacak olursa, modern dini gösteri işi gibi sakatlayacak bir emir vardır: "Öldürmeyeceksin."

"Dinlediğiniz için teşekkür ederim." (Son)

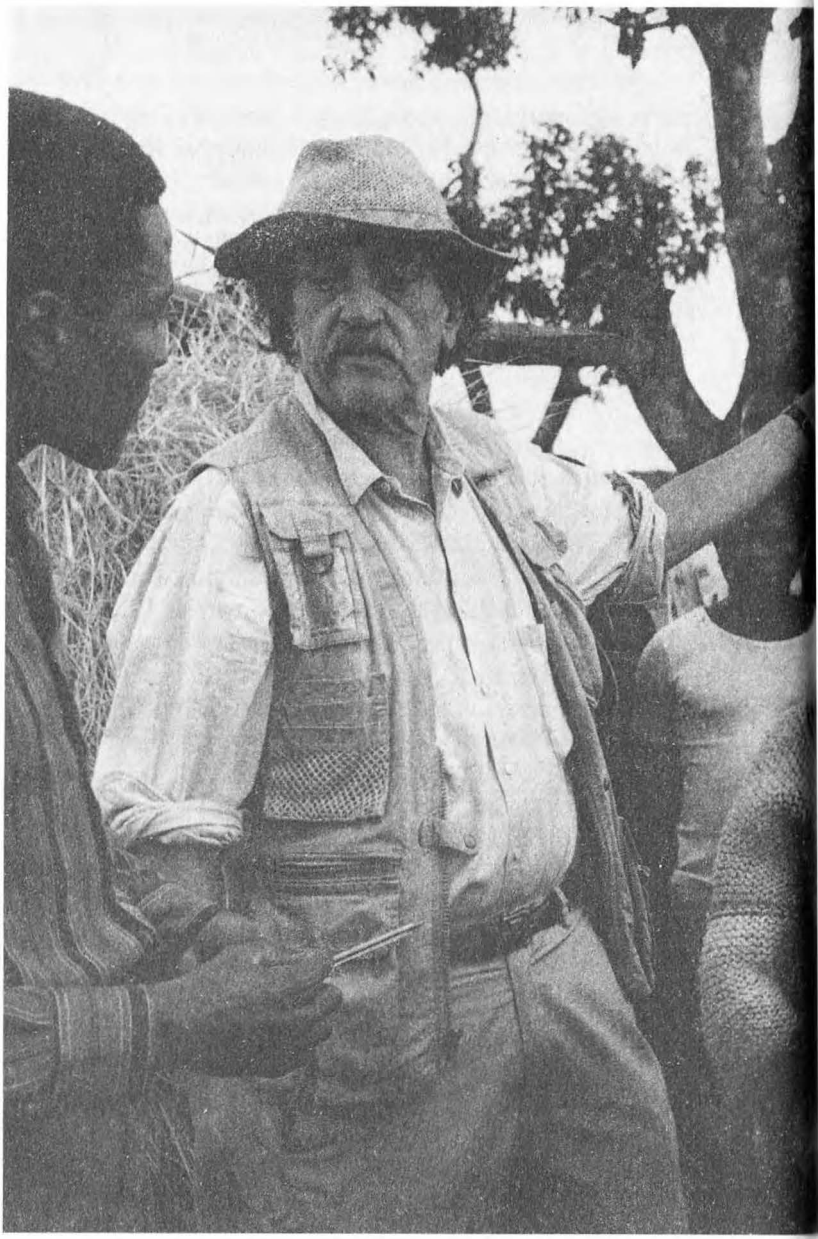
Aslında daha çok koroya konuşuyordum. Benim Serbestdüşünürlüğümün daha geleneksel dini mekânlarda daha az yutulur olduğu kanıtlanmıştı. Böylece 1990 Ekim ayında Kentucky, Lexington'da bulunan Transylvania Üniversitesi'ndeki konuşmamdan sonra şapelin rahibi muhterem Paul H. Jones, ortak bir dostumuza, bir bölümünü izniyle aktaracağım sı-

kıntılı mektubu yazdı. "*Hokus Pokus*'u okuduktan sonra neden o kadar ıstırap duydum?" diye soruyor. "Karakterler, durumlar ve eğitim sistemi aracılığıyla portresini çizdiği insanlığı sevmiyor muyum? Dünya parçalanıyor. Bu, hayatı yeterince yansıtıyor mu? Ben bu dünyanın neresindeyim? Kendimi nasıl tanımlarım? Neden bundan hoşlanmıyorum?"

Şöyle devam ediyor: "Vonnegut'a dini inancını sormak istiyorum. Bahsettiği kurtarıcı kimdir? Olmalı mı? Öyle mi tasarlandılar? Ona çok mu yükleniyor veya çok mu soru soruyorum? Kasten İsa'dan bahsediyor ve dini imajları çağrıştırıyor. Neden böyle yapıyor?"

Ona verdiğim cevap, Ekler bölümünde en sondan bir önce.

(Benim pasifistliğime gelince, aslında kararsızlıktan başka bir şey değil. Kendime Amerikan tarihinde yerine en çok geçmek istediğim kişinin kim olduğunu sorduğumda, bilinçaltım Joshua L. Chamberlain'i aday gösterdiği zaman karşı çıkamıyorum. İç Savaş sırasında 20nci Maine Gönüllülerinin başındaki Albay Chamberlain, önce tepeden aşağı, sonra da yukarı, savaşın yönünü Gettysburg'daki Kuzey birliklerinin lehine çeviren süngü hücumunu emretmişti.)

© Hope Rosenberg, fotoğrafçının ve CARE'in izniyle kullanılmıştır.

XVII

" "Mozambik'teki iyi adamlar ve kötü adamlar kimler?" diye sordum.

"Güney Afrika Johannesburg'dan, Afrika'nın doğu kıyısında bulunan eski Portekiz kolonisi Mozambik'in daha önce hiç görmediğim başkenti Maputo'ya giden bir jetin koltuğuna bağlanmıştım. Hakkında bütün bildiklerim California kadar güzel ve yaşanabilir bir yer olduğu, Afrika uluslarının arasında en uzun kıyı şeridine sahip olduğu, birkaç güzel limanının bulunduğu, az nüfuslu olduğu, yılda yeterince yağış aldığı ve kulağa Cennet Bahçesi gibi geldiğiydi – ama aslında, insan eliyle yaratılmış bir cehennemdi."

1990'ların başında, sözde Komünist Blok ülkeleri artık kendilerine düşen, herkes aydınlanacak mitinin sonunu getiremedikleri için, iyi ve kötü toplumlar arasında ümitsiz bir mücadele sürerken *Parade* için yazdığım yazı böyle başlıyordu. (Renkleri mavi-beyaz olan Shortridge Lisesinde okurken, renkleri yeşil-beyaz olan Arsenal Tech'den nefret ederdik. Bir seferinde Shortridge-Tech arasındaki bir futbol maçından, üzerimde Shortridge renklerini taşıyan formayla eve dönerken bir grup aşağılık Tech'li tarafından saldırıya uğradım. Tıpkı yıllar sonra Benny Goodman'a dediğim gibi: "Ben de bir zamanlar klarnet çalardım.")

"İyilerle kötüleri sorduğum kişi, Mozambik uzmanlarından John Yale adlı beyaz bir Amerikalı erkekti," diye devam ediyor *Parade* yazım. "O, ülkenin bir milyondan fazla umarsız mültecisine gıda, giyim ve diğer gerekli malzeme yardımı yapan Amerikan muhafazakâr Hıristiyan yardım kuruluşu World Vision çalışanıydı. Ülke nüfusu sadece 15 milyondu – günümüzde Mexico City'nin nüfusundan daha az. Mülteciler ken-

dilerine Portekizce Mozambik Ulusal Direnişi ya da kısaca RENAMO diyen diğer Mozambikliler tarafından kendi küçük çiftliklerinden sürülmüşlerdi; evleri, okulları ve hastaneleri yakılmıştı."

(Bizim Yeni Muhafazakârlarımız, RENAMO'nun kolay lokma olduğunu düşündüler. Bunu, bu yazı yayınlandıktan sonra bazılarından duydum, mektupları da bana bir zamanlar Dean Martin'in Frank Sinatra'yı sunuşunu hatırlattı; Sinatra'nın mafyanın yaptığı bütün *iyi* şeyleri anlatacağını söylemişti.)

"John Yale, görevinin iç savaşta taraf tutmak değil, kim ne derse desin insanlara yardım etmek olduğunu söyledi. Ama RENAMO hakkında sarfettiği dikkatli ve tarafsız sözlerinden, beyaz Güney Afrikalılar ve Rodezyalılar tarafından eğitilip silahlandırıldığı 1976 yılından bu yana tecavüz eden, öldüren, yağmalayan RENAMO'nun insanlardan oluştuğunu düşünmemek gerektiğini çıkardım. İyi ya da kötü yanlarından söz edilemeyecek kolera ya da hıyarcıklı vebadan farksız korkunç bir günlük hayatın parçası olan RENAMO, silahlı kuvvetler çok yoksul olduğu ve geniş bir bölgeye yayılamadığı için kontrolden çıkmış, tedavi edilemez bir hastalık haline gelmişti.

"Aslında her dilde bu gezgin kalpsiz vur-kaç soyguncular, sakatlık ya da ölümcül hastalık haline gelmiş, kendilerinden başka hiçbir şey düşünmeyen bu mantıkdışı gruplar için kullanılan çok eski bir kelime vardır. Bu, *bandit* yani hayduttur. Portekizcede *bandidos*'dur ki kısa sürede bunun Maputo'da ve başka yerlerde RENAMO ile aynı anlama geldiğini öğrenecektim.

" "Sakatlık veya ölümcül hastalık" mı dedim? Dışişleri Bakanlığımız resmen karşı olunmayan RENAMO'nun, 1987 yılından bu yana sadece Mozambik'te 100.000'den fazla insan öldürdüğünü tahmin ediyor – çalılıklara doğru sürülüp açlıktan ölen beş yaşın altındaki en az 8.000 çocuk dahil. Hükümetimiz geçmişte RENAMO'yu gizlice desteklemiş olabilir çünkü Mozambik Marksist'ti ve Güney Afrika bunu arsızca ve alenen destekliyordu. Ama artık değil. Ama *bandido*ların sayısı o kadar az ve iyi bir nedenden dolayı da onlardan o kadar çok nefret

ediliyor ki ülkeyi ele geçirmeyi düşünemezler. Herkes –Birleşik Devletler, Sovyetler Birliği, Uluslararası Kızılhaç, CARE ve World Vision'dan John Yale de dahil herkes– ne Marksist ne de kapitalist, neredeyse çıplak ve tamamen acınacak durumdaki mültecilerin acılarını dindirmek için ellerinden geleni yapıyor. Hatta ben oraya gittiğimde, Marksizmin uygulama yöntemleri üzerine fikir ileri sürebilecek kadar eğitim görmüş, bir elin parmağını geçmeyecek kadar az Mozambikli Sosyalist, idealizm uygulamalarından en az Moskova'daki, Varşova'daki veya Doğu Berlin'dekiler kadar bıkmıştı.

"Bir süre sonra jetten indim ve daha önce kuzeybatı Kanada'da arazi pilotu olan zayıf, uzun çeneli Jim Friesen adlı gencin uçurduğu sekiz kişilik, ikiz motorlu Cessna'ya bindim. Jim aşağıyı kolaylıkla görebilmemiz için bile alçaktan uçamıyordu çünkü *bandido*lar açık arazide her yerde olabilirlerdi. Motorlara, uçaklara, kamyonlara, arabalara, halkın hayatını daha az cehenneme çevirebileceklerine inandıkları her şeye ateş ediyorlardı. Kiralık Cessna'mız bir lüks değildi. Şarttı çünkü altımızdaki bütün yollar *bandido*ların pusuları ve mayınlarıyla ölüm tuzağından farksızdı."

(Gitmeden önce biri bana öldürülmekten korkmuyor musun diye sordu, şöyle karşılık verdim: "Mozambik'e gidiyorum, Güney Bronx'a değil.")

"Bütün yolları kesilmiş, kırsal alanda yaşayan bütün insanları kent ve kasabalara doldurulmuş, çiftlikleri terk edilmiş, bir araya toplanmış ve savunmasız nüfusu havadan beslenip giydirilmek zorunda olan bir California düşünün. Mozambik'e hoş geldiniz.

"9 Ekim'den 13 Ekim'e kadar Wall Street'te küçük bir düşüş yaşanırken, Jim Friesen beni ve ABD'de medya ile bağları olan birkaç kişiyi –*The New York Times, The Washington Post, Newsweek* ve CNN'den muhabirler de dahil– izole edilmiş ve etrafı sarılmış bir mülteci merkezinden diğerine uçurdu. Gördüklerimiz her yetişkin Amerikalının ister özgürleştirilen Nazi ölüm kamplarında, Biafra'da, Sudan'da ya da nerede isterseniz orada çekilmiş fotoğraflarda gördüğünden farksızdı. Ben bu kadar aç insanı daha önce bir arada görmüştüm – kı-

demli er olduğum İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Almanya'da ve sonra yine Nijerya iç savaşının Biafra tarafında."

(Romanım *Bluebeard*'de İkinci Dünya Savaşı'nda mültecilerle dolu bir vadiyi anlattım. O vadi hayali değildi. Gerçekti. O'Hare ve ben oradaydık.)

"Mozambik'te buna benzer pek çok şey gördük, gözleri tabak gibi kocaman, açlık sınırında hissizleşmiş çocuklar, göğüsleri kuş kafesi gibi yetişkinler. Ama benim için yine de yeni bir görüntü vardı: Kulakları, burunları veya keskin aletlerle nereleri kesilebilecekse oraları özellikle kesilip sakatlanmış insanlar."

(Onlarla ilgili şeyleri sadece duymadım. Onları gördüm ve bir çevirmen aracılığıyla konuştum onlarla. Onlar bize getirilmediler. Onlar sadece yüzlerdi, onlardan geriye ne kaldıysa, kısa zaman sonra kalori ihtiyacından ölecek olan büyük bir insan kalabalığının içindeydiler.)

"Bu korkunç yolculuğu John Yale'inkinden daha büyük ve eski bir yardım kuruluşu olan CARE'in davetiyle yapıyorduk. CARE bizim, sıradan Amerikalılara uzaklardaki Mozambik'te katkıda bulunabilecekleri yardım kuruluşlarının neler yaptığını ve özellikle insan eliyle yaratılan acıyı anlatmamızı umuyordu."

(CARE elbette İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yıkıntıları arasında açlık çeken insanlara yiyecek sağlayarak hayata geçti. O zamandan bu yana, ihtiyaç içindeki Üçüncü Dünya insanlarına yardım ediyor ama New York City'deki merkezinden bir yönetici bana Rus İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra CARE'in tekrar Avrupa'nın belirli bölgelerine gizli bataryalar, traktör lastikleri ve benzeri şeyler için dönmesi gerekebileceğini söyledi. Mozambik'teki çiftlik makinelerinin temel ekipmanı dünyanın en kötü hava kirliliği yaratıcısıydı çünkü çiftçiler bunları yakarak arazileri temizlemişlerdi. RENAMO'ya onların bunu yapmasını engellediği için teşekkür edilmeli belki.)

"CARE'in Mozambik müdürü, epeydir memleketi Illinois, New Athens'ı görmeyen kırk üç yaşındaki David P. Neff de bizimle birlikteydi. Kamerun'daki Barış Gücü'nde bulunmuş,

sonra CARE'de çalışmaya başlamıştı; nakliye, muhasebe, yardım malzemelerini en çok ihtiyaç duyulan yere –zamanında, bozulmadan ve çalınmadan– bu yardımları yapanların gönderdiği adrese, Liberya'ya, Gazze Şeridine, Filipinler'e, Somali'ye ve sonra da Sierra Leone'ye ulaştırmak gibi zor yönetsel işlere bakıyordu. Ve şimdi de Mozambik. Onun düşmanı RENAMO değildi. Yetersizlikti."

(Dave ve ailesi daha sonra Varşova veya Leningrad'a taşınıp oranın dilini ve geleneklerini mi öğrenecekler?)

"Dave'in anlatmak zorunda kaldığı açlık hikâyelerini tekrarlamayacağım. Dediğim gibi Auschwitz'in eski fotoğraflarındaki insanları kahverengi ve siyahın tüm tonlarına boyayın, onun orada her gün gördüğünü görürsünüz. Onun yerine, timsah kaynayan Zambezi nehrinin ağzındaki Marromeu kasabasında bulunan bir mülteci merkezinin üzerinden geçerken anlattığı şeyi aktaracağım size. İnsanların küçük bahçelerinde yiyecek bir şeyler yetiştirmeye çalıştıkları arazide olduklarından ve bazı Amerikalıların hâlâ "Özgürlük Savaşçıları" dediği vurkaççılardan kaçmak üzere çalıların arasında olmadıklarından emin olmak için yere inmeden önce kasabanın üzerinden uçtuk. Dave, RENAMO'yu mayın, kurşun ve roket-atarlarla beslemenin çok ucuz olduğunu, onların Güney Afrika, CIA veya herhangi birine ihtiyaç duymadıklarını söyledi. Masrafın yılda düşük bütçeli yıldızsız bir Hollywood filminin ya da iyi bir Broadway müzikalinin maliyeti kadar, yani 4 milyon dolar civarında olduğunu tahmin ediyordu. Mozambik dışındaki birkaç zenginden ya da hatta bir milyarderden gelen miktardı bu.

"Dave ayrıca eğer *bandido*lar başkent Maputo'yu ele geçirirlerse, ki kentin civarında olduklarından bu büyük bir ihtimal, onların etraflarına şaşkın şaşkın bakıp, "Ee, şimdi ne yapıyoruz?" diyeceklerini ekledi. Ulaşımdan bütün anladıkları hareket etmeye cesaret eden her şeye ateş etmek çünkü. Hastaneler ve okullarla ilgili bildikleri tek şey onları nasıl yakacakları ve nasıl havaya uçuracakları.

"Marromeu civarında ve Marromeu'da yaşayan aç, korkmuş, her şeyden mahrum çiftçiler açık arazidelerdi. Karl Marx'ı hiç duymamışlardı, hatta Johannesburg'u, Moskova'yı ve New

York'u da. Jim uçağımızı kısa, sert piste indirdi. Bir tarafta birkaç gün önce çakılmış DC-3'ten kalanlar duruyordu. On beş dakika önce aşağıda gördüğümüz yüz civarındaki vahşi file bakıyorduk.

"Dave ve Jim uçağı iyi tanıyorlardı. Adı "Küçük Annie"ydi. Yıllardır her gün mültecilere malzeme taşıyordu. Ama şimdi iniş takımları bozulmaya yüz tutmuş, gövdesi eskimişti. Dave Neff'den daha yaşlıydı. Son DC-3, 1946'da, CARE Avrupa'nın yıkıntılarına yiyecek paketleri gönderirken yapılmıştı ve o zamanlar Mozambik'in siyah insanlarının önünde Portekiz yönetimi altında kölelikle geçecek otuz yılları daha vardı.

"İndikten sonra gördüğümüz ilk Mozambiklilerin arasında muhtemelen Küçük Annie'nin getirdiği tişörtleri giyen iki zayıf adam vardı. Tişörtlerden birinin üzerinde Birleşik Devletler yat kulüplerinin bayrakları vardı. Diğeri, giyen kişinin özel hayatında yumuşak huylu bir Clark Kent olduğunu ama şimdi karşımızda Süpermen olarak durduğunu belirten bir üçgen içindeki S ile süslenmişti."

(*Parade* için yazdığım yazı burada bitiyor. *The New York Times*'ın başmakalenin karşısındaki sayfası için bir tane daha yazmıştım ama onu şimdi bulamıyorum, zaten ne olacak ki. Hatırladığım kadarıyla, o yazıda Mozambik'in siyah insanlarının, onların, motorlu araç kullanmalarına bile izin vermeyen Portekizli efendilerini, bizim Vietnam'dan atıldığımız sırada başlarından attıklarını yazmıştım. İşte bir ulus olarak bu kadar gençtiler. Ve ilk yapmak istediklerinden biri de okuyup yazmayı öğrenmekti, ve biraz da matematik. RENAMO onların bunu yapmasını engellemek için hâlâ elinden geleni yapıyor – hâlâ, ve nereden geldiğini Tanrının bildiği bir-sanat-eseri-olan silahlar ve iletişim ekipmanıyla. Portekizliler o zaman buradan gitmeden önce artık kullanmayacakları ofis binalarının, hastanelerin, otellerin ve benzeri yerlerin tuvaletlerindeki kanalizasyon borularına çimento dökmüşlerdi.)

Kitabım *Palm Sunday*'de Nijerya iç savaşında Biafra cephesinden döndükten sonra yazdığım bir makaleye yer verdim. Biafralılar (asi İbolar) o kadar büyük bir başarıyla abluka altına alınmışlardı ki çocuklarının hepsi kızıl saçlıydı ve rektumları

ters dönmüş, radyatör hortumu gibi sallanıyordu, protein eksikliği sağ olsun. Kendi ülkeme döndüğümde (ailem Vermont'ta kayak yapıyordu) Manhattan'da eski Royalton Hotel'de kendime bir oda tuttum ve köpek gibi uluyarak ağladım. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hiç böyle bir şey yapmamıştım. Mozambik'ten döndükten sonra bir damla gözyaşı bile dökmedim. En son, ilk karım (ben Biafra'dayken kayak yapan) Jane öldüğünde ağlamıştım (ve bunu sessizce yaptım, köpek gibi ulumadım. Doktor oğlumuz Mark, onun ölümünden sonra, Jane'i bir kanserli olarak bu kadar uzun süre yaşatan korkunç tedavileri kendisinin kabul edemeyeceğini söylemişti.)

Mozambik'le ilgili kuru-gözlü yazımı yazarken, Shortridge Lisesi'nden Herb Harrington adındaki büyük mucit ve makine mühendisi bir arkadaşımla karşılaştım. Biafra'dan sonra bana bir şeyler olduğunu, Mozambik'in beni entelektüel olarak etkilediğini ama duygusal olarak etkilemediğini itiraf ettim. Herb'e mülteci kampına ulaşamadan çalılıklarda kalan, benim değerli Lily'm yaşındaki küçük kızların ölüme sürüklendiklerini gördüğümü ama hiçbir şey hissetmediğimi söyledim. Bana olan şeyin Çin sahil şeridi boyunca radyo istasyonları kuran küçük bir ekiple birlikteyken İkinci Dünya Savaşı'nda kendi başına da geldiğini söyledi. Açlıktan ölen vagonlar dolusu Çinli, onun için olağan bir manzara haline gelmişti ve kısa bir süre sonra (bir haftadan daha kısa) artık buna dikkat bile etmediğini söyledi.

(Bu bölümün başındaki fotoğrafta ben Mozambik'te, Ralph Lauren tasarımı olabilecek bir giysiyle güçlü Hıristiyanlığı simgeliyorum. Memleketin asıl yerlileri, ben ortaya çıkıncaya kadar kör olmaları mı yoksa tuvalete mi gitmeleri gerektiğini bilmiyorlardı. Ve ben her şeyi hallettim.)

XVIII

Ed Wynn'ın, evinde yangın çıkan (ateşi söndürmek için üzerine su döken ve bunun fayda etmediği) kadınla ilgili şakası dünyadaki en komik *temiz* şakadır. Dünyadaki en komik pis şakayı ise, birkaç yıl önce seksenlerinin sonunda ölen Moskova'daki çevirmenim Rita Rait anlatmıştı. (Rita, bir dil dahisi ve Robert Burns bilimcisiydi; J.D. Salinger'ı, Sinclair Lewis'i, John Steinbeck'i ve beni İngilizceden, Franz Kafka'yı Almancadan kendi diline çevirirdi falan filan. Jill ve ben onunla birlikte, tamamı Fransızca olan dokümanlar üzerinde araştırma yaptığı Paris'te bir süre görüşmüştük.) İkinci Dünya Savaşı sırasında kuzeybatı Rusya'da (buzlu Barents Denizi'ndeki) Murmansk'a, Alman uçaklarının ve denizaltılarının sürekli saldırısı altında, yiyecek ve cephane getiren Amerikan ve İngiliz şileplerindeki gemicilerin çevirmeniydi. Birkaç İngiliz aksanını hatasız konuşabilir ve bu hikâyeyi bize Cockney aksanıyla anlatabilirdi.

Dünyanın en komik pis şakasının (Rita'nın Cockney aksanı olmadan) ana hatları şöyledir: Egzantrik bir İngiliz milyoneri ölür ve en parlak mizahi şiire büyük bir miras bırakır. Vasiyetinde mizahi şiirlerin aynı zamanda en müstehcenleri de olmaya yatkın olduklarını bu yüzden kaba dilin (hatta en kabasının) yarışmaya girişte elenmemesi gerektiğini belirtir. Böylece yüksek tabakadan (ama burnu büyük olmayan) bir jüri oluşturulur ve jüriye mizahi şiirler yağar. İnsanlar (İngiliz oldukları için) başka bir şeyden konuşmuyorlardır. Jüri üyeleri en sonunda yarışmayı Doğu Anglia'daki bir ev kadınının kazandığını açıklarlar. Karara fikirbirliği içinde neşeyle varmışlardır. Kazanan kesinlikle dünyadaki en komik mizahi şiirdir ama o kadar müstehcendir ki hiçbir şekilde ulu orta söylenemez.

Bu mükemmel hikâyenin vasiyetteki yerini duyan herkes gibi, bütün ülke de meraktan kudurur. Jüri hem kazanan şiirin vereceği zevkten hem de uygar dünyanın bu şiirin ahlaksızlığına dayanamayacağından emindir. Bu yüzden herkes yazarın, aniden zengin ve ünlü olan o ev hanımının peşine takılır. (Bir İngiliz denizciden duyduğu bu hikâyeyi anlatırken Rita, kendisine bu yarışmayı kazandıran ahlaksız düşüncelerle dolu olduğu için hem ukala hem de kendini beğenmiş ev hanımı oldu.) Ev hanımı da yarışmaya katıldığı şiirin zekâ ürünü olsa da yakışıksız olduğunu, bu yüzden hem kendisinin hem de jürinin bu beş mısrayı mezarlarına taşımaktan başka çarelerinin olmadığına karar verir. Savaş çalışmaları bu ev hanımı yüzünden kesintiye uğrayan Winston Churchill, her nasılsa onu, BBC'ye gidip adaba aykırı her sözcük için "bip" hecesini kullanarak şiirini okuması için ikna eder.

Ve o da öyle yapar.

Adaba aykırı sözcükler çıkarıldıktan sonra yayınlanan şiir aşağıdaki gibidir:

Bip, bip, bip, bip bip, bip, bip, *bip,*
Bip, bip, bip, bip bip, bip, bip, bip, *bip!*
Bip, bip, bip, bip *bip,*
Bip, bip, bip, bip *bip!*
Bip, bip, bip, bip *şaaptığım şeftali.*

(Rus olan ama atalarının arasında İskoçlar da bulunduğu için soyadı Rusça olmayan) Rita bize bu hikâyeyi anlattı ve bütün tatlılığıyla cıvıldadı, "İngilizce benim dilim değil, ne kadar edepsiz olursa olsun canım ne isterse onu söylerim. İşte özgürlük! İşte eğlence!"

Çevirmenler de yazarlarla aynı yüzdeyi almalı. Bunu çevirmenin daha fazla kazanmasını sağlamak için benim kazancımdan kesilmesini önererek bazı yabancı yayımcılarıma söyledim. Aslında onlara, dünyanın düz olduğunu ve bunu kanıtlayabileceğimi söyleseydim de olurdu. 1983 Kasım ayında Columbia Üniversitesi'nde bir çevirmenler toplantısında şunları söyledim:

"Beni, İngilizce dışında başka bir dilde yayınlayan ilk ulus Batı Almanya'ydı, ilk kitabım *Otomatik Piyano*'yu (Scribner's, 1952) 1964'te *Das Höllische System* adı altında yayımladı. Çevirmen Wulf H. Bergner, Amerikan İngilizcesine o kadar aşinaydı ki bana şu ya da buyla ne demek istediğimi hiç sormadı. Böyle söyleyerek onunla dalga geçmiyorum. Gerçekten de durum buydu. Bana onun kininiyi bir çeviri olduğu söylendi. Almanca konusunda eksik de olsa biraz bilgim olmasına rağmen bu konuda başkalarının söylediklerine güveniyorum. Bazı nedenlerden dolayı kendimi İngilizcede bile okumaya dayanamıyorum. Bu ilkel nevroza bir isim vermek gerekirse şöyle diyebiliriz: Sürekli utanç.

"Kitabın bir sonraki çevirmeni olan İtalya Cenova'dan Roberta Rambelli, daha eğlenceliydi. Bana bir çevirmenden aldığım ilk mektubu o yolladı. Eğlenceli iki sorusunu hâlâ hatırlarım. "Otomobilin arkasındaki açılır kapanır koltuk nedir? Dönme-dolap nedir?" Pek az Amerikalının bildiği şeyi ona anlatmaktan memnuniyet duydum: Dönme-dolap iç savaşımız sırasında Cumhuriyetçilerin büyük ordusunda tank gözcülerini ağaç tepelerinin üzerine yükseltmek için icat edilmiş bir aygıttır.

"Başka bir roman yazmam için yedi yıl geçmesi gerekti. Bunun nedeni manevi zorluklar değildi. Ekonomik zorluklardı. Bir yazara kitap yazarken aile geçindirmek pahalıya patlar. Yedi yıl boyunca hiç param yoktu.

"İkinci kitap *The Sirens of Titan*'dı (Dell, 1959) ve kitabı alan ilk yabancılar Fransızlardı. Çevirmenleri Monique Theis'in bana soracak hiçbir sorusu yoktu. Amerikan İngilizcesiyle ilgili yanlış anlamalarının çok komik olduğu söylendi bana. Ve sonra eski dostum Roberta Rambelli, beni İtalyanlara kendisinin anlatacağını ve soracağı elli üç sorusunun olduğunu söyledi – şu neydi, bu neydi? O zamana kadar ona âşık olmuştum bile ve onun da bana âşık olduğunu ima etmeye cesaret ediyorum.

"Bundan kısa bir süre sonra, sadece yazar değil, aynı zamanda bir pediatrist de olacak olan oğlum Mark, Cape Cod'da deniz kabuklularından kazandığı parayla Avrupa'ya gitti. Ona

Cenova'daki arkadaşım Roberta'yı ziyaret etmesini söyledim, o da öyle yaptı. Ben ne Roberta'yı görmüş ne de İtalya'ya gitmiştim. Mark, Roberta'nın evine gidip kendini tanıttı, o da Mark'ı görmekten memnun olmuştu. Ama kağıt üzerinde sohbet etmeleri gerekiyordu, sağır dilsizlermiş gibi. Roberta konuşulan İngilizceyi anlayamıyordu, bu dili sadece okuyup yazabiliyordu – bu arada, benim Fransızcadaki halim de böyle. Bu ironik bir hikâye mi? Şöyle söyleyeceğim: Hiç de değil. Çok güzel bir hikâye.

"Her iki kitap da Sovyetler Birliği'ne korsan yollarla girdi, ki o zamanlar onların Uluslararası Telif Hakları Anlaşması olarak bilinen kapitalist planla ilgileri yoktu. Oradaki çevirmenlerimden hiç haber almadım ve bu da şaşırtıcı değil, çünkü daha önce de söylediğim gibi Almanya, Fransa, sonra Danimarka ve Hollanda'daki çevirmenlerimden de aynı sessiz yaklaşımı gördüm.

"Şimdi altmış bir yaşındayım ve o zamandan bu yana pek çok kitabım ve çevirmenim oldu. Daha önce Fransız çevirmenlerimle dalga geçerdim, çünkü bana onların inanılmaz işler çıkardıklarını söylüyorlardı; ben onlardan hiç haber alamamıştım; Fransa'ya gittiğimde insanlar beni pek sevmiyor gibilerdi. Ama son iki kitabının kendisi de yazar olan, Fransız çevirmeni Robert Pépin, Amerikan İngilizcesini benden iyi konuşuyor, kendisi aynı zamanda en iyi dostumdur. Sadece bu değil, Amerikan İngilizcesini akıcı bir şekilde kullanmasına rağmen mektupları, şimdi cennette olan sevgili Roberta Rambelli'den daha iyi sorular içeriyor.

"Sovyetler Birliği'nin, Telif Hakları Anlaşması'nı kabul etmeden önce yazılmış kitaplarımı yayınlarken bana hiçbir şey ödememesinden ve daha sonra yazılanlar için de çok az ödemesinden duyduğum rahatsızlığı sürekli ifade etmeme rağmen, oradaki çevirmenim Rita Rait'den şimdiye kadar ailem dışında kimseden hoşlanmadığım kadar çok hoşlanmaya başladım. İlk kez Paris'te buluşmaya karar verdik, sonra ben onu iki kez Moskova'da ve bir kez de Leningrad'da ziyaret ettim. Çevirmenim olmasaydı da insan olarak birbirimiz için çıldırırdık.

"Kitaplarımda bazı müstehcen şeylervar çünkü ben Amerikalıları, özellikle de askerleri oldukları gibi konuşturuyorum. Bu kelimelerin modern Rusça karşılıkları SSCB'de basılamaz. Beni çevirmeden önce Rita Rait aynı sorunu J.D. Salinger'ın *Gönülçelen*'inde de yaşamıştı. Peki ne yaptı? Böyle samanlık konularını konuşmak için artık pek kullanılmayan, dışkı, cinsel ilişki ve benzeri şeylerle doğrudan ilgili olsa da zararsız folklor olarak kabul edilen bir köylü lügati varmış galiba. Salinger'ı ve beni çevirirken, modern müstehcen sözcükler yerine bunları kullanıyor. Böylece adil bir şekilde temsil ediliyoruz.

"Böyle dağınık konuşmayı hiç durmadan sürdürebilirim. Bir kitabı *Jailbird* olarak adlandırarak çevirmenlere yarattığım sorun başlı başına bir makale konusu olabilir. Benimkinden daha eski ülkelerin, kendilerini sürekli hapsedilmiş bulan insanlar için kullandıkları bir sözcük olmadığı ortaya çıktı, çünkü Amerikan Quaker'ların bir icadı olan pişmanlık sistemi çok yeni. Avrupa dillerinin gelebildiği en iyi şey "kodes kuşu" oldu. Ama bu benim yazdığım daimi suçlu tipini tanımlamakta yetersizdi çünkü kimse tekrar tekrar asılamaz.

"Sonuç olarak her çevirmen kitabı yeni baştan adlandırmak durumunda kaldı.

"*Und so weiter*. Eğer bazı çevirmenlerin özellikle arkadaşça olduğunu anımsamak için bu fırsattan yararlandıysam, sosyal olmanın sürecin önemli bir parçası olduğunu tartışmak için değildi. Bir çevirmende ihtiyaç duyduğum tek şey onun en azından iki dilde, bir tanesi benimki olmak şartıyla benden daha iyi bir yazar olmasıdır.

"Ve şimdi mektuplarımı cevaplamaya özellikle de Japon çevirmenim Mr. Shigeo'nun, başka şeylerin yanı sıra " "Dört Gül" nedir? Pahalı bir şişe şarap mı?" diye soran, sohbet tarzında yazılmış mektubuna dönmem lazım.

"Ve hayır. Dört Gül kesinlikle şarap gibi bir şey değil." (Konuşma sonu.)

Çevirmenlere bunu söyledikten beş ay sonra (bir bağlantı yok ama) geceyarısı içimin boşaltılması için St. Vincent Hastanesi'nin acil servisine taşınıyordum. Kendimi öldürmeye çalışmıştım. Bu bir yardım çığlığı değildi. Sinir bozukluğu da de-

ğildi. "Büyük Uykuyu" istemiştim (Raymond Chandler). "Büyük Kapıyı Çarpmak" istemiştim (John D. McDonald). Başka şaka, kahve ve sigara yok.

Buradan *çıkmak* istemiştim.

(Ekler bölümünün sonuna doğru, daha sonraları yaratıcılık ve akıl hastalığı arasındaki olası bağlantı konusunda yazdığım bir makaleyi bulacaksınız.)

XIX

Büyük yazar Ray Bradbury (ki kendisi araba kullanamaz), yüz kızartıcı intiharları (belki de yüz kızartıcı her şeyi) geri alan bir kişiyle ilgili olan "The Kilimanjaro Device" adında bir hikâye yazdı. Bu kişinin büyülü bir cipi vardı ve Idaho Ketchum yakınlarındaki ıssız yolda gidiyordu. Tek başına zorlukla yürüyen, son derece sıkıntılı ve sinirli, göbekli ve sakallı yaşlı adamı gördü. Bu, kısa bir süre sonra bir tüfekle kafasını patlatacak olan Ernest Hemingway'di. Büyülü cipteki Bradbury'nin kişisi, onu önündeki ölümden daha iyi bir ölüme götürmek için arabaya davet etti. Eğer Hemingway bunu kabul ederse Afrika Tanzanya'da, Kilimanjaro dağının zirvesindeki (5.895 metre) bir uçak kazasında ölecekti. Hemingway bindi ve büyüleyici bir şekilde öldü.

(Fransız yazar Louis-Ferdinand Céline, görkemle yokolmak konusunda saplantılı olan ve bir piyanonun altında çırpınarak ölen bir doktor arkadaşı hakkında yazmıştı.)

Ray Bradbury'nin ülkesinde, benim intiharımın Hemingway'inki kadar başarılı olmuş olması mümkündür, yani ben ölmüşümdür ve şimdi gördüğüm her şey, eğer ben hepsini bitirmeseydim göreceklerim olabilir. Bu bir ders olabilir. Yıllar önce Cook ilindeki bir hapishanede elektrikli sandalyeye bağlanan adamın dediği gibi: "Bu bana kesinlikle bir ders olacak."

Eğer bütün bunlar (ben, mezarımda, çocukluk idolüm banka soyguncusu John Dillinger gibi çürürken) olabileceklerse o zaman ben de, "Tanrım, en azından dört kitap daha yazabilirdim," diye söylenmeliyim vesaire. Eğer yaşasaydım, kızım Lily'nin yaz kampında öğrendiği şarkıyı dinleyebilirdim:

Oğlanlar aptallaşmak için Jüpiter'e giderler!
Kızlar daha çok öğrenmek için koleje!
Oğlanlar bir penisleri daha olsun diye Venüs'e giderler!
Kızlar daha seksi olmak için Pepsi içerler!

Eğer bir an daha fazla yaşamaktan bu kadar bıkmış olmasaydım (kesinlikle delilik) bu alımlı makaleyi 1990 yılında *The New York Times*'da yayınlayabilirdim:

"Hangi sebeple olursa olsun, moral bozucu haberlere ağlamak yerine gülmeyi seçen Amerikalı mizahçılar, hicivciler ya da siz ne diyorsanız onlar, belli bir yaşı geçtiklerinde dayanılmayacak kadar komik olmayan karamsarlar haline gelirler. Eğer Londralı Lloyd's komik yazarların mizah duygularını kaybetmelerini karşılayacak bir sigorta poliçesi sunsaydı, sigorta uzmanları ortalama olarak erkekler için altmış üç, kadınlar içinse, mesela yirmi dokuz yaşında gerçekleşecek büyük bir kayıptan emin olabilirlerdi.

"Yaptığım genelleme, Massachusetts Fitchburg Devlet Üniversitesi İngilizce bölümünden William Keough'nun *Punchlines* (Paragon House, 1990) adlı kitabında, iyi mi kötü mü bilmem ama, doğrulandı. Alt başlık *The Violence of American Humor*'dur. Mr. Keough, Mark Twain, Ring Lardner, Ambrose Bierce, ben ve şimdiye kadar sinema (hem sesli hem sessiz), radyo, televizyon ve gece kulüplerindeki komedyenler hakkında yazılan makalelerle Amerikalıların yaptığı en çok hatırlanan şakaların bu toplumdaki ekonomik ve fiziksel vahşete verilen yanıtlar olduğu konusunda beni ikna etti. Şöyle yazmış: "Amerikan vahşeti ve çöküşü karşısında eğlenen bir seyirci gibi, hafif ve yürekli bir şekilde işe koyulan Amerikan mizahçılarının en sonunda alaycı bir masalı kasvet dolu kelimelere dökmelerine çok sık rastlanıyor."

"Sonra ne oldu tahmin edin: Eylül ayında yayımlanacak olan en son romanım *Hokus Pokus* kasvet dolu alaycı bir masaldır.

"Kaçınılmaz olarak.

" "Amerikan mizahına ilham veren vahşet daha çok yaşar," diyor Mr. Keough. "Şakalar soğuduğunda –ne yazık ki– silahlar hâlâ sıcaktır."

"Mark Twain en sonunda kendisinin ve etrafındakilerin acılarına gülmeyi bıraktı. Bu gezegendeki hayatı, aciz olmakla suçladı. Öldü. Nükleer silahları görecek kadar yaşamadı. Hatta Birinci Dünya Savaşı'nı bile duymadan önce kapı çivisi kadar ölüydü.

"Şaka şöyle yapılır: Şaka yapan, meydan okuyarak mesela seks veya fiziksel bir tehlikeden bahsederek veya dinleyicinin zekâsının denendiğini ima ederek onu birazcık korkutur. İkinci adım: Şaka yapan, dinleyiciden zekice bir cevabın beklenmediğini açıkça belirtir. Bu, dinleyiciyi, şaka yapanı yumruklamak veya beden hareketleri yaparak kurtulmak dışında bir şekilde kurtulması gereken damarlarındaki savaş-ya-da-kaç kimyasalıyla sıkıştırır.

"Dinleyicinin büyük ihtimalle yapacağı şey bu kimyasalları göğüs boşluğunun kısa kasılmalarıyla boşaltmak, bu arada garip yüz ifadeleri ve havlamalarla buna eşlik etmektir.

"Zekâ testi: "Tavuk neden karşıdan karşıya geçti?" Seks: "Gezici bir satıcının arabası fırtınalı bir gecede kasaba yolunda bozulur. Çiftçinin kapısını çalar ve çiftçi: "Geceyi burada geçirebilirsin ama kızımla yatman gerekir," der." Fiziksel tehlike: "Adam uçurumdan yuvarlanır. Yarı yolda bir dala tutunur. İşte oradadır, otuz bin metre aşağıdaki ölümün üzerinde asılmaktadır."

"Ama şakacılar, kendilerini, hiçbir kahkahanın güvenlikte ve mükemmel hissettirmeyeceği gerçek, ani ve korkutucu meydan okumalardan bahsederken engel tanımaz hissederler. 1989 baharında kampüslerde konuşma turunda kendimi bunu yaparken buldum ve sonraki bütün programı iptal ettim. Dinleyicilere bunu yapmak hoşuma gitmiyordu ama yapıyordum. Mesela eğer ben, ağabeyim, ablam ve ailem, Hitler iktidara geldiğinde Alman vatandaşı olsaydık ne yapardık diye sahnede yüksek sesle düşünüyordum. Herhangi bir yanıt tartışılabilir ama kesinlikle sıkıntı vericidir. Daha sonra bütün dünyanın, yeni bir Hitler'in gelişinden çok daha büyük bir problemle karşı karşıya olduğunu ekledim, narin ve harika bir karmaşıklığa sahip yaşam destek sistemi olan gezegeni yokedişimiz.

"Çok yakında hepimizin bakımsız bir akvaryumdaki ufak balıklar gibi şişkin karınlarımızla kalacağımızı söyledim. Bütün gezegen için bir ölüm manzumesi önerdim: "Gezegeni kurtarabilirdik, ama beş para etmezdik ve çok tembeldik."

"Gerçekten de bu işi bırakmanın zamanıydı.

"Tanrım, hatta insanlığın, önüne gelen her şeyi yiyen, sonra sevişen ve sayısını ikiye katlayan kızgın etten oluşmuş bir buzdağı haline geldiğini bile söyledim galiba – evet söyledim. Sözlerimi Roma'daki papanın da sıra etin hızını kesmeye geldiğinde hiç yardımcı olmadığını belirterek bitirdim.

"Yeter!

"Ama kağıt üzerinde hâlâ eğlendirici olabilirim, insanları kancasız çengellerle bağlayıp sonra yeniden serbest bırakabilirim gibi geldi bana. Kitap yazmak yavaş ve yorucu bir şeydir tıpkı bir balo salonu için elle çiçekli duvar kağıdı yapmak gibi. Şakaların bağlanıp serbest bırakılarak nasıl çalıştıklarını bildiğim için bunu hâlâ yapabilirdim, artık içimden yapmak gelmese de. Aslında babamın benim şimdiki yaşımdan on yaş daha gençken mimar olmaktan bıktığını hatırladım, ama o mimarlığı sürdürmüştü.

"Bir dostumun bir zamanlar bana gösterdiği gibi fikirlerimde orijinallikten başka her şey vardı. Bu benim kaderimdi. Böylece tamamen orijinal olmayan, modern zamanların *Don Kişot*'unu yazmak geldi aklıma. Eğer uzun zamandır hayalimdeki ideal vatandaş olan şeye, sevgi dolu bir alay katarsam hikâyeme tazelik katar diye umdum. Mr. Keough söylemese de bütün Amerikalı mizahçıların eğer kafalarında Amerikalıların nasıl olmaları gerektiğiyle ilgili net bir fikir olmasaydı, onların ne kadar kusurlu olduğunu söylemeyeceklerini düşünüyorum. İdeal vatandaş hayali, bana göre, bizim mizahçılarımız için gereklidir, tıpkı Karl Marx ve Thomas Jefferson için olduğu gibi.

"Ama ortaya komik bir şey çıkmadı. Okuyucuları kancadan, modern zamanların Montauk Şemsiyesi'nden kurtaracak bir yol yoktu.

"Montauk Şemsiyesi South Fork, Long Island'ın en doğudaki kasabalarından teknelerle denize açılan balıkçıların pek

beğendikleri bir balıkçılık gerecidir. Kumaşı ve tutacak yeri olmayan, telleri açılmış bir şemsiye gibidir. Her telin ucunda çelik telden bir başlık vardır ve bu başlıkların ucunda da hafif grimsi beyaz renkte cerrahi tüpten yapılmış sahte supya vardır. Her tüpteki yarıktan dışarıya bir çengel çıkar, bu çengelin ucunda da o kadar büyük ve keskin bir kanca vardır ki buna çarpan mavi lüfer ya da levrekten tutun, galaksinin hızlı hareket eden görünür lezzetlerinin hiçbiri kaçamaz.

"Mark Twain'in, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve diğerlerinden önce, Amerika'nın en ünlü mizah kitaplarının belki de en siyahı olan *Huckleberry Finn*'in sonunda kullandığı, çengelden kurtarma aygıtının çağdaş bir karşıtı yoktur. Tabii ki çengelden kurtarış şöyleydi: Yaratıcı, sert, hayran olunası ve hayatının büyük kısmı hâlâ önünde olan Huck, "Kendi toprağına doğru yola çıkacağını," söyler.

"Burası Colorado, Rocky düzlükleridir belki. Peki Washington, Hanford'a veya Alaska, Prens William Boğazı'na ne dersiniz? Ya da Twain'in, Hannibal'den ayrıldığında kendisi için tasarladığı hedefine – Amazon'un el değmemiş bakirliğine doğru yola çıkmaya ne dersiniz?" (Son)

Eğer ölmeseydim bunu yazmakla kalmayacak aynı zamanda üç tane daha torunun doğumuyla mutlu olacaktım. Zaten üç tane vardı. Alice'le ben, annemizi ölü bulduğumuzda, Alice ilk çocuğu Jim'e hamile olmasına rağmen annem bir düzine torunundan hiçbirini görmedi. (Açıkça görülüyor ki hiçbir iyi haber beklentisi annemi kurtaramazdı. Kendisini, cinayetlerin sonunun gelmediği ama hiçbir intiharın olmadığı Mozambik'teki insanların şu günlerde hissettiği kadar kötü hissediyordu.)

Altı yıl önce St. Vincent Hastanesi'nin acil servisinde fişlerimi bozdurmasaydım şimdi yaşadıklarımı yaşıyor olabileceğim önermesi kahrolsun. Hayattayım, hâlâ sigara içiyor ve babamın hüzünlü bıyığını taşıyorum (Ağabeyimde de bu bıyıktan var.) *Cogito ergo sum.*

Gerçekten de iyi bir şeyi, kitap okumayı övmek için Chicago'daki Kroch's & Brenton's kitabevinin en iyi müşterilerine yolladığı 1990 Yeni Yıl Kataloğuna bir makale yazdım. Şöyleydi:

"1960'larda Hindistan'daki gibi derin meditasyonun, Avrupa ve Afrikalı insanlar için daha önce hiç varolmamış mutluluk ve bilgeliğe ulaşmanın yolu olacağına inanmak istiyordum. Beatles da buna bir süre inanmıştı. Merhum ve (hakikaten) büyük Abbie Hoffman'ın buna inandığından şüpheliyim. Vietnam Savaşı sırasında ülkedeki en aklı başında şeyi, mizah duygusunu, kişisel iç huzuru için bırakmaya niyetli değildi.

"Seve seve bu değiş tokuşu yapardım. Transandantal Meditasyonun veya TM'nin nasıl yapıldığını öğrenmek için Beatles gibi Maharishi Mahesh Yogi'ye yollandım. Beatles'ı bilmiyordum ve TM ile ilgili fikirlerinden habersizdim. Maharishi ile ayrılmalarının Doğu tarzı yarı-translarla ilgili olmayan nedenlerden kaynaklandığını hatırlar gibiyim. Benim izlenimim TM'nin hoş, hafif bir şekerleme yapmak gibi olmasıydı, pek öyle ahım şahım bir şey olmuyordu. Ilık et suyuna tüplü dalış gibiydi. Pembe ipek bir eşarp onun içinde yavaşça sürüklenebilirdi. Bu, orada büyük haberdi.

"Uyku ile uyanıklık arasındaki halden hiçbir değişiklik olmadan uyanırsın.

"Ama TM deneyimimden, yaptığım şekerlemelerden daha çok şey öğrendim. Maharishi'nin söylediği gibi bir sandalyeye dimdik oturup, ilgi çeken ve dikkat dağıtan şeylerle ilgilenmeyip, hem içimden hem de dışımdan mantramı ("aye-eem") tekrarladığımda, buna benzer bir şeyi daha önceleri binlerce kez yaptığımı ayrımsadım.

"Ben bunu kitap okurken yapıyordum!

"Sekiz yaşımdan bu yana "aye-eem, aye-eem, aye-eem" yerine, benim için yeni olan şeyleri görmüş ve hissetmiş insanların yazılı sözcüklerini içselleştiriyordum. Bunu yaptığımda dünya kayboluyordu. İnsanı alıp götüren bir kitap okurken sanki TM yapıyormuşum gibi nabzım ve nefes alışverişim yavaşlar.

"Ben *çoktan* kıdemli bir meditasyoncuydum. Batı tarzı meditasyondan uyandığımda çoğunlukla daha akıllı bir insan oluyordum. Bu hikâyeyi anlatıyorum çünkü bugünlerde pek çok insan basılı sayfaları, ilk kez iki bin yıl önce Çinliler tarafından geliştirilmiş modası geçmiş bir teknoloji gibi görüyor. Kitaplar

tabii ki bilgiyi iletmek ve saklamak için oluşturulmuş pratik birer tasarıdır, bilgisayarlar şimdi bizim için ne kadar romantikse, kitaplar da Gutenberg zamanında o kadar romantikti. Ama görünen o ki bir kitabın hissedilmesi ve görünüşü, bir sandalyede dimdik oturan edebi adamla birleştiğinde –öngörülmemiş bir kaza– değeri ölçülemeyecek kadar derin ve anlamlı bir manevi durum yaratabilir.

"Meditasyonun bu biçimi, dediğim gibi bir kaza ve belki de uygarlığımızın merkezindeki en büyük hazinedir. Bu yüzden kitaplardan hiçbir zaman vazgeçmemeli, sadece kaba ve dünyevi şeyleri katot tüplerine ve yazıcı çıktılarına teslim etmeliyiz." (Son)

(Kendine ait bir kariyeri ve geliri olan Ksanthippi hâlâ zaman zaman kafamdan aşağı lazımlıklar boşaltır. Eğer o olmasaydı uzun zaman önce uyku fazlasından ölebilirdim. Ölene kadar şekerleme yapabilirdim. En azından sinema ve tiyatro oyunlarını seyretmeyi, kitap ve dergi okumayı, dışarıya çıkmayı ve buna benzer şeyleri yapmayı bırakabilirdim. O, George Bernard Shaw'un "hayat veren kadın" dediğidir.)

Kitaplardan meditasyon mantraları olarak bahsettiğim bu parçada Abbie Hoffman'dan da bahsettim. Bugünlerde pek çok kişinin onun kim olduğunu ya da ne yaptığını bilmediğinin farkındayım. O dünyaya soytarı bir dahi olarak gelmişti, tıpkı Lenny Bruce, Jack Benny, Ed Wynn, Stan Laurel, W.C. Fields, Marx kardeşler, Red Skelton, Fred Allen, Woody Allen ve diğerleri gibi. O benim çocuklarımın jenerasyonuna ait bir üyeydi. Benim azizler listemde, İsa Mesih'in bir gün Yeryüzünü miras alacağını söylediği, devlet suçlarını bir nebze de olsa yavaşlatmaya çalışan, hakikaten yürekli, silahsız, sponsorsuz, para almadan çalışan ruhlar listemde yükseklerdedir.

O bunu gerçekle, öfkeyle ve neşeyle yaptı.

Kısa ve çılgınca mutsuz hayatının son yıllarını, Delaware nehir vadisindeki Doğayı korumaya çalışarak geçirdi. Ailesini beş parasız bıraktı. Suç kaydı vardı, uyuşturucu ticareti cezasından kaçmak da dahil. Ama en akılda kalan suçu sözcüklerle yazılamayan kanunun ihlaliydi: "Bizzat Hükümetimizin idare ettiği kahrolası canavarlara, verdikleri zarar kesinlikle affedile-

mez, anlaşılamaz ve tamir edilemez olana kadar saygısızca muamele edilemez."

"İnsanların barış içinde toplanma ve Hükümete şikâyet nedenlerinin düzeltilmesi konusunda talepte bulunma"sından işte bu kadar. (Ya da kokuşmuş veya aptal bir devlet başkanının söyleyeceği gibi, "Eğer TV haberleri benim içinse, kim bana karşı çıkabilir?")

Abbie Hoffman'ın soytarılığının Vietnam Savaşı'nı bir mili saniye kısalttığından şüpheliyim ya da düşman dışında birilerinin protestosunu. Stockholm'deki yazarlar (PEN) toplantısında, bu savaşın bitmesine daha bir yıl varken, her konuda hemen hemen her Amerikalı sanatçının bir çeşit ahlaki kızgınlık lazeri oluşturarak savaşa karşı olduğunu söyledim. Bu lazerin gücünün, 1 metre 20 cm yükseklikteki bir merdivenden atıldığında çapı 90 cm olan muzlu pastaya eşit olduğu ortaya çıktı dedim.

Karım Jill ("Ksanthippi"), savaş devam ederken bir yıl boyunca Vietnam'daydı. Onunla tanışmadan uzun zaman önce savaşın değil Vietnamlıların resmini çekmişti. Bu insancıl ve güzel resimlerden bazıları Dean Brelis'in (o zamanlar CBS muhabiri) yazılarıyla *The Face of South Vietnam* adında bir kitapta toplandı. Jill ellinci doğum gününde Brelis'ten aşağıdaki mektubu aldı:

"Mutlu yıllar, Jill.

"Bu mutlu olayda aklıma, neredeyse yirmi beş yıl öncesi, senin Vietnam'da olduğun zamanlar geliyor. Kendine saplanıp kalmadın. Etrafında onbinlerce erkek olan ve bir kraliçe gibi yürüyen güzel bir kadını zaten kimse suçlayamazdı. Ama sen öyle yapmadın. Fotoğraf makinenin arkasında kaldın ve pek çoğunun göremediği şeyleri gördün. Hiç silah taşımadın – aslında pek çok gazeteci taşıyordu. Vietnamlıların, özellikle de çocukların acılarını ve kayıplarını yakaladın. Vietnam'a getirilen korkunç mutsuzluğun en sonuna kadar gittin. Bu çoğu zaman gözlerini yaşlarla doldurdu ama gerçeğin peşini hiç bırakmadın. Vietnam'da yakaladığın her görüntünün arkasında kalbin ve aklın vardı. Ve fotoğrafların her zaman sordu, Neden, diye. Salt fotoğraflarındaki bu soru bile gerçeği bulmak için iyi bir yoldu.

"Sen oradayken çok mutsuz, vahşi bir yerdi, Jill. Kentler yanıyor, hayat kasabaları terkediyor, çeltik tarlaları boşalıyordu ve senin insan kaybına küfrettiğini hatırlıyorum; hendeklerde yatan çocuklara. Yumruğunu öfkeyle salladın ve rahibelerle birlikte gittin, onlarla birlikte çalıştın, çöplerin arasında ilerledin, sadece bir anın sıcaklığını ve umudunu vermek için, ki orada hiç yoktu. Ve çok yakındaki Viet Konglar seni ve rahibeleri seyrettiler, sonra sizi rahat bıraktılar. Acıları dindirdiğinizi biliyorlardı. Kısa zaman önce Ho Chi Minh City'de, senin Saygon olarak bildiğin yerde, o Viet Konglardan biri zararverilmeyecek yuvarlak gözlülerin bir listesini gösterdi bana. Senin adın da bu listedeydi.

"Vietnam'da yaptığın işler ve davranışların çektiğin fotoğraflar gibi daha iyi bir dünya istiyordu. Umarım bugün yüz yaşına doğru koşmaya başladığında bu hedefe biraz daha yaklaşmışsındır. Eski bir Vietnam deyişi gibi, eğlence ellisinde başlar."

"Eski dostun, Dean Brelis," diye imzalamış mektubu.

Bu yüzden Ksanthippi (Mrs. Vonnegut) bir diğer azizedir.

New York City'de, Bellevue hastanesinde ve hapishanelerde her türlü bağımlıyı tedavi eden Dr. Robert Maslansky de bir başka azizdir. (Birlikte yürüyüşe çıktığımızda pek çok evsiz onu adıyla selamlar.) Dört sayfalık haftalık bir gazete olan *The Washington Spectator*'u çıkaran Tris Coffin ve eşi Margaret da azizdirler. (Tris ve Margaret'a bir ay önce onları aziz olarak gördüğümü söyledim. Buna karşı çıkmak için çok yaşlı olduklarını söylediler.)

Kimin aziz olduğunu bildirme konusunda Roma Katolik Kilisesi'nden daha hızlı olabilirim çünkü şu şunun Tanrının yardımıyla en az üç mucize gerçekleştirdiğini görmek için mahkeme kanıtlarına ihtiyacım yok. Bir insan (iyi bir antropolog gibi) her ırkı ve sınıfı eşit derecede saygıdeğer ve ilginç buluyor ve para hesabı yapmıyorsa benim için yeterli.

"Ku Klux Klan gibilerini kendi girişimiyle mahkemeye çıkaran (ve hayatını ortaya atan) güneyli avukat Morris Dees de bir azizdir. (Klan onun Yahudi olduğunu söylüyordu ki aslında değildi. Ama bu neyi değiştirir?) Bir seferinde aklını

kaçırmış olması gerektiğini söyledim ona, o da kabul etti. Ah, ben yok muyum! Tabii, yardım kuruluşu CARE için çalışan Mozambik'te karşılaştığım eski Barış Gücü personeli de (şimdi orta yaşlarını sürüyorlar) azizdir. Oradaki insanlarla arkadaşça ve anlayışlı bir uyum için yaşamakla kalmadılar, aynı zamanda onlara nakliye, depolama ve muhasebeyi de (zorlu iş uygulamaları) öğrettiler, ki böylece CARE başka bir yere (büyük bir ihtimalle Leningrad'a) gittikten sonra açlık nedeniyle gerçekleşen ölümler minimumda tutulabilsin.

Bu arada tabii ki, evde, (CARE insanlarının bakış açısıyla) Şeytanın güçleri, ırkçı ve sınıfçı politik kampanyalarını sürdürüyor, iş ve doğal kaynakları ele geçiriyor ve tasfiye ediyor, emeklilik fonlarını, sigorta firmalarını, bankaları yağmalıyor ve vatandaşlarımızın yüzde olarak Sovyetler Birliği'nden veya Güney Afrika Cumhuriyeti'nden daha fazlasını hapishanelere dolduruyor. (Dünyanın geri kalanı için nasıl bir özgürlük sembolüyüz ama!)

XX

Bir seferinde, tarihçi Arthur Schlesinger Jr.'a "Cinsler dışında, dünyanın sadece iki türe ayrıldığını söylemen gerekse, bunlar ne olurdu?" diye sordum. Cevap vermeden önce belki on saniye düşündü ve, "Parlamentocular ve Şövalyeler," dedi. (Bu bence şık bir cevap. Ben Parlamentocuyum. Ksanthippi ise Şövalye.) Grafik sanatçısı Saul Steinberg'e bir seferinde, "Anlaşmakta güçlük çektiğim bazı romancılar var. Sanki pedikürcü ve derin deniz dalgıcı gibi alakasız iki meslektenmişiz gibi. Neden böyle sence?" diye sordum. Şöyle karşılık verdi: "Çok basit. Birbirine üstün olmayan iki tür sanatçı vardır. Biri hayatın kendisine cevap verir. Diğeri kendi sanatının tarihine." (Jill ve ben birinci sanatçılardanız ki evlenmemizin nedeni de bu olabilir. Her ikimizde kendi sanatlarımızın şimdiye kadar olan tarihlerine karşı tepkisiz barbarlarız.)

Evet ve William Styron'ın, kısa ve bazı kelimeleri çıkarılmış en son melankoli atağı *Darkness Visible*'ı (intihar girişimi olabilir de olmayabilir de) yeni bitirmiş biri olarak intihara meyilli insanların ikiye ayrıldıklarını söylemeye hazırım şimdi. Styron gibileri salata kâsesine sığabilecek beynin sinirlerini ve kimyasını suçlar. Benim gibileri de Evreni. (Niye ortalığı kirletelim?) Bu içgörüyü bir şaka olarak sunmuyorum ("Krema neden sütten daha pahalıdır?"). Mizahçıların (intihara meyilli ya da değil) hayat –ki ya ondan ibarettir ya da hiç olmamıştır– pis bir şakaymış gibi konuşmakta kendilerini özgür hissettiklerinden cidden eminim (ki bunu pek çok kişi hissedemez).

Biz yaparız, yaparız, yapa yapa, yaparız,
Ne gerekiyorsa yapmalıyız, yapa yapa, yapmalıyız,
Yaparız, yapa yapa, yapmalıyız, yapa yapa,
Bedenimiz patlayana kadar bedenen pata pata.

(1990 yazı bitiyor, bu kitap da. Daha biz farkına varamadan Yeni Yıl gelip çatacak. Ağabeyim Bernard, Yeni Yılda, kendisini sanki birileri suratını lastikle dövüyormuş gibi hissettiğini söyler.)

Shakespeare'in Hamlet'i kendisini yorgan iğnesiyle (o zamanlar uyku ilaçları, otomobil egzozu ve .357'lik Magnumlar yoktu) öldürmenin olası sonuçlarını listelerken, hâlâ hayatta olan pek çok kişi için yaratabileceği acı ve karışıklığı düşünmez. Her şeyden önce o Horatio'nun yakın arkadaşı ve tatlı Ophelia'nın sevgilisi olmakla kalmıyordu, Danimarka'nın gelecekteki Kralı'ydı da. (İnsanın aklına yakın zaman önce VIII. Edward'ın burgu-gözlü Baltimorlu dul için İngiltere tahtından feragat etmesi geliyor. Arkadaşım romancı Sidney Zion geçenlerde bir yemekte, kadın erkek karışık bir toplulukta, VIII. Edward'ın şimdiye kadarki dünya tarihinde fellasyo için bunu yapan ilk kişi olduğunu söyledi. Bazı insanlar günümüzde fazla *serbest!*)

Eğer Hamlet, hayatın büyük kapısını çarpıp çıktıktan (ya da birisi onun arkasından kapattıktan) sonra hatırlanmayı ummuş olsaydı, eminim bunu söylerdi. (Hatırlanmaktan hoşlanacakmış gibi yazan) Mark Twain, ününün bedeninden daha fazla yaşayacağını, çünkü ahlaklılaştığını söylemişti. (Ve gerçekten de ünü bedeninden fazla yaşadı.) Her koşulda ahlaklılaşmış olduğundan eminim ama (sebebi ne olursa olsun) onun zamanında hâlâ ilgi çekici olan antik yazıların da ahlaklı olduğuna dikkat etti. Akla hemen "İncil" dediğimiz antoloji geliyor. Sonra Aristophanes'in (İÖ 448-380) *Lysistrata*'sı ve Abraham Lincoln'ün (1809-1865) İkinci Başkanlık Konuşması, Voltaire'in (1694-1778) *Candide*'i, Joseph Conrad'ın (1857-1924) *Karanlığın Yüreği*, Thorstein Veblen'in (1857-1929) *Aylak Sınıfın Kuramı*, Edgar Lee Masters'ın (1869-1950) *Spoon River Antolojisi*, Jonathan Swift'in (1667-1745) *Güliver'in Seyahatleri*, Charlie Chaplin'in (1889-1977) *Modern Zamanlar*'ı vesaire vesaire de gelmeli. Ölümlü olmakla başa çıkmak isteyen genç bir yazara verilebilecek en iyi öğüt şudur: "Ahlaklı ol." Ben de şu ihtarı eklemek isterim: "Okura arkadaşınmış gibi seslen ve bunu yaparken de çok ciddi olma." Miguel de Cervantes'in

(1547-1616) *Don Kişot*'u hatırlanıyor. Cotton Mather'in (1663-1728) vaazları değil.

Palm Sunday'de hakkında yazdığım Fransız faşisti (ve doktor) Louis-Ferdinand Céline, kesinlikle çirkin, hesaplı bir ahlaksızlıkla az da olsa ölümsüzlüğe ulaşmaya çalışmış olabilir. Bir zamanlar Saul Steinberg ile Céline üzerine konuşuyorduk ve çok komik, akıllı ve yetenekli bir yazarın başyapıt olabilecek şeylerin arasına Yahudilere karşı iğrenç saldırıların, ve inanır mısınız, özellikle de Anne Frank'in anılarıyla ilgili alayları serpiştirmesine karşı duyduğum şaşkınlıkla haykırdım. "Neden, neden Anne Frank'in o masum hayaletini kirletmek zorundaydı?"

Steinberg sağ elinin işaret parmağını göğsüme doğrulttu ve, "*Senin* kendisini hatırlamanı istedi," dedi.

(Steinberg belki New York City'deki en zeki adam. Ve belki de onların en melankoliği. 1914'te Romanya'da doğmuş ve şu anda evinden çok, çok uzakta. Ona göre dünyadaki en komik şaka İrlandalı homoseksüel tanımı, yani: "Kadınları viskiden daha çok seven erkek.")

Ben öldükten sonra hatırlanıp hatırlanmamak umurumda değil. (General Electric'te, karısının adı Josephine olan bir bilim adamı şöyle demişti bana, "Niye hayatsigortası yaptırayım ki? Öldükten sonra Jo'ya ne olacağı umurumda olmayacak. Hiçbir şey umurumda olmayacak. Ölmüş olacağım.")

Ben Büyük Buhran çocuğuyum (tıpkı torunlarım gibi). Büyük Buhran'da her iş bir mucizedir. 1930'larda birisi iş bulduğunda büyük bir kutlama yapılırdı. En sonunda geceyarısına doğru işin ne olduğunu merak eden birisi çıkardı. İş işti. Benim için kitap veya başka bir şey yazmak, bir başka iş. Benim para sağdığım kuşe kağıtlı dergiler TV yüzünden işten çekildiklerinde, reklam endüstrisine yazdım, sonra onun yerine araba sattım, sonra yeni bir oyun keşfettim ve özel okullarda sıçırık zengin veletlere öğretmenlik yaptım, falan filan. Bunu yapabilir miyim diye dünyaya, kendime ya da herhangi bir şeye borçlu olduğumu düşünmedim. Yazmak kaybettiğim bir işti sadece. Büyük Buhran'ın çocuğu, bir iş kaybettiğinde, bu, onun için cüzdanını ya da ön kapının anahtarını kaybetmek gibidir. Gider bir tane daha alır.

(Büyük Buhran sırasında ne tür bir iş bulduğuna dair soruya verilen şaka yollu cevaplardan biri şöyleydi: "Guguklu saatlerden kuş boku temizlemek." Bir diğeri: "Şalvar fabrikasında iş buldum. Yılda beş bin tane indireceğim.")

Benim yaşımda ve benim sosyal sınıfımdaki pek çok insan, işleri ne olursa olsun şimdi emekliler. Bu yüzden eleştirmenlerin, benim, eskisi gibi ümit verici olmadığımı söylemeleri, ki çoğu öyle söylüyor, gereksiz (hatta aptalca) geliyor bana. Eğer benim bir hayal kırıklığı olduğumu düşünüyorlarsa o zaman, zamanın Mozart'a, Shakespeare'e ve Hemingway'e ne yaptığına bir baksınlar.

Babamın yaşı ilerledikçe (yetmiş iki yaşında öldü) kafası boşaldı. İnsanlar bu nedenle onu affettiler ve beni de affetmeliler diye düşünüyorum. (Kimseye zarar vermeyi düşünmedim, o da öyle.) Sona doğru babam bana birkaç kez Bozo diye seslendi. Bozo, ben küçükken sahip olduğumuz seyrek tüylü Fox teriyerdi. (Bozo benim köpeğim bile değildi. Bozo ağabeyim Bernard'a aitti.) Babam bana Bozo dediği için özür diledi. On dakika sonra, bana yine Bozo dedi.

Hayatının son üç gününde (ben bunu göremedim) çekmeceleri ve dolapları didik didik ederek bir dokümanı aramıştı. Onun için önemli olduğu açıktı ama aynı zamanda da bir sırdı. Ne olduğunu kimseye söylemedi. Hiçbir zaman bulamadı, biz de bulamadık, bu yüzden ne olduğunu hiç bilemeyeceğiz.

(Gene Fowler'ın *Good Night, Sweet Prince*'ine göre aktör John Barrymore'un son nefesini vermeden önceki sözlerini hiç unutmam: "Ben Buffalo Bill'in gayri meşru oğluyum.")

XXI

Pek çok kişiye göre mizalı (profesörlerinki hariç), sadece ünlü kötülerin ve baskı altındaki azınlıkların kullandığı bir savunma aracıdır. (Mark Twain kendisini zavallı bir beyaz çöplük addetmiştir.) Onlara, benim gibi iyi eğitimli, orta sınıf, Alman soyundan gelen birinin sürekli şaka yapıyor olması yanlış geliyor galiba. Onlara kalırsa ben, gözlerimde yaşlarla "Ol' Man River" şarkısını söylemeliyim.

(Saul Steinberg bir seferinde mujiklerden yani Rus köylülerinden bahsediyordu. Bir zamanlar mujik olduğumu söyledim. "Nasıl bir mujik olabilirsin?" diye sordu. Hamptons'da yüzme havuzumun kenarında oturuyorduk. "Üç savaş yılı boyunca orduda erdim," dedim.)

Her ırktan ve kültürden insanın servet veya bela aramaya geldiği (1849'da California'daki altına hücumda olduğu gibi), New York City gibi geniş bir limanda, herkes herkesi (korkunun ve öfkenin olduğu yerler hariç) bunu dile getirmeden, anlık ırk ayrımlarıyla değerlendirir. Bu nedenle örneğin, yazar Peter Maas ile konuşurken onun yarı İrlandalı yarı Hollandalı olduğunun farkındayım veya (Parker Kardeşlerin oyunu Clue'da "Miss Scarlet" olan) Kedikai Lipton'ın da yarı Japon yarı İrlandalı olduğunun. En iyi dostum (safkan İrlandalı olan Bernard V. O'Hare artık Görünmezler Korosuna katıldığı için) Sidney Offit ile konuşurken onun Yahudi olduğunun farkındayım.

Bu yüzden insanlar beni Alman olarak değerlendirmeli çünkü ben oyum. (Birkaç yıl önce *bar mitzva*'da film yönetmeni Sidney Lumet bana Hollandalı mı Danimarkalı mı olduğumu sordu, dudaklarımı okuyabileceği şekilde cevap verdim, "Nazi." Güldü. İlk evliliğim parçalanırken züppe bir Yahudi yazarla

flört ediyordum ve onun bir arkadaşına telefonda benim için Fırtına Birliği gibi dediğini duydum.)

İnsanlar bana Almanların tekrar birleşmesi hakkında ne düşündüğümü sorduklarında onlara Alman kültürüne has sevdiğimiz şeylerin çok-Almanya'dan geldiğini söylüyorum. Nefret etmek için iyi bir sebebimizin olduğu şey bir-Almanya'dan gelmişti.

(Almanya'daki Almanlarla ilgili korkutucu olan onların diğer *beyazlarla* kavga etmekten hoşlanıyor olmaları. Ben savaş esiriyken, Rusya cephesinde vurulan gardiyanlarımızdan biri Britanya'nın imparatorluk askeri sömürgeleriyle dalga geçti. İngilizce olarak, "Onlar ve onların Karaderili savaşları," dedi. Eğer hâlâ hayattaysa ve Grenada, Panama, Nikaragua vesaire ile ilgili duyduğu şeyler varsa, *bizim* Karaderili savaşlarımıza gülüyordur.)

Birinci Dünya Savaşı sırasında (ben doğmadan önce), bu ülkede, Anglosaksonlara ifade ettiği kadarıyla Alman olan her şeyden nefret etmek o kadar tehlikeli bir boyuttaydı ki, İkinci Dünya Savaşı geldiğinde (babamı da dahil ediyorum) gururla iş yapabilen Alman kurumu kalmamıştı. Alman-Amerikalılar (kendini koruma güdüsü ve önce Kayzer Wilhelm'den sonra da Hitler'den duydukları utançla), beyaz nüfusumuzun en az kabilevari ve başka kültürlerden en çok etkilenen parçası olmuştu. (Goethe kimdi? Schiller kimdi? Casey Stengel'e veya Dwight David Eisenhower'a sorun.)

Dört Amerikalıdan biri Alman mültecilerin soyundan gelir ama günümüzde, hangi politikacı Alman oylarını çekmeye çalışır ki? (Benim için sorun yok.) Ben, en çok, Alman-Amerikalı Serbest düşünce hareketi, ortadan kaldırılmayı yaşamadı diye üzülüyorum, çünkü insan imalatıyla ilgili antika saçmalık dışında, hayata dair soruları cevapsız kalmış olan milyonlarca iyi Amerikalı için büyük bir aile olabilirdi. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Serbest düşünürler bu ülkenin pek çok yerinde neşeli toplantılar ve piknikler yaparlardı. Eğer bu Tanrıya değildiyse, yeryüzündeki kısa yaşamları boyunca hizmet edecek neleri vardı? Bu durumda hizmet edecek tek bir şey kalmıştı, ki o da kendi topluluklarıydı. Kendilerini ne Cennetin ne de

Cehennemin beklemediğinden emin olduklarına göre neden iyi davranmalı, (ki yaptıkları oydu). Erdem bizzatihi ödüldü.

Eğer, bugün Serbest Düşünce Toplulukları olsaydı, tek başına kalmış rasyonalistlerve Aydınlanmanın çocukları ümitsiz ruhsal dostluk arayışları içinde, sanki kafaları kabaktan oyulmuş oyuncak bir fenerlermiş gibi beyinlerini bir kenara fırlatmayı düşünmezlerdi.

Bu kitabın Ekler bölümünü, bu kokuşmuş ve kanlı yüzyılın başlarında, Indianapolis'te benim büyük-büyükbabam Clemens Vonnegut tarafında Serbest Düşünce üzerine yazılmış uzun bir makaleyle toplamayı düşündüm. O kutsal bir adam değildi. Kitap okumaktan ibaret Batı tarzı meditasyon yapan bir hırdavat tüccarıydı ("ne ararsan Vonnegut'un yerinde bulursun"). Makalesi bin yıl boyunca dürüst doktorların yapması gerekenleri kapsayan Hipokrat Yemini kadar dünyevi bir yaratıcılıktı. Makalenin kopyalarını New York Halk Kütüphanesi'ne ve Kongre Kütüphanesi'ne verdim ve bu kadarla kaldı.

Ve işte burada, başkası değil de benim tarafımdan yazılan bir kitap daha (ki buna çok şaşırıyorum) bitiyor. (Cape Cod'da yaşarken evime küçük bir çıkmayı tek başına yapan bir marangoz vardı. Bittiğinde çok harika bir şey söyledi. "Ben bunu nasıl *yaptım*?" Bu yüzden Evren, genişleme sürecinde tazelenir veya çürür. Önsözde bahsi geçen kendini vuran Alman o değildi. ABD'de doğmuş "kartal"ın Almancası, Ted Adler'di. İtalya'da Almanlarla savaşmıştı.)

(Daha otuz sekiz yıl önce, insanları gereksiz kılan makineler hâlâ çok büyükken ve vakum tüpleri içinde düşünebilen transistörlerin mükemmelleştirilmesinden önceki dönemde) basılan ilk kitabım *Otomatik Piyano*'da bugün yanıtlanması çok daha zorlaşan bir soru sordum. "İnsanlar ne için var?" Benim cevabım şu: "Bakım-onarım." Bu kitaptan önceki son kitabım *Hokus Pokus*'ta herkesin inşa etmek istediğini ama hiç kimsenin bakım işini yapmak istemediğini belirttim. Oyun böylece sürer gider. Bu arada gerçek, şaka ve müzik bir nebze de olsa yardımcı olur.

(Dünyadaki ikinci en komik temiz şaka, büyük komedyen Rodney Dangerfield tarafından bana şahsen anlatıldı. Bera-

berce bir sinemadaydık. Temizliği nedeniyle takdir edilen bir büyük amcası olduğunu söyledi. Çevrenin konuşma konusuymuş. Bu ihtiyar günde altı, yedi, sekiz hatta on iki kez banyo yapar veya duş alırmış. Öldükten sonra tüm cenaze korteji mezarlığa giderken yolda araba yıkamacıya uğramışlar.)

Ve yine *"Auf Wiedersehen,"* deme zamanı.

Bunu söylerken aklımdaki özel kişi tabii ki (hayatın siyah ile siyah arasındaki kısa bir ara olduğunu bilsem de) Bernard V. O'Hare.

Büyük-büyükbaba Clemens Vonnegut, Serbest Düşünce ile ilgili makalesini Goethe'den kendi çevirdiği bir parçayla tamamlamış. Onun yolundan gitmek bana kötü bir şeymiş gibi gelmedi:

Sonsuzluğun öznesi o,
Değiştirilmez yasalar,
Hepimiz tamamlayacağız
Varlığımızın çemberini.
Bir tek insan başarabilir
İmkânsızı.
O ayırt eder,
Seçer ve yargılar;
Zamanı sonsuz kılar.

Sadece, tek başına o
İyiyi ödüllendirir,
Kötüyü cezalandırır,
Sağaltır ve kurtarır,
Yoldan çıkmış avareleri,
Hepsini işe yarar kılar.

EKLER

OĞLUM MARK'IN PHILADELPHIA'DAKİ PSİKİYATRİSTLERE SÖYLEMEMİ İSTEDİĞİ AYNI ZAMANDA KİTABI *THE EDEN EXPRESS*'İN YENİ BASKISINA YAZDIĞI SONSÖZ

The Eden Express'te anlatılan şeyler neredeyse yirmi yıl önce oldu. Bazı şeyler değişti. Akıl hastalığının büyük bir biokimyasal bileşime sahip olduğu fikri, artık o kadar da radikal bir görüş değil. Artık akıl hastalığının sadece akılla ilgili olduğunun düşünülmediği bir noktaya gelinerek çember tamamlandı. Aklını kaçırmanın çocuklukta yaşanan kötü olaylardan kaynaklandığı, konuşmanın ve anlayışın iyileşmek için en iyi umudu sunduğu görüşünün de modası geçmiş görünüyor. Akıl hastasının ve ailesinin acısını artırmaya devam eden utancı, suçlamayı ve suçluluğu sona erdirmese de, bu, iyiye doğru bir değişim.

Şizofreninin klinik tanımı değişti. Eski tanıma göre, benim gibi insanların nasıl tanımlanacağı konusunda hayli büyük bir belirsizlik vardı. Yeni tanımlara göre ben, şizofren değil de manik-depresif olarak sınıflandırılabilirim. Uzun bir zamandır hasta değildim ve bir düşüş çizgisi de izlemedim, bu yüzden bugünün şizofren tanımına uymuyorum. Bunu etiketlerdeki önemsiz bir değişim olarak göz ardı etmek ve ben kalkıp eski tanımlarla ilgili bir kitap yazdıktan sonra onlar da kalkıp tanımları değiştirdiler diye kızmak pek anlamlı olmasa da, bunun pozitif bir değişim olduğunu kabul etmek zorundayım. Bu, artık daha az sayıdaki akut sinir hastasının umutsuz kabul edileceği anlamına gelmelidir. En sonunda birileri bir gün, kimin hangi tür hastalığa sahip olduğu ve tedavisinin ne olduğuyla ilgili basit bir kan testi geliştirecek. Bu arada bizler, insanlara nasıl yardım edeceğimiz hakkında işe yarar gerçeklere yaklaş-

manın en iyi yolunun, etiketler ve dolaylı kanıtlardan geçtiğine dair tartışmalarla tıkanıp kaldık.

Şizofreni ve manik-depresyon olarak adlandırdığımız şeye yol açan belki de bir düzine ya da daha fazla farklı hastalık var. Tanımlamaya yönelik çalışmalar yapılana kadar pek çok şey kabul edilebilir ve hemen her şey olası. Bu kesinlikten yoksunluk, akıl hastalığını entelektüel spekülasyon için mükemmel bir alan, hastalar ve aileleri içinse mutlak bir cehennem haline getirmektedir.

Bu kitabı yazdığım sıralarda, geleneksel terapilerle birlikte bana uygulanan yoğun vitamin kürünün tedavimde büyük bir etkisi olduğunu hissetmiştim. Tek umudum şizofren tanısı konulan pek çok kişinin, eğer doktorları daha açık fikirli olur da onlara vitamin kürü uygularsa daha iyi olabilecekleriydi. O zamandan bu yana, benim gibi bunalım geçiren insanların vitamin terapisi olmadan da iyileşebildiklerini gördüm. Vitamin kürünün belli bir değişiklik yaratmadığı vakalar da, benim gibi neyin ne işe yaradığının tam olarak bilinemediği vakalar da gördüm.

Beni tedavi eden doktorlara karşı büyük bir sevgi beslemeye devam ediyorum. Zarar vermeyeceğini, yardımcı olabileceğini düşündükleri vitaminlerle birlikte ya da değil, onlar iyi doktorlardı.

Artık yapmaya devam edemeyeceğim şey ise iyileşmemde vitaminlerin önemli bir rol oynadığını ileri sürmek. Yazdığım gibi kalması gerektiğini düşündüğüm için kitabımın metnini değiştirmedim. Kitabımla hâlâ gurur duyuyorum ama eğer yapabilseydim sadece, "Vitaminler etkisini göstermeye başladıkça..." (s. 201) satırını silmek isterdim. Ayrıca dipnotlarda vitaminlere dair daha fazla bilginin nasıl bulunacağıyla ilgili paragrafları da atardım.

Hayat bana iyi davrandı. Tıp okuluna girdim ve mezun oldum, çoğu kez kendimden hoşnut olmayı başardım. Benim için uygun ve ödüllendirici bir iş olarak görmeye devam ettiğim pediatri ile ilgileniyorum. İki sağlıklı oğlum var ve hâlâ karıma âşığım. Red Sox'la bu kadar ilgilenmeme kendim de şaştım.

Hâlâ altmışların üzerine kafa patlatıyorum ve iyi bir hippi olmaya çalışıyorum. O zamanlar neler olduğunu anladığımı sanacak kadar hayale kapılmıyorum ama söylenmesi gereken birkaç şey var. O zamanları anlatan filmlerin ve TV programlarının ileri sürdüğü gibi biz, uyuşturucunun etkisinde, tuhaf, manyak, kendine dönük, korkak, mızmız çiçek çocukları değildik. Çok genç, çok tecrübesiz olduğumuz ve en sonunda da orta yaşlı sosyopat gurulardan öğüt alacak kadar savunmasız olduğumuz doğru. Her şey giderek kötüleşti, uyuşturucu darbesini vurdu ama hippiler kötü olmadan önce güzel şeyler de yaptılar. Yürekli, dürüst ve gerçektiler, sonunda bedelini ödediler. Eminim kimse onları araştırma konusu yapmayacak ama galiba Vietnam gazisi kadar çok sakat ve derinden yaralanmış hippi eskisi de var.

Her şey olup bittikten sonra zaman çığırından çıkmıştı. Yetişkinler ne yapılabileceğine dair bir fikirleri bile olmadığını ve işleri yoluna koymanın bize, en iyi, en yürekli ve en parlak çocuklara düştüğünü söylediler. En iyi vuruşumuzu yaptık ve ben orada olduğum için memnunum.

YORUM

Eğer Vietnam Savaşı sırasında sağlıklı ve asker yaşında olan ama yaşamlarını ve onurlarını katliamda riske atmayan Mark gibi iyi eğitim görmüş hippiler, savaşa katılanlar kadar yaralanmışlarsa yaraları başka bir tür olmalı. Sanırım bunların arasında başı çeken, gençleri istemedikleri takdirde (birkaçı hariç) savaşa gitmelerinin gerekmediği, Hükümet tarafından yaltaklanılan bir sosyal sınıfın (benim sınıfım) üyesi olmaktan duydukları utançtır. Ben Washington D.C.'deki Vietnam Gazileri Anıtı'nda adı bulunan, bir tek yüz ve kişilik hatırlıyorum. Bir doktorun oğlu olan ünlü bir başbelasıydı ve ailesi, ordu disiplini alırsa onun düzeleceğini ummuştu. Oğlan kısa zamanda eve döndü, kalıcı bir özenle ceset torbasının içinde.

Oğlunu orada kaybetmiş sadece bir başka baba daha tanıyorum, zengin bir patates üreticisi (ki onun tenis kortunda Sid-

ney Offit'le tenis oynardık). O ve (tanımadığım) oğlu, tüm sınıfların fedakârlıkları ve büyük riskleri aşağı yukarı eşit derecede gururla paylaştıkları İkinci Dünya Savaşı sırasında neredeyse bütün Amerikalıların sahip oldukları geleneksel vatanseverliğe sahipti. Savaşta bir gencin öldürmesinin veya öldürülmesinin görev değil, bir ayrıcalık olduğunu da düşünüyorlardı. Buna ben de inanıyordum ve İkinci Dünya Savaşı sırasında buna inanmakla hata etmemişim. Çapışmanın gerisinde bir göreve atanmak için ailemden politikacılardan yardım istemesini istemek affedilemez bir adilik, vicdanen intihara teşebbüs gibi görünmüştü bana (ve eğer duysalardı çocuklarıma da öyle gelirdi).

Mark, İkinci Dünya Savaşı vicdanını miras aldı (O'Hare'in ve diğerlerinin çocukları gibi). Eğer Vietnam kâbusundan uzak kalacaktıysa, bu, onu öldürmese de sakatlamak zorundaydı ve bu, çok acı olmalı. Kendi jenerasyonundan pek çok kişi gibi ülkesiz bir adam haline geldi çünkü Hükümetinin daha altsınıftan gençlere karşı davranışı, Vietnamlıları saymıyorum bile, zalim ve iğrenç derecede savurgan olmakla kalmıyor, daha önce de pek çok kez söylediğim gibi, çirkin bir alay da içeriyordu.

Mark burayı sevmedi, sevmesi de şart değil. Bu yüzden askeri hizmetten muaf olsa ve kendi ırksal, ekonomik ve entelektüel sınıfına göre utanmazca düzenlenmiş güç düzeninden (bugünkü gibi) başka bir şeyden kaçmasa da, Kanada'ya gitti. Bunların hepsi *The Eden Express*'te var. Devamı (ki umarım bir gün yazar, çünkü çok iyi bir yazar) bunalımını atlatıp Harvard Tıp Okulu'na gidişini ve Boston'ın bir ucunda grup çalışması yapan iki çocuklu bir pediatrist ve bir saksofoncu oluşunu anlatabilir. (Massachusetts General Hastanesi'ndeki hemşireler geçenlerde onu en favori pediatristleri ilan ettiler ve hastalarının arasında, dostum merhum Bernard Malamud'un torunu da var.)

Mark'ın hükümete karşı işlediği tek suç, Abbie Hoffman'ın ve Vietnam Savaşı sırasındaki o jenerasyondan pek çoklarının işlediği tek suç, son derece asil Jefferson tarzı bir vatana ihanet biçimiydi. Bu, saygı duymamaktı.

İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili kitabımın alt başlığı *The Children's Crusade*'di. Ama benim savaşımdaki Amerikan ölülerinin ortalama yaşı çocukluk yaşı olmayan yirmi altıydı. Vietnam Savaşı'nda Amerikan ölülerinin ortalama yaşı bundan altı yaş daha küçüktü. Ohio Kent Eyalet Üniversitesi'nde, 1970 yılında Ulusal Muhafızlar (üniformalı asker kaçakları) tarafından öldürülen dört savaş karşıtı göstericinin de. Savaştan dönen Vietnam Gazilerinin de dahil olduğu savaş protestocularının en görünebilirleri o kadar gençlerdi ki temsil ettikleri şeyler düşmanları tarafından olgun olmamakla suçlanarak göz ardı edilebilirdi. Yaşamları ve kaynakları kurtarmaya çalışıyorlardı ama görünüşleri ve davranışlarıyla (ve müzik, heyecan ve seksle ilgili şaşkınlıklarıyla) böylesi ciddi bir tutum için uygunsuz kaçıyorlardı diye sürdü tartışmalar.

Bu önyargıyı (hiç yazılmamış) "The Dancing Fool" adındaki kısa hikâyemde anlattım. Bunu bir romanıma dahil ettim. Şu şekilde:

"Zog adındaki uçandaire yaratığı, savaşların nasıl önlenebileceğini ve kanserin nasıl tedavi edilebileceğini açıklamak üzere Dünyaya geldi. Zog, osurup step dansı yaparak iletişim kurdukları Margo gezegeninden getiriyordu bu bilgiyi. Zog, gece vakti Connecticut'a indi. Yere iner inmez bir evin yandığını gördü. Eve koştu, osurup dans ederek insanları içinde bulundukları tehlike konusunda uyarmaya çalıştı. Evin reisi bir golf sopasıyla onun beynini dağıttı."

Eğer Abbie Hoffman benim oğlum olsaydı, Vietnam Savaşı sırasında doğru şeyi yaptığını söylerdim. Ama aynı zamanda hayatını, kendi insanları adına ortaya attığını söyleyerek onu uyarırdım da.

KAREL ČAPEK'DEN "EDEBİYAT ÜZERİNE", *TOWARD THE RADICAL CENTER*'DAN (CATBIRD PRESS, 1990)

Söze, edebiyattan oldukça farklı bir şeyle, küçük bir çocuk olduğum günlerden bahsederek başladığım için beni affedin. Sizin kent çocuklarınız, bir tür süper-çocuk oldukları için, doğuştan şüpheci ve sokakların efendisidir, ve bu nedenle köy çocuklarına, yani onların deyimiyle kaba köylülere, görgüsüzlere, yontulmamışlara büyük bir horgörüyle yaklaşabilirler. Sizin köy çocuğunuz da kent çocuklarına karşı büyük ve haklı bir horgörü besler, çünkü o, çiftliklerin ve ormanların efendisidir; atlar hakkında her şeyi bilir ve orman canlılarıyla arkadaştır; kırbacı şaklatabilir ve söğüt dallarından, olgun haşhaş tohumlarına kadar dünyanın bütün hazineleri elinin altındadır. Ve hatta küçük kasaba çocuklarınız bile kesinlikle dünyanın prensleri arasında en önemsizleri değildir çünkü etraflarında herhangi bir ölümlü yaratığın görebileceğinden daha fazlası vardır: Bütün insan etkinliklerini yakından seyredebilir.

Küçük bir kasabada küçük bir çocukken, evde bir doktorun işini nasıl yaptığına bakardım ve büyükbabamın evinden, değirmencinin ve fırıncının özellikle eğlenceli ve hoş işlerinin nasıl olduğunu seyredebilirdim. Ve amcamlarda bir çiftçinin yaptığı işlere bakardım, ama ben neler öğrendiğimi hiç durmadan anlatabilirim. En yakın komşumuz, duvarları desen kalıplarıyla boyayan bir boyacıydı ve bu inanılmaz derecede ilgi çekici bir işti. Bazen kaplardaki boyaları benim karıştırmama izin verirdi ve bir seferinde neredeyse gururdan patlayarak bir kalıbı onun fırçasıyla boyamıştım; eğri büğrü olmasının dışında mükemmeldi. O boyacının, tahta kaplamalar üzerinde ıslık çalarak bir aşağı bir yukarı dolaşırken, gökkuşağının bütün

renklerini muhteşem bir şekilde çıkarmasını hiç unutmayacağım, kalıpları öyle düzgün bir şekilde duvara çıkarırdı ki, bazen serbest elle çalışırdı: Tavana ciğer renginde harika bir şekilde açılmış bir gül resmi yapardı. Bu, bir boyacının sanatıyla ilgili ilk keşfimdi ve kalbimi ona kaptırdım, o zamandan bu yana hâlâ âşığım. Ve sonra, bir zamanlar her gün gider hancının işini nasıl yaptığına, fıçıları kilere nasıl yuvarladıklarına, birayı bardaklara nasıl koyduklarına ve sonra da köpüğü nasıl üfledıklerine bakardım; yaşlı dedikoducuların bir yandan ellerinin tersiyle bıyıklarına bulaşan köpüğü silerken anlattıkları hikâyeleri dinlerdim. Her gün komşu ayakkabıcıya bakar, deriyi nasıl kestiğine sonra çekiçle nasıl dövdüğüne, en sonra topuğu nasıl koyduğuna ve diğer bütün her şeyin yapılışına bakardım çünkü ayakkabı yapımı karmaşık ve zarif bir iştir, eğer daha önce ayakkabıcının elinde hiç deri görmediyseniz, bu konuda hiçbir şey bilmiyorsunuz demektir, renkli ince deriden hatta ilahi deriden bir ayakkabı giyiyor olsanız da. Sonra laternacı bir komşumuz vardı, onu, evinde görmeye gittim ve o kadar şaşırdı ki laternasını çalmadı ama ben kendimi bir tuhaf hissedene kadar oturup bir köşeye baktı. Mezartaşlarına haçlar ve kısa boylu tombul melekler işleyen kederli taş ustası vardı; bütün gün tıkırdayıp tek kelime etmezdi ve ben, o ağlayan bir meleğin görmeyen gözünü işlerken belki bir saat durup seyrederdim. Ve sonra, ha, ha! Evet! Güzel tahtası kıvılcımlar çıkaran ve avlusu, Homeros'un dediği gibi aceleci tekerleklerle dolu olan tekerlekçi vardı, ve bildiğiniz gibi tekerlek, başlı başına bir harikadır. Sonra kara demirhanesinde demirci vardı: Ve o bir Kyklops gibi demir çubuğu kıpkızıl olana kadar ateşe tutar, sonra da kıvılcım yağmuru çıkarana kadar döverken, bazen onun için bir süreliğine körüğü çalıştırdığımda gurur duyardım, kapkara bir ata nal çakarken, yanmış boynuz gibi kokardı ve at sanki, "Tamam, devam et, sorun çıkarmayacağım," der gibi gözlerini demirciye dikerdi.

Daha ileride fahişe Tonca yaşardı; onun yaptığı işi pek iyi anlayamadım ve evinin önünden geçerken boğazımda garip bir kuruluk olurdu. Bir seferinde pencereden bakmıştım, ama içerisi bomboştu – sadece çizgili kuştüyü yataklar ve yatağın

üzerinde takdis edilmiş söğüt dalları vardı. Değirmen sahiplerinin işine baktım, muhasebe dairelerindeki koşuşturmaları seyrettim ve çöp kutularından yabancı pulları topladım, ve fabrika işçilerini kıtıkla dolu sarnıçlarda ve dokumacıları esrarengiz mekanik tezgâhlarının başında seyrettim: Jüt kurutma ocaklarının cehennem sıcağına girdim ve benim zor bela kaldırabileceğim uzun kürekleri nasıl kaldırdıklarına şaşarak kazan ateşçilerinin yanında yandım. Kasabı ziyaret edebilir ve parmağını kesip kesmeyeceğini merak ederek onu seyredebilirdim. Bir şeyleri tartıp ölçerken bakkala bakabilir, tenekecide durabilir ve sonra her şeyin vızıldayıp takırdadığı marangozhaneye gidebilirdim. Düşkünlerevine gittim ve yoksulların ne yaptıklarına baktım ve bir Cuma günü dilenmenin nasıl bir şey olduğunu öğrenmek için dilencilerle birlikte panayıra gittim.

Şimdi benim de mesleğim var ve bütün gün o işi yapıyorum. Ama işimle birlikte verandada otursam da, bir tek çocuğun bile –çıplak ayaklarıyla gelip bir bacağını diğerinin arkasına sürterek– durup bir yazarın işini nasıl yaptığını görmek için parmaklarımı izleyeceğini sanmıyorum. Bunun kötü ya da işe yaramaz bir meslek olduğunu söylemiyorum ama eşsiz güzellikte ve çarpıcı işlerden de değil, ve kullanılan malzeme garip türden – onu görmüyorsun bile. Ama daha önce gördüğüm her şeyin onun içinde olmasını isterim: Demircinin çınlayan çekiç darbelerini ve ıslık çalan boyacının renklerini, terzinin sabrını ve taş ustasının dikkatli oymalarını, ekmekçinin koşuşturmasını, yoksulların alçakgönüllülüğünü, ve bir çocuğun şaşkın ve büyülenmiş gözlerinin önünde kule gibi yapılı adamların yaptıkları işe kattıkları kuvveti ve yeteneği.

YORUM

Ağabeyim Bernard gibi saf araştırmayla uğraşan bilim adamları merakla ve büyülenerek bakan çocuk gözlerine de sahiptir. Bernard'ın ve benim gözlerimiz birbirine benzer. Her nedense, onun merakı Evreni yaratan kuvvetlere ve yeteneğe yönelmiştir. Bunu yazarken yüzlerce kilometre ötede olmasına ve

onunla üç gündür telefonda konuşmamış olmama rağmen Bernard'ın yıldırımlarla ilgili şeylere kafa patlattığından eminim. Buna karşılık o da, benim genel olarak insanın günahkârlığına dair şeylere kafa yorduğumdan emindir.

Ama ben Čapek'in bu makalesiyle Batı tarzı meditasyon yaparken, bir kağıdın üzerine basılmış küçük siyah işaretlere bakarak dünyanın geri kalanının kaybolmasını sağlarken, Čapek'in zihnini ödünç alıyorum ve onun masumiyetiyle tazeleniyorum. Onun kasabasında nereye bakarsam bakayım kendiminki yerine, onun beynini kullandığım sürece hiçbir kötülük göremiyorum. Bu ferahlık için teşekkür ederim. İnsanın kendi beyninden zaman zaman uzaklaşabilmesi öyle büyük bir ferahlık ki televizyon ve diğer şeylere rağmen kitaplar, kolayca okumayı öğrenmekten ibaret olan o zor işi başaranlar için popüler olmayı sürdürecektir.

Alvin Kernan'ın yazdığı *The Death of Literature* (Yale University Press, 1990) adındaki kitabı geçenlerde okudum. Kernan, Princeton'da Beşeri Bilimler dalında çalışmaya devam eden emekli bir profesör ve kitabına koyduğu adla da şaka yapmıyor. Edebiyatın şimdi Tutanhamon kadar hareketsiz olduğu hakkında binlerce bilimsel kanıt sunuyor. Günümüzde, edebiyatın bir üniversitede politik saldırıları çekmeyecek şekilde öğretilebilecek bir ders olduğunu söylerken haklı olabilir. Ama sanat yapıtları, nadiren bir sınıf hedeflenerek yaratılır. Her tür yapmacık olmayan sanatçı aletlerinin, ki bunlar kitap, resim, ciddi müzik eseri ve benzeri olabilir, bireylerin meditasyona girmelerini sağlayacak mantralar olmasını hedefler. Meditasyon tek başına yapılacak bir etkinliktir, bu yüzden ne kadar büyüleyici veya iyi bilgilendirilmiş olursa olsun meditasyon yapan kişiye ne hissettiğini soran ya da ona ne hissetmesi gerektiğini söyleyen herkes, başkalarının işine burnunu sokan diye bildiğimiz başbelaları gibidir.

Eğer akademik edebiyat eleştirmenlerinin çoğuna karşı kayıtsızsam, bu sıkıntı karşılıklıdır. Halbuki akademik eleştiride, çalışmakta olan bir roman yazarının işine yarayacak neredeyse hiçbir şey bulamadığım gibi, bir yazara yaptığı şeyi neden ve nasıl yaptığını soran bir akademik eleştirmene de neredeyse

hiç rastlamadım. Bu bence, tıpkı bir kimya profesörünün oksijen elementini küçümseyerek gurur duymasına benziyor.

Evet ve gelecek, sınıflara edebiyat adına ne getirirse getirsin, sayısı bilinmeyen milyonlarca Amerikalı, kitaplarla mükemmel bir gizlilik içinde meditasyon yapmayı, yorgun zihinlerinden kısa süreliğine de olsa kaçmayı sürdürecek ve arkalarında bununla ilgili olarak dönem ödevi gibi ya da mezuniyet törenine üç kredi saat daha almak gibi bir iz bırakmayacak.

BERNARD V. O'HARE'İN ALTMIŞINCI DOĞUM GÜNÜMDE ARKADAŞLIĞIMIZLA İLGİLİ SÖYLEDİKLERİ

Bir savaşın sonunda silah arkadaşları birbirlerini arayacaklarını söylerken yalan söylerler. Ama Kurt ve ben yalan söylemedik ve o zamandan bu yana birbirimizden kaçmayı hiç başaramadık.

Savaştan önce aynı yaşlarda olmamız ve ikimizin de çok sigara içmesi dışında ortak noktamız olmasa da, bu doğru. Şimdi paylaştıklarımız ne yazık ki savaştan ve ne iyi ki eski ve yakın dostluğumuzdan geliyor.

Kurt'le ilk kez, ordunun bizi gönderdiği Auburn Alabama Politeknik Enstitüsü'nde özel bir eğitim programı sırasında karşılaştım. Ordu Özel Eğitim Programı İkinci Dünya Savaşı'na gitmeye hazırlananlar için bir sığınaktı. Ama buna zamanından önce son verildi ve biz Piyade bölüğüne nakledildik. Ve haritalardan anlamadığımız ve yön duygumuz da olmadığı için tatbikat gözcüsü tayin edildik. Bu, bizim neden yakalandığımızı da yeterince açıklıyor.

Onlar bizi, "Savaş sizin için bitti," diyerek Dresden'e gönderdiler.

Bir mezbahada yaşadık. Arkadaş sandığımız kişiler tarafından kentin bombalanması onun kentteki en iyi yapı olduğunu kanıtladı.

Savaştan sonra Dresden'e geri döndük. Bence, ikimiz de kenti orada bulmayı, hatta kentin varolduğunu keşfetmeyi beklemiyorduk. Tatbikat gözcüleri olarak aldığımız eğitime ve diğer şeylere rağmen orada bulduk, gerçi hatırladığımız Mücevher Kent'ten farklıydı biraz...

İlk kez orada olmak çok sıkıntı vericiydi, ikinci kez orada olmak da sıkıntı verici oldu.

Genel geçer şeyler dışında Dresden'den ya da savaştan hiç bahsetmedik. Bunun nedeni belki de birlikteyken çok gülmemizdir.

Dresden'e dönerken çılgınlar gibi kahkahalar attık, galiba isterik kahkahalardı.

Her ikimiz de hâlâ dumanın ve diğer şeylerin kokusunu alabildiğimiz konusunda hemfikirdik.

Orada fazla kalmadık.

Rusya da güzergâhımızın bir parçasıydı. Orada da fazla kalmadık.

Kurt, bazı eleştirilerde kara mizahçı olarak anılır. Bu eleştirmenler kara mizahı Paskalya'dan önceki cumadan ayıramazlar. Okudukları şeyin Kurt'ün, Dresden'e yüzüncü kuvvetten bodoslama giden ve aklını kaçırmış bir dünyaya reaksiyonu olduğunu bilmiyorlar.

Ve onun verdiği mesajı kaçırıyorlar: Dünya hükümetlerine, dünyayı kıyamet savaşına götüren vaazlardan çok Dağdaki Vaaz'a yakın bir kural bulmaları için yalvardığını.

Böyle bir adamda elbette yanlış bir şey yoktur. Ve eğer böyle bir düşünce kara mizahı oluyorsa bunun bulaşıcı olmaması çok kötü.

Kurt ve ben ölmediğimiz için memnunum.

Ve onunla Dresden'e tekrar giderdim.

Doğum günün kutlu olsun Kurt.

YORUM

Bir sonraki sayfada görülen fotoğrafta 1945 Mayısayı başlarında, Avrupa'da, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda O'Hare ve benim nasıl göründüğümüz görülüyor. Çok açız ve 1944 Aralık ayının sonunda Almanlar tarafından yakalandığımızdan beri bu haldeyiz. O'Hare ve ben en sağdayız. O'Hare bir ayağını yoldaki bankın üzerine koymuş. Hepimiz gibi onun da üzerinde farklı orduların üniformalarından parçalar var. Ben arabanın arkasındayım, başımı arka kapağa dayamışım. Dresden'in yangın bombalarıyla yerle bir edilmesinden sonra ha-

yatta kalanlarız biz. Fotoğraf sadece kırk beş yıl sonra, Washington D.C.'de Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi'nde verilen bir dizi konferansa yaptığım katkıyı dinlemek üzere gelecek olan Tom Jones tarafından çekildi. Konferanslar dizisinin başlığı şöyleydi: "Stratejik Bombardıman Mirası."

Tom Jones'un çektiği fotoğraftaki durum şudur: Güneydoğu Almanya kırsal bölgesinde Çekoslovakya sınırına yakın bir yerdeyiz. Gardiyanlarımız bizi Dresden'in banliyölerinden bu alana kadar yürütmüş ve Kızıl Ordu tarafından daha bir hafta işgal edilmeyecek olan tamamen korunmasız bir alanda bırakarak birden ortadan kaybolmuşlardı. Terk edilmiş bir Wehrmacht at arabasını sahiplendik. Romanım *Bluebeard*'de arkamızda bıraktığımız vadiyi anlatmıştım. Sanki çekirge istilasına uğramışçasına, bizim gibi serbest bırakılmış savaş mahkûmları, suçlular, deliler, toplama kampı kurbanları, köle işçiler ve silahlı Alman askerleri tarafından yenilebilir her şey yok edilmişti. Amerikan ordusunu bulmayı umuyorduk, böylece bir şeyler yiyebilir ve eve gidebilirdik. O ordu, çok çok uzaklarda olan Elbe nehrinin batı kıyısındaydı.

Fotoğrafı çeken makinenin sahibi Bill Burns'dü, şimdi Kentucky'de radyo yöneticiliğinden emekli. O'Hare'in yanında duruyor. O da ayağını bankın üzerine koymuş. Fotoğraf makinesini, bir hendeğe atılmış Nazi kıyafetleri, silahlar ve benzeri şeylerle birlikte bulmuştu. Işık almamış bir rulo film vardı içinde.

Amerikan bayrağına benzeyen şeyin yanında, sürücü yerinde oturan kişi Dick Coyle, şimdi Ohio'da lise öğretmeni ve futbol antrenörü. Armonika çalan adam Jim Donnini, Florida'da emekli bir inşaatçı. Arabanın yanına çizilmiş Amerikan yıldızının solunda, İngiliz paraşütçü beresi takan kişi Dale Watson. Sürücünün arkasında elini yüzüne siper edecekmiş gibi duran ise Dick Crews. Watson ve Crews'a ne olduğunu bi'miyorum, bu yüzden sekizimiz arasında ilk ölenin O'Hare olduğunu kesin olarak söyleyemem. Ayrıca eğer Sovyetler Birliği'nin sıradan insanlarının yüreklilikleri ve fedakârlıkları olmasaydı, uzun zaman önceki o Mayıs gününde bu fotoğraf için poz veremeyeceğimizi eklemek istiyorum. En zoruyla onlar

© William Burns, fotoğrafçının izniyle kullanılmıştır.

savaştılar, en çok acıyı onlar çektiler ve Nazi savaş makinesinin o zamana kadarki en büyük parçasının belini büyük farkla onlar büktüler.

Çok daha şanslı olan bu ülkede, bu sıradan insanlar için bir anıt dikmenin zamanıdır. Tarihleri boyunca emir ve zulümden başka çok az şeyle karşılaştılar. Ve şimdi açlık onların ve çocuklarının üzerinde.

(Bu arada nerede karşılaştığımızla ilgili olarak O'Hare yanılmıştı. Alabama Politeknik Enstitüsü'nü daha önce hiç duymamıştım, Festschrift'te görene kadar. O şimdi gitti ve kimse ölülerin arkasından kötü bir şey söylememeli. Ama daha nelerde hata yaptığını merak etmekten kendinizi alamazsınız.)

"BOMBACININ ELKİTABI"NDAN
(ALMAN KASABA VE KENTLERİNİN EKONOMİK ÖNEMİ ÜZERİNE REHBER, 1944)

DRESDEN (Saksonya)

51° 3′ K. 13° 45′ D. 600 mil: (640.000)

Saksonya'nın başkenti Dresden, Elbe Nehri'nin her iki yakasına yayılmıştır ve deniz seviyesinden yaklaşık 11.000 m yukarıdadır. Sol yakadaki Altstadt, yani eski kent, merkez olacak şekilde her iki yakanın da büyük olanıdır; ticaret merkezleri, yerleşim alanları, kamu binaları ve bazı sanayiler esas olarak S-banliyölerinde bulunmaktadır. Sağ kıyıdaki Neustadt ve banliyölerinde sanayi merkezleri ve idari merkez bulunmaktadır.

Barış zamanı Dresden'in endüstriyel faaliyetleri büyük ölçüde tütün, çikolata ve şekerleme üretiminden oluşmaktadır, aynı zamanda çok sayıda makine üretimi ve şimdi savaş endüstrisine yönelmiş tek tek sayılamayacak kadar çok imalatçı da bulunmaktadır. Birkaç önemli fabrikada elektrik motorları, hedef tayin ve optik teçhizatı ile kimyasallar üretilmektedir.

Neustadt'ın kuzeyinde Klotsche demiryolu boyunca eski tophanedeki silah imalathaneleri, havaalanından Dresdner kırlığına doğru genişleyen sanayi bölgesine yayılmıştır. Geniş bir alana yayılan kırlıkta büyük miktarlarda askeri teçhizatın saklandığı rapor edilmiştir.

Dresden önemli bir demiryolu merkezidir. Güney ve Doğu Almanya ile ana bağlantılar, Berlin'den Prag'a ve Viyana'ya direkt hat, Leipzig ve Saksonya'nın diğer sanayi bölgelerine yan bağlantılarla birlikte Dresden'den geçmektedir. Nehir limanı, Elbe'deki nakliye trafiği için dikkate değer bir öneme sahiptir.

Kentin güneybatısında Weisseritz vadisinde, Freital isimli sanayi kenti (ayrı bir idareye sahiptir) ve Dresden'de gelişen hafif sanayiye kömür sağlayan küçük bir kömür madeni bulunmaktadır.

Elbe'nin Dresden ve Meissen arasındaki kuzey kıyısı boyunca, Dresden'in belediye alanı dışında birkaç sanayi yerleşimi bulunmaktadır. Bunların her biri Radebeul, Dresden yakınındaki Coswig ve Meissen kentleri tarafından yönetilmektedir.

YORUM

Bu, uçak personelinin o günkü gündüz veya gece görevini yerine getiremediği takdirde kendi hedefini seçmesi için İngiliz ve Amerikan uçaklarında bulunan rehber kitaplardan bir sayfa. Bunu burada sizlere, istihbarat uzmanlarımıza göre Dresden'de bombalanmaya değecek bir şey olmadığını göstermek üzere sunuyorum. Bu yüzden bütün kenti yakıp yıkmak stratejik bir çalışma değildi. Dinseldi. Wagnervariydi. Teatraldi. Ve böyle kabul edilmelidir.

PAPA V. PIUS TARAFINDAN 1570 YILINDA TRENTO KONSİLİ'NDE İLAN EDİLEN LATİNCE İLAHİNİN ÇEVİRİSİ

Onlara daimi huzur bahşet, Tanrım,
ve ışık daima üzerlerinde parlasın.
İlahi yaraşır Sana, Ey Tanrım, Gökteki Cennetinde
Ve Sana Kudüs'te bir yemin edilecek, Tanrım.
Yakarımı işit,
Bütün bedenler Sana gelecek.
Tanrım bize acı.
Onlara daimi huzur bahşet, Tanrım,
ve ışık daima üzerlerinde parlasın.

Gazap günü, o gün,
dünya kızgın küllere dönecek,
Davud ve Sibylla şahittir.
Nasıl da titrenilecek,
Yargıç geldiğinde
kesin bir adaletle her şeyi incelemek için!
Surun uzaklardan duyulan harikulade sesi,
bütün dünyadaki mezarlardan,
herkesi Tahta çekecek.
Ölüm ve doğa şaşkın bakacak,
Yaratı yeniden dirildiğinde
Yargıcına cevap versin diye.
Yazılı bir kitap getirilecek
içinde her şeyin bulunduğu
ve dünyanın yargılanacağı.
Ve Yargıç yerine oturunca,

gizlenen her günah açığa çıkacak.
Hiçbir günah cezasız kalmayacak.
Ölüm ve doğa şaşkın bakacak,
Yaratı yeniden dirildiğinde
Yargıcına cevap versin diye.
Ben bir sefil, o vakit ne diyeceğim?
benim adıma yakarsın diye kime yalvaracağım?
erdemlilerin bile lanetten zor kurtuldukları o anda.
Huşu veren haşmetin Kralı,
Kurtarılacaklara kurtuluş lütfunu bağışlayan,
kurtar beni, Sensin merhamet kaynağı.
Hatırla, Sevgili İsa,
Senin bu dünyaya yolculuğunun nedeni benim:
Beni o günde, Kendinden uzaklaştırma.
Beni arayarak, Sen bitap düştün.
Sen kurtardın beni, çarmıhtaki ölüm acısıyla:
Bunca meşakkatin boşa çıkmasına izin verme.
İntikamın adil Yargıcı,
affederek beni ödüllendir
hesaplaşma gününden önce.

Bir lanetli gibi inliyorum;
yüzüm pişmanlıkla yanıyor;
niyaz eyle, Tanrım.
Maria Magdalena'nın günahını affeden Sensin,
hırsızın duasını duyan Sensin,
bana da umut verdin.
Dualarım değersiz;
ama Sen, inayetinle bana acı,
ki sonsuz ateşte yanmayayım.
Beni kuzularının arasına al,
ve beni keçilerinden ayır,
beni sağ eline yerleştir.
O gün, matem günü olacak,
kızgın küllerden yükselecek,
günahkârlar yargılanmak için.
Lanetliler utandırıldığında

ve yakıcı alevlere mahkûm olduğunda,
beni kutlularla birlikte çağır.
O gün, matem günü olacak,
kızgın küllerden yükselecek,
günahkârlar yargılanmak için.
Bu yüzden onu kurtar, Tanrım.
Merhametli Efendi İsa,
onlara huzur bahşet, Amen.

Ey Efendi İsa Mesih, İhtişamın Kralı,
ayrılmış bütün sadıkların ruhlarını koru
cehennemin acılarından ve dipsiz uçurumdan.
Onları aslanın ağzından koru,
ki cehennem onları yutmasın,
ki onlar karanlığa düşmesin,
ama bırak Hazreti Mikail onları kutsal geceye götürsün
tıpkı senin İbrahim'e ve nesline söz verdiğin gibi.
Adakları ve şükürleri, Sana sunuyoruz, Tanrım:
Sen bunları kabul et,
bugün andığımız o ruhlar adına.
Ölümden hayata geçmelerine, izin ver Tanrım.
Kutsal, kutsal, kutsal, Orduların Efendisi,
cennet ve dünya Senin Görkeminle dolu.

Kurtar bizi,
Efendinin ismiyle kim gelirse mübarektir.
Kurtar bizi,
Gazap günü, o gün,
dünyayı kızgın küllere döndürecek,
Davud ve Sibylla şahittir.
Yakarımı işit,
Bütün bedenler Sana gelecek.
Dünyanın günahlarını alan Merhametli İsa,
onlara huzur bahşet.
Dünyanın günahlarını alan Tanrının Kuzusu,
onlara sonsuz huzur bahşet.

Işık daima üzerlerinde parlasın.
Sonsuza kadar Senin azizlerinle beraber Tanrım, çünkü
Sen merhametlisin.
Tanrım, sonsuz ölümden beni koru,
Cennetlerin ve dünyanın sallanacağı o dehşet gününde,
dünyayı ateşle yargılayacağın zaman.
Titriyorum ve korkuyorum,
Hesaplaşma günü gelene kadar ve gelecek gazaptan.
Yakarımı işit.
Tanrım, sonsuz ölümden beni koru.
O gün, o gazap, felaket ve ıstırap günü:
Onlara daimi huzur bahşet, Tanrım,
ve ışık daima üzerlerinde parlasın.

1985 YILINDA BENİM TARAFIMDAN İLAN EDİLEN İLAHİ

Onlara daimi huzur bahşet, Ey Kozmos,
ve ışık uykularını bölmesin.
İlahi gereksizdir Size, Ey uçan Taşlar,
ve tutulmamış bir yemin
Kudüs'teki bir rüyada.
Yine de yakarıyorum:
Bütün bedenler Senden geldi;
Ey Zaman, bize acı;
Ey Elementler, bize acıyın.
Onlara daimi huzur bahşet, Ey Kozmos,
ve ışık uykularını bölmesin.

Gazap günü, o gün,
Dünyayı kızgın küllere döndüreceğiz,
Savaş silahlarımız şahittir
bilinmeyen Tanrılar adına.
Küller titremesin korkuyla,
bir Yargıç gelecek olsa da,
her şeyi kesin bir adaletle incelemek üzere!
Hiçbir surun uzaklardan gelen harikulade sesi,
bütün dünyadaki mezarlardan
herhangi bir tahta çekmesin külleri.
Küller kül olarak kalsın,
korku içinde yaklaşmaları emredilse bile,
hayatta olduğu gibi, bir Yargıca ya da bir Tahta.
Yazılı bir kitap getirilmek zorunda mı,
içinde her şeyin bulunduğu,
küllerin yargılanacağı?
Ve bir Yargıç yerine oturunca,

ve gizlenen ne varsa açığa çıktığında, anlasın,
hiçbir şeyin cezasız kalmadığını.
Ölüm ve Doğa istediğini söylesin
küller kül gibi uyurken
Yargıç cevap verin diye emrettiğinde?
Ben bir sefil, o vakit ne diyeceğim?
Kime yalvaracağım,
haklılar bile lanetlendiğinde
bilinmeyen tanrılar adına yapılan savaşlarda?

Korku verici heybetli yapı,
uyku veya uyanıklığın bağışlayıcısı,
Sen rasgele acı ve merhamet kaynağı,
bana uykunun masumiyetini ver.

Bedenle kumar oynayan,
benim yolculuğumun nedeni Sensin:
Zarları o gün bir daha atma.
Benim vahşi ve sevgili kardeşim
beni kurtarmaya çalıştı çarmıhtaki ölüm acısıyla:
Bunca meşakkat boşa gitmesin.

Bir lanetli gibi inliyorum;
Yüzün pişmanlıkla yanıyor.
Böyle bir uyanıklıktan ricacıyı kurtar.
Maria Magdalena'yı ne lanetleyen ne de affeden Sen
ve hırsızı çarmıhta
bana da umut verdin.
Yakarılarım duyulmuyor,
ama Senin yüce kayıtsızlığın sayesinde
sonsuz ateşte yanmayacağım.
Beni kuzularının arasına al
ve keçilerinin arasına da, birini diğerinden ayırmadan,
karışmış küllerimizi düştüğü yerde bırak.
O gün komik bir düş kırıklığı olacak,
kızgın küllerden yükseleceğini sanan
günahkârların yargılanmak için.

Davacılar utandırıldığında
ve komik düş kırıklığına mahkûm olduğunda,
beni hoşnutlar arasında say.
O gün komik bir düş kırıklığı olacak
kızgın küllerden yükselmeyecek
hiçbir günahkâr erkek, kadın ve çocuk yargılanmak için.
Onları kurtarmak üzere size güveniyorum, Ey Taşlar,
Ey Zaman, Ey Elementler.
Onlara huzur bahşet. Amen.

Ey Kozmos, Ey Korkutucu heybetli yapı,
Ayrım yapmadan ayrılanların ruhlarını koru
Cehennemin acılarından ve dipsiz uçurumdan.
Onları aslanın ağzından koru,
ki Cehennem onları yutmasın,
ki sakin ve tatlı karanlığa düşsünler.
Onların gözünü kamaştırma, bir rüyada İbrahim ve onun nesline söz verilen ışıkla.
Adakları ve şükürleri,
bin yıl için sunmuştuk Sana, Ey Kozmos.
Bugün andığımız ölümü geçen ruhların
Kaderlerine, Senin devam eden kayıtsızlığınla ödüllendir bizi.
Hayat yeterince güzeldi!
Bırak ölümden uykuya geçsinler.
Kutsal, kutsal, kutsal Zaman ve Elementler:
Cennet ve Dünya Görkeminizle dolu.

Kurtar bizi,
Hayatı yaşayan kadın ve erkek alçakgönüllü ve şaşkındır.
Kurtar bizi,
Gazap günü, o gün:
Dünyayı kızgın küllere döndüreceğiz,
Savaş silahlarımız şahittir
bilinmeyen Tanrılar adına.
Bu yüzden yakarıyorum Sana,
bütün bedenlerin geldiği.

Merhametli Zaman, dünyanın günahlarını gömen,
Onlara huzur bahşet.
Merhametli Elementler, yeni bir dünyanın inşa
edilebileceği, nemli mavi-yeşil ve verimli,
onlara sonsuz huzur bahşet.

Sonsuz ışık uykularını bölmesin,
Ey Kozmos, çünkü sen merhametlisin.
Beni koru, Ey Kozmos, sonsuz uyanıklıktan
Cennetlerin ve Dünyanın titreyeceği o dehşet gününde,
dünyayı kızgın küllere döndüreceğimiz
bilinmeyen tanrılar adına.
Titriyorum ve korkuyorum,
hesaplaşma günü gelene kadar
ve gelecek gazaptan.
Bu yüzden yakarıyorum.
Beni koru, Ey Kozmos, sonsuz uyanıklıktan
o gazap, felaket ve ıstırap gününde.
Onlara daimi huzur bahşet, Ey Kozmos,
ve ışık dingin uykularını bölmesin.

İLAHİMİN JOHN F. COLLINS TARAFINDAN YAZILAN LATİNCE VERSİYONU

Requiem aeternam dona eis, Munde,
neve lux somnum perturbet eorum.
Nihili vobis hymnus, Lapides volantes,
nihili votum irritum
in somnis in Jerusalem.
Attamen oro:
a te omnis caro venit.
Chrone, eleison.
Stoechia, eleisate.
Requiem aeternam dona eis, Munde,
neve lux somnum perturbet eorum.

In die irae, in die illa,
solvemus saeclum in favilla,
testimonio nostris telis, factis in bella
in nominibus deorum ignorabilium.
Ne favilla contremiscat,
etsi aliquis Judex sit venturus,
cuncta tamquam stricte discussurus!
Nulla tuba, mirum spargens sonum
per sepulcra regionum,
cogat favillam ante ullum Thronum.
Favilla permaneat favilla,
quamquam vocata cum terrore accedere,
sicut in vita, ad aliquem Judicem vel Thronum.
Liber scriptus proferendus est
in quo totum continetur,
unde favilla judicetur?
Tunc, cum aliquis Judex sedebit

et quidquid latet apparebit,
is intelligat quod nil inultum remanserit.
Mors et Natura dicant quidlibet,
cum favilla ut favilla dormiat,
jussa se excusare alicui Judici.
Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
cum etiam justi sint damnati
bellis in nominibus deorum ignorabilium?

Factura tremendae majestatis,
dator somni vel vigiliae,
tu fons fortuiti doloris vel pietatis,
dona mihi somnum innocentem.

Aleator carne,
tu es causa meae viae:
ne iterum jacias talos in illa die.
Frater meus, qui temere me amavit,
me redimere conatus est crucem passus:
tantus labor non sit cassus.

Ingemisco tamquam reus;
culpa rubet vultus meus:
supplicantem serva plure talis vigiliae.
Qui nec Mariam et latronem in cruce damnavisti
nec eis dimisisti,
mihi quoque spem dedisti.
Preces meae non sunt auditae,
sed sublimi negligentia efficies
ut perenni non cremer ullo igne.
Inter oves locum mihi praesta
atque haedos, nullos nullis separando,
relinquendo nostram favillam ubi cadet permixtam.
Ridiculosae frustrationis erit dies illa
sperantibus videre resurgentes ex favilla
reos judicandos.

Confutatis litigiosis,
ridiculosae frustrationi addictis,
numera me in delectatis.
Ridiculosae frustrationis erit dies illa
qua resurget ex favilla
judicandus — nec vir nec mulier nec natus — nemo reus.
Vos confido eis parcere, Lapides,
Tempus, Elementa.
Donate eis requiem. Amen.

Munde, factura tremendae majestatis,
libera animas omnium ad unum defunctorum
de poenis inferni et de profundo lacu;
libera eas de ore leonis,
ne absorbeat eas tartarus,
ut plane cadant in obscurum tranquillum et suave.
Noli caecare eas luce promissa in somnis Abrahae et semini ejus.
Hostias et preces tibi, Munde,
laudis obtulimus in milia annorum.
Dona nos tua perpetua negligentia fatorum,
quae sunt trans mortem, earum animarum quas hodie commemoramus.
Vita satis erat ludi!
Fac eas de morte transire ad somnum.
Sanctum, sanctum, sanctum, Tempus, et Elementa;
pleni sunt caeli et terra gloria vestra.

Hosanna in excelsis.
Humiliati et stupefacti ille et illa, qui vitam experti sunt.
Hosanna in excelsis.
In die irae, in die illa,
solvemus saeclum in favilla,
testimonio nostris telis, factis in bella
in nominibus deorum ignorabilium.
Sid ad te precor,
a quo omnis caro venit.

Pium Tempus, quod sepelis peccata mundi,
dona eis requiem.
Pia Elementa, a quibus novus aedificari potest mundus,
humidus caeruleus fertilis,
donate eis requiem sempiternam.

Ne lux perpetua somnum perturbet eorum, Munde, quia
pius es.
Libera me, Munde, de vigilia aeterna
in illa die tremenda quando caeli movendi sunt et terra,
dum solvemus saeclum in favilla
in nominibus deorum ignorabilium.
Tremens factus sum ego, et timeo,
dum discussio venerit atque ventura ira.
Itaque oro.
Libera me, Munde, de vigilia aeterna
in illa die irae, calamitatis, et miseriae.
Requiem aeternam dona eis, Munde,
neve lux perpetua somnum innocentem perturbet eorum.

AKIL HASTALIĞI KURUMLARINDA BULUNAN YA DA DAHA ÖNCE BULUNMUŞ OLANLAR TARAFINDAN YAZILAN BİRİNCİ SINIF ŞİİR VE DÜZYAZI PARÇALARI ANTOLOJİSİNİ OKUDUKTAN SONRA TARAFIMDAN YAZILAN DAHA ÖNCE YAYINLANMAMIŞ BİR MAKALE

Eskiden katipler, eğer isterlerse, masalarının yanındaki duvarlara komik hatta edepsiz yazı kartları koyarlardı ve bu kartlar o zamanlar "beş-on kuruş dükkânları" denen yerlerden satın alınırdı. Hatırlıyorum, bunlardan biri şöyleydi:

BURADA ÇALIŞMAK İÇİN DELİ OLMAK ŞART DEĞİL, AMA BUNUN YARDIMI OLUR.

Daha önce yapılmış bu şakayı ilk olarak üstbaş, flört ve benzin parası için yazları çalıştığım ve ailenin başka bir koluna ait olan Indianapolis'teki Vonnegut Hırdavat Şirketi'nde görmüş olabilirim.

O zaman da şimdi olduğu gibi, bir sanat dalında dikkate bir değer yaratıcılık gösteren kişinin, az buçuk çatlak olması gerektiği kabul edilirdi. Akıl sağlığı yerinde olan birinin aklına ne diye böyle sıradışı fikirler gelsin ki? Kısa bir süre için, babam daha çocukken verem ile deha arasında bir bağ olduğuna inanılırdı çünkü ünlü sanatçıların çoğu veremdi. Frenginin erken dönemlerinin de faydalı olduğu rivayet edilirdi. Merhum yazar ve *The New Yorker*'ın büyük editörü E.B. White, bana, bir seferinde aynı zamanda içkici de olmayan hakikatli bir erkek yazar tanımadığını söylemişti. Ve şimdi, sanki yaratıcı insanların hastalığa yatkın olduklarını bilmek için başka kanıtlara ihtiyacımız varmış gibi, elimizde nedense hiçbiri ünlü olmayan, daha önce

akıl hastası olmuş, halihazırda hasta olan veya akıl hastası olarak ölmüşlerin birinci sınıf yazılarının bulunduğu bir kitap var.

Ama bence, ki epeydir bu yazı işinin içindeyim, bu kitap sadece iki şeyi kanıtlıyor: Birincisi, yayınlayabileceğimizden ve okumaya fırsat bulabileceğimizden çok daha fazla iyi yazı var ve ikincisi, yaratıcı insanlar genel nüfusunkine hiç benzemeyen düşüncelere sahipler, çünkü onlar, bu genel nüfustan işe yaramaz oldukları gerekçesiyle dışlandılar veya kendilerini öyle hissediyorlar. Kimimizin akıl hastanelerine kapatılarak toplumdan soyutlanması süregelen yöntemlerden biri. Verem, frengi ya da cinayetten mahkûm olmak ya da nefret edilen bir ırkın ya da grubun üyesi olmak ya da çirkin bir görünüm ya da bozuk kişilik, tıpkı bir sinir krizi gibi toplumdan dışlanmanıza yol açabilir.

Ama kayda değer bir yaratıcılığa sahip olmak için kişinin, izole edilmesi ya da kendisini dışlanmış hissetmesi yeterli değildir. Kişi, aynı zamanda yetenekli de olmalıdır, tıpkı bu antolojiye katkıda bulunanlar gibi. Harvard Üniversitesi'nden, hasta olan ve öğrenme güçlüğü çeken gençlerin bulunduğu özel okula kadar, her tür öğrenci grubuna pek çok yerde yaratıcı yazarlık üzerine ders verdim. Edebi yeteneği olan kişilerin yüzdesinin hemen her toplulukta aynı olduğu sonucuna vardım. Bu yüzden, her zaman küçük olan bu yüzde, eğer akıl sağlığı kurumlarında daha yüksek veya düşük olsaydı şaşardım.

Yine: İlham veren şey, hastalıktan çok, gerçek ya da düşsel olsun dışlanmış olmaktan kaynaklanır. Ama yine de, eğer akıl hastalığı nedeniyle dışlanan yetenekli insanlar, bu dünyaya, diğer nedenlerle dışlanan insanlardan daha fazla sanat eseri verseydi şaşırmazdım. Bunun bir anlamı olabilirdi, çünkü kimse, kendisini, genel nüfustan onlar kadar sürekli ve korku verecek şekilde dışlanmış hissedemez. Geri kalanımız onları, Dünyanın Yalnızlık Şampiyonları yapıyoruz. *Sivrilik* ("sürünün dışında olmak") sözcüğü onlar için icat edilmiş olabilir.

Şair Kris Kristofferson'dan bir alıntı yapıyorum: "Özgürlük, kaybedecek bir şey kalmadı demek için kullanılan bir başka kelimedir." Burada yetenekli birinin dışlanmasındaki

faydanın özü görülmektedir. Kaybedecek bir şeyi olmamak, insanı kendisine ait şeyleri düşünmek için özgür bırakır, çünkü etraftakilerin düşüncelerini yansıtarak kazanılacak bir şey yoktur. Umarsızlık Yaratıcılığın anasıdır.

Ve buna karşılık Yaratıcılığın üç sevimli kızı ve umarsızlığın torunları da bu kitabın gösterdiği gibi Umut, Size Duyulan Minnettarlık ve Sarsılmaz bir Kendine Saygıdır.

TRANSYLVANIA ÜNİVERSİTESİ ŞAPEL RAHİBİNİN ÜNİVERSİTEDE YAPTIĞIM BİR KONUŞMAYLA İLGİLİ MEKTUBUNA YANIT

Sayın Peder Paul H. Jones,

Ortak arkadaşımız Ollie orada yaptığım konuşmanın hemen ardından kendisine yazdığınız mektubun bir kopyasını bana yolladı.Ben dördüncü jenerasyon Alman-Amerikan dinsel şüpheciyim ("Serbest Düşünür"). Aslında püriten atalarım gibi, ben de, Tanrının şimdiye kadar bilinemez olduğuna, bundan dolayı ona ibadet edilemeyeceğine, bundan dolayı da bir insanın yapabileceği en yüksek ibadetin, ihtiyaçları yeterince açık olan topluma karşı olacağına inanıyorum. Ben erdemli davranışın, olasılıkdışı ölümden sonraki hayatta, olasılıkdışı ödüller veya cezalar gibi sopayla uzatılan havuç misali değersizleştirildiğine inanıyorum. (VIII. Henry döneminde sahtekârlığın cezası meydanda diri diri kaynatılmaktı.) İncil, Amerikalı yabancılar kalabalığıyla tartışmak için iyi bir başlangıç noktası, çünkü çoğumuz onunla ilgili az buçuk bir şeyler biliriz. Ve katılımcı olarak en azından iki dahiye sahip olmak gibi iyi bir özelliği de var: Musa ve İsa.

İsa, beni özellikle etkiliyor çünkü benim dikkat etmekten kendimi alamadığım bir şeye dikkat etmiştir: Hayat o kadar zordur ki pek çok insan yenilmiştir ya da kendisini yenik hissetmiştir, bu yüzden hepimiz için gerekli olan yetenek eğer gururumuzu bir parça dahi koruyacaksak, yenildiğimiz zaman zarafet gösterebilmektir. Tanrı olsa da, olmasa da çarmıhın üzerindeyken öğrettiği şey, bana göre budur. Ve o, bunu dayanılmaz bir acı içindeyken öğreten ne ilk ne de son insandır, eğer olduğu şey buysa.

Resmi Hıristiyanlık vaazlarına gelince, buna katılıyorum.

Gözlerinizle gördüğünüz gibi, bunu ben de yaptım ve metrodaki Bağdat'ta, St. John the Divine Katedrali ve St. Clement's Kilisesi'nde ücretsiz yaptım. St. Clement's'de verdiğim vaaz, kitabım *Palm Sunday*'in sonunda bulunabilir, ki aynı zamanda Lavina Lyon'ın cenaze töreninde söylediklerimi de içermektedir.

Dayanamadığım vaazlar, İsa'nın ilahi varlığına inanmanın *kazanmanın* yolu olduğunu söyleyenlerdir.

Kardeşiniz,

© William Burns, fotoğrafçının izniyle kullanılmıştır.

SON

Kurt Vonnegut 'Ölümden Beter Yazgılar'da canlı bölümlerle birbirine bağlanmış konuşmalar, makaleler, anılar koleksiyonunda okurlarıyla içli dışlı olmaktan çekinmeden, aile hayatının alkolizm ve intiharla sonuçlanan hüzünlü hikâyelerini de büyük bir dürüstlükle aktarmayı ihmal etmeden dünya barışından sansüre kadar pek çok konuyu eleştirel ve ironik üslubuyla ele alıyor.
Aslında kitap için tam olarak komik denemez. Ama yine de her gülüşün temelinde, yazarın kitapta da bahsettiği kancalardan biri var. 'Ölümden Beter Yazgılar' son derece dürüst, ender olarak komik ama yazarın kalbinde gizlediği bakışı açığa vurmaktan çekinmediği bir anlatı.

ISBN 975-8457-81-0
9 758457 810000

edebiyat
roman